

www.e-rara.ch

**Benedicti Ivstiniani Genuensis Societatis Iesv In omnes B. Pavli Apost.
Epistolas Explanationum**

Giustiniani, Benedetto

Lvgdvni, M.D. CXIII

Zentralbibliothek Zürich

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-118152>

In epistolam beati Pauli apostoli ad Galatas argumentum.

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

IN EPISTOLAM BEATI PAULI APOSTOLI AD GALATAS

ARGVMENTVM.

GALATIA regio est minoris Asiae, quaque ad Orientem spectat; Cappadociae, & Haly fluuio finitima, ab Occidente Bithynia, à Meridie Pamphilia, à Septentrione Ponto Euxino clauditur. Caput olim gentis Gordium fuit, auctore Plinio ^a. De hac prouincia, hæc Hieronymus ex Lactantio ^b: Galli antiquitus, à candore corporis Galata nuncupabatur, & Sybilla sic eos appellat, quod significare voluit Poëta, cum ait,
— tum lactea colla
Auro innectuntur, —

^a lib. 5. cap. vlt.
^b in procem. lib. 2. ad Gal.

cum posset dicere candida. Hinc utique Galatia prouincia, in quam Galli aliquando venientes, cum Graecis se miscuerunt; unde primum ea regio Gallogracia, post Galatia nominata est. Quod etiam affirmat Strabo ^c, qui plura de hac gente scribit. Meminit etiam Liuius ^d. Iustinus certè hæc scribit ^e: Gallorum ea tempestate tanta fecunditatis inuentus fuit, ut Asiam omnem, velut examine aliquo implerent. Denique neque Reges Orientis, sine mercenario Gallorum exercitu vlla bella gesserunt, neque pulsi bello ad alios, quam ad Gallos confugerunt. Tantus terror Gallici nominis, siue armorum inuicta felicitas erat, ut aliter neque maiestatem suam tutam, neque amissam recuperare se posse sine Gallica virtute arbitrentur. Itaque in auxilium, à Bithynia Rege inuocati, regnum cum eo parta victoria diuiserunt, eamque regionem Gallograciam cognominauerunt. Tres autem præcipuæ gentes, huius nationis celebrantur, auctore Strabone ^f, Trogini, Tolistobogi, à Ducibus sic appellati, Tectosagi à gente Gallica: tresque insignes vrbes celebrant Plinius, & alij, Tanium, Pessimumtem, & Ancyam. Iis porro nationibus, Paulus Euangelij lucem prætulera, & ad Christi fidem plurimos aggregarat. Sed illo pro sui muneris ratione, alias regiones obeunte, pseudoapostoli ex Iudæorum gente venenum rudibus Galatis instillarant, & veterem Moysi legem cum Euangelio coniungendam esse penè persuaserant. Ab hoc tam graui, ac periculoso errore hac epistola, Paulus eos nititur reuocare. Et quia multa de Christi gratia, deque Euangelio, ac lege disputat, quod & fecerat in epistola ad Romanos; magni etiam nominis auctores, existimarunt idem penè esse vtriusque epistolæ argumentum: in vtraque enim legem veterem quodammodo antiquari, ac penitus aboleri: Christi gratiam, & Christianæ fidei necessitatem asseri: hoc verò auctore Hieronymo, differre, quod Apostolus ad Romanos, altiori sensu, & profundioribus usus est argumentis, ad Galatas moderatiori stylo increpat potius, quam docet, & communes sententias, communi oratione vestit. Paulò aliter Augustinus; nam ad Romanos ait occasione contentionis, Iudæos inter, ac Gentiles exortæ, id potissimum agi, ut iustificationem prorsus gratuito, absque vllis operum meritis vtrisque æquè fidei Christi beneficio conferri persuaheat: hic verò Galatas, quippe à pseudoapostolis iam commotos, & in Iudaismum penè impulsos, ad rectæ fidei integritatem reuocari, hoc potissimum argumento, quòd legis Mosaicæ obseruatio Euangelij cultoribus non modò non necessaria, sed magna etiam ex parte perniciosa videatur. Ego & negem multa in vtraque epistola, penè eadem videri amens sim: sed quod ab Augustino obseruatum est, vtriusque epistolæ argumenta, non finibus modò, sed area tota, & possessione distinguuntur, itaque Tertullianus ^g aduersus Marcionem hanc epistolam ad Galatas principalem aduersus Iudaismum epistolam appellat; non quòd ea ad Hebræos, qui Galatiam incolebant, scripta sit, cum re vera ad Gentiles, qui Christo nomina dederat, missa sit, sed quòd iudaiantes potissimum petat: Græci verò hanc cum epistola ad Romanos cognationem, ne videntur quidem agnoscere. Hic certè pro se ipso Paulus aduersus calumniatores, qui se imparem

^c lib. 12. Geograph. prope finem.
^d lib. 8. bell. Maced.
^e lib. 25.

^f lib. 12. Geograph.

^g lib. 8.

^a Præf. ad Ep.
Paul.

^b disput. de
Epist. Apost.
cap. 3.

Apostolis, ab eorumque instituto, atque doctrina non parum recedere mentiebantur nonnulla; de suo Evangelio, totaque docendi, & prædicandi ratione multa dicit, ut suam causam cum fidei, & Evangelij defensione coniungat. Nam quæ sibi tanquam vitia, atque peccata obiciebantur, ea ipsam quodammodo Christianæ doctrinæ arcem petebant, Christi que in genus hominum beneficium, non extenuabant modò, sed penè ad nihilum redigebant, & Evangelicam legem penitus euertebant. Porro Chrysostomus ^a, hanc epistolam tempore putat esse priorem illa, quæ scripta est ad Romanos, quod mihi non vero simile solum, sed planè verum videtur: quo admissio, quidquid alij sentiant, Romæ scribi non potuit. Quoniam verò impostores Pauli primùm auctoritatem eleuabant, quòd dicerent, eum neque à Christo in Apostolorum collegium cooptatum, neque ab eo edoctum, aut institutum, adeoque indignum videri, cui fides in re præsertim tanta haberetur; ipso statim epistolæ initio, sui muneris dignitatem, atque amplitudinem declarat. Deinde cum illi sui erroris auctores facerent Petrum, Iacobum, & Ioannem; quæ fuerit horum Apostolorum de proposita quæstione sententia, perspicuè docet. Mox causam ipsam attingit, apertissimèque ostendit, legem veterem neque necessariam esse ad salutem, neque cum Evangelio coniungendam, quòd ad posteritatem Abrahamæ non iure sanguinis, sed beneficio fidei pertinerent omnes, qui parentis Abrahamæ fidem imitarentur, adeoque legem, cum lux Evangelij affulsisset, non modò iustitiam non allaturam; sed perniciem potiùs, diuinæque gratiæ iacturam iis imminere, qui sese legis iugo subiicerent. Græca porro subscriptio hanc epistolam Philippis Macedoniæ scriptam autumat; alij malunt Ephesi, ut alibi ^b monui.

Argumentum cap. I.

QUONIAM pseudoapostoli Paulum negabant, cum magnis illis Apostolis, Petro, Ioanne, & Iacobo conferendum esse, quasi ipse ab hominibus, illi à Christo Domino Evangelij doctrinam percepissent; hanc primo loco calumniam depellit, sui que Apostolatus, & Evangelij dignitatem magnificentius prædicat, atque extollit.

CAPVT I.

PARAPHRASIS.

PAULVS Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Iesum Christum, & Deum Patrem, qui suscitauit eum à mortuis,

Et qui mecum sunt omnes fratres Ecclesiis Galatiæ.

Gratia vobis, & pax à Deo Patre, & Domino nostro Iesu Christo.

Qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de presenti sæculo nequam secundum voluntatem Dei, & Patris nostri.

Cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Miror quòd sic tam citò transferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Christi in aliud Euangelium.

Quod non est aliud nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Christi.

Sed licet nos, aut Angelus de cælo euangelizet vobis præter quàm quod euangelizauimus

PAULVS Apostolus non hominum auctoritate, aut commendatione, ad prædicandum Euangelium destinatus, sed ipsius Iesu Christi Domini nostri, Deique Patris imperio, qui ipsum à mortuis excitauit. ¶ Et qui vnà cum illo sunt quamplurimi fratres, Ecclesias Galatiæ saluere iubent. ¶ Gratia vobis, & pax à Deo Patre, & Domino nostro Iesu Christo. ¶ Qui suo sanguine, ac vita ad nostra expianda peccata litauit, nosque adeò diuina quadam vi, ac potestate crexit, ac confirmauit, ut possumus à vitiis abstinere, & vitam integrè, castèque traducere, utque ab hoc sæculo nequam flagitiis, ac sceleribus contaminato seduci nos nequaquam patiamur, quæ est Dei Patris nostri primaria voluntas. ¶ Cui sit gloria in sæcula sæculorū. Amen. ¶ Equidem mirari satis non possum, cur ita citò deserto eo, qui vos vocarat in gratiam Christi, transferri vos patiamini ad aliud longè diuersum Euangelium ab illo, quod à me non ita pridem accepistis. ¶ Cum re vera aliud Euangelium nullum sit præter id, quod ego vobis proposui, ac prædicauit. Mirari tamen desino, quòd sciam fuisse nuper apud vos, ac fortasse etiam num esse quosdam pseudoapostolos, qui vestræ mentis oculis nonnullas veluti tenebras offundant, conenturque quantum in ipsis est, Christi Euangelium inuertere. ¶ Tantum verò abest, ut vos istorum oratione commoueri oporteat, ut si vel ego ipse, aliùsve aliquis

- aliquis Apostolus, vel etiam Angelus quispiam è cœlo missus, aliam vobis doctrinam, aut fidem promulgarit, quæ eam aliquo modo labefaceret vel infringat, quam à me pridem propositam audiistis, anathema censeretur debeat. ¶ Ac ne quis putet, hoc mihi vel per iracundiam, animique impotentiam, aut impetu, cursuque sermonis, per imprudentiam excidisse, iterum atque iterum repeto & sæpius inculco, quisquis ille fuerit, siue eximius, atque inclytus Apostolus, siue è cœlitibus quispiam, si fieri possit de cœtu beatorum, qui vobis contraria, aut quoquomodo repugnantia prædicauerit iis, quæ accepistis à nobis, esto anathema.
9. ¶ Iam enim postquam à Christo ad Apostolatus apicem vocatus sum; (vt omittam præterita illa tempora, quibus Phariseus Phariseorum more vivebam) quid (quæso) de mea doctrina, ac prædicationis munere existimatis? An (quod antagonista mei faciunt, qui nihil aliud, quàm principes illos Apostolos in ore habent) homines ego vobis prædico hominumque doctrinam trado, an Deum potius, diuinæque eius dogmata credenda propono? An id mihi propositum est, vt assentando hominibus me probem, eorumque mihi gratiam, & studia conciliem? Enimuero nihil minus; nam si hominum gratiam aucuparer, Christi fidei, atque Euangelio nequaquam adhæsissem, sed adhuc inter meos minimè contemnendus pro Iudæis starem.
10. ¶ Nolo autem vos lateat, fratres, Euangelium, quod à me promulgatum est, non esse eiusmodi, quale vobis obrectatores mei descriperunt, id est hominum si non inuentum, traditionem certè per manus acceptam, atque hominum auctoritate subnixam.
11. ¶ Etenim ego nullius prorsus hominis institutione, aut doctrina euangelica præcepta didici, aut Euangelij prædicandi munus accepisse illa mihi Christo reuelante tradita sunt, hoc verò diuino mihi ipsius nutu, atque imperio impositum est.
12. ¶ Vtrumque autem me verè affirmare facillè intelligetis, si recordari volueritis pristinae meæ consuetudinis, & instituti Iudaici, cuius vos famam aliquando inaudisse non dubito, cum videlicet summo quodam conatu, Dei Ecclesiam insectabar, eamque supra quàm credi potest, vastabam, ac diripiebam.
13. ¶ Et in illa, qua tunc detinebar Iudeorum superstitione supra multos æquales meos, mihi eiusdem generis, & sanguinis iure copulatos proficiebam, quod præ illis vehementiori studio tenerer traditionum, quas à parentibus acceperam, retinendarum.
14. ¶ Sed quando Deo immortalis, qui me ante omnem æternitatem separauerat ab utero matris meæ, & suo deinceps definito, ac destinato tempore per suam gratiam vocauit. ¶ Retegere placuit mihi filium suum, eiusque diuinitatis certam assensionem, ac fidem in animum meum, diuinitus inferere, vt eius deinde notionem ad omnes gentes perferrem, continuo non cum vlllo omnino mortalium, vel cum cognatis, & mihi sanguine iunctis cōsilia communicaui.
15. ¶ Neque redij Ierosolymam ad eos, qui
16. Iustinian. Tom. 2.
17. ante

gelizauimus vobis, anathema sit.

Sicut prædiximus, & nunc iterum dico: si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit.

Modò enim hominibus suadeo, an Deo? an quero hominibus placere? si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem.

Notum enim vobis facio, fratres, Euangelium, quod euangelizatum est à me, quia non est secundum hominem.

Neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per reuelationem Iesu Christi.

Audistis enim cōversationem meam aliquando in Iudaismo, quoniam supra modum persequebar Ecclesiam Dei, & expugnabam illam.

Et proficiebam in Iudaismo supra multos coetaneos meos in genere meo, abundantius emulator existens paternarum mearum traditionum.

Cum autem placuit ei, qui me segregauit ex utero matris meæ, & vocauit per gratiam suam.

Vt reuelaret filium suum in me, & euangelizarem illum in Gentibus; continuo non acquieui carni, & sanguini.

Neque veni Ierosolymam ad antecessores meos
a 2 Apostolos

Apostolos, sed abij in Arabiam, & iterum reuersus sum Damascum. Deinde post annos tres veni Ierosolymam videre Petrum, & mansi apud eum diebus quindecim.

Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Iacobum fratrem Domini.

Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior.

Deinde veni in partes Syriae, & Ciliciae.

Eram autem ignotus facie Ecclesiis Iudææ, quæ erant in Christo.

Tantum autem auditum habebant: quoniam qui persequabatur nos aliquando, nunc euangelizat fidem, quam aliquando expugnabat.

Et in me clarificabant Deum.

ante me fuerant ad Apostolaturn vocati, sed in Arabiam profectus sum, ac denuo Damascum reuertii. ¶ Deinde post annos tres redij Ierosolymam, vt viferem Petrum, mansique apud eum dies non amplius quindecim; quod sanè temporis spatium cognoscendo, addiscendoque Evangelio non satis esse, (vt quis acri, ac celeri ingenio sit) nemo in dubium reuocauerit. ¶ Alium autem ex Apostolis, à quo erudiri, instituique possem vidi neminem, nisi Iacobum fratrem Domini. ¶ Testor autem Deum, me nihil horum, quæ scribo, aliter fingere, quàm re vera sit. ¶ Postea verò viso Petro secessi in regiones Syriae, Ciliciæque. ¶ Porro Ecclesiis Iudææ, quæ in Christum crediderant, ne de facie quidem notus eram. ¶ Hic tantum rumor apud illos vulgabatur, eum, qui aliquando fideles vexabat, atque infectabatur, mutato consilio strenuum præconem agere eius fidei, atque doctrinæ, quam olim euertere, ac penitus extinguere nitebatur. ¶ Et quæ erat illorum in Deum pietas, ac religio, mea causa Deo immortali bonorum omnium largitori, quantas maximas poterant, gratias agebant.

IN CAPVT PRIMVM EXPLANATIO.

I.
I.

PAVLVS APOSTOLVS A legem cum Euangelio cõiungendam docerent; eiufque sententiæ auctores Petrum, cæterosque Christi Apostolos assererent, quibuscum negarent Paulum esse vlla ratione conferendum, quippe Apostolorum discipulũ, atque auditorem: quocirca ei nequaquam auscultandum esse, quod legem Moſis negligendam doceret, contra quam cæteri Apostoli præcepissent. Igitur Paulus ipso statim Epistolæ initio se dicit ad Apostolatus dignitatem, non humana auctoritate, aut hominum studio euectum, sed ab ipso Christo iam ad vitam immortalem reuocato, fuisse in augustissimum illud collegium coopratum. Ait autem: *Paulus Apostolus*; non vt aliàs, vocatus Apostolus, ne quid aduersariis concessisse videretur, & nomen potius, quàm munus Apostolicum, hominum duntaxat opinione, & consensu, vt obseruat Chrysostomus, sibi vindicaret: ac propterea statim subdit: *Non ab hominibus, neque per hominem.* In quo mira eius Apostolatus dignitas elucet: neque enim humano more, vt Hieronymus, & Augustinus obseruant, paulatim disciplinã accepit, sed vniuersam vna simul à Christo Domino, rãquam à fonte hausit. Itaque dum ait, *Non ab hominibus*, Apostolos excludit, quod illorum opera nihil se percepisse significet: dum subdit, *Neque per hominem*, tacitè vocationem suam aliorum Apostolorũ vocationi præponit: illi namque à Christo vocati sunt, dum adhuc more cæterorum hominum inter mortales mortalis ipse viueret; Paulus autem ab eodem quidem Christo, sed tamquam Deo, & Patri æquali diuinitus est ad Apostolaturn euectus. cum enim esset Antiochiæ, ministrantibus, ait Lucas^a, & ieiunantibus dixit Spiritus sanctus: *segrega te mihi Saulum, & Barnabam in opus ad quod elegi eos.* Quamobrem argutè Augustinus, *Qui ab hominibus mittitur,*

Galatas caritatem declarant. quippe ille euidenti ipsorum periculo vehementer commotus, statim in initio acri vitur oratione, quæ, vt monet Hieronymus, non ad fastum, aut superbam iactantiam pertinet, sed necessariò extorta ab iis est, qui Paulũ, quod extra duodenarium numerum esset, nauci faciendum calumniabantur, adeoque eius doctrinam Apostolicæ traditioni repugnantem nequaquam recipiendam esse. Nescio autem, vtrum illud admittendum sit, quod idem subindicat Hieronymus, videri Paulum hac sui Apostolatus tam magnifica commendatione obliquè Petrum, & alios Apostolos tangere, vt se nihilo minus quàm illos à Christo Domino ad Apostolicum ordinem vocatum fuisse doceat. Nihil enim erat, cur illos vllò modo perstringeret, quibuscum sibi probè conueniebat. Sed proculdubio spectat hoc Epistolæ initium, ad conciliandam sibi apud Galatas auctoritatem, quam nonnulli Iudæorum eleuare magnopere conabantur. Idque, vt monet Chrysostomus, non tam sua, quàm ipsorum causa; ne aliorum fraude decepti, perceptæ fidei integritatem violarent, & pro Euangelio subdolas improborum hominum imposturas complecterentur. Putat autem Hieronymus, hos fuisse Iudæorũ Apostolos, vel certè Iudæorum de gente quoslibet, qui

ante me fuerant ad Apostolaturn vocati, sed in Arabiam profectus sum, ac denuo Damascum reuertii. ¶ Deinde post annos tres redij Ierosolymam, vt viferem Petrum, mansique apud eum dies non amplius quindecim; quod sanè temporis spatium cognoscendo, addiscendoque Evangelio non satis esse, (vt quis acri, ac celeri ingenio sit) nemo in dubium reuocauerit. ¶ Alium autem ex Apostolis, à quo erudiri, instituique possem vidi neminem, nisi Iacobum fratrem Domini. ¶ Testor autem Deum, me nihil horum, quæ scribo, aliter fingere, quàm re vera sit. ¶ Postea verò viso Petro secessi in regiones Syriae, Ciliciæque. ¶ Porro Ecclesiis Iudææ, quæ in Christum crediderant, ne de facie quidem notus eram. ¶ Hic tantum rumor apud illos vulgabatur, eum, qui aliquando fideles vexabat, atque infectabatur, mutato consilio strenuum præconem agere eius fidei, atque doctrinæ, quam olim euertere, ac penitus extinguere nitebatur. ¶ Et quæ erat illorum in Deum pietas, ac religio, mea causa Deo immortali bonorum omnium largitori, quantas maximas poterant, gratias agebant.

mittitur, mendax est: qui per hominem mittitur, potest esse verax; quia & Deus verax potest per hominem mittere. Qui ergo neque ab hominibus, neque per hominem, sed per Deum mittitur, ab illo verax est, qui etiam per homines missos veraces facit. Priores ergo Apostoli veraces, qui non ab hominibus, sed à Deo per hominem missi sunt, per Iesum Christum scilicet adhuc mortalem: verax etiam nouissimus Apostolus, qui per Iesum Christum totum iam Deum post resurrectionem eius missus est. Priores sunt ceteri Apostoli per Christum adhuc ex parte hominem, id est mortalem; nouissimus est Paulus Apostolus per Christum iam totum Deum, id est, omni ex parte immortalem. Sic enim accipienda est hæc Augustini sententia, ut ipse illam explicat^a de naturæ humanæ immortalitate, quam post resurrectionem assecutus est, & ob id dicitur totus Deus. Quod autem hoc loco ait Ambrosius, Christum in præsentia Deum dici, quia præcepta dedit quasi Deus, non quasi homo, & quia Paulum diuino consilio elegit, verissimum quidem est: sed nescio vtrum ad mentem Pauli; hoc enim ipsum de cæteris Apostolis verè dicit, atque affirmari potest; siquidem & illi diuino consilio electi sunt, & à Christo tamquam vero Deo

III. Euangelica præcepta perceperunt. Rectè autem in præsentia obseruat Hieronymus, quatuor esse Apostolorum genera: vnum, quod neque ab hominibus est, neque per hominem, sed per Iesum Christum, & Deum Patrem: aliud, quod à Deo quidem est, sed per hominem: tertium, quod ab homine, non à Deo: quartum, quod neque à Deo, neque per hominem, neque ab homine, sed à semetipso. In primo genere collocat inter Prophetas Isaiam, inter noui Testamenti ministros Paulum Apostolum, qui (ut hoc loco ipse dicit) neque ab hominibus, neque per hominem, sed à Deo Patre, & Christo missus est. In secundo Iesum Naue, qui à Deo quidem est Apostolus constitutus, sed per hominem Moysen. Tertium genus est, cum hominum fauore, & studio aliquis ordinatur, ut nunc videmus plurimos, non Dei iudicio, sed redempto fauore vulgi, in sacerdotium subrogari. Quartum est pseudoprophetarum, & pseudoapostolorum, de quorum numero erant Pauli obrectatores, quos ipse hoc loco perstringit. Porro Apostolus non de ea vocatione loquitur, de qua Christus apud Ioannem^b: *Nemo, inquit, venit ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum*; nam illa vocatione etiam ceteri Apostoli diuinitus à Patre pertracti sunt ad fidem, & Christo traditi, ut ipse met Christus apud eundem Ioannem^c testatur, *Tui, inquit, erant, & mihi eos dedisti*; sed de ea vocatione agit, qua tum ipse, tum ceteri Apostoli in collegium Apostolicum sunt cooptati. Itaque se dicit Paulus renuntiatum Apostolum, per Iesum Christum, & Deum Patrem, qui suscitauit eum à mortuis. Opportunè autem ait Theophylactus mortis fieri mentionem (quod ante illum dixerat Chrysostomus) ut hoc veluti pugione Paulus pseudoapostolorum iugulum petat, & Christi mortis commemoratione indicet, legem fuisse antiquatam, ac prorsus abolitam. Ait autem, Christum à Patre fuisse à mortuis reuocatum, non ut Christum excludat, quasi non se ipse excitaret, suæque auctoritate ad superos redierit, sed ut diuinitatis maiestatem extollat: se enim Christus excitauit diuina vi, ac potestate, quæ illi est cum Patre communis. Itaque Ambrosius, & Hieronymus paucis verbis duas hæreses cōfutari affirmant, Ebionis, & Photini alteram, quæ Christo diuinitatem adimit; alteram Marcionis, & Manichæi, quæ veram eius humanitatem negat. Vtrumque autem Paulus asserit, & Christum esse Deum, & tamquam verum hominem diem obiisse extremum, & diuinitus ad vitam immortalem remeasse. Monet tamen in præ-

Iulstinian. Tom. 2.

sentia Hieronymus, in codice Marcionis non fuisse scriptum, *Et per Deum Patrem*; ut significaret, Christum non à Deo Patre, sed per semetipsum fuisse suscitatum, cum vtrumque verissimum esse Catholici fateantur. ut enim ait Ambrosius, Christus ipse se excitauit, & nihilominus à Patre dicitur excitatus; propterea quod omnis virtus filij de Patre est, *ut gesta filij, facta sint Patris, ex quo sunt omnia*. Tractat hunc locum eleganter Tertullianus aduersus Marcionem^a, ostenditque non asseri Paulo Apostolo auctoritatem, nisi ex veteri Testamento, atque Actis Apostolicis, quæ Marcion negat. putat autem significari Paulum illo vaticinio Iacob^b: *Benjamin lupus rapax*, quod confert cum Actis^c Apostolicis, ubi describitur persecutor, mox prædicator. Sic Augustinus^d, & alij. Neque verò existimandum est, hanc Pauli orationem, qua se negat ab hominibus Apostolum renuntiatum, cum historia pugnare, quæ legitur in Actis^e Apostolicis; tametsi enim ab Ecclesia Antiochena vnà cum Barnaba Paulus initiatus est, amplissima tamen Apostolatus dignitas à Spiritu sancto ei concessa est, cum dixit, *Segregate mihi Saulum, & Barnabam ad opus, ad quod elegi eos*.

ET QUI MECUM SVNT, &c. Alibi (ait Hieronymus) Solthenes, & Syluanus, & interdum Timotheus nominantur; in præsentia verò quia necessaria erat auctoritas, plurimorum, hoc est, omnium fratrum nomen assumitur, ne videlicet (ut ait Chrysostomus) solus in ea, quam traditurus est, sententia, esse existimetur, præsertim quia & ipsi forsitan ex circumcisione erant, & à Galatis non contemptui habebantur. Plurimum quippe facit ad populum corrigendum multorum in vna re sententia, atque consensus, & ut addit Ambrosius, facile poterit quis intelligere errare se, si se à multis videat reprehendi. Ecclesias autem saluere iubet, quia non ad vnā Ecclesiam vnus vrbs, sed, Hieronymo interprete, ad totius provincie scribit Ecclesias; ut enim ait Chrysostomus, *Non vnā ciuitatem, neque duas, neque tres, sed totam Galatarum gentem huius erroris incendium peruasera*. Idem verò Chrysostomus obseruat Apostolum iusta indignatione commotum simpliciter appellasse Ecclesias Galatiæ, neque addidisse (quod alias facere consueuerat) Ecclesias Dei, seu dilectas, seu etiam sanctificatas; ut hac ratione sui animi sensum, atque angorem subindicaret, ipso autem Ecclesie nomine pudorem illis aliqua ratione incutit, eosque à dissidiis, & contentionibus, ad animorum consensionem, & vnus, eiusdemque sententie societatem reuocat, vnique ostendit mentiri pseudoapostolos, qui Pauli doctrinam tamquam cum aliorum fidelium sententia minimè congruentem repudiabant. Non est autem prætereundum, quod in præsentia monet Hieronymus, *Ecclesiam interdum planè innoxiam vocari absque macula, aut ruga, interdum verò absque plenè perfectisque virtutibus congregari. Sic enim & sapientes bisariam nuncupantur tam hi, qui sunt plenè, perfectæque virtutis, quam illi, qui incipiunt, & in profectu positi sunt. Quod ipsum de cæteris quoque virtutibus intelligendum est; fortis enim, prudens, pius, castus, iustus, & temperans interdum plenè, interdum abusuè accipiuntur*.

GRATIA VOBIS, ET PAX, &c. Aliter (ait Hieronymus) hinc gratiam, & pacem ponit Apostolus, quam in aliis Epistolis alibi enim gratiam intelligit, quæ absque meritis tribuitur, & post peccatorum condonationem pacem largitur; hic verò eam gratiam significat, quæ legi veteri, eiusque actionibus opponitur: ut ostendat, sempiternam salutem, non à lege, sed à Christi gratia expectandam esse, atque ita, ut ait Chrysostomus, eos operat in gratiam

a 3 redire

a lib. 5. a. r.

b Genes. 49. 27. c cap. 9. 22.

d Ser. 14. de Sanctis.

e cap. 15. 2.

2. 1.

3. 1.

a lib. 1. re- cta. c. 24.

b cap. 6. 44.

c cap. 17. 6.

redire cum Christo, à qua eos excidisse metuebat, A
eodémque Chrysostomo auctore, futuræ veluti dis-
putationis semina iacit; perinde enim est ac si dicat:
Gratia vobis à Deo Patre, ac Domino Iesu Christo,
nullo autem modo à Mose expectanda est. Gratiā
autem, & pacem nominat, quia (vt ait Augustinus)
gratia Dei est, qua nobis donantur peccata, vt reconcili-
emur Deo; pax autem, qua reconciliamur Deo. Possis
etiam gratiā adiuuantem, seu concomitantem in-
terpretari; perinde quasi Paulus optet, vt Galatæ
perpetuæ diuinæ gratiæ patrocinio seruentur inco-
lumes, eaque pace, ac tranquillitate perfruantur, quæ
est propria filiorum Dei. Præponit autem paci gra-
tiam, quod ex hac illa oriatur, sic Isaias: *Et erit opus*
instituta pax. Nec solum Christi, sed etiam Dei Patris
gratiā, & pacem vocat; vt, quemadmodum ait Am-
brosius, vtrique salutem acceptam referendam esse
significet, vnāque ostendat non esse filium Patre
minorem, sed vtrumque verum esse Deum, atque
idcirco pseudoapostolos non esse audiendos, qui le-
gem Moysi Christi Euangelio æquare velint, cum
Christus apud Lucam ^b dixerit, filium hominis Do-
minum esse etiam sabbati: vt vel hinc appareat quan-
ta in Christum Dominum contumelia irrogetur ab
iis, qui legem tamquam famulam ei vero Domino
æquare conentur. Addeis patrem idcirco nominari,
vt intelligant Galatæ, eos nequaquam gratiæ, & pa-
cis fore participes, qui Deum Patrem nō agnoscant,
aut ament, sed tamquam Dominum tantum verean-
tur, ac metuant, quod lex Moysi suadebat, cui suc-
cessit Euangelium, de quo Paulus ad Romanos ^c:
Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed
spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus, Ab-
ba Pater.

4. QVI DEDIT SEMETIPSV, &c.

5. CUI EST GLORIA IN SECVLA, &c. Semen est futura argumentationis. Non sunt hæc,
I. inquit, à Moysē, vel lege expectanda; sed Christus
illa præstitit, qui tum præterita expiauit peccata, tum
nos ad futura præcauenda confirmauit. Duo au-
tem recenset Christi beneficia, quæ vi legis tribui
nullo modo potuerunt: alterum est peccatorum re-
missio, alterum vis, & facultas bene viuendi; vt nul-
læ nos huius vitæ illecebræ pertrahere possint ad
peccatū; hoc est enim eripi à *presenti sæculo nequam.*
ἐκ τοῦ αἰῶνος τοῦ αἰῶνος τοῦ νῦν. His autem verbis pri-
mū docet Apostolus, non sine causa se Christum
auctorem gratiæ appellasse; id enim sua morte con-
secutus est: deinde tacite legem veterem, ac Moysen
excludit; nam alioqui si lex nos à peccatis expiaret,
sine causa Christus mortem pro nostris flagitiis op-
petiisset: postremò grati animi testificationem à Ga-
latis exigit, vt singulare Christi beneficium, & agnos-
cant, & complectantur. Christus igitur dedit semet-
ipsum pro peccatis nostris, & quidem liberaliter, ac
sponte, neque temerè, aut casu, sed magno adhibito
consilio, ac prudenti deliberatione. semetipsum au-
tem dedit, non partem aliquam, sed integrum se, ac
prorsus totum, vt alludat quodammodo ad id, quod
est in Epistola ad Romanos ^d: *Qui proprio filio suo*
non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum; quo-
modo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Addit:
Pro peccatis nostris; quasi pro iis hostia, & victima. *Vt*
eriperet nos à presenti sæculo nequam: siue quia non
solum præterita delet peccata, sed etiam quia vires
suppeditat ad futura cauenda, quod est eripi ab hoc
sæculo nequam: siue quia delendis, expiandisque
peccatis nos eripit ab hoc sæculo, id est, perditissi-
morum hominum cœtu, & viuendi instituto: sic
alibi ^e dixit Apostolus: *redimentes tempus, quoniam*

^e ad Eph. 5.16

^f in 1er. c. 20.

dies mali sunt, vt alicubi ^f obseruauit Hieronymus,

vt ait, melius esse omnino non esse, *quàm malè esse.*
Sæculum enim non spatium temporis, sed ea, quæ
in sæculo fiunt, mala esse significat, vt Chrysosto-
mus, Hieronymus, Augustinus, & Theodoretus af-
firmant. non enim sæculum per se malum est, aut, vt
Ambrosius, & Augustinus legunt, *malignum*, sed ho-
minum, qui in sæculo viuunt, mores, & voluntates
improbæ sunt. Vfus est autem Paulus hac voce, sæ-
culi, Græcè αἰὼν. multo aliter, vt monet Hierony-
mus, quàm olim Valentinus, qui æonum nescio quas
fabulas, atque innumerabilem multitudinem ^a ex-
cogitauit. Profundum enim, inquit, & silentium ini-
to veluti coniugio intellectum, & veritatem pepere-
runt. Ex his orta sunt verbum, & vita, quæ tertio
hominem, & Ecclesiam genuerunt. Rursus intelle-
ctus, & veritas æonas octo produxerunt, quorum
hæc sunt nomina: primi sæculum, secundi consum-
matio, tertij profunditas, quarti sæculum perfectum,
quinti principium, sexti principio prius, septimi pa-
tre prius, octauæ gratia. Porro verbum, & vita decem
æonas protulerunt, profundum, mixturam, insensibi-
lem, vñionem, per se nascentem, voluptatem, im-
mobilem, temperaturam, vnigenitum, beatitudinem.
Postremò homo, & Ecclesia ediderunt in lucem
æonas duodecim, paracletū, fidem, paternum, spem,
moderatum, claritatem, laudem, intelligentiam, Ec-
clesiasticum, beatitudinem, perfectum, sapientiam.
Itaque vt Hieronymus ait, *triginta sunt æones, quos*
Valentinus ait esse animalia, & perquadradas, & ogdo-
das, decadas quoque, & duodecadas tot edidisse sæculo-
rum numeros, quot enela fetus scropha generauit. Ad-
dit sapientiam, quæ est vltimum sæculum videre
voluisse profundum patrem omnium, & ad supe-
riora conscendisse; sed cum rei magnitudinem non
caperet penè sæculum illud dissolutum esse, ex eā-
que perturbatione ortum esse Achamot, id est, ma-
teriam: Achamot verò parcendo, timendo, lacry-
mando, sudando, ridendo mundum condidisse. Ex
pauore quippe natas esse tenebras, ex timore, &
ignorantia spiritus nequitia, & malignationis, ex su-
dore, & lacrymis mare, & flumina, ex risu luxuriem:
iam verò intellectum Patris voluntate, & sententia
peperisse Christum, & Spiritum sanctum ad sæcu-
lorum constitutionem, ex omnium denique sæcu-
lorum fosculis Iesum fuisse compactum. At nihil
horum attigit hoc loco Paulus, quæ sunt mera deli-
rantis somnia, sed sæculum appellauit vitam præ-
sentem, vel potius huius vitæ actiones malas, & qui-
dem Græca vox αἰὼν nunc æternitas, nunc æuum,
aliquando etiam, vt hoc loco, sæculum Latine dici-
tur. Cumque spatium temporis significet, ex Hiero-
nymi ^b sententia septuaginta annorum numerum
continet, aliis centum: sæpè idem est cum æternita-
te, vt apud Aristotelem ^c, & Philonem ^d, & ob id di-
citur carere præterito, & futuro. Sed, vt redeam ad
Paulum, Christum ait dedisse semetipsum pro pec-
catis nostris, nō tamen, interprete Hieronymo, *ab-*
que voluntate Patris; neque enim Pater tradidit filium
sine filij voluntate, sed hæc est voluntas filij voluntatem
Patris implere, vt ipse loquitur in Psalmo ^e: Vt face-
rem voluntatem tuam, Deus meus, volui. Hoc enim
est, quod ait Apostolus: *Secundum voluntatem Dei,*
& Patris nostri: vt videatur voluntatem Dei oppo-
nere legis obseruationi: quasi dicat non spectasse
Christum legitimas illas actiones à Mose præscri-
ptas; sed eximium eius in omne genus hominum
beneficium vnus Dei munificentia ac liberalitati
deberi. Interim verò indicat (quod ait Chrysosto-
mus) hoc potissimum Dei Patris voluntatem de-
creuisse, vt veteri lege prorsus antiquata, noua in-
stitueretur. Deum autem parentem nostrum ap-
pellat,

II.

^a Tertull. de
præscrip. Phi-
lasi. in catal.
Augustin. de
hæres. Theo-
dor. de Fab.
hæres.

^b Ezech. 26.
^c li. 1. de cæl.
tex. 100. & li.
12 metaphys.
tex. 39.

III.

^d lib. de
mun.

^e Psal. 39.9.

pellat, ut Christi beneficiū exaggeret, & amplifcet, qui nostræ adoptionis quodammodo auctor, & sequester fuerit. Quamobrem ab vno duntaxat Christo, & priscorum scelerum expiatio, & futurorum cautio expectanda est. Christus enim, ut ait Hieronymus, *tradidit se, ut iniustitiam, quæ erat in nobis, iustitiam ipse subuerteret: tradidit se sapientia, ut sapientia expugnaret: sanctitas, & fortitudo se obtulit, ut spurciciam, infirmitatemque deleteret, atque ita non solum in futuro seculo iuxta promissam spem qua credimus, sed etiam hic de presenti seculo nos liberavit, dum commortui Christo transfiguramur in nouitatem sensus, & non sumus de hoc mundo, à quo merito nec amamur.* Non enim Christus idcirco venit in mundum, ut nos hac vita mortali spoliaret; sed (quod ait Chrysostomus) ut eam viuendi rationem præscriberet, quæ nos cælesti beatæque vita dignos efficeret. sic olim Patrem alloquens: *Non rogo, inquit, ut tollas eos de mundo, sed ut serues eos à malo;* hoc est, à malitia: ne patiaris eos, huius mortalitatis sordibus inquinari; ait enim alibi^b Ioannes Apostolus: *Mundus in maligno positus est.* Et Paulus alibi^c: *Dies mali sunt,* ea profectò dicendi ratione, ut explicat Hieronymus, *qua salus infamatur, cum latrocinii pleni sunt; non quo terra peccet, & syluæ, sed quo infamiam homicidij, loca quoque traxerint. Detestamur & gladium, quo humanus effusus est cruor, & calicem, in quo venenum temperatum est, non gladij, calicisque peccato, sed quod odium mereantur illi, qui his male vsi sunt.* Postremò Deo omnium parenti gloriam precatur in secula seculorum. Quo loco Hieronymus multa de seculo, & seculorum seculis differit. Simpliciter autem verba Pauli accipienda videntur, ut significet Deum immortalem in omnem æternitatem prædicandum, & miris laudibus celebrandum esse. Sic enim ferè solet Scriptura rei cuiuspiam magnitudinem describere: sic Sancta sanctorum, cælos cælorum, Cantica canticorum legimus, ut eximium quiddam in singulis generibus significetur. Possis etiam seculorum secula intelligere spatium illud qualecumque tandem futurum sit post huius mundi occasum, cum sine dubio Deus immortalis in omnem æternitatem omnium acclamatione laudatur. Obseruat autem Chrysostomus, addi vocem, *Amen,* ut indicet Apostolus, quæ hæcenus dicta sunt, satis apertam Galatarum accusationem continere, nihilque præterea ad eos coarguendos desiderari. Subdit verò eam vocem ab Apostolo referri ad indicandam diuini beneficii magnitudinem, & immensitatem, quam ille vehementer suspiciat, atque admiretur, estque ea vox perpetuæ, ac firmæ veritatis veluti nota, siue affirmantis, siue vehementer optantis animum significet. Ex hac autem tota oratione colligit Augustinus, nefas esse quemquam sibi laudis, aut gloriæ vel minimam particulam arrogare, etiam si bonas aliquas actiones exerceat, quando ipse Dei filius in Euangelio, non gloriam suam se querere dixit, neque suam facere voluntatem, sed voluntatem eius, qui eum misit; quam voluntatem gloriâque Patris, in præsentia Apostolum commemorasse scribit, ut ipse quoque Domini exemplo, à quo missus est, non se querere gloriam suam significaret, nec suam facere in Euangelij prædicatione voluntatem. Atque hæcenus quidem Pauli salutatio non sine aculeo, ut ostensum est.

6. MIROR, QVOD SIC TAM CITÒ, &c. Aliàs

1. Apostolus à gratiarum actione, aut commendatione eorum, ad quos scribit, exordiri solet; hic statim in initio Galatas obiurgat, & à suscepta fide defectionem obiicit, ostenditque, ut ait Chrysostomus, eos imperitè iuxta, atque impiè facere, qui dum se legis obseruatione, Deo Patri maximè probare student,

A Christo nuntium remittant; atque adeò iustam in se Dei Patris iram prouocent. Duplex autem obiicit crimen; alterum, quod à Christo defecerint; alterum, quod celerrimè defecerint: nam cum per se deficere etiam post longam, ac diuturnam pugnam ingens, atque immane piaculum censeretur; tum verò longè grauius, ac deterius est in ipso statim certaminis initio, & prima irruptione, & sagittarum iactu concidere. Videtur enim Chrysostomus verba Pauli, *tam citò*, ad extremam animi imbecillitatem referre, & cedendi facilitatem; quippe cum prima tantum, ac leui incurfione pulsati, illicò se seduci passi sint. Non multum à Chrysostomi interpretatione discrepat Hieronymus, qui verba illa, *tam citò*, refert ad tēpus, quia non ita pridem fuerant ab Apostolo fidei præceptis imbuti. Recens, inquit, adhuc erat Euangelij prædicatio, non grande tempus in medio, quo Galatas Apostolus ab idolis ad Christum traduxerat. Miratur itaque quomodo tam citò recesserint ab eo, ad cuius nomen dudum facti fuerant Christiani. Et quidem meritò, quia (ut idem Hieronymus docet) non eiusdem reatus est transferri ab aliquo difficulter, & citò transferri, ut in martyrio non eadem poena plectitur qui absque colluctatione, & tormentis statim profiliunt ad negandum, & ille, qui inter equuleos, fiducias, ignisque distortus compulsum est quod credebat negare. Hæc autem tam fusè libuit ex Hieronymo recitare, ut ostenderem nullum esse discrimen, quod recentiores confingunt, inter Hieronymi, & Chrysostomi interpretationem, vterque enim nimiam deficiendi facilitatem ad Apostolo significari affirmat. Quamquam non nego, Hieronymum indicare vocem illam *tam citò* respicere quodammodo tempus, quo Galatæ Christo nomina dederant: nam ut verissimum sit minùs videri mirum, si recens ad Christum conuersus in fide fluctuet, quàm si Christi veterano militi idem contingat; tamen alia ex parte magnum profectò malum est, si magistri præcepta, quæ adhuc propemodum in auribus insonant, subito ex animo effluant, quasi ad punctum temporis memoria retineri nequiverint. Quod autem ait noster interpres, *sic tam citò*; græcè est, *ὅτω ταχέως*, quod Ambrosius latinè reddidit; *adeò citò*; Hieronymus tamen, Augustinus, & ante vtrumque Tertullianus^a cum nostro interprete legerunt, ut mihi veniat in mentem, suspicari aliter olim in Græcis codicibus fuisse scriptum, ut Apostolus non solum facilitatem, sed lapsus turpitudinem reprehendat, perinde quasi dicat: equidem miror, vos tam turpiter potuisse seduci, idque tanta facilitate, ut vix primum hostium impetum sustinere potueritis; ut particula, *sic*, sceleris magnitudinem, ac fœditatem, cætera peccandi facilitatem indicent. Quod autem ait noster interpres, *Transferimini*; græcè est *μετατίθεσθε*, quod possis ad verbum latinè reddere, *transponimini*. Obseruat autem Hieronymus, transferri aliquos à Deo, quibus nullæ possunt obesse insidiæ. ita dicitur Enoch^b translatus à Domino: alios à demone, ut in regnorum^c libris Iezabel virum suum Achab à cultu Dei ad idolorum venerationem transtulisse scribitur: addit seculi sapientes eos, qui de dogmate transferuntur ad dogmata, transpositos, siue translatos vocari. Vero simile etiam est, quod eodem loco subdit, alluisse Paulum ad Hebræam vocem *גלית* *gulith*, quæ translatus, siue deductus sonat; ut apud Nahum^d, ubi noster interpres dixit: *Et miles captiuus abductus est.* Hebraicè est, *גלית* *gulith*. Alij putant similitudinem sumptam à rotis, quæ facile aliunde aliò deuoluuntur. Nec desunt qui allusionem transferant ad Græcam vocem, quæ lacteum significat, quod infantes qui lacte vescuntur, facile fascino corrumpantur.

a 4 Obseruat

a 10. c. 17. 15.

b ep. 1. cap. 5.

c Ephes. 5. 16.

IV.

II.

a lib. de præcep. cap. 27.

b Gen. 5. 24.

c lib. 3. cap. 21.

d 6.

d cap. 2. 7.

III.

* cap. 5. 10.

b Rom. 4. 17.

c 2. ad Theff.
2. 12. & 2. ad
Tim. 1. 9.d li. 5. in Mar-
cion. cap. 2.e 1. Retraçt.
24. 25.

Obferuat autem Chryfoftomus, vñum fuiffe Paulum tempore præfenti, & non translatos, fed transferri dixiffe, vt indicet, non fe planè credere, eos fuiffe feductos; quod etiam infrà planius dicit^a: *Ego inquit, confido de vobis, quòd nihil aliud fapieris*; vt hac ratione infinuet bene fe de illorum falute fperare: itaque faciliùs illi medicamento acerbitem deuoerent. Ait autem transferri illos *ab eo, qui illos vocauit in gratiam Chrifti*; maluit enim Deum dicere, quàm fe, tanquam primarium vocationis auctorem, id quod fpectat ad grauitatem criminis augendam. *Ab eo* autem dicit, non vt quidam ab Euangelio; quis enim dicat Euangelium vocationis auctorem? Sed fimpliciter ab eo Deo Patre, qui *vocat^b ea, quæ non funt, tanquam ea, quæ funt*. Addit; *In gratiam Chrifti*; græcè *ἐν χάριτι Χριστοῦ*; ita enim omnino legendum effe haud ambigo; nec traiectione illa vocis *τὸ χάρις*, vt coniungatur cum participio *τὸ καλέσας*, vñlo modo probanda eft: quamquam enim eam Hieronymus retinet, nescio tamen quos Græcos codices fit fecutus; nam qui nunc habentur in manibus cum nostro interprete mirè consentiunt; neque aliter legiffe videntur Chryfoftomus, Theodoretus, Theopylaftus, & Oecumenius; & inter Latinos Ambrosius, & Auguftinus: nifi quòd Auguftinus pro gratia Chrifti, gloriam Chrifti legit, quafi velit pseudoapoftolos perstringere, qui Chrifti gloriam labefactarent, dum actionibus, quæ lege veteri probarentur, qualis erat circumcifio, vim tribuerent iustificandi. Solet autem

IV. Græci codices hunc fenfum non admittunt. Nomen porro gratiæ multò hîc latiùs patet, quàm paulò antè in falutatione; completitur enim omnia, quæ gratuitò per Chriftum fidelibus conferuntur; in falutatione verò ex fententia Auguftini^c fignificat remiffionem peccatorum, de qua tamen re fuo loco diximus. Ait igitur, Galatas fuiffe vocatos in gratia Chrifti, vt fignificet, ipfam Patris vocationem gratuitum effe Chrifti beneficium, vt nihil habeant iufti, quod Chrifto non fit acceptum referendum: vel in gratiam Chrifti vocatos dicit, hoc eft, ad eam gratiam, quam Chriftus fuo fanguine cunctis mortalibus comparauit, ac patere voluit. Gratiæ autem libenter meminit Apoftolus, vt tacitè legis obferuationes, & ceremonias excludat. Chriftum verò appellat, vt fignificet (quod monet Chryfoftomus) vocationem quidem Patris effe, vocationis autem caufam mouentem effe filium. Non temerè autem dicere maluit transferri Galatas à Deo, quàm ab Euangelio; vt maiorem illis pudorem timorèque incutiat, dum illos ait legem veterem feftantes, ipfi Deo, cui maxime placere ftudeant, nuntium remittere. Transferri autem eos dicit *in aliud Euangelium*; vt enim ait Chryfoftomus, impoftores, & pseudoapoftoli, vt faciliùs imperitis imponerent, Euangelij nomen retinebant, & Chrifti fe legem docere profitebantur: quorum mores imitantur huius fæculi hæretici, qui fe Catholicos prædicant, Papiftas negant, hoc eft, Romano Pontifici adherentes, cum tamen eorum dogmata vix in vnus Germaniæ angulo recipiantur; râtum abeft, vt fint Catholica, & ad omnes omnino pertineant. Retinent præterea voces non paucas cum Catholicis communes, cum tamen fententia maxime difcrepent; quod (vt ait Chryfoftomus) proprium eft hæreticorum artificium, diabolo auctore

A ad faciliùs decipiendum excogitatum. Itaque (vt redeam ad Paulum) fi Chryfoftomo credimus, & Hieronymo, hæc verba; *In aliud Euangelium*; coniungenda funt cum verbo, *transferimini*; vt Galatæ transferri dicantur à Deo qui illos per Chrifti gratiam vocauit in aliud Euangelium, hoc eft, in aliam quandam doctrinam longè diuerfam ab ea, quam ab ipfo didicerant; de quo mox fubdit.

QVOD NON EST ALIUD; &c. Rectè Hieronymus, *Translati, inquit, eftis in aliud Euangelium, quod non eft aliud, quia omne quod falum eft non fubfiftit, & quod veritati contrarium eft, non eft*. Videnturque Apoftolus fe ipfum corrigere, quòd voce Euangelij abufus videretur; vel pseudoapoftolos, fi in ea voce mimis erat, & imitatio quædam pseudoapoftolorum. Ait itaque eorum doctrinam nomine Euangelij appellandam non effe, cum euangelica doctrina, vna fit tota fibi cohærens, nufquam fui diffimilis. Ex hoc porro loco, vt affirmat Chryfoftomus, olim Marcion vnum duntaxat effe Euangelium colligebat, ac propterea vnum tantum Euangelium Lucæ, illudque mutilatum, atque corruptum admittebat. Oſtendit autem Chryfoftomus (quod & olim fecerat Tertullianus^a) plures quidem effe Euangelij ſcriptores, cæ-

B tellum vnum effe Euangelium, cum omnes Euangeliftæ eamdem Chrifti doctrinam explicant, de qua re alibi plura diximus. Quod autem fequitur; *Niſi funt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Chrifti*; bifariam explicari folet. Sunt enim qui relatiuum, quod, referre putent non Euangelium, fed totum complexum ſuperioris orationis; vt aliud ponatur pro alia re, fitque hic ſenſus: Quòd ab eo, qui vos vocauit, transferimini in aliud Euangelium; nihil eſt aliud niſi quòd aliqui vos perturbant ea loquendi forma, qua dicere ſolemus, hoc non eſt aliud, quàm fallere; vt ſignificet Apoftolus, falſam Galatarum opinionem, qua ſibi perſuadent Euangelium eſſe, quod verè non eſt, non aliunde proficiſci, niſi quòd ſint aliqui, qui mentibus eorum tenebras offundant: quæ videtur interpretatio Chryſoſtomi. Alij, quos nos in paraphraſi ſecuti ſumus, hæc referunt ad verbum, *miror*, quafi hoc rollat admirationem; vt dicat, nihil eſſe mirandum, ſi à ſuſcepta doctrina defecerint; id enim propterea accidit, quòd veteratores quidam illis impoſuerint, atque ita Galatas magna ex parte excuſat, dum omnem culpam in impoſtores transfert. Dicit autè; *Qui vos conturbant*; græcè *ταράσσουσιν*, ſumpta metaphora (vt ait Chryſoſtomus) ab oculo: quemadmodum enim oculus turbatus aliud pro alio cernit; ita mens prauarum opinionum veluti nube infulcata in veri cognitione decipitur, & allucinatur. Perturbabant autem pseudoapoftoli Galatarum animos, dum eis ſempiternum minabantur interitum, niſi legem Moſis retinerent, vel ingentes quæſtiones, & controuerſias excitabant. Sic Apoftoli^b.

C *Audiuiſus, inquit, quia quidam ex nobis exeuntes turbauerunt vos verbis euerſantes animas veſtras*. Quod ſubditur: *Et volumus conuertere Euangelium Chrifti*; græcè eſt *μετασπείλαι*, quod propriè eſt inuertere, & præpoſterè aliquid ponere. Quocirca Hieronymus: *Omniſ, inquit, qui Euangelium alio interpretatur ſpiritu, & mente, quàm ſcriptum eſt, credentes turbat, & conuertit Euangelium Chrifti, vt id, quod in facie eſt, poſt tergum faciat, & ea, quæ poſt tergum ſunt, vertat in faciem*. Si quis tantum litteram ſequitur, poſteriora ponit in faciem: ſi quis Iudaorum interpretationibus acquieſcit, poſt tergum mittit ea, quæ ex natura ſua in faciem conſtituta ſunt. Chryſoſtomus Græcum verbum *μετασπείλαι* poni putat ab Apoftolo pro *καταſπείλαι*, vel *ἐκκαταſπείλαι*, hoc eſt, corrumpere, vel ſubuertere, ſumpta metaphora ab iis,

D qui

E

7.
I.a li. 5. in Mar-
cion.

II.

b A. 15. 24.

qui pecuniam, & numismata corrumpunt, & adulterant: utronis modo intelligas ostendit Apostolus, verteratores illos falsam doctrinam tradere, & veluti adulterinam pecuniam cudere, ut Galatæ intelligant non rem esse parui momenti, neque de terminis (ut aiunt) sed de tota possessione certari.

8. I. SED LICET NOS, AUT ANGELVS, &c. Omnino ὑπερβολικῶς: neque enim Apostolus in gratia confirmatus potuit contra Euangelium docere, aut id Angelus beatus vnquam fecerit, qui semper videt faciem Patris, ita Hieronymus. Pertinet tamen ad exaggerandam doctrinam traditæ veritatem, quam tanti faciendam esse docet Apostolus, ut etiam angelicæ auctoritati anteferendam putet. Nec enim dubito loqui Paulum de bonis Angelis, cum Angelum de cælo nominet; quamquam aliter vitur hoc

Pauli testimonio Tertullianus ^a aduersus Apellis Philumenem his planè verbis, *Nobis verò, inquit, nihil ex nostro arbitrio inducere licet, sed nec eligere, quod aliquis de arbitrio suo induxerit. Apostolos Domini habemus auctores, qui nec ipsi quidquam ex suo arbitrio, quod inducerent, elegerunt, sed acceptam à Christo disciplinam fideliter nationibus assignauerunt. Itaque etiam si Angelus de cælis aliter euangelizaret, anathema diceretur à nobis. Prouiderat iam tunc Spiritus sanctus futurum in Virgine quadam Philumene, Angelum seductionis transfigurantem se in Angelum lucis, cuius signis, & præstigiis Apelles indutus, nouam hæresim induxit.* Paulò post hunc locum ita latinè reddit ^b: *Et si Angelus de cælo aliter euangelizauerit circa quàm nos, anathema sit.* Et ad hunc locum alludens ita aduersus Marcionem scribit ^c, *Etiam si Angelus, Marcion, citius anathema dicendus, quàm euangelizator, quia aliter euangelizauit.* Denique aduersus eundem hæc verba ab Apostolo exempli gratia dicta esse interpretatur ^d, *Quo multo magis, inquit, hominibus non esset credendum, quando nec Angelo, nec Apostolo.* Egrege verò Lynnenis ^e, *Tremenda, inquit, districtio propter asserendam primæ fidei tenacitatem nec sibi, nec cæteris coapostolis peperisse parum est. etiam si Angelus, &c.* Cur autem Paulus se ipse excretur si aliter doceat, quàm apud Galatas prædicarat, plures afferuntur rationes, primam insinuat Augustinus, ut indicet, Euangelicam fidem, non à sua pendere auctoritate, sed veritate diuina niti, atque idcirco ne audiendum quidem esse eum, qui secum pugnet, & nunc hoc, nunc illud doceat. Alteram affert Chrysostomus, ut ostendat, non se inanis gloriæ studio, aut cupiditate inflammatum suæ doctrinæ impensius fauere. Tertia, ac postrema à pseudoapostolorum calumnia petitur, qui falsò mentiebantur, aliàs Paulum aliter docuisse, vnique cum cæteris Apostolis censuisse, legem cum Euangelio coniungendam. Euangelizare autem præter id, quod euangelizatum

est Ambrosio, Hieronymo, & Augustino ^f, est, nouum doctrinæ genus afferre, quod cum Euangelica doctrina non consistat. Porro quod spectat ad Græcæ locutionis vim, quibusdam videtur Apostolus abuti præpositione ὑπὲρ, quæ alioqui non videtur habere eam vim, quam huius loci sententia postulat: certum enim est, multa esse à sanctis Patribus, & ab Ecclesia tradita, præter ea, quæ in Euangelio scripta sunt, quæ tamen religiosè complectenda, ac retinenda sunt, non aliter ac si de ipso Christi ore missa essent. In præsentia igitur (ut aiunt Ambrosius, Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Anselmus) euangelizare præter id, quod euangelizatum est, significat aliter docere, & prædicare contraria iis, quæ semel proposita sunt. Neque facillè concesserim, vsum Græcæ præpositionis ὑπὲρ ita prorsus alienam videri, ut non aliquo etiam Ethnico exemplo probari queat; nam

A ὑπὲρ νόμον, & ὑπὲρ φύσιν Græci dicunt, quod nos contra legem, & contra naturam; & apud Latinos eodem modo vsurpari solet præpositio, præter: Plautus alibi ^a, *Omnia mihi hodie eueniunt præter sententiam.* Et Terentius ^b, *Præter cunium morem, atque legem, & sui voluntatem patris, tamen hanc habere studeat cum summo probro.* Sic alibi ^c, *præter opinionem.* Item que alio ^d loco, *præter ætatem.* Nam his omnibus locis, præter, idem valet, quod, contra. Neque id temerè factum ab Apostolo interpretatur Chrysostomus, quasi is non ea solùm damnet, quæ apertè cum Euangelio pugnant, sed etiam quæ cum illo non consentiunt, ac penitus cohærent, etiam si leuiter discrepent. Illorum verò nullo modo ferenda est non minus impia, quàm impudens ac proiecta audacia, qui Paulum vas sine ansa πολυτρεπτος, quod de Vlyssæ dicebatur, quasi in omnem aleam versatile appellat; cum eius in prædicando constantia vel ex hoc loco maximè appareat. Indicat enim, ne sibi quidem fidem adiungendam, si vel minimum repugnet iis, quæ antea docuerat. ita enim Chrysostomus, Theophylactus, alique tam Græci, quàm Latini explanatores Pauli verba accipiunt; ut nihil planè ferendum sit, quod vel minimum Euangelicam fidem labefaceret. Quomodo autem hæc Pauli sententia cum definitionibus Ecclesiasticis, sacris traditionibus, Conciliorum sanctionibus, & Pontificum decretis non pugnet, suo loco videro. hoc vnum in præsentia moneo, multa quidem veterum Patrum traditione accepta religiosè in Ecclesia retineri, plurima etiam Pontificum, & Conciliorum sanctionibus præcipit quæ apertè in Euangelio non leguntur; quæ tamen quia Euangelio nullo modo aduersantur, sed cum eo potius mirabiliter consentiunt, suam apud fideles meritorè retinet auctoritatem. Vtrum verò Angeli sint penitus natura ipsa à peccato alieni, & ut Græci loquuntur ἀναμάρτυτοι, alibi doceo. Nam beatos, de quibus hoc loco agit Apostolus; dubitari nefas est, ita prorsus esse in gratia confirmatos, ut peccare nullo modo queant.

B SICUT PRÆDIXIMVS, ET NUNC, &c. Vehemens est, atque acris eiusdem sententiæ repetitio, atque inculcatio. Hieronymus autem verba illa, sicut prædiximus; perinde accipit, quasi Apostolus Galatis Euangelium promulgans anathema pronuntiari aduersus eos, qui aliam fidem, atque doctrinam tradituri essent, eandemque nunc iteret sententiam, cum videt Galatarum mentes pseudoapostolorum imposturis fuisse deceptos. Idem subindicat Augustinus, qui præterea addit, posse etiam ad id, quod modò dixerat, referri. Aut præsens, inquit, hoc prædixerat, aut quia iterauit quod dixit; propterea voluit dicere: sicut prædiximus. Tum subdit: Tamen ipsa iteratio saluberrimè intentionem mouet ad firmitatem retinendi eam, quæ sic commendatur fidem. De voce autem anathema alibi plura dixi. Hic verò summam quandam execrationem significare videtur: quem dicendi modum aduersus hæreticos Oecumenica Concilia vsurparunt. Frustra autem hoc loco quidam in quæstionem vocant, quæ auctoritate potuerit Apostolus Angelis, & Apostolis anathema dicere; neque enim hic sententiam sed in personas, neque iudicis auctoritate vitur, sed de rebus ipsis quid sentiendum sit indicat, quod etiam priuati nulla præditi auctoritate facere possunt. Ita Iustinianus ^e Imperator sæpius in hæreticos anathema pronuntiavit, non quod ipse (ut imperitè quidam existimarunt) sententiam anathematis ferret, (quod ad solos Ecclesiasticos præfules pertinet;) sed quod indicaret se illos hæreticos, eorumque dogmata detestari, quæ fuerant ab Oecumenicis Conciliis iure optimo damnata.

C

D

E

Rece

^a de periscrip. cap. 4. Penè eadem lib. de carne Christi cap. 24.

^b cap. 29.

^c lib. 4. cap. 4.

^d lib. 5. cap. 2.

^e cap. 12.

^f Trist. 98. in Ioan

^a in Mercato.

^b in Andria.

^c in Heeyra.

^d Heautontimorumenon.

9.

I.

^e In sua confessione fidei.

II.
a Tract. 98.
in Ioan.

b Hom. 19. in
Matth.

Rectè autem obseruauit Augustinus^a, non dixisse A Paulum; *plusquam accepistis*, sed, *præter id quod accepistis*; Nam si illud, inquit, diceret, sibi ipsi præiudicaret, qui cupiebat venire ad quosdam, quibus ipse scribebat, sicut ad Thessalonicenses, ut suppleret quæ illorum fidei deerant. Sed qui supplet quod minus erat, addit, non quod inerat, tollit. Qui autem prætergreditur fides regulam, non accedit in viam sed recedit à via. Itaque Origenes^b hæreticum hominem definit, qui in Christum quidem se credere profitetur, aliud tamè de fidei Christianæ veritate credit, quam habeat definitio traditionis Ecclesiasticæ. Quæ cum ita sint, eorum periculosa, ut leuissimè dicam, censenda est temeritas, qui cum non magnopere sint in sacris litteris, rebusque diuinis versari, sibi tamen docendi, fideique dogmata explicandi munus vsurpant. cum satis esse dicant diuinum numen implorare, seque precibus sedulo munire: affuturum diuinum spiritum, omniaque suppeditaturum, quæ ad aliorum institutionem pertinent, cum tamen B. Gregorius moneat, studio, ac lectioni Scripturarum dandam esse diligenter operam, ne quid excidat, quod non sit antea bene perceptum, & cognitum. Est verò, ut monet Chrysostomus, obseruanda singularis Pauli prudentia, qui tametsi ad odium, atque inuidiam vitandam, neminem nominauit, nullam tamè aut dignitatem, aut familiaritatem exclusit, quandoquidem neque Angelis, neque Euangelistis, nec sibi ipsi fidem habendam docet, si quidquam effundat, quod perceptæ iam fidei, doctrinæque repugnet. Quis autem ferat hæreticorum huius sæculi singularem impudentiam, qui, cum se Scripturarum auctoritate, & sanctorum Patrum testimoniis vrgeri, ac premi animaduertunt, hæc Pauli verba sibi, suisque impiis dogmatibus accommodant, siue Cyprianus, siue Ambrosius, siue Hieronymus, siue Augustinus, siue Chrysostomus, siue Paulus aliud euangelizauerit, anathema? nimirum isti de terreo cælo lapsi nobis arcana proferunt, quæ non licet homini loqui, qui incestis nuptiis, ac nefariis libidinibus, suam nouam impietatis scholam, quasi auctoramento proposito aperuerunt.

10. MODO ENIM HOMINIBVS, &c. Quod no-

I. ster interpretes dixit, *Hominibus suadeo*, Græcè est, ἀνθρώποις πείθω, ἢ τὸν θεόν; apparet enim nostrum interpretem existimasse, verbum πείθω, tametsi quarto casui iungitur, non suasionis argumentum, sed personam designare: neque videtur abnuere Chrysostomus, qui cum admittat, verbum esse forense, existimat, Paulum his verbis significare, non se apud homines, sed apud Deum causam dicere, neque sibi magnopere curæ esse quid de se Galatæ sentiant. Quicquid autem sit de ratione dicendi, cui testimonio, atque auctoritate Herodiani nonnulli subscribunt, ipsa profectò sententia nimis fortasse vehemens, atque acerba videri possit, & quæ nimium præsertim ipso statim Epistolæ initio Galatas perstringat. Caterum eadem ratione noster interpret latinè reddidit alterum locum, qui est in posteriori Epistola ad Corinthios. *Scientes*, inquit, *timorem Domini hominibus suademus*. Græcè ἀνθρώποις πείθω. Alij negant, quartum casum additum verbo πείθω referendum esse ad personam, sed materiam significare contendunt: hunc verò Pauli locum, quem habemus in manibus, ita explicant, ut sensus sit: homines ad fidem pertrahimus, vel suademus, ut homines ad fidem conuertantur: quomodo videtur intelligendus persimilis locus in Actis^c Apostolicis; *In modico suades me Christianum fieri*: Græcè ἐν ὀλίγῳ με πείθεις χριστιανὸν γίνεσθαι; utrobique enim non tam persona, quam materia suasionis exprimitur. Sed si dicendum sit, quod res est, quid quæso Deo suade-

re se dicit Paulus? suam, inquis, causam ipsi probat, & non hominibus. Apud Deum causam dicit, apud tribunal Christi, non hominum perorat: illius enim tantum causa laborat, eique duntaxat vni placere studet. Audio ego quidem & Hieronymi, & Augustini sententiam, atque interpretationem agnosco, à qua si rem ipsam spectes non admodum discrepat Chrysostomus: sed vereor ut possim probare. nam hæc tota Epistola eò spectat, ut Galatis Paulus ostendat, se falsò fuisse apud illos variis nominibus accusatum, atque traductum: sibi æquè, aut etiam fortasse magis, quam cæteris Apostolis fidem habendam esse, ut nò apud Deum, sed verè apud homines causam agere videatur, apud quos purganda erant, quæ sibi ab aduersariis obiecta essent; apud Deum autem cuncta cernentem cum apertè illa falsa essent, nihil erat necesse. Sunt alij, qui Paulum nihil aliud velle putant, quam se non humana docere, sed quæ sibi diuinitus tradita essent. quæ sanè explicatio nisi videretur coacta magnopere cum superioribus cohereret, quasi dicat, Nolite mirari, si dira execratione eos detestandos censeo, qui contraria docent iis, quæ à me vobis proposita sunt; non enim humana vobis inuenta promulgavi, sed quæ mihi diuinitus tradita sunt. Sed utrùm verba hunc sensum benignè admittant, alij viderint. Non me tamen fugit, alios existimasse, verbum πείθω hoc loco idem valere, quod confido, ut sit sensus: ideo tam fidenter anathema pronuntiaui, quia non humano, sed diuino tantum præsidio nitor, sed huic explanationi Græca verba repugnant; cum enim πείθω significat confido, non quarto, sed tertio casui iungitur. Alij denique aliter hunc locum explicant, sed, ut existimo, sententia non admodum diuersa; videtur enim Paulus rationem reddere, cur eos, qui sibi contradicerent, diris deuouerit, quòd videlicet nihil quærat, aut spectet humanum. Igitur in paraphrasi eam interpretationem sequutus sum, quæ quarto casui, qui est apud Græcos, suasionis materiam significari docet, ad quam vulgatam editionem reuocare difficile non erit si dixerimus tertium casum, quem Latinus interpret pro quarto Græco posuit, non significare personam, cui aliquid suadendum sit, sed cui suasio vsui sit futura, ut cum dicimus alicui quempiam laborare, id est, ad illius vtilitatem; ita suadere hominibus est ad eorum vsum, atque vtilitatem suadendi munere perfungi. Cum ergo dicit Paulus; Num quid ego *hominibus suadeo*, an Deo? Sensus est: Numquid ego hoc Euangelij prædicandi munere fungor, ut hominibus morem geram, an ut Deo? hominum ego laudes an Dei gloriam prædico? Denique hominumne causa, an Dei hanc Euangelij promulgandi laboriosam, ac periculosam prouinciam sustineo? significat enim se postquam Apostolus renuntiatus est, nihil spectasse aliud, quam quod pertineret ad Dei gloriam; nam proximorum salutem, quam tanto labore, ac studio procurabat, ad vnam Dei immortalis gloriam referebat. Quamobrem ait, nolite mirari, si tam liberè cunctos aliter docentes anathemati subiecerim; nam in hoc meo Apostolico munere vnam tantum Dei gloriam specto: hominum gratiam, ac studium prorsus contemno; ut videatur tacitè indicare, nullius sibi quamuis magni Apostoli auctoritatem obiciendam esse. An collimarim viderint alij: conatum me quidem certè non inficio. Propterea enim subdit, *An quæro hominibus placere?* quasi dicat: an ego cuiusquam laudes, & præconia assentando celebro? An cuiusquam mortalium mihi studia, gratiamve concilio? Itaque ait, non humanam gloriam capto, non hominum studia, gratiamve ambio. Nam ut ait Hieronymus cui planè consentit Augustinus, ho-

II.

c cap. 26. 29.

hominibus

minibus Deo neglecto placere nefas est. Alioquin modò te Deo probes, etiam, atque etiam enitendum est, ut hominibus placeas. Si fieri potest, ait Hieronymus, ut pariter Deo, & hominibus placeamus, placendum est & hominibus; sin autem aliter non placeamus hominibus, nisi Deo displiceamus; Deo magis, quàm hominibus placere debemus. Argutè autem, ut omnia, Augustinus: Qui placet hominibus, ait, non ab ipsis suam gloriam quarens, sed Dei ut salui fiant, non iam hominibus sed Deo placet; aut certe iam cum & Deo placet, simul & hominibus; non utique hominibus placet: aliud est enim placere hominibus, aliud & Deo, & hominibus. Item, Qui hominibus propter veritatem placet, non ipse illis, sed veritas placet. Non iuerim sanè inficias, valde esse subtilem eiusdem Augustini explicationem, qua re-tenta Latina interpretatione, ita Pauli sententiam explicat, Modò ergo hominibus suadeo, an Deo? non utique Deo, sed hominibus suadendum. An quia hominibus suadeo, quero hominibus placere? Nullo modo: si enim adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. Si voluisssem, inquit Paulus, Iudæis, Iudæorumq; principibus placere, Christo nomen nequaquam dedissem, sed adhuc Iudaicam superstitionem strenuè ut olim propugnarem. Qui ergo ex hoc loco colligunt studium placendi hominibus, Dei amori in primis repugnare, rem verissimam docent; sed nescio an satis idoneo argumento confirmant; id enim his verbis docet Apostolus, se non futurum fuisse Christi discipulum, si Iudæis placere voluisset, ut tunc placebat, cum legem Moïsis defendebat, & Christi fidem acerrimè oppugnabat: nam alioqui potest homo, ut ait Augustinus, homini vtiliter placere, si propter Deum placeat, id est, ut Deus placeat, & glorificetur cum dona eius attenduntur in homine, aut per ministerium hominis accipiuntur: cum autem sic homo placet, non iam homo, sed Deus placet. Hac ratione dixit alicubi^a Paulus, Placete omnibus per omnia, sicut & ego omnibus placeo. Itemque^b, Sine offensione estote Iudæis, & Græcis, & Ecclesiæ Dei. Et: Prouidemus^c bona non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Et Christus apud Matthæum^d: Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est. Quo loco scribit Gregorius^e, Non dico, ut proximi opera nostra bona non videant, cum scriptum sit, Videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est, sed ut per hoc, quod agimus, laudes exterius non queramus. Sic autem sit opus in publico, quatenus intentio maneat in occulto, ut & de bono opere proximis præbeamus exemplum, & tamen per intentionem, qua soli Deo placere querimus, semper optemus secretum. Itaque hominibus placendum est, ut placeamus Deo, qui nihil in nobis esse vult, quod meritò proximo displiceat; alioqui qui hominibus placent, confusi sunt, quoniam Deus^f spreuit eos.

III.

NOTVM ENIM VOBIS FACIO, &c. Chrysostomus significari putat, Paulum proximè à Deo nulla adhibita hominis opera Euangelium didicisse: Augustinus, & Theodoretus Euangelium, quod Paulus prædicabat, non esse humano ingenio excogitatum, aut humanis duntaxat rationibus subnixum. Vtrumque videntur coniungere Ambrosius, & Hieronymus, nec dubitari potest, vtrumque verissimè affirmari: neque enim Euangelium humani ingenij inuentum est, neque philosophicis rationibus constat, cum præcipuè fide nitatur. Clemens enim & Alexandrinus, Sine litteris, inquit, fidelis esse quis potest, & quo fide traduntur, intelligere qui non didicit. Alibi^h: Non oculo, non aure, non corde quæcumque audiri, & videri possunt, sunt per fidem, & intelligentiam comprehenda. Mox docet, fidem non niti

A sensu, vel demonstratione, sed diuina reuelatione; & concludit, fidem esse præstantiorem scientia. Gregorius^a autem Nazianzenus à fide ait remouendas esse disputationes, quod & longa oratione probat Augustinus^b. Eodem spectat quod scribit Hilarius^c, qui fidem à cognitione distinguens; Fides, ait, habet obedientia merium non cognita veruatis fiduciam. Alibi^d fidem asserit habere meritum, vbi est ignorantia: itemque^e fidem esse facilem sine quæstionibus. Et aduersus Constantium^f negat fidem positam esse in quæstionibus philosophicis. Denique^g officium ait esse fidei incomprehensibilia credere. Neque aliter existimauit Cyrillus Alexandrinus, qui alicubi^h dixit, fidem præcurrere cognitionem illo Isaïæⁱ testimonio, Nisi credideritis, non intelligetis. Alio^k loco probationem fidei esse liberam. Apertissime verò Basilius^l fidem docet non fulciri ratione, sed actione spiritus. Itemque^m fidem, nulla naturali necessitate, aut ratione induci. Et in eandem sententiam Chrysostomusⁿ scribit, fidem in iis esse necessariam, quæ humanam rationem excedunt. Gregorius^o autem Pontifex; Diuina, inquit, operatio si ratione comprehenditur, non est admirabilis, nec fides habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Idque ex definitione fidei probat, quæ definitur^p à Paulo sperandarum rerum substantia, argumentum non apparentium. Quo loco Theophylactus id pluribus docet, quod aduersus Petrum Abailardum acutè scribit Bernardus^q: Quid enim magis, ait, contra fidem, quàm credere nolle quidquid non possit ratione attingere? Sed propiùs abesse videtur à mente Pauli quod scribit Chrysostomus, Pauli Euangelium non esse secundum hominem, id est hominum opera traditum; negat enim Apostolus quod sibi ab impostoribus obiiciebatur, se Apostolorum discipulum, atque auditorem fuisse; quod mox apertius declarat cum subdit, Neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici. Idque ut idem Chrysostomus ostendit, euidenti argumento confirmat, quia quæ ab hominibus humano more percipiuntur, longo egent, ac diuturno tempore; Paulus autem subito omnem Christianam disciplinam diuino spiritu cælitus instillante, absque vilo studio, aut defatigatione penitus hausit. quia verò Paulus ait, suū Euangelium non esse secundum hominem, colligit Hieronymus contra Ebionem, & Photinum, Christum esse verè Deum. Addit verò, eos, qui Apostolicam doctrinam sectantur, Euangelium complecti non secundum hominem, sed secundum Deum; ipse enim Christus Deus in suis Apostolis loquitur: nam Paulus ipse ad Corinthios^r scribit, An experimentum queritis eius, qui in me loquitur Christus? Itemque^s, Vno ego, iam non ego, vinit verò in me Christus. Addit Chrysostomus, prudenter omisisse Paulum prodigia, & pericula, cæteraque omnia, quæ sibi erant cum cæteris Apostolis communia, quæ alibi recenset; quia nihil illa videbantur ad rem facere; sed ea tantum commemorare, quæ sibi priuatim diuinitus concessa erant, quæque suam Euangelij rationem nihilo inferiorem cæteris, ne dicam superiorem declarant. Itaque Euangelium se ait non ab homine, neque per hominem didicisse, sed diuinitus sibi traditum hausisse. Non sunt igitur audiendi quidam^u, qui auctoritate Origenis^x firmant, Apostolum historiam ac narrationem Euangelicam didicisse à Luca. Heretici, inquit Hieronymus, non habent Dei Euangelium, quia non habent Spiritum sanctum, sine quo humanum sit Euangelium, quod docetur. Et quanquam hæretici tertio quoque verbo Scripturas inculcant, rectè tamen idem Hieronymus monet non in Scripturarum verbis, sed in sensu positum esse Euangelium;

^a Orat. cont. Maximum.

^b lib. 55. hom. hom. 32. in princ.

^c in Psal. 118.

^d lib. 5. de Trinit.

^e lib. 10. de Trinit.

^f lib. 3.

^g li. 2. de Trinit.

^h lib. 2. de Trinit.

ⁱ li. 2. de Trinit.

^j li. 2. de Trinit.

^k li. 2. de Trinit.

^l li. 2. de Trinit.

^m li. 2. de Trinit.

ⁿ li. 2. de Trinit.

^o li. 2. de Trinit.

^p li. 2. de Trinit.

^q li. 2. de Trinit.

^r li. 2. de Trinit.

^s li. 2. de Trinit.

^t li. 2. de Trinit.

^u li. 2. de Trinit.

^v li. 2. de Trinit.

^w li. 2. de Trinit.

^x li. 2. de Trinit.

^y li. 2. de Trinit.

^z li. 2. de Trinit.

^{aa} li. 2. de Trinit.

^{ab} li. 2. de Trinit.

^{ac} li. 2. de Trinit.

^{ad} li. 2. de Trinit.

^{ae} li. 2. de Trinit.

^{af} li. 2. de Trinit.

^{ag} li. 2. de Trinit.

^{ah} li. 2. de Trinit.

^{ai} li. 2. de Trinit.

^{aj} li. 2. de Trinit.

^{ak} li. 2. de Trinit.

^{al} li. 2. de Trinit.

^{am} li. 2. de Trinit.

^{an} li. 2. de Trinit.

^{ao} li. 2. de Trinit.

^{ap} li. 2. de Trinit.

^{aq} li. 2. de Trinit.

^{ar} li. 2. de Trinit.

^{as} li. 2. de Trinit.

^{at} li. 2. de Trinit.

^{au} li. 2. de Trinit.

^{av} li. 2. de Trinit.

^{aw} li. 2. de Trinit.

^{ax} li. 2. de Trinit.

^{ay} li. 2. de Trinit.

^{az} li. 2. de Trinit.

^{ba} li. 2. de Trinit.

^{bb} li. 2. de Trinit.

^{bc} li. 2. de Trinit.

^{bd} li. 2. de Trinit.

^{be} li. 2. de Trinit.

^{bf} li. 2. de Trinit.

^{bg} li. 2. de Trinit.

^{bh} li. 2. de Trinit.

^{bi} li. 2. de Trinit.

^{bj} li. 2. de Trinit.

^{bk} li. 2. de Trinit.

^{bl} li. 2. de Trinit.

^{bm} li. 2. de Trinit.

^{bn} li. 2. de Trinit.

^{bo} li. 2. de Trinit.

^{bp} li. 2. de Trinit.

^{bq} li. 2. de Trinit.

^{br} li. 2. de Trinit.

^{bs} li. 2. de Trinit.

^{bt} li. 2. de Trinit.

^{bu} li. 2. de Trinit.

^{bv} li. 2. de Trinit.

^{bw} li. 2. de Trinit.

^{bx} li. 2. de Trinit.

^{by} li. 2. de Trinit.

^{bz} li. 2. de Trinit.

^{ca} li. 2. de Trinit.

^{cb} li. 2. de Trinit.

^{cc} li. 2. de Trinit.

^{cd} li. 2. de Trinit.

^{ce} li. 2. de Trinit.

^{cf} li. 2. de Trinit.

^{cg} li. 2. de Trinit.

^{ch} li. 2. de Trinit.

^{ci} li. 2. de Trinit.

lium; Non in superficie, sed in medulla; non in sermone foliis, sed in radice rationis; tunc enim Scriptura utilis est audientibus, cum absque Christo non dicitur, cum absque Patre non profertur, cum sine spiritu non eam insinuat ille, qui predicat; alioqui & diabolus, qui loquitur de Scripturis, & omnes hereses secundum Ezechielem^a inde sibi consunt cervicalia, qua ponant sub cubito uniuersa etatis. Tum concludit grande esse periculum in Ecclesia loqui, ne forte interpretatione peruersa de Euangelio Christi, hominis fiat Euangelium, aut, quod peius est, diaboli. Ceterum in Græcis codicibus pro, enim, legitur de, hoc est, autem; Notum autem vobis facio. Fortè noster interpret legerat γδ, quomodo legisse videntur Hieronymus, & Augustinus: Ambrosius legit autem: neutrum habet Chrysostomus; ut Græcos codices olim variasse necesse sit. Certe Paulus, qui initio Epistolæ dixerat, se munus Apostolicum, hoc est docendi auctoritatem diuinitus accepisse; idem nunc de sua doctrina affirmat, non esse videlicet ab hominibus traditam, sed sibi diuinitus inspiratam: potuit enim docendi auctoritas à Deo proximè concedi, etiam si doctrina ipsa humano esset studio parata.

12. NEQUE ENIM EGO AB HOMINE, &c. Explicatio est superioris sententiæ; idcirco enim Euangelium meum non est secundum hominem, quia non ab homine accepi, aut didici, sed diuinitus instillatum hausi. Hoc enim obiciebant pseudoapostoli, Paulum ceteris Apostolis esse dignitate longè inferiorem, quippe qui ab illis eruditus, atque institutus fuisset, & quia virumque ad mentem, atque intelligendi vim pertinet, rectè dicit; non accepi, neque didici; & mox opponit, sed per reuelationem. Hieronymus monet, aliud esse accipere, aliud discere; ut accipere sit primum credere: discere autem quæ fide teneas explicante magistro planius cognoscere, quasi significet Paulus nullius se hominis opera ad fidem adductum, nullius item doctrina atque eruditione imbutum. Alij putant esse synonyma. Ego id magis probō, quod posui in paraphrasi, ut accipere Euangelium sit munus Apostolicum suscipere; quæ ratione dixit Paulus ad Romanos^b, Per quem accepimus gratiam, & Apostolum, discere verò fidei dogmata, quæ ceteris præponenda sint, percipere. Græcè Paulus dicit παράθετον, & τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, id est, non accepit, neque edoctus sum. Quod autem subdit: Sed per reuelationem Iesu Christi; Græcè est ἀποκαλύψας, quam vocem negat Hieronymus vsquam legi apud prophetas auctores, sed propriam esse diuinam Scripturatum: significat enim reuelationem illam, qua res occultæ diuinitus alicui patefiunt. verbum porro ἀποκαλύψας apud Isocratem, & Plutarchum legitur, & significat detegere, & detracto velamine aliquid inspicendum præbere. Addit Hieronymus Septuaginta Interpretes quæ eam vocem primum excogitarunt, conatos esse, ut proprietatem peregrini sermonis exprimerent, noua nouis rebus verba fingere. Nescio verò, cur venerit in mentem quibuldam opinari ἀποκαλύψας earum esse rerum, quæ breui euenturæ sunt, cum hoc loco ἀποκαλύψας id omne significet quod diuinitus patefit, siue res contineat futuras, siue præteritas, modò alioqui ignoræ essent. Illam autem reuelationem intelligit, cum Damascum iter faciens in itinere Christi vocem audiuit, & corporeo oculorum lumine captus verum mundi lumen intuitus est; ut enim alibi dixi, illo triduo, quo nihil mortale, aut caducum spectare potuit; diuinitus caelesti atque Evangelica doctrina eruditus est, omneque Christianæ disciplinæ dogmata, penitus percepit, ut subito potuerit, pro Catholica fide, contra Iudæos pugnare. Non probō autem, quod in

A præsentia iterat Hieronymus, hæc Pauli verba oblique in Petrum, aliosque Apostolos ferri, cum verè ad refellendam pseudoapostolorum calumniam spectent; quos, ut ait Augustinus, tacitè subindicat. Euangelium secundum hominem promulgare, qui in seruitutem ex libertate pertraherent illos, quos Deus immortalis à misera, planèque intolerabili legis seruitute, in Euangelicam afferuerat libertatem. Verum quoniam potuissent Galatæ, aut etiam pseudoapostoli obicere hæc temerè, ac falsò à Paulo affirmari, subdit, ut interpretatur Chrysostomus, certam, & euidentem rationem; sic enim ait:

AVDIVISTIS ENIM CONVERSATIONEM, &c. Latet porro in hac argumentatione multa, quæ penè euidenter probent, non fuisse Paulum hominis cuiusquam opera in lege, fidèque Evangelica institutum. Primum quidem (ut ait Chrysostomus) quod repente absque vlla mora sit Paulus in alium propemodum virum immutatus, quod proprium esse diuini Spiritus indicauit olim Samuel^a, Insiliet in te, inquit, Spiritus Domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis in virum alium. Itaque Athanasius^b, Gregorius^c Nazianzenus, Chrysostomus^d, Augustinus^e, Theodoretus^f philosophiam, & inanem Gentilium sapientiam, si cum doctrina diuinitus reuelata conferatur, elumbem esse affirmant, quæ nequeat hominum mores, vitamque immutare; cum mira sit doctrinæ diuinitus traditæ vis, atque efficacitas, ut ex Rufino^g, Theodoro^h, Victoreⁱ Africano, & aliis^k deprehendi potest. De hæreticis autem scribit Tertullianus, eos habere Scripturarum duntaxat vaginam, carere autem gladio, hoc est, spiritu in quo positus est verus sensus. Deinde ex eodem Chrysostomo spectandum est tempus; qui enim ab hominibus aliquid discunt, longo utcumque tempore egent; contra qui diuinitus instituuntur, momento temporis, ac subito erudiuntur. Paulus autem coelitus illustratus, & Baptismo expiatus, illico eum omnium admiratione Christi fidem, atque Euangelium promulgare cepit. Denique locus haud obscurè indicat non potuisse humanæ disciplinæ operam dare; nam ego quidem, ait Paulus, Damasci cepi Christianam fidem profiteri, ubi nullus Apostolorum verfabatur, à quo doceri, erudiri possem.

Audistis igitur, inquit, conversationem meam aliquando in Iudaismo: non enim, ut ait Chrysostomus, aliaratione id poterant cognoscere, cum longè à Iudæa distarent. Paulus autem inter suos adeò clarus, atque illustris erat, ut quod ille tanto studio, tantæque animi contentione peragebat, ne remotissimas quidem gentes, aut nationes latere posset. Ait autem, ut obleruat Hieronymus, conversationem, non gratiam, aliquando, non modò; in Iudaismo, non in lege Dei. Quoniam, inquit, Græcè ὅτι, hoc est, nempe audistis me supra modum in Ecclesiam Dei seruire. ait autem, supra modum, ut hinc quoque maior admiratio nascatur, quod non quilibet de plebe, aut de iis, qui quoquo modo Euangelio repugnabant; sed is, qui præ ceteris vehementius infectabatur, repente est ad fidem conuersus. Ecclesiam autem Dei intelligit primum illum Christianorum cœtum, quem sibi vexandum à principibus sacerdotum depoposcerat. Addit; Et expugnabam illam: Græcè ἐπορεύ, quod verbum proprium est populantium, & exscindentium captas vrbes. Neque erat, cur Grammatici temerè nostrum interpretem carperent; vox enim Græca expugnare significat, aut capere; atque ita Ambrosius, & Hieronymus non aliter, quàm vulgaris interpres, hoc verbum interpretantur: quamquam enim Paulus re vera Ecclesiam non expugnabat, quæ nullis potest oppugnationibus superatis, quantum

b cap. 1.5.

II.

13.
I.

a 1. Reg. 10.
16.

b De huma.
verb.

c Orat. de Spi.
ritu Sancto.

d Homil. 66.
ad popul.

e lib. 22. de
ciuit. c. 5.

f lib. 9. de cu.
rand. græcan.
affec.

g lib. 10. cap.
10.

h lib. 1. de cu.
rand. græcan.
affec. & lib.

i lib. 1. de per.
secu. Vandal.

k Tripart. lib.
2. c. 21. & lib.

7. c. 39.

1. Laur. Val.

quantum

quantum tamen in illo erat, & ut ait Chrysostomus animi proposito, atque consilio vastabat, ac diripiebat, & summo conatu nitebatur eam extinguere, subvertere, demoliri, abolere. Et quidem argumentatio Pauli non tam rei euentum, quam conatum postulabat: qui enim tanto studio, tantoque animi ardore Christianam doctrinam oppugnabat non tam cito humana potuisset opera immutari. Gemina igitur argumentatio indicatur à Paulo: altera si tanto impetu, animique ardore Dei Ecclesiam, & Euāgelicam doctrinam insectabar, profecto verisimile non est, me in ea doctrina perdiscenda studium, atque operam posuisse, quam tantopere execrerer: altera quis credat, me, qui olim tanto nisu conatūque Iudaicos ritus aduersus Ecclesiam propugnabam, nunc mutata voluntate odio religionis, Iudaicam legem insectari, ac non potius diuino impulsu, ac veritatis amore Christi gratiam prædicare?

14. ET PROFICIEBAM IN IYDAISMO, &c. Ad-

I. dit argumento vim: neque enim inquit, ut ait Chrysostomus, iracundiæ, aut furoris quodam impetu ferebar, sed legis studio, & religionis amore incensus cæteris æqualibus meis meo exemplo præibam: non quidem inanis gloriæ, aut humanæ laudis cupiditate, sed ut Iudaismum quoad eius fieri posset promoverem; ut minimè videatur verisimile, me nunc agnita veritate, dum pro Ecclesia certo, gloriolæ auram pueriliter consecrari: sed qui tunc cæcis errorum nubibus implicitus, veluti cæcutiendo veritatem inuestigabam; nunc profecto ubi lux veritatis affulsit, meamque mentem diuinitus illustrauit; quid causæ esse poterit, cur vobis aliam, quam veram, ac germanam Christi fidem, doctrinamque proponam? Obseruat autem Hieronymus Pauli modestiam, qui non se dicat religionis studio, atque amore omnibus Iudæis, sed plurimis, neque senioribus, sed æqualibus suis aliquando præcelluisse, ut sedulitatē olim suam indicaret, & interim inanem iactantiam vitaret. Coætaneos autem suos dixit, Græcè *συνηλικιώτας*, latine dixeris æquales, vel eiusdem ætatis, quod tamen apud Latinos ambigüe dicitur; quos enim Græci *συνήλικους* appellant, ij apud Latinos æquales, aut eiusdem sæculi, vel ætatis dicuntur. Neque verò se omnibus suis æqualibus præfert, sed addit, *In genere meo*, hoc est, inter Iudæos, aut etiam contribules. Subdit: *Abundantiùs emulatur existens paternarum mearum traditionum*; non quidem sibi maiorem, quam cæteris scientiam, aut eruditionem arrogat, sed plus sumit studij, atque ardoris. non ait autem legis, sed paternarum traditionū se fuisse studiosum, ut obseruat Hieronymus; Græcè *πατρῶν δόσεων*, quasi dicat institutorum; est enim *παράδοσις* institutum, seu constitutio ore tradita. Sed quas vocet Paulus paternas traditiones, non satis conuenit. nam Petrus Apostolus, paternæ traditionis nomine legem ipsam videtur significare; ait enim; *scientes, quod non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis, de vana vestra conuersatione, paternæ traditionis*. Alloquitur enim eos, qui ex Iudaismo, Christo nomina dederant, & illos ait à seruitute legis vocatos in libertatem filiorum Dei: quam significationem probare visus est in præsentia Augustinus. *Paternæ*, inquit, *ipsius traditiones contrariæ sunt Ecclesiæ Dei, non autem legis illius culpa est, lex enim spiritalis est, nec carnaliter se cogit intelligi, sed illorum vitium est, qui & illa, quæ acceperunt carnaliter sentiunt*. Ita significat legem carnaliter acceptam paternam traditionem ab Apostolo nuncupari. Nec multum discrepat Chrysostomus, qui Iudaicam, & Pharisaicam interpretationem legis traditionem appellat: & quidem extat liber non multò ante Christum à quibusdam scribis editus, in quo multæ scri-

Iustinian. Tom. 2.

A barum traditiones continentur. Hieronymus, itēque Augustinus eas traditiones intelligunt, quæ legi repugnarent, quas *διδασκαλίας* appellant. Certe Epiphanius^a traditiones Seniorum legis explanationes interpretatur, quas ait fuisse apud Hebræos numero quatuor; Molis vnam, alteram eius, qui vocatur Rabi Aciba, tertiam Addæ, siue Iudæ, quartam filiorum Asamonæi^b. Alibi verò meminit traditionis Davidis, quam ait inuentam esse post reditum ex Babylone, Acibæ verò ante captiuitatem Babylonicam; filiorum denique Asamonæi ætate Alexandri, & Antiochi, ante aduentum Christi annis octoginta supra centum. Videtur igitur Apostolus nomine traditionum id omne complecti, quod olim ex synagoga, Gamaliele, suis denique parentibus hauserat. Certe Christus apud Matthæum^c Iudæorum traditiones reprehendit, quæ cum ipsa Dei lege, diuinisque præceptis pugnant. Eas autem traditiones suas vocat, quas videlicet quippe Phariseus præcipua quadam religione coleret.

CVM AVTEM PLACUIT EI, &c.

VT REVELARET FILIVM, &c. Docuerat Apostolus, antequam Christo nomen daret, nulli se Christiano doctore aures præbuisse, neque potuisse tunc Christianæ religionis mysteria humano studio cognoscere; nunc addit, ne illo quidem ipso tempore, quo Christiana sacra suscepit, potuisse se cuiusquam opera erudiri, & Christianis præceptis imbui. Paulò autem post ostendit, neque post initiationem Baptismi se vllius præceptoris doctrina, atque eruditione fuisse institutum. Alii autem in præsentia euolat, & abditam ut in Epistola ad Romanos Dei prædestinationem attingit, utiurque vocibus omnino propriis, quæque ferè à Theologis ad diuinum illud mysterium explicandum usurpari solent. *Placuit*, inquit, Græcè *ἔδοξε*, hoc est, cum me bona Dei voluntas cœlitus aspexit, cum Dei Opt. Max. bonitati placuit. *Ei*, inquit, *qui me segregauit*, Græcè *ἀφ' οὗ*, quod est certum aliquem in finem seponere, & potiora ex aliis feligere. Irenæus^d legit; *Placuit Deo*, ut habent Græci codices: sententia utrobique est eadem; nam segregare ex vtero proprium est Dei. Quid autem sit *ex vtero matris meæ*, non satis liquet. Augustinus; *Qui me*, inquit, *ex gremio matris meæ synagoga segregauit, vel qui segregauit à cecitate gentis Iudaicæ*, explanatione aliquanto longius petita. Alij segregatum dicunt ab Ecclesia Antiochena, omnino improbabiliter; tum quia iam tum multis nationibus vnà cum Barnaba Christi Euangelium promulgarat, tum quia nulla potest verisimilis afferri ratio, cur Antiochena Ecclesia Pauli mater appelletur. Nostra paraphrasis auctores habet Chrysostomum, & Hieronymum, nec penitus exemplis ex Scriptura petitis destituitur. *In te*, inquit David^e, *proiectus sum ex vtero*, itēque^f: *Alienari sunt peccatores à vulua, errauerunt ab vtero*. Rursus^g: *De ventre matris meæ tu es protector meus*. Quamuis non negarim, hanc dicendi formam, quæ est Hebræis familiaris, aliud quiddam significare, de quo aliàs. Ait igitur Apostolus; cum visum est ei, qui me olim adhuc in matris vtero positum velut eximium quoddam, atque electum instrumentum à cæteris secreuit, quique sic olim segregatum destinato, ac præfixo tempore vocauit, idque per gratiam suam, hoc est, gratuito, & liberaliter. Videtur autem omnino indicare Paulus æternam Dei electionem, quæ tum primùm prodire cœpit in lucem, cum Paulus in vtero matris conceptus est: Electionem, diuinum præcurrit decretum: sequitur vocatio: nulla verò merita nostra etiam præuisa antecedunt, quæ sint electionis causa, seu ratio, seu conditio necessaria, ut alibi ostendi;

quamuis

a Hæc. 33.

b Hæc. 42.

c cap. 15. 3.

15.

16.

I.

d lib. 5. c. 12.

e Psal. 21. 21.

f Psal. 57. 4.

g Psal. 70. 6.

II.

h Cōsule disputationes in epi. ad Romanos.

quamuis alij aliter sentiant. *Placuit autem, ut reuelaret filium suum in me*, non per me, ut perperam quidam, neque meo exemplo, ut alij; sed ut ait Chrysostomus mihi. hac autem usus est Paulus ratione dicendi, eodem Chrysostomo interprete, ut (quod maxime ad rem facit) ipsam reuelationis rationem indicet, quasi dicat: tacite & intra me, sine externo doctore siue magistro, id enim precipue vult Paulus ostendere. Nec discrepat Hieronymus, qui tamen argutius addit: *Cui enim, inquit, quid reuelatur, huic illud potest reuelari, quod antea in eo non erat: in quo vero reuelatur, illud reuelatur, quod prius fuit in eo, & postea reuelatum est.* Erat enim in omnibus Iudæis fides, & spes venturi Messie, sed crassis animi perturbationibus iacebat elanguida illa fides, & egebat spes illa reuelatione, ut accenderetur. Simile est illud in Euangelio, *Medius in vobis stat, quem vos nescitis.* Mox subdit: *Ex quo perspicuum sit, natura omnibus Dei inesse notitiam, nec quemquam sine Christo nasci, & non habere semina in se sapientia, & iustitia, reliquarumque virtutum.* Denique addit: *Potest & aliter accipi in Paulo Dei filius reuelatus, quod predicante illo agnitus sit gentibus, quem antea nesciebant.* Sed vereor, ut hoc satis sit ad mentem Pauli: simplicissima enim videtur ea interpretatio quam paulo ante indicauimus; ipsum namque Christum habuit Paulus in se loquentem, diuinæque mysteria tradentem, idque eo consilio factum est, ut esset idoneus Euangelicæ doctrinæ præco, & gentibus ad salutem aditum referaret. Quod ait noster interpret: *ut reuelaret filium suum*; Græcè est *ἀποκαλύψας*, quod infinitum necessariò pendet à verbo, *placuit*; quasi dicat: cum placuit mihi reuelare filium suum; quidquid aliter sentiant Latini explanatores. Indicat autem Apostolus, diuinorum mysteriorum cognitionem liberaliter sibi diuinitus traditam ob ingenuum ac liberalem illum amorem, quo se Deus ante omnem æternitatem complexus est; hoc enim indicat vox Græca, *ἀδὸκνησεν*, de qua alias plura. *Ut euangelizarem*, inquit, *in gentibus*; hoc est, inter gentes. Placuit reuelare filium suum non tantum, ut illum ipse cognoscerem, atque amarem, sed ut eum gentibus euangelizarem: neque verò temere verbum mutauit, aliter enim Paulo Christi mysteria nota erant, & cognita, aliter gentibus, quibus ea Paulus prædicabat, qui solum plantare, & rigare poterat, ut ipse alibi loquitur, non autem incrementum dare, quod est vnius Dei proprium, qui Paulum diuino quodam lumine supra mentis humanæ facultatem illustrauit; ut quæ aliis ipse credenda proponeret, quantum mortali fas est, penitus comprehenderet. Illud autem in præsentia monuerim quod hoc loco ait Chrysostomus, Paulum ob virtutem à Deo fuisse vocatum, cum in Actis^a Apostolicis scriptum sit, *Vas electionis est mihi, ut portet nomen meum coram gentibus, ac regibus*; hoc est, ut ipse interpretatur, *idoneus est ministerio, præclaroque facinori sustinendo*: non perinde accipi posse, quasi Deus naturalem aliquam aptitudinem spectarit, quæ sit veluti solum, ac fundamentum gratiæ: Græcè enim dixit Chrysostomus *ὁ ἀπερίωτος*, hoc est, propter virtutem, eam videlicet, quæ in animo est, & vitio opponitur. Neque tamen propterea Pelagianis fauere censendus est, cum de ea vocatione loquatur, qua Paulus ad singulare munus Apostolicum electus est, in qua proculdubio spectasse videtur Deus aliquid, quod in Paulo inesset, quod tamen ipsum, ut alibi planius doceo, ad munus gratiæ pertinebat. Adde, quod non malè quidam aiunt, aliam esse iustorum de se, aliam Dei de iustis orationem: illi nihil sibi arrogant, omnia Deo accepta referunt, idque verè; quia nihil habent, nihil agunt, nihil mo-

liuntur boni, quod Deo tamquam primario bonorum auctori tribuendum non sit: contra Deus vel minima iustorum bona, bonorumve initia magnificat, & supra modum extollit: illud iustorum modestiam, animique dimissionem indicat, hoc Dei in iustos amorem, ac beneuolentiam declarat; alioqui negari non potest spectare Deum in hominibus dona sua, quibus ad aliorum, vel eorundem vtilitatem vti potest. Quod verò paulo ante ex Hieronymo attulimus, de iustitiæ, reliquarumque virtutum seminibus, quæ omnibus insunt à natura, non perinde accipio, quasi iustitia aut virtus insit cuiquam naturaliter, sed quod inchoatæ quædam virtutes sine fide Christi haberi possint; nam idcirco subdit: *Vnde multi absque fide, & Euangelio Christi, vel sapienter faciunt aliqua, vel sanctè, ut parentibus obsequantur, ut inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena diripiant, magisque iudicio Dei obnoxij fiant quod habentes in se principia virtutum, & Dei semina non credunt in eo, sine quo esse non possunt.* Nam hæc ipsa Christi beneficia esse indicat; putat enim colligi ex eo, quod ait Ioannes^a; *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Quocirca longissimè abest hæc Hieronymi sententia, ab eo errore, quem in Cassiano Prosper reprehendit; cum ille semina virtutum existimaret in hominis natura inesse, quæ diuinam gratiam præuenterent, & ad eam promerendam, nonnullam vim haberent; ut alibi copiosius doceo. Subdit deinde Apostolus: *Continuò non acquieui carni, & sanguini*; Græcè *ἀδὸκνησεν* statim, vel subitè, non refero autem ad verbum *euangelizarem*, quod facit Hieronymus Porphyrij nescio qua calumnia permotus; sed ad verbum *κοινωνῶν*, id est, *communicaui*, cuius loco noster interpret dixit, *acquieui*; quo veluti ab effectu explicuit vim Græcæ vocis *κοινωνῶν*, quæ significat, quasi in sinum exposui: quo permotus ille dixit, *acquieui*; quod qui sua consilia, cum aliis communicant, plurimum iis fidere soleant, & in eorum veluti amore, ac beneuolentia conuiescere. Melius^b infra eandem vocem interpretatus est, *contuli*; ut eo loco monet Hieronymus, idque apertè dixit Syrus interpret; *Non patefecit, inquit, carni, & sanguini.* Quid autem significet Apostolus nomine carnis, & sanguinis, non ita perspicue constat. Oecumenius patriam, & cognatos intelligit, nec profectò malè. Alij, omnes mortales, ut illud ad Ephesios^c interpretantur, *Non est nobis col-*

a Ioan. 1. 9.

b cap. 2. 2.

IV.

c cap. 6. 12.

d cap. 2. 14.

e cap. 16. 17.

III.

a cap. 9. 15.

E

sed, ut rectè obseruat Chrysostomus, humanam interdum naturam significant; qua ratione dicitur^a Christus carni, & sanguini communicasse, qui tamen ab huius nostræ mortalitatis vitio longissimè abfuit. Quod autem subdit; *Neque veni Ierosolymam*; superioris sententiæ explicationem, atque amplificationem continet, cum sæpe Apostolus eadem soleat iterando inculcare, cum præsertim id, quod subditur, maiorem quandam orationi vim addat; quasi dicat: tantum abest, ut cum villo Apostolo consilia communicauerim, ut ne venerim quidem Ierosolymam, ubi tum Apostoli viuebant. Quod verò Porphyrius arrogantia obiicit, optimè à Chrysostomo, & Theodoretò refellitur; nam factum quidem diuinæ prouidentiae tribuendum est, quæ Paulum diuinitus eruditum subito voluit veluti in campum, atque aciem producere, ut Euangelium gentibus promulgaret. Ipsa autem Pauli commemoratio obrectatorum vitio necessariò videtur extorta. Cæterum quod hoc loco monet Augustinus, eos de ventre matris segregari, qui à carnalium parentum cæca consuetudine separantur; eos autem carni, & sanguini acquiescere, qui carnalibus propinquis, & consanguineis suis carnaliter suadentibus assentiuntur, non tam pertinet ad Pauli explicationem, quàm ad morum præcepta, quæ ex hoc loco commodè colliguntur.

17.

I.

NEQUE VENI IEROSOLYMAM, &c. Continet, ut dictum est, superioris sententiæ explicationem, & amplificationem: quod autem ait non venisse se ad antecessores Apostolos, non perinde accipiendum est, quasi ipse Apostolis successerit, sed illos significat prius quàm se in Apostolorum albu fuisse relatos; Græcè enim scripsit *ἔμπροσθεν τῶν ἀποστόλων*; hoc est ad eos, qui ante me fuerant Apostoli, quos tamen Pauliantagonistæ magnopere prædicabant; & præ illis Paulum putabant esse contemnendum. Quod si, ut putauit Tertullianus^b, carnis, & sanguinis nomine circumcisionem, ac Iudaismum intelligit, aptè subdit, ne ipsos quidem illos primarios Apostolos adhibitos fuisse in consilium: non communicauit, inquit, cum villo ex Iudæorum natione, ac ne cum principibus quidem Apostolorum, sed abij in Arabiam: non pugnant hæc cum narratione Lucæ^c; ille namque Arabicam Pauli professionem præterit, siue quod, ut suspicatur Hieronymus, asperas illas, atque indomitas hominum mentes peruincere non potuerit, siue quod alia etiam pleraque Lucas omiserit. Certè Chrysostomus multa præclare in Arabia gesta esse à Paulo non obscurè indicat: omnino autem credendum est, insidias, quas Lucas Damasci Paulo structas fuisse narrat, post tres ab ipsius vocatione annos, & reditum ex Arabia contigisse, quarum occasione Ierosolymam venit, ut ibidem Lucas scribit; quod & Paulus in præsentia insinuat, dum se ex Arabia iterum Damascum reuertisse memorat. Est autem Damascus Syriæ vrbs, de qua ita Strabo^d: *Vrbs est insignis omnium ferè nobilissima, qua in ea sunt regione Persia vicina*. Plinius^e eam in decapolitana Syriæ regione collocat vnà cum Opaton, & vtramque ait amne Chrysorrhoea irrigari. Alibi^f dicit alabastrite lapide & quidem candidissimo inclutam esse.

18.

I.

DEINDE POST ANNOS TRES, &c. Non post annos tres à Damascena commoratione post reditum ex Arabia, sed ab ipsa conuersione, & Euangelij promulgatione inchoata, ut significet non se Petrum eruditionis, ac disciplinæ gratia consuluisse, qui iam tres integros annos Euangelio promulgando dedisset operam; quæ est Chrysostomi, Ambrosij, Hieronymi, atque Augustini obseruatio. Non ideo, Iustinian. Tom. 2.

A inquit Augustinus, *Ierosolymam venit, ut per Petrum disceret Euangelium*; sed ut fraternam caritatem, etiam corporali notitia cumlaret. Addit Ambrosius id etià honori, ac dignitati Petri concessum, qui cæteris Apostolis dignitate præcelleret. *Dignum*, inquit, *fuit, ut cuperet videre Petrum, quia primus erat inter Apostolos, cui delegauerat Saluator curam Ecclesiarum*; non utique ut aliquid ab eo disceret qui iam ab auctore didicerat, à quo & ipse Petrus fuerat instructus, sed propter affectum Apostolatus, & ut sciret Petrus hanc illi datam licentiam, quam & ipse acceperat. Neque aliter Hieronymus: *Non discendi studio, ait, qui & ipse eundem predicationis haberet auctorem, sed honoris prioris Apostolo deferendi*. Qua in re singularem Pauli modestiam prædicat, atque extollit. Chrysostomus: *Ascendit, inquit, velut ad maiorem, ac seniore, solisque Petri conspectus comouit illum, ut eo proficisceretur*. Et aliquantò post: *Sicut enim nunc multi fratrum nostrorū ad viros sanctos proficiscuntur, eodem affectu tunc Paulus profectus est*. Ait autem Apostolus Ierosolymitanæ professionis causam fuisse, ut videret Petrum: idemque Chrysostomus obseruat, non dixisse Paulum *idē*, hoc est simpliciter videre, & oculis duntaxat spectare, sed *ἰσῶσθαι*, hoc est, *percursandū*, & interrogandi causa inuisere, vel conuenire, vel etiam ob oculos ponere, & aliquid spectandū obicere, quod vtrumque huic loco conuenit. Paulus enim voluit Euangelium suum cum Petro communicare, ut Ambrosius, Hieronymus, Theodoretus, & Oecumenius monēt. quam ob causam negat Hieronymus, voluisse Paulum *oculos, genas, vultumque Petri aspicere, utrum macilentus, an pinguis: adunco nasus esset, an rectus: & utrum frontem vestiret coma: an, ut Clemens in periodis eius refert, caluiciem haberet in capite*. Itaque hoc refert ad mentis oculos; non ut quicquam ab eo disceret, qui eundem predicationis haberet auctorem, sed ut Apostolorum principi deferret honorem. Ac propterea subdit; *Et mansi apud eum diebus quindecim*. Exiguū sanè ad discendum Euangelium temporis spatium; ut vel hinc intelligant Galatæ impostorum calumpniam, qua Paulum Apostolorum discipulum esse clamitabant. Addo posse hunc numerum dierum eò referri, ut Galatæ intelligant Pauli doctrinam nihil à Catholica, atque Apostolica fide alienum continere; nam si quid inesset eiusmodi, potuissent Apostoli quippe diuino Spiritu pleni cognoscere: quod si quidpiam eiusmodi deprehendissent, non eum tandiu laturi erant, qui hæreticos tantopere infectarentur. Sic Ioannes Cerinthum, Polycarpus Marcionem ne salutatione quidem dignos censuerunt. Mitto cætera, quæ de hoc numero argutè Hieronymus philosophatur: hæc enim omnis oratio eò refertur, ut doceat Paulus, se non ab homine, sed à Deo immortalī Euangelica præcepta didicisse, & eandem ob causam subiicit quæ sequuntur.

ALIUM AUTEM APOSTOLORVM, &c. Occupatione quadam, tacitè occurrit calumniæ, quæ facile obiici posset: tamen nihil à Petro didicit Paulus, potuisse tamen illum alios Apostolos audire docentes, atqui, ait, neminem vidi Apostolorum præter Iacobum fratrem Domini. Tertium à Iacobo Zebedæi, & Alphæi Clemens^a Romanus obtrudit, quem Hieronymus, & alij sequuntur: Ego id non probo, & cur non probem^b alibi non contemnendas attuli rationes. Addo nunc Eusebium^c, & Nicephorum^d, qui ex Clemente Alexandrino duos duntaxat Iacobos fuisse probant, vtrumque autem Apostolum; quod hæc ipsa Apostoli verba non obscurè de hoc Iacobo significant, *Alium*, inquit, *Apostolorum vidi neminem, nisi Iacobum fratrem Domini*.

b 2

Quo

19.

I.

a lib. 1. recog. & lib. 6. Cōst. c. 12. 14.
b Disput. de Apost. c. 2.
c lib. 2. hist. cap. 1.
d lib. 2. hist. cap. 3.

a ad Heb. 3.
24.

b lib. de resurr. carnis c. 50. in fin.

c A. & p.

d lib. 16.

e lib. 5. c. 18.

f lib. 36. c. 8.

a Act. 12, 2.

II.
b lib. de scri-
pturis. Eccle-
siasticis.

c cap. 9. 7.

20.
I.

Quo etiam loco explicui cur frater Domini appelleretur Iacobus, quique sint ij, qui in Euangelio fratres Domini nuncupantur. Rectè autem monet Hieronymus falli eos, qui hunc Iacobum fratrem Ioannis, & Zebedæi filium fuisse putant; cum ille auctore Luca^a mox à nece Stephani sanguinem, ac vitam sæuiente Herode pro Christo fuderit, cum nondum Paulus Ierosolymam venisset. Fuit igitur hic Iacobus Alphæi filius Ierosolymorum Episcopus, Epistolæ canonicæ auctor: dicebatur autem frater Domini auctore Photio propter similitudinem; magis putarim Scripturæ consuetudine dici fratrem, quia propinquus, & consanguineus erat ex Mariæ^b cognatione: de cuius viri sanctitate hunc in modum scribit Hieronymus, *Hic de viro matris sanctus fuit, vinum, & ficeram non bibit, carnem nullam comedit, numquam attonsus est, nec unctus unguento, nec usus balneo: huic soli licitum erat ingredi Sancta sanctorum; siquidem vestibus laneis non utebatur, sed lineis, solisque ingrediebatur templum, & flexis genibus pro populo deprecabatur in tantum, ut camelorum duritiem traxisse eius genua crederentur.* De hoc quoque idem Hieronymus narrat, quod in Euangelio Hebræorum legitur: *Dominus autem, ait, cum dedisset Syndonem seruo sacerdotibus, inuit ad Iacobum, & apparuit ei: iurauerat enim Iacobus se non comesturum panem ab illa hora, qua biberat calicem Domini, donec videret eum resurgentem à mortuis.* Et aliquantò post: *Afferte, ait Dominus, mensam, & panem, & dixit ei; frater mi, comede panem tuum, quia resurrexit filius hominis à dormientibus.* Eundem ait Hieronymus triginta annos Ierosolymitanæ præfuisse Ecclesiæ, hoc est usque ad septimum Neronis annum. Cæterum quod huic vni ait Hieronymus licuisse ingredi Sancta sanctorum, mihi valde suspectum est; cum Apostolus ad Hebræos^c aperte dicat id vni summo Pontifici, idque semel duntaxat in anno licuisse. Valeat igitur Heluidius, qui huc Beatissimæ Deiparæ, ac Iosephi filium fuisse somniauit: tolerabilius loquuntur illi, qui Iosephi quidem, sed ex alia vxore filium autumant; cum tamen ea sententia doctioribus non probetur: itaque rectè Theodoretus: *vocatur quidem, inquit, frater Domini, sed non erat natura, sed nec fuit Iosephi filius, ut quidam existimauerunt ex priori matrimonio natus, sed erat quidam Cleopha filius, Domini autem consobrinus; habuit enim matrem matris Domini sororem.*

QUÆ AVTEM SCRIBO VOBIS, &c. Quia poterant Galatæ suspicari, hæc Paulum supra verum extollere, ea iureiurando confirmat; sic enim sentiunt Ambrosius, Hieronymus, & Augustinus. est autem ferè Hebraica iurandi ratio, qua Deum testem inuocamus, cui omnia tanquam præsentia perspecta sunt, & cognita. Quo fit, ut quæ in præsentia Hieronymus nimis curiosè disputat, quasi significet Paulus quæ ab ipso scripta sunt diuino digna esse conspectu, subtiliora videntur, quàm ut Apostolicam deceat simplicitatem. Illud facilius admiserim; hoc iusiurandum propriè quidem complecti ea, quæ paulò antè commemorata sunt, & quæ hac tota Epistola comprehenduntur; posse tamen persimili ratione ad omnes Pauli Epistolas pertinere, quia non sunt falsa, quæ scribit Apostolus; nec mens eius à verbis illo modo discrepat. Omnino autem verè obseruatum est ab Augustino, non quoduis iusiurandum diuino præcepto aduersari, quo Christus iuramenta vetat, *Intelligitur enim, inquit, ita Dominum prohibuisse à iurando, ut quantum in ipso est quisque non iuret; quod multi faciunt in ore habentes iurationem tanquam magnum, aut suauem aliquid.* Et aliquantò post: *Quantum ergo in ipso est, non iurat Apostolus; non enim appetit iurationem cupiditate, aut delectatione iurandi: amplius est*

*enim, quàm est, est, non, non: & ideo à malo est, sed infirmitatis, aut incredulitatis eorum, qui non aliter mouentur ad fidem; ut videatur (quod alibi^a etiam docuerat) Christi verba apud Matthæum interpretari de malo, hoc est infirmitate, imbecillitateque eorum, qui simpliciter affirmanti non credunt, atque ita iuramentum extorquent. Sed quod ait Augustinus non omne iusiurandum cum Christi præcepto pugnare verè omnino ac sapienter dicitur: quod iuramentum à malo esse de eorum improbitate explicat, qui affirmanti non credunt, non faciliè admiserim; est enim græcè ἐκ τῆς πονηρίας, id est à maligno, quo ferè nomine significatur diabolus, quo vtpurimum auctore non ad iurandum solum, sed etiam ad peierandum homines impelluntur. Sed potest tamen hoc ad Augustini explicationem non ineptè accommodari; cum enim dæmon sit mendacij parens, & plurimos mortalium ad mentiendum excitet, qui mendacium asserentis, aut pollicentis formidant, iurisiurandi auctoritatem non rarò exigunt, itaque iuramenti primus auctor est dæmon: nisi enim de mendacio dubitari posset, quod à dæmone potissimum ortum habet, nihil esset necesse quæ dicuntur, iureiurando sancire. Certè olim non defuerunt inter Gentiles qui Christianos accusarent, quod contra Euangelicum præceptum^b aliquando iusiurandum vsurparent; quod etiam multò post senserunt Vualdenses, Vuitcleph, & Anabaptistæ, qui negant fas esse Christiano quidquam iuramento confirmare. ex priscis autem patribus non pauci indicare videntur, per se malum esse iurare, ut Basilius^c, Chrysostomus^d, Auctor^e imperfecti, Euthymius^f, Oecumenius^g, Theophylactus^h, Hieronymusⁱ; sed communis Theologorum sententia docet, auctore præsertim Augustino non esse iusiurandum tanquam per se malum lege Evangelica damnatum, idque est in iure^k canonico expressum; neque enim prohibetur tamquam per se malum, sed quia præbet occasionem mali, ut Innocentius^l affirmat. Itaque Hieronymus^m ex Prophetæ verbis colligit iurisiurandi condiciones. *Iurabis, inquit, viuit Dominus in veritate; hoc est verè in iudicio, hoc est pro re seria, ac magni momenti; & in iustitia, id est pro re iusta.**

DEINDE VENI IN PARTES, &c. Discedens Ierosolyma eas petiit regiones, ut quàm plurimos Christo aggregaret, ibique Gentibus, ac Iudæis Christianam fidem proponebat, vbi nullus antea Apostolorum veræ pietatis, ac religionis iecerat fundamenta. Cætera, quæ hoc loco Hieronymus de horum nominum interpretatione philosophatur, non magnopere ad huius loci explicationem pertinent. Id vnum in præsentia significare voluit Apostolus, neque suam Ierosolymitanam commorationem satis fuisse diuturnam ad Euangelicam doctrinam percipiendam, neque in Syria, aut Cilicia quemquam se reperisse à quo doceri, instituique potuisset, cum ipse potius omnium primus iis gentibus Euangelij lucem prætulerit. Hanc porro Pauli peregrinationem his verbis describit Lucasⁿ: *Loquebatur quoque gentibus, & disputabat cum Græcis; illi autem querebant eum occidere; quod cum cognouissent fratres, deduxerunt eum Cesariam, & dimiserunt Tarsum.* Itaque iam tum cæpit Apostolus re ipsa cognoscere verissimè dictum esse à Christo^o: *Eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum.* Quod suo etiam modo olim contigit prophetis; sic enim scribit Ieremias^p: *Formido, & laqueus facta est nobis vaticinatio, & contritio.*

ERAM AVTEM IGNOTVS, &c. Faciliè potest hoc ex Actis Apostolicis^q deprehendi; ut enim ait Hieronymus, *Ecclesia, quæ erant in Iudea, Paulum vulgi tantum rumore cognouerant, ex quibus plerique eum*

a lib. 1. de Ser.
Domini in
monte.

II.

b Matt. 5. 33.

c Serm. 1. in
Psalm. 14.
d Matth. 5. &
Hom. 19. ad
Pop. & Hom.
15. Gen. Hom.
9. in Acta.
e Hom. 17. in
Matt. 5.
f Psalm. 14. &
Matt. 5.
g Iacob. 5.
h Matt. 5.
i Matt. 5.
k cap. omnes
cap. non est
cap. in nouo
cap. vt noue-
ris 21. q. 1.
l c. c. c. Christi
de iure-
iurando.
m Ierem. 4.21.
I.

n Act. 9. 29.

o Matt. 24. 9.

p Thren. 3.
47.

22.

I.

q cap. 9. 26.

eum magis persecutorem, quam Apostolum viderant. Syria vero, & partes Cilicie, Arabia, & Damascus ex vultu quoque eum forsitan nouerant, quia doctor gentium Euangelium Christi non Iudæis, sed Gentibus prædicabat. Quorsum autem hæc spectent, non est facile diuinare: Hieronymus totum hoc eò referri putat, vt doceat se numquam de persecutore apud eos ipsos, quos prius persecutus fuerat, potuisse existere gloriosum, nisi prædicatio eius eorum quoque qui ante eum male nouerant, esset iudicio comprobata. Addit verò, eum occultè ad propositum redire, dum ostendit tam breue tempus se in Iudea fecisse, vt etiam vultu credentibus esset ignotus. Chrysostomus hinc putat probare voluisse Paulum adeò ipsum non prædicasse Iudæis circumcisionem, vt ne de facie quidem illis notus esset. Crediderim probare voluisse, se antea Apostolico munere functum esse, quàm cum Apostolis egerit, tantumque abesse, vt Apostolis magistris doctrinæ, atque eruditione perceperit, vt vix de facie notus esset Iudæis cōuersis ad fidem, qui Apostolorum discipuli erāt; vt hac ratione confirmet quod ait Hieronymus, non Petrum, non Iacobum, non Ioannē se habuisse

doctores, sed Christum qui sibi Euangelium reuelasset.

TANTVM AVTEM AVDITVM, &c.

ET IN ME CLARIFICABANT, &c. Hæc addita sunt à Paulo ad confirmationem superiorum. Fama, inquit, tantum percrebuerat, eum, qui aliquando fidem oppugnabat, meliora suscepisse concilia, & pro eadem fide strenuè decertare. quo loco obseruat Hieronymus, quod suprà dixerat, Ecclesiam expugnasse, hoc loco aliter exprimi, & fidem substitui, ibi homines, hic rem significari; vt opportunius subdat: Euangelizat fidem, quam aliquando expugnabat, quod de Ecclesia non ita commodè dicere poterat. Addit ad extremum vt monet Ambrosius Christianorum pietatem, qui Deo gratias agerent, qui ex persecutore Paulum fecerat defensorem; vt intelligerent Galatæ circumuentos se, qui per speciem Christianæ religionis Iudæos se profiterentur, & carnem preputij circumciderent, cum longè aliud Christi lex imperet, quàm Iudaismus: illic enim circumcisio carnis est, hic cordis; illic sub elementis seruitur neomeniis, & sabbato, hic soli Deo in spiritu, qui corde creditur, illic conditio est causa peccati, hic libertas ex remissione peccatorum.

22.
23.
1.

Argumentum cap. II.

PERSISTENS in eodem argumento ostendit probè sibi cum magnis illis Apostolis in omnibus conuenire: & quod attinet quidem ad excitatam questionem de legis ceremoniis ab Euangelio reiiciendis, non modo illos non fuisse ausos sibi contradicere, cum ipsi etiam idem planè & sentirent, & docerent; sed Petrum potius Apostolorum principem hoc nomine iure aliquando reprehensum, & coram omnibus castigatum.

CAPVT II.

PARAPHRASIS.

DEINDE post annos quatuordecim iterum ascendi Ierosolymam cum Barnaba assumpto & Tito.

Ascendi autem secundum reuelationem, & contuli cum illis Euangelium, quod prædico in gentibus, seorsum autem iis, qui videbantur aliquid esse, ne fortè in vacuum currerem, aut cucurrissem.

Sed neque Titus, qui mecum erat, cum esset Gentilis, compulsus est circumcidi.

Sed propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo, Iesu, vt nos in seruitutem redigerent.

Quibus neque ad horam cessimus subiectione, vt veritas Euangelij permaneat apud vos.

Ab iis autem, qui videbantur esse aliquid, Iustinian. Tom. 2. (quales

DEINDE interiectis annis quatuordecim rursus ascendi Ierosolymam vnà cum Barnaba, adducto etiam Tito nobiscum. ¶ Ascendi autem non temere, aut humano tantum consilio, sed diuina reuelatione adactus, & contuli cum Apostolis Euangelium, quod hactenus prædico inter gentes, atque adeò priuatim egi cum iis, qui sunt in pretio, atque eminent inter cæteros; ne quo modo obrectatorum calumniis paterem, qui me frustra laborare, & hactenus laborasse calumniantur, perinde quasi ab aliorum Apostolorum sententia, mea doctrina dissideat. ¶ Tum verò tametsi constabat, Titum, qui mecum erat, Græcum esse, ac minimè circumcisum; non est tamen compulsus (id vnum maximè non paucis vrgentibus) circumcisionem subire. ¶ Nempe ad retundendam illam ipsam quorundam subreptitiorum, falsorumque fratrum vesanam temeritatem, qui sese blandè insinuando irrepserant, ad explorandam libertatem nostram, in quam Christi beneficio asserti sumus, & à legis iugo subducti, vt quantum in ipsis erat rursus nos in eandem miseram seruitutem adigerent. ¶ Quibus ne ad momentum quidem cessimus, neque eò nos adduci passi sumus, vt nos illis prodita libertate subiiceremus, & quasi victi daremus manus. Sed dedimus operam, vt veritas Euangelicæ doctrinæ integra, atque illæsa apud vos permaneret; nullaque vobis præberetur occasio à recto tramite declinandi. ¶ Ab iis autem, qui

1.
2.

3.

4.

5.

6.

b 3 putantur

- putantur esse aliquid, & à meis aduersariis mirifice extolluntur, nihil equidem didici; nam qualem olim doctrinam profiterentur, quidve de lege veteri sentirent, nihil mea refert exquirere; iudicem habent Deum, qui personam hominis non accipit. Illud ad rem magnopere pertinet, quòd in illo congressu nihil ab iis edoctus sum; nam illi ipsi, qui (vt dixi) sunt in pretio, cum meæ prædicationis omnes partes diligentius expendissent, non solum omnia, quæ à me dicerentur magnopere probarent, sed nihil penitus de suo mecum communicarunt, necesse vt sit, eos existimasse, nihil vel addendum, vel detrahendum videri. ¶ Quin potius cum planè cognouissent mihi fuisse concreditum munus prædicandi Euangelij inter gētes, non aliter ac Petro inter Iudæos. ¶ (Nam qui efficax fuit per Petrum ad Apostolatum inter circumcisos; efficax fuit per me inter gentes suis me muneribus, & charismatibus, & miraculorum facultate non secus, atque illum ornans.) ¶ Cùm (inquam) diuina in me collata munera perspexissent Cephas, Iacobus, & Ioannes, qui putabantur columnæ esse, sociales mihi, ac Barnabæ dedere dextras, ac summa doctrinæ, animorumque consensione inter nos ita conuenit, vt nos quidem inter gentes, illi verò inter circumcisos Apostolatu fungerentur. ¶ Id monuerunt vnum, vt pauperum memores essemus, quod equidem summo conatu studui perficere; tantum abest vt prætermiserim. Atque vt intelligatis quantopere meæ doctrinæ, & prædicationi fiderent, minimèque metuerent, ne mea ab aliorum Apostolorum sententia discreparet; narrabo paucis obiurgationem, qua vt hanc, quam dico, doctrinam constantissimè defenderem: Petrum Apostolorum principem Antiochiæ increpauì; vt quoniam ille ne ad sui quidem defensionem hiscere ausus est; sed me dicentem patienter audiuit, hac sua taciturnitate concludat, meam doctrinam numquam fuisse ab Apostolis vel reprehensam, vel damnatam; atque ita vel ex hoc vno obrectatores mei obmutescant. ¶ Cùm ille ergo venisset Antiochiam publicè spectantibus omnibus ei restiti, quòd verè reprehensione dignus, atque omnium suffragiis damnandus videretur. ¶ Siquidem antequam Iudæi nonnulli à Iacobo venissent, ille passim sese gentibus immiscebat, & vnà cum illis liberè vescabatur, post eorum autem aduentum sese clam subduxit, & ab eis seiunxit, veritus ne eos offenderet, qui erant ex Iudæorum gente. ¶ Atque eius sanè auctoritate permoti eadem simulandi arte reliqui fermè omnes Iudæi utebantur vsque eò, vt ipse etiam Barnabas vnà cum illis eiusdem consilij ac simulationis socius sensim efficeretur. ¶ Ego verò cùm animaduertissem non eos rectè incedere, neque stabilem gressum figere, vt veritati Euangelij congruebat, Petrum coram omnibus his fermè verbis alloquutus sum: Si cùm sis ipse Iudæus, ac circumcisos more gentium viuas, & non Iudaicè; quomodo gentes cogis iudaizare?

(quales aliquando fuerint, nihil mea inter est: Deus personam hominis non accipit) mihi enim qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt.

Sed è contra cùm vidissent, quòd creditum est mihi Euangelium præputij, sicut & Petro circumcisionis.

Qui enim operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est & mihi inter Gentes.

Et cùm cognouissent gratiam, quæ data est mihi, Iacobus, & Cephas, & Ioannes, qui videbantur columnæ esse; dextras dederunt mihi, & Barnabæ societatis, vt nos in Gentes, ipsi autem in circumcisionem.

Tantum vt pauperum memores essemus, quòd etiam sollicitus fui hoc ipsum facere.

Cùm autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.

Prius enim quàm venirent quidam à Iacobo, cum Gentibus edebat; cùm autem venissent, subtrahebat, & segregabat se timens eos, qui ex circumcisione erant.

Et simulationi eius consenserunt ceteri Iudæi, ita vt & Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem.

Sed cùm vidissem quòd non rectè ambulant ad veritatem Euangelij, dixi Cephe coram omnibus: Si tu cùm Iudæus sis, gentiliter viuas, & non Iudaicè; quomodo gentes cogis iudaizare?

Nos natura Iudæi, & non ex gentibus peccatores.

Scientes autem, quod non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi: & nos in Christo Iesu credimus, ut iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis: propter quod ex operibus legis non iustificabitur omnis caro.

Quod si quærentes iustificari in Christo, inueni sumus & ipsi peccatores; nunquid Christus peccati minister est? Absit.

Si enim que destruxi, iterum hæc ædifico, præuaticatorem me constituo.

Ego enim per legem legi mortuus sum, ut Deo uiuam, Christo confixus sum cruci.

Viuo autem iam non ego: uiuit uero in me Christus, quod autem nunc uiuo in carne, in fide uiuo filij Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me.

Non abiicio gratiam Dei: si enim per legem iustitia, ergo gratis Christus mortuus est.

monias colant? ¶ Nos quidem certè ortu, atque origine Iudæi sumus non ex proselytis, aut impiis Gentilibus. ¶ Neque tamen nos latet, non iustificari hominem ex operibus legis, sed per unam Iesu Christi fidem, nosque adeo etiam in Christum Iesum credidimus, ut ex fide Christi, non ex operibus legis iustificaremur; propterea quod nullus omnino mortalium ex operibus legis iustificabitur. ¶ Quod si dum quærimus iustificari per Christum, hoc agimus, ac docemus, omnes, qui non circumciduntur, adhuc esse peccatis inquinatos; nisi circumcisione lustrentur; quis non videt hinc sequi eam fidem, qua Christo coniungimur, ipsumque adeo Christum esse potius auctorem peccati, quàm ut illud tollat? Absit autem, ut hoc vel sentiamus ipsi, vel doceamus. ¶ Rursum si ego, qui legem, eiusque ceremonias iam pridem deserui, eas iterum reuocandas, & statuendas ducam, fateri profecto cogor tot iam annos, quibus legem neglexi, magno me scelere violatæ legis fuisse obstrictum. ¶ Equidem, si verum fatendum est, per ipsam legem, quæ ad Christum, quem eminus indicat, rectè ducit, ipsi legi mortuus sum, & ab ipsius iugo planè liber, ut Deo uiuerem, adeoque unà cum Christo cruci sum affixus. ¶ Itaque non ipse iam per memet uiuo, is uidelicet, qui antea eram veteri homini conformatus; sed uiuit in me Christus, qui me suo Spiritu vegetat, & mouet: & licet adhuc more cæterorum hominum, spiritum ducam, quo hæc mortalis vita sustentatur; alia tamen spiritali uita præditus sum, idque per fidem filij Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me, hostiam uidelicet, & uictimam Deo Patri, ut mea scelera, & flagitia expiaret. ¶ Ego uero, quidquid alij sentiant, Dei gratiam non abrogo, aut irritam esse patior; nam si per legem eius ipsius vi, & præceptorum obseruatione fas est iustitiam consequi; efficitur profecto (quod est non modò absurdum, sed planè impium) sine causa Christum mortem oppetiisse.

IN CAPVT SECVNDVM

EXPLANATIO.

I. **D**EINDE POST ANNOS QUATVOR-DECIM, &c. Vnde numerandi sint hi anni quatuordecim Bedæ cum Hieronymo non conuenit; neque satis constat utrum hæc Ierosolymitana profectio sit illa de qua agitur in Actis^a Apostolicis: quamquam enim alibi nonnulla diximus^b, hic tamen locus postulat, ut rem paucis expediamus. Igitur de utroque nodo pauca accipe: atque ut ordiar à posteriori, neque certum, neque verum est (quod nonnulli tamen pro certo ponunt) inter omnes Ecclesiasticos auctores conuenire, hanc profectionem eandem esse cum illa, quam Lucas in Actis^c Apostolicis narrat; cum Paulus unà cum Barnaba eleemosynam ad Ie-

rosolymitanam Ecclesiam pertulerunt. Id quidem, fateor, affirmant Theodoretus, & Beda, insinuat Irenæus^a: at Epiphanius^b non modò id non asserit, ut illi contendunt, sed apertè distinguit, & hanc putat, ut mox ostendam, fuisse illa posteriorem. Hieronymus hanc sententiam sine certo auctore ponit, & quamquam non apertè confutat, non tamen omni ex parte probat. Chrysostomus negat esse eandem: Epiphanius certè cum dixisset Cherintum seditionem excitasse contra Petrum, de qua Lucas^c in Actis Apostolicis post Cornelij Baptismum, & alteram Antiochiæ, contra quam, ut idem Lucas^d memorat, unà cum Synodo Ierosolymitana scripsit Iacobus ad Antiochenos, subdit: *Quemadmodum etiam alias*

^a cap. 15. 4.

^b in Disp. de Apost. vita.

^c cap. 11. 30.

^a lib. 3. c. 19.
^b Hæc. 28.

^c cap. 11. 3.

^d Act. 15. 23.

seditionem tum ipse, tum socij ipsius excitarunt in ipsis Ierolymis, quando Paulus rediit cum Tito, & hic dixit, quod viros preputiatis secum adduxisset, & de hoc facto protulit: Inquinavit, inquit, locum sanctum, quapropter & Paulus dicit: Sed neque Titus, qui mecum est, cum Græcus sit, coactus est circumcidi: & totum hunc locum describit. Quæ idcirco ad verbum placuit adscribere, ut si quis fortè in hæc nostra inciderit, non miretur, nos sæpe magnorum virorum vel fidem, vel diligentiam requirere, & hac quidem in re locordiam, vel stuporem hominum mirari satis non possumus, qui Epiphanius cum Beda, Hieronymoque coniungant, qui toto dissident cælo: quamquam Epiphanius in eo lapsus videtur, quod hanc Pauli narrationem ad eam putat historiam spectare, quam narrat Lucas, cum postremum Pauli aduentum Ierolymam describit^a, & memoria lapsus Titum pro Trophymo substituit, quod nullo modo potest admitti: siquidem quo tempore Paulus postremò venit Ierolymam, hoc est anno secundo Neronis, Petrus Ierolymis non erat, sed Romæ rem Christianam administrabat, ac fœliciter promouebat. Igitur, ut ad Chrysostomum redeam, qui hanc profectionem ab ea seiungit, quæ ad synodum Ierolymitanam profectus est; eius profectò sententia non caret coniecturis, Titus enim hic nominatur, apud Lucam verò in Actis nulla eius fit mentio. Quamuis enim plures alij dicantur fuisse Pauli comites, haud tamen scio, an Titus futurus fuisset eius legationis idoneus comes, quæ destinata fuerat ad explorandam Apostolorum sententiam de circumcissionis necessitate; videri enim potuisset Paulus iam tum concilij definitioni præiudicare, cum secum haberet Titum fidelem quidem, nullo tamen modo circumcisum. deinde hic Paulus dicit, diuino se impulsu fuisse permotum, ut Apostolos adiret: Lucas autem narrat, eum vnà cum Barnaba ab vniuersa Ecclesia oratorem fuisse destinatum: hic scribit se iuisse Ierolymam, ut suum Euangelium cum Apostolis conferret; in Actis Apostolicis disputasse dicuntur Apostoli de legis ceremoniis: hic significat, se quasi priuatim, ac familiariter egisse cum Apostolis; in Actis verò coram synodo vniuersa Apostolorum sententiam explorasse perhibetur: itaque non est res adeò certa ut visa est viris doctis.

II. Ego vtramque sententiam probabilem puto; malo tamen distinguere, quia alioqui vix possunt hæc cum historia Lucæ consistere; sed ratio distinctionis explicanda est. Video igitur, viros doctos nihil dubitare, hanc Ierolymitanam Pauli profectionem aliam esse ab eà, quæ vnà cum Barnaba ad synodum profectus est, illaque fuisse priorem; spectare namque ad illud tempus cum Paulus & Barnabas pertrulerunt Ierolymam magnam pecuniæ vim, quæ eius Ecclesiæ inopiam Antiocheni subleuandam censuerant, ut scriptum est in Actis^b Apostolicis: id enim contigit Claudio imperante, cum magna tunc temporis fame premerentur: nam à Pauli conuersione ad hoc ipsum tempus, annos numerari quatuordecim, quia inde hos annos inchoandos paulò post constabit. Sed non video qua possit ratione E probari, si fames illa, de qua Lucas, contigit anno secundo Claudij; conuersione autem Pauli anno secundo ab ascensu Christi in cælum, hoc est Tiberij vigesimo; ab hoc enim anno Tiberij vsque ad secundum Claudij non intercesserunt nisi anni octo, duo videlicet reliqui Tiberij, quatuor Caij, & duo Claudij; ita hic numerus annorum quatuordecim non constat, si igitur distinguenda est, fateri oportet, hanc Ierolymitanam profectionem à Luca fuisse prætermittam, non aliter ac Arabicam peregrinationem,

A quod si quis contendat, eandem esse cum illa, quæ Paulus vnà cum Barnaba iussus est ab Ecclesiâ Antiochena eleemosynam perferre Ierolymam; necesse est, eam in annum nonum Claudij, eiusque initium incidisse, vel in finem octauj, & post aliquot menses fuisse coactam synodum, ad quam rursus Paulus vnà cum Barnaba venit Ierolymam, quod si admittatur, viderint docti quomodo id consistat cum historicorū narratione, qui famem illam, cuius occasione Antiochena Ecclesiâ subsidium misit Ierolymam, incidisse aiunt in annu secundum Claudij, ut Dio^a Cassius: alij in quartum, ut Eusebius^b, Orosius^c, & Beda^d. Meminerunt eiusdem famis Suetonius^e, & Iosephus^f, sed tempus non indicant. Itaq; nisi ea fames incidit in octauu, vel nonum annum Claudij, hoc, quod ait Paulus, ad Lucæ narrationem pertinere non potest, quæ facta est cum fames illa grassaretur: quo admissio probari nullo modo potest, quod nonnulli docent, famem illam contigisse ante Iacobi necem, & Petri Ierolymitanum carcerem, quamuis anticipatione quadam à Luca recensetur, certè cum hæc profectio contigit, Petrus Ierolymis erat.

Altera porrò dubitatio nihilo certiore, aut expeditiore habet exitum. nam Hieronymus hos annos quatuordecim numerat à prima profectione Ierolymitana, quæ recensetur à Luca s illo ipso capite, quo Pauli conuersio narratur, quasi hæc Ierolymitana profectio anno à conuersione Pauli decimo septimo contigerit: Beda ab ipsa conuersione. & sanè hoc longè probabilius videtur, siue Chrysostomi, siue aliorum sententiam sequamur. nam si Chrysostomi sententia placeat, aliquot mensibus ante Concilium Apostolicum hanc profectionem collocare necesse est; siue autem cum aliis malit quis opinari eadem esse, ne videatur Lucas tam insignem Pauli actionem præterisse, res erit longè expeditior, ac facilior: nam à Pauli conuersione vsque ad annum Claudij nonum, quo anno celebrata dicitur synodus, anni numerantur omnino quatuordecim. Sic enim mihi persuadeo Apostolicum illud concilium, cuius meminit Lucas^h, fuisse celebratum antequam Paulus Corinthum primū veniret, qui quidem aduentus describitur à Lucaⁱ contigisse postquam Claudius Iudæos Roma excedere iussisset: nam idcirco nuper dicuntur ex Italia rediisse Aquila, & Priscilla, quod, Orosio^k auctore, contigit anno Claudij nono, quo ipso anno necesse est fuisse celebratum concilium Apostolorum; cui interesse potuit Petrus, quod Claudius suo edicto, Iudæos omnes vrbe excedere iussisset. Neque obest quod paulò antè, quàm Paulus ingrederetur Corinthum, Aquila, & Priscilla ex Italia rediisse dicuntur, propter illud Claudianum edictum: potuerunt enim illi pridem vrbe excedere, & aliquandiu in Italia morari, deinde nauigare in Orientem, & Paulum in Græcia cōmorantem conuenire: non enim ait Lucas edictum à Claudio nuper fuisse editum; sed Aquilam, & Priscillam illius edicti auctoritate vrbe pulsos, nuper ex Italia rediisse. Quamquam enim Lucas ab hoc concilio ad ingressum Pauli in vrbe Corinthum multa narrat, quæ vno duntaxat anno, qui ab eo Concilio ad illum ingressum intercipitur, vix perfici potuisse videntur: tamen non est necesse omnia illo anno gesta esse: potuit enim Lucas, quod sæpe aliàs in Scripturis accidit, anacephaleosi multa in vnum locum conicere, licet alio tempore gesta essent. vel concilium initum est anno priore ineunte, Paulus verò sequenti anno exeunte ingressus est Corinthum: quamquam non nego, non satis commode defendi posse, quod modò dictū est, Petrum ei con

a lib. 6e.
b in Chron.
c lib. 6. c. 6.
d de sex. sta.
tibus.
e in Claudio
cap. 18.
f lib. 20. antiq. c. 20.

III.

g Act. 9. 26.

h Act. 15. 7

i Act. 18. 1.

k lib. 7. c. 6.

a Act. 21. 15.

b cap. 11. 30.

ei concilio interesse potuisse, quod vi Claudiani edicti vrbe excedere iussus esset; nam, vt demus edictum ineunte anno promulgatum esse, certè in itinere aliquot menses posuit: igitur aliam fortè ob causam, Roma discesserat; ita Paulus post annos quatuordecim à sua conuersione potuit illum, Ierosolymam conuenire paulò ante concilium Apostolicum, si malimus, hanc Pauli narrationem à narratione Lucæ distinguere, vel in ipso concilio, si placeat cum iis sentire, qui eundem putant fuisse aduentum, de quo nolim pertinaciùs pugnare: malo enim fateri multa me ignorare, & in plerisque hærere, quàm temerè quidquam in alterutram partem definire. Ex his intelligitur, Hieronymi sententiam, qui hunc Pauli cum cæteris Apostolis congressum incidisse existimat in annum decimum septimum à Pauli conuersione, nullo modo esse probandam; nam cum suæ vocationis ad Christum anno sextodecimo inchoato, hoc est Claudij decimo, ingressus Corinthum, ibi moratus sit sesquiannum, deinde Ephesi triennium posuerit, abieritque postea in Macedoniam, non potuit post septemdecim annos, venire Ierosolymam, quod necesse sit, illum eo anno fuisse Corinthi, vel in Achaia, vel in Asia, promulgando Euangelio occupatum. Viderint igitur viri docti, qua ratione hanc Hieronymi sententiam tueantur; nam cum fateantur, synodum Apostolicam habitam fuisse Ierosolymis circa annum Claudij nonum, quo anno Roma Petrus discessit, eique synodo præfuit, quod omnes Iudæi vrbe cedere coacti sint, vt ex Iosepho scribit Orosius, admit- tant necesse est eum annum fuisse à Pauli conuersione quartum decimum; vt oporteat post tres circiter annos Ierosolymam Paulum rediisse, quod, vt diximus, vix potest admitti, cum Lucæ narratio alia omnia apertè significet. Quod autem ait Paulus, *iterum ascendi Ierosolymam*; non perinde necessariò accipiendum est, quasi hæc fuerit omnino secunda profectio: nam ex historia Lucæ sæpiùs Paulum Ierosolymis fuisse constat: primùm enim post Damascenas insidias Ierusalem profectus à Barnaba perductus est ad Apostolos: deinde vnà cum Barnaba ab Antiochena Ecclesia missus est in Iudæam, vt collectas perferret, vnde postea vnà cum Ioanne, qui cognominatus est Marcus, rediit Antiochiam; vt non immeritò suspicentur nonnulli, Paulum, & Barnabam Ierosolymis tum fuisse, cum Iacobus maior martyriū subiit; & cum Petrus carcere inclusus, diuinitus ereptus est. Tertia deinde profectio recensetur & illa, qua vnà cum Barnaba Apostolicæ synodo interfuit. Mitto aliam postremam cum à Iudæis apud Romanum præsidem seditionis accusatus, coactus est Cæsarem appellare. quocirca si hæc profectio eadem fuit cum illa Sydonica, secunda propriè dici non potest; si autem diuersa fuit, & illa prior, vt viri docti affirmant, potest cum secunda, quæ narratur à Luca, conuenire, & propriè dixit Paulus, *iterum veni Ierosolymam*: sin autem etiam ab illa diuersa est, tertia dicenda erit, quæ Sydonicam breui aliquo tempore præcesserit. Quamobrem cum de re ipsa non satis constet quod ait Paulus, *iterum ascendi Ierosolymam*; non significat se tum secundò venisse, sed non semel se Ierosolymam profectum esse. Quod autem secum assumpserit Titum, magnæ est confidentiæ argumentum, quasi dicat, non lum veritus ad Iudæos adducere hominem Græcum, & circumcisionis expertem.

2. ASCENDI AUTEM SECVNDVM, &c. Suæ profectiois Ierosolymitanæ causam non humanam fuisse scribit, sed diuinum Spiritus impulsu, non solum vt sibi asserat auctoritatem, sed etiam

A quemadmodum ait Chrysostomus, vt leuitatis, & inconstantia suspicionem eluat, quasi post quatuordecim demum annos certior fieri voluerit eorum, quæ tot iam annos gentibus proposuerat, & tamquam certa, atque explorata docuerat. Neque enim quasi dubius, aut incertus cum Apostolis contulit Euangelium; sed vt obrectatorum calumniis occurreret, qui se à cæteris Apostolis dissidere mentiebantur: ita etiam apud Iudæos maiorem quandam sibi auctoritatem comparabat, vt aduersus Marcionem obseruauit Tertullianus: *Siquidem, inquit, de Paulo loquitur, propterea Ierosolymam ascendit ad cognoscendos Apostolos, & consultandos, ne forte in vacuum cucurrisset, id est ne non secundum illos credidisset, & non secundum illos euangelizaret.* Quæ sanè

B omnia non obscurè indicant, hanc Ierosolymitanam profectioem priuato nomine, & cælesti impulsu à Paulo fuisse susceptam: atque adeò ab iis, quæ à Luca recensentur, esse diuersam; cum illæ (si vltimam, & primam excipias) publico Ecclesiæ nomine obitæ fuerint, nec facilè iis, quæ hoc loco recensentur, accommodari queant. Subdit autem: *Et contuli cum illis Euangelium, quod prædico in gentibus.* Petrum, credo, Iacobum, & alios Apostolos significat, nisi quis malit omnes fideles intelligere, qui erant Ierosolymis. Euangelium autem, quod ait Paulus se in gentibus prædicare, putat Chrysostomus propriè designare eam Euangelij partem, quæ circumcisionem excludebat, de qua potissimum ambigebatur. nihil autem absurdi putandum est, si totam Paulinæ doctrinæ ratione significari quis dixerit. nam quod

C noster interpretes dixit, *contuli*, Græcè est *ἀνέβημι*, quam vocem Hieronymus ait aliud quiddam, quàm apud nos intelligitur significare, cum scilicet ea, quæ nouimus, conferimus cum amico, & quasi in sinum eius, & conscientiam reponimus communi consilio vel probanda, vel improbanda: atque idcirco subdit aliud esse conferre, aliud discere: inter conferentes aequalitas est, inter docentem, & discipulum minor est ille, qui discit. cum nostro interprete in huius vocis explicatione semper consentit Tertullianus. Non caret autem emphasi quod præsentī tempore dixit Paulus; *quod prædico*, vt insinuet, se in eadem, qua cœperat sententia persistere; & quod initio docuerat, idem se constanter asserere, vt appareat doctrinam suam integram

D semper, atque incorruptam fuisse, & cæterorum Apostolorum prædicationi consentaneam. Subdit: *Seorsum autem iis, qui videbantur aliquid esse*; Græcè *ἑκάστω*, id est qui videbantur, vt legit Hieronymus; quasi dicat, qui eminebāt in Ecclesiā; nam Græci absolute *δοκῶντες* vocant, quasi *δοκῶντας*, quorum est apud omnes præclara existimatio, qui propterea dicuntur esse in pretio, atque inter alios eminere. quocirca sunt qui putent à Latinis additum esse illud; *aliquid esse*: non tamen malè, aut contra Pauli sententiam; sed quod ratio Latini sermonis vix aliter explicare posset Græcæ vocis energiā. Quamuis enim hæc loquendi ratio apud Latinos videatur habere extenuandi vim, vt cum Paulus dicit *δοκῶντις εἶναι τι*, qui se existimat aliquid esse cum nihil sit;

E tamen hoc loco idem valet, quod in pretio esse, aut apud alios auctoritate valere: ita paulò post ait: *qui videbantur columna esse.* Sic Lucas in Actis d' Apostolicis de Simone scribit: *dicebat, se esse aliquem magnū.* Quos autem intelligat, paulò post explicat, cum nominat Petrum, Iacobum, & Ioannem; quos, ait, visos fuisse quasi columnas: dicit autem Paulus, se cum illis priuatim, vel seorsim communicasse; Græcè *κατ' ἰδίαν*, fortè, præcipuè autem, vel nominatim autem; vt cum omnibus quidem, sed cum his præcipuè, ac maiori cum diligentia, denique accuratius cõsulisse videatur.

a Haymo, Cætherinus, & alij.

b lib. 1. antiq. cap. 13.
c lib. 7. c. 6.

d Act. c. 9. 26.

e Act. 11. in fine 30.

f Act. 12. in fine 25.

g Act. 15. 4.
h Act. 21. 17.

a lib. 4. c. 2.

b lib. de præscript. cap. 23.
lib. 1. aduers. Marcion. c. 20
lib. 4. ca. 3. & lib. 5. c. 3.

II.

c Infrà c. 6. 3.

d cap. 8. 9.

videatur. *Ne forte in vacuum currerem, aut cucurrissem*: græcè *μή πως*, hoc est, ne quomodo. Hoc autem loco Hieronymus duplicem affert rationem, cur Paulus cum Apostolis contulerit Euangelium: primum quidem ad Christianam humilitatem declarandam, deinde etiam ad indicandam suæ prædicationis certitudinem, ac firmitatem, qui non dubitavit coram Apostolorum principibus circumcisionem oppugnare, itaque quod ait Paulus, *Ne forte in vacuum currerem, aut cucurrissem*, non ad ipsum Paulum referendum est, quasi suæ causæ, doctrinæve diffideret; sed ad eius obrectatores, quos Apostolorum auctoritate refellere posset, cum planè constaret Pauli Euangelium cum Petri, aliorumque Apostolorum sententia mirè congruere. ne igitur Pauli doctrina auctoritate careret, præsertim obrectatoribus eam oppugnantibus, æquum fuit eam Apostolorum approbatione firmari, id ab initio conuersionis neque necessarium, neque opportunum fuit, cum nulli essent maleuoli, nulli obrectatores: at cum illi oblatrare cœpissent, tum ad arcem Apostolici culminis confugiendum fuit, ait autem, *ne forte in vacuum currerem, aut cucurrissem*. sumpta, vt opinor, metaphora ab iis, qui olim in stadio currebant. *in vacuum* autem dixit, hoc est frustra, & sine fructu.

a 1. epist. c. 9.
24. 26.

b cap. 2. 16.

c cap. 12. 1.

d lib. 5. in Mar-
cion. cap. 3.

III.

e cap. 15. 9.

f lib. 28. cont.
Paulum c. 4.

Eadem metaphora vsus est ad Corinthios^a: *Sic currite, vt comprehendatis*; & *sic curro non quasi in incertum*. Ad Philipenses^b: *Non in vacuum cucurri*. Denique ad Hebræos^c: *per patientiam curramus ad propositum nobis certamen*; vt appareat, hanc admodum fuisse Apostolo familiarem metaphoram. Modum sanè excessisse videtur Tertullianus^d, qui ait, Paulum accepisse ab Apostolis formam *dedocenda legis*. Denique, inquit, ad patrociniū Petri, caterorumque Apostolorum ascendisse Ierosolimam post annos quatuordecim scribit, vt conferret cum illis de Euangelij sui regula, ne in vacuum tot annis cucurrisset, aut curreret si quid scilicet circa formam illorum euangelizaret; adeo ab illis probari, & constabili desiderarat. Cæterum quod seorsum cum Apostolorum principibus egerit, Chrysostomus, & Hieronymus idcirco factum putant, ne ceteri Iudæi iniquo animo ferrent, quod viderent circumcisionem repudiari: vero enim simillimum est (vt paulò antè indicaui) quæ in præsentia commemorat Paulus contigisse ante synodi Apostolicæ definitionem, quam Lucas in Actis Apostolicis^e commemorat: nisi quis malit cum Augustino hæc Pauli verba in eum sensum accipere, quasi significet hinc apparere, non eum in vacuum currere, aut cucurrisse, quia iam etiam attestazione caterorum nihil ab Euangelij veritate dissentire approbatur. Hunc porro locum egregiè expendit alibi^f: Cum ipse, inquit, Apostolus Paulus post ascensionem Domini de celo vocatus, si non inueniret in carne Apostolos, quibus communicando, & cum quibus conferendo Euangelium eiusdem societatis esse appareret, Ecclesia illi omnino non crederet: sed cum cognouissent eum hoc annuntiantem quod etiam illi annuntiabant, & in eorum communione, atque unitate viuētem, accedentibus etiam per eum talibus signis, qualia & illi operabantur, ita eum Domino commendante meruit auctoritatem, vt verba eius hodie sic audiuntur in Ecclesia, tanquam in illo Christus, sicut ipse verissime dixit locutus audiatur. Eant nunc noui Euangelij buccinatores, hoc est Catholicæ doctrinæ corruptores: se cœlitus missos iactent: se solos sapere apud imperitam multitudinem prædicent; cum tamen nullo neque humano, neque diuino testimonio impiis dogmatibus auctoritatem afferant, sed apertissime cum Apostolica, & Euangelica doctrina pugnet. Videant verò quod ruituri sint ij, qui se ab Apostolica sede seiungunt, qui eius auctoritatem non so-

lūm eleuant, sed etiam pessundant, qui se sine Romano Pontifice Christianos, & Catholicos esse posse profitentur; multo aliter sentit, & docet Apostolus.

SED NEQUE TITVS QVI, &c. Quæ de Tito in præsentia commemorantur, magnam habent difficultatem. videtur enim indicare Paulus (quod tamen in Actis Apostolicis nusquam legitur) excitatam fuisse controuersiam de Tito circumcidendo, nec potuisse tamen perfici pugnante videlicet Apostolo; & circumcisionis necessitatem Euangelica libertate strenuè excludente. igitur ait Paulus, si Apostoli Titum minimè circumcisum, idoneum tamen Euangelij ministrum, esse censuerunt; magno profectò argumento est, ne illos quidem existimasse circumcisionem esse necessariam; cum præsertim, vt obseruat Hieronymus, id Ierosolymis acciderit Iudææ metropoli, vbi plurimi erant, qui pro Iudaicis ceremoniis acerrimè pugnarent: vnde colligit, suam Euangelicam doctrinam non solum voce, & oratione, sed re ipsa fuisse ab Apostolis sua auctoritate firmatam: nam Titum, quem Gentilem fuisse constaret, non modò non imperarunt, sed ne passi quidem sunt more Iudaico circumcidi, id maximè non paucis contententibus Iudæis. Non facile autem statuere possum impiè-ne magis, an stolidè ex hoc loco quispian^a colligat, liberam esse circumcisionem, & indifferentem, cum tamen Paulus hinc potius ostendat, eam in Gentilibus ne tum quidem fuisse admittendam, quod postea Apostolica synodus sua auctoritate sanxit, & quidem si res fuisset libera, ac planè indifferens debuisset ob Iudæorum offensionem si non præcipi, at certè tolerari, quod tamen secus fuit, quamuis aliquamdiu Iudæis fuerit permessa, vt cum honore (quod scribit Augustinus) sepeliretur synagoga, cum alioqui non esset adhuc perniciofa, vt mox ex Augustino docebo. Quod autem noster interpret dixit, cum esset Gentilis: græcè scriptum est *ἔθνη*, id est cum esset Græcus; alibi enim dixi, Græcorum nomen non rarò Gentiles, atque Ethnicos significare. Itaque Augustinus legit, cum esset Græcus: eodemque modo vertit Ambrosius: sic autem loquitur Augustinus, *Quamuis Titus Græcus esset, & nulla eum consuetudo, aut cognatio parentum circumcidere cogeret, sicut Timotheum, facile tamen etiam istum circumcidi permisisset Apostolus. Non enim tali circumcisione salutem docebat auferri, sed si in ea constitueretur spes salutis, hoc esse contra salutem ostendebat. poterat ergo vt superfluam æquo animo tolerare secundum sententiam; quam alibi dixit^b. Circumcisio nihil est, & præputiū nihil est; sed obseruatio mandatorum Dei, propter subintroductos autem falsos fratres, non est compulsus Titus circumcidi, id est non ei potuit extorqueri, vt circumcidere-
tur, quia illi, qui subintroierunt, quos dicit prosciliare libertatem eorum vehementer obseruabant, & cupiebant circumcidi Titum, vt iam circumcisionem etiam ipsius Pauli attestazione, & cōsensione tamquam salui necessariam predicarent. Nec multum discrepat Chrysostomus, qui hoc Titi exemplum, ad sententiam Pauli de circumcisione confirmandam maximè censet pertinere.*

SED PROPTER SVBINTRDUCTOS, &c. Incredibile dictu est quàm multas, quàmque inextricabiles lites vna particula, sed, apud Latinos, & apud Græcos pepererit. græcè Paulus dixit *ἵνα ὁ τὸς παρεστῶς*, latine, sed propter, vel propter autem subintroductos; videtur enim illa particula, aduersatiua quam vocant, omnia turbare, ac permiscere. Itaque sunt qui eam particulam sublatam velint, & legant: *Sed neque Titus cum esset Gentilis compulsus est circumcidi propter subintroductos fratres*. alij eam retinendam quidem putant, sed negationem in sequentibus tollunt.

5.
I.

a Lutherus.

II.

b 1. ad Cor. y
19.

4.
I.

rollunt. quibus ad horam cessimus; quasi significet, non iussisse quidem Apostolos Titum circumcidi, sed propter subintroductos fratres, tum ipsos, tum etiam Paulum permisisse, ut ille circumcisionem subiret, quod, ut lenissimè dicam, temerè dicitur; neque enim villo verosimili argumento probare possunt Titum fuisse circumcisum: & si factum constaret, hoc tamen exemplo nihil efficeret Paulus, & suæ potiùs causæ obesset. Sunt qui particulam, *sed*, referant ad superiora, cum dixit se contulisse seorsim cum iis, qui inter cæteros eminebant; quasi id factum dicat propter subintroductos fratres; sed, ut arbitror, nimis coactè. Non desunt qui putent, Paulum Hebraicam loquendi rationem retinuisse, qui negationem in principio positam in consequentibus aut repetunt, aut repeti volunt *ὅτι τὸ καὶ*. dixerat autem, *Sed ne Titus compulsus est circumcidi*. Repetit: *sed neque propter subintroductos fratres*. Si positum sit ἢ pro *ὅτι*, vel *ὅτι*, quod aliàs non rarò contingit; asseuerationem continet, eo sensu, quem posuimus in paraphrasi, ex quo cæteri videntur nonnihil delibasse, ut ex Hieronymo, Augustino, Chrysostomo, Theophylacto, Oecumenio facilè intelligi potest, tamen enim nemo illum planè exprimit, & ipsi aliter, atque aliter loquuntur; singuli tamen aliquid attingunt, quod nostræ sententiæ faueat, in primis verò Græci, & inter Latinos Augustinus; nam certum est (ut paulò antè monui) esse amplificationem argumenti, quo Paulus ostendit, obrectatores illos suos, aut eorum similes, ne ab ipsis illis quidem, quos tantopere prædicarent, id impetrare potuisse, ut cum Euangelio legis observatio coniungeretur. Non potuit (inquit) Titus, quem Græcum esse constaret, ad circumcisionem compelli, id quod profectò ad eorum petulantiam retinendam maximè pertinet, qui nullum non mouebant lapidem, ut eum circumcisioni subiicerent, & nostram Euangelij libertatem legis præceptis adstringerent. Certè Tertullianus^a ita hunc locum latinè reddidit: *Propter subinductitios falsos fratres, qui subintraverant ad speculandam libertatem nostram, quam habemus in Christo, ut nos subigerent seruituti, nec ad horam cessimus subiectioni*. Quo loco non videtur Tertullianus legisse particulam aduersatiuam, quod magnopere Hieronymo videtur arridere. Certè Augustinus legit, & Græci omnes, excepto Theodoro, eam videntur agnoscere: & profectò, quidquid aliqui scioli arguentur, non videtur penitus superuacanea, tum propter ea, quæ suprà diximus, tum quia apud Augustinum vim habet extenuandi, quasi dicat, extorqueri non potuit, ut Titus circumcideretur: sed id præcipuè accidit, ne subintroducti fratres arriperent occasionem Pauli testimonio, atque auctoritate circumcisionem confirmandi. Ea planè ratione dicendi, qua vulgò dicere solemus: Fateor, me hunc hominem vulnerasse, sed id feci ab eo prouocatus. Chrysostomus putat eam amplificare, ut sensus sit: non est coactus Titus circumcidi, sed & quod maius est ne id quidem maximè contententibus subintroductis fratribus. Chrysostomum sequuntur Theophylactus, & Oecumenius. Ambrosius longè aliam sententiam, & ab omnibus diuersam expressit, ut paulò post docebimus. Certè ad Apostoli institutum maximè spectat Græcorum interpretatio, quæ cum nostra paraphrasi magnopere conuenit. Porro Apostolus subintroductos fratres græcè vocat *ὑπερσυνεχθέντες*, hoc est obiter ingressos; græcè enim *ὑπερ* non rarò in malam partem accipitur: est autem nomen, non participium, quasi dicas subreptitios, vel subinductitios, ut transtulit Tertullianus: & quidem falsos fratres græcè *ψευδοφύλακας*, id est falso nomine Christianos vocat. eos verò *explorare*, ait, *libertatem no-*

stram, quam habemus in Christo Iesu. hoc est, siue quam beneficio Christi adepti sumus, siue qua in noua lege, & Euangelio Christi perfruimur; idque *ut nos in seruitutem redigerent*, hoc est legis Mosaicæ præceptis & Iudaicæ circumcisioni subiicerent. Porro hæc verba singula suum pondus habent, nam verbum, *subintroducti*, dolum, ac decipiendi animum significat; verbum autem, *explorandi*, auctore Chrysostomo, est militare, quo insidiæ ad fallendum comparatæ indicantur: ita iudaizantium mores, & actiones tacitè perstringit, ut intelligant Galatæ, quibusnam hominibus aures præbeant, qui dolos, ac fraudes struant.

QUIBUS NEQUE AD HORAM CESSIMVS, &c. Ambrosius affirmatiuè legit, & cum superioribus coniungit: *Propter subintroductos autem falsos fratres, qui subintraverunt ad explorandam libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu, ut nos in seruitutem subiicerent, ad horam cessimus subiectioni*. Putat autem his verbis Apostolum tacitè refellere quod sibi de Timothei circumcisione obiici poterat. Titus, inquit, cum Græcus esset, circumcidi non est coactus, sed Timotheum quidem propter subintroductos fratres circumcidi passus sum, atque ita ad horam cessi, & me legi quodammodo subieci. idque ad breuissimum tempus, hoc est tantisper dum Iudæorum offensio, & scandalum tollerentur. Ita etiam legit Irenæus^a; nec discrepat Primasius: & quamquam Tertullianus^b (ut ex superioribus constat) negationem legit, mox tamen videtur explicare Paulum, quasi affirmarit se ad horam cessisse. *Necessariò igitur, ait, cessi ad tempus, & sic ei ratio constat Timotheum circumcidendi, & falsos introducendi in templum, quæ in Actis edicuntur*. Hieronymus indicat olim in quibusdam codicibus Latinis negationem fuisse desideratam, quasi aliquando permiserit Apostolus Titum circumcidi: sed neutra explanatio probanda est, omninoque legendum est, ut nunc habent Græci, & Latini codices; *quibus neque ad horam cessimus*; hoc est ne ad punctum quidem temporis: neque passi sumus Titum Gentilem, atque Ethnicum circumcisioni subiici, hoc enim est, quod ait, *non cessimus subiectione*: græcè *ὑποτάγη*; ἢ, qui quamquam apud Græcos est dandi casus, latinè tamen auferendi casu exprimendus est, quasi dicat, nolimus ita cedere, ut subiiceremur, idque vestra causa, ut videlicet veritas Euangelij apud vos integra, atque incorrupta permaneret, vosque adeò certò vobis persuaderetis veterem illam circumcisionem nulla ratione esse necessariam. Ita hunc locum explicat Hieronymus, & multis illustrat, neque enim Paulus sua causa subintroductis fratribus se obstitisse narrat, sed propter ipsorum utilitatem, ut videlicet apud eos integra permaneret libertas Euangelica; nam alioqui si passus esset Apostolus Titum circumcidi; eius rei exemplum Galatis plurimum obesse potuisset, eosque aliqua ratione legis seruituti obnoxios reddidisset: vel certè indicat se id potissimum spectasse, ut apud illos quippe olim Gentiles Euangelica libertas retineretur, quidquid Iudæi contenderent, qui legis ceremonias cum Euangelio coniungere nitebantur. Saltem igitur apud illos Euangelicam libertatem saluam, atque incolumem esse cupiebat: quòd si passus esset Titum circumcidi, nulla reliqua fuisset Euangelica libertas. Addit Chrysostomus, constanter Paulum Titum à circumcisione prohibuisse, ut re ipsa quod verbo docuerat, confirmaret, ac stabiliret. De Timotheo autem alia videtur ratio, ut in præsentia explicat Ambrosius; ille namque matre Iudæa natus erat, atque idcirco ad circumcisionis legem aliqua ratione spectabat non quidem necessariò, sed opinione eorum, qui Pauli actiones non curiosè modò, sed iniquo etiam animo obseruabant.

^a lib. 5. in Martion. cap. 3.

^a lib. 3. c. 13.
^b lib. 5. in Martion. cap. 3.

6. AB IIS AUTEM, QUI VIDEBANTUR, &c. I. Græca exemplaria sic habent, *ὅτι ὅ τινι δοκούτων εἶναι τι* (ὅποιοι ποτε ἦσαν ἢ δὲν μοι εἰσφέροι παρόσωπον ὁ θεὸς ἐν ὁρώπῳ ἢ συλλαμβάνει) quæ possis & hac ratione reddere: Ab iis, qui videbantur aliquid esse, quales, quales olim fuerint, nihil mihi discrepat. Sed cum id aliàs significare *τὸ εἰσφέρει*, negari non possit, tunc tamen secundo casui iungitur, aliàmque postulat syntaxis rationem: in præsentia autem inter omnes conuenit, Pauli orationem videri imperfectam, & aliquid omnino intelligendum esse, quod occasione subsequenter parenthesis Paulus reticuerit: perinde quasi subaudiendum sit: ab iis qui videbantur esse aliquid nihil percepi adiumenti, nihil mihi collatum est: quamquæ enim illi aliter sentirent, & docerent; tamen hoc certò scio suarum illis actionum reddendam esse rationem, & quidem Deo immortalis, qui nullius personæ respectu in alteram partem propensus, æquissimam sententiam feret. Ita interprete Chrysostomo, ut Galatarum saluti consular, non leuiter Apostolos perstringit. Illa autem verba, *qui videbantur esse aliquid*, eosdem quos superiori capite Apostolos significant. græcè verò non simpliciter *δοκούτων*, sed additum legimus *εἶναι τι*, ex quo fortasse loco apud Latinos etiam superiori capite irrepperunt verba illa, *esse aliquid*. Cæterum in iis, quæ consequuntur, *quales aliquando fuerint, nihil mea interest: Deus personam non accipit*; parenthesis omnes agnoscunt: sententia non est eadem apud omnes: Ambrosius ad pristinam conditionem refert; nam quales essent ante Apostolatam, vel ante perceptam gratiam Spiritus sancti, cum erant homines rudes, imperiti, piscatores, & de infima plebe nihil ad me. Tum certè inter Apostolos in pretio erant, & cæteris præcellabant, ita videri potest Paulus, his verbis rationem reddere, cur voluerit cum Apostolis suum Euangelium communicare. Spectaui, inquit, in illis dignitatem Apostolicam, qua tunc inter cæteros eminebant; neque magnopere curauì eorum pristinam conditionem, qua quia rudes, ac de hominum facie erant, mecum nulla ratione conferendi videbantur. Hæc enim quæ naturam, & conditionem hominum sequuntur, nullam vim habent apud Deum, qui non spectat hominum personas, & condiciones: atque idcirco ne apud me quidem vllum habuere momentum: atque hoc modo tantum abest, ut, quod hæretici somniant, hæc Apostolorum dignitatem imminuant, ut eam potius mirificè augeant, quòd ei pristina humilitas officere nullo modo potuerit; vnaque declarat Pauli singularem modestiam, qui nullam pristinae conditionis habendam putarit esse rationem. Augustinus de vita, & moribus accipit, quales (inquit) olim fuerint boni, an secus, nihil mea refert; nam qui me suspectum haberi volunt, quòd fuerim aliquando persecutor; aspiciant, an hi tres magni Apostoli aliquando fuerint peccatores; sed id quidè nihil ad rem. Chrysostomus, & Hieronymus de doctrina, & prædicatione agi putant. Non mea (inquit) refert quid olim ipsi senserint vel docuerint; de circumcisione certè mihi probè cum illis conuenit; neque enim illi quidquam vel addendum, vel detrahendum, vel alia ratione immutandum in meo Euangelio censuerunt. Redditi sunt autem sui muneris rationem, quia Deus personæ respectum non habet in iudicio, itaque illi *προσωπικὴν* minùs propria; hi verò propria significatione accipiunt, quæ (ut aliàs diximus) non in gratuitis, sed iis, quæ ad iustitiam pertinent, maximè cernitur. Equidem adhuc ambigo, nisi quòd valde suspicor, voluisse Apostolum significare ad rem propositam nihil pertinere (quod tamen magnopere aduersarij

A prædicare solent; fuisse tres illos Apostolos Christi auditores, eiusque dum inter mortales viueret, familiari consuetudine vsos, Quid hoc, inquit, ad rem? quid attinet plenè buccis hæc identidem inculcare? Deus personam non respicit, hæc videlicet hominum conditio ad id, quòd quæritur, nihil pertinet. Et quidem etiam in gratuitis *προσωπικὴν* admittere posse in Actis^a Apostolicis docuit Petrus, qui cum vidisset preces, atque eleemosynas Cornelij Centurionis Deo placuisse: *In veritate, inquit, comperi, quia non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, quæ timeat Deum, & operatur iustitiam, acceptus est illi.* Quod etiam non obscurè indicat Iacobus^b: *Fratres mei nolite*, ait, *in personarum acceptione fidem habere Domini nostri Iesu Christi gloria.* Et mox subdit exemplum rei prorsus gratuita, quæ in ciuili hominum vita nulla iustitiæ lege, sed humanitatis duntaxat officio debetur, hoc autem admissio hæc postrema huius loci interpretatio omnium optima videtur, & maximè ad rem pertinet. Nihil mihi, inquit, magnorum Apostolorum præsentia, & consuetudo profuit, quid enim necesse est tertio quoque verbo Apostolorum principes appellare, qui Christo Domino Magistro vsi sunt, qui ab ipsius ore Christianæ fidei dogmata perceperunt, & id genus alia permulta? quasi verò hæc magnificat Deus; ac non potius illis sui muneris reddenda ratio sit, quam Deus immortalis absque vllò personarum respectu proculdubio exiger. Quid igitur alij Apostoli doceant nec quæro, nec magnopere curo: hoc satis habeo nihil illos in meo Euangelio carpere, aut reprehendere potuisse; atque ita subdit: *Mihi enim qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt.* nulla mihi doctrinæ accessio, nulla Euangelicæ prædicationis mutatio facta est. Qua sanè ratione suam apud Galatas auctoritatem non retinet solùm, sed etiam amplificat, & exagge- rat. Vos, inquit, summos illos Apostolos suspicatis, & admiramini, atque in cælum tollitis, & quidem meritò; sed illi tamen nullo mihi adiumento fuerunt, & quod mox dicet, omnes prædicationis meæ partes sua auctoritate firmarunt.

SED E CONTRA CVM VIDISSENT, &c.

QVI ENIM OPERATVS EST PETRO, &c.

ET CVM COGNOVISSENT GRATIAM, &c.

Rectè omnino Hieronymus monet hoc loco esse hyperbaton, ut sublatis, quæ in medio interiecta sunt, hunc in modum Pauli sententia exprimat. Mihi enim qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt, hoc est nihil consultationis gratia communicarunt; hoc enim significat vox Græca *προσέειπτο*, quasi dicat, nihil in dubium reuocarunt, nihil consultatione, aut deliberatione dignum censuerunt, sed contrà potius dextras mihi, & Barnabæ dederunt. Quod autem ait: *sed e contra*; corrigentis, aut potius ampliantis est. Malè autem, ut monet Chrysostomus, existimarunt quidam, voluisse Paulum significare cæteros Apostolos sua consuetudine factos doctiores, quod à Pauli modestia, dignitate Apostolica ipsaque ad eò veritate est penitus alienum, quid enim ad rerum diuinarum cognitionem deesse poterat iis, qui Christum docentem audierant, & absolutissimam rerum diuinarum scientiam diuini Spiritus afflatu perceperant? Significat igitur Apostolus tantum abesse, ut quidquam in suo Euangelio reprehenderint, ut omni ex parte potius magnopere probarint. Distinguit autem Euangelium præputij ab Euangelio circumcisionis; non quòd duo sint Euangelia, sed quòd duæ sint veluti eiusdem Euangelij scholæ, altera ad erudiendos Gentiles, altera ad Iudæos informandos. ait autem sibi creditum Euangelium præputij, hoc est sibi commissas partes prædicandi

dicandi Euangelium gentibus : græcè autem dixit *πρεσβύτερος τὸ δὲ ἀγγέλιον τῆς ἀποστολῆς*, sic enim Græci loquuntur, nemo autem est, qui ignoret (quod tamen monendum censuit Chrysostomus) præputij, & circumcisionis nominibus Gentes, & Iudæos significari: illæ namque præcipuè Paulo, hi verò Petro instituendi erant: quamquã & Paulus Iudæis, & Petrus Ethnicis Euangelium pro re nata promulgabant. Porro quod ait, *qui enim operatus est Petro*, græcè est *ἐνεργήσας*, & paulò post, *Operatus est mihi*; græcè *ἐπέργασε*, id est vim, atque energiam tribuit, qui videlicet gratiæ suæ præsidio Petrum reddidit efficacem tum sermone, tum vi miraculorum; idem etiam mihi persimilem efficacitatem largitus est. Iam verò hæc muneris Apostolici quasi partitio, ut modò dicebam, non perinde accipienda est, quasi nefas fuerit Paulo Iudæis, aut Petro Gentibus Euangelium promulgare, cum promiscuè vtrumque vtriq; licuisse constet; sed quia singulis singulæ provinciæ peculiari quadam ratione commissæ erant, ut suos quisque præcipua cura, & patrocínio tueretur. quæ est sententia Hieronymi omnium fermè suffragio firmata.

II. Non est autem dubium hîc etiam adhibendam esse parenthesis, postquam rursus institutum persequens ait, *Et cum cognovissent gratiam, quæ data est mihi*; hoc est cum non solum me Gentium Apostolum destinatum esse intelligerent, sed insuper animadverterent me tanto muneri parem à Deo gratiam percepisse, hoc est vim, ac potestatem nihilo minorem, quàm cæteros Apostolos; *Iacobus & Cephas, & Ioannes, qui videbantur columna esse, dexteræ dederunt mihi, & Barnabæ societatis*, hoc est mecum societatem inierunt. Dexteræ autem societatis dixit more Hebræorum, pro dextris socialibus, quale est illud: *Osculum pacis*, hoc est pacificum, & alia sexcenta eiusdem generis. Monet autem in præsentia Hieronymus, duos ex his Apostolis adfuisse in Monte Tabor; lapsus autem memoria Augustinus adfuisse etiam Iacobum scribit, cum tamen hic Iacobus filius fuerit Alphæi, ille verò Zebedæi frater Ioannis, qui ut scribit Lucas ^a in Actis Apostolicis, ab Herode capitis damnatus omnium Apostolorum primus martyr occubuit. An autem plures aliquando Apostoli in urbem Ierosolymam conuenerint postquam diuino impulsu in suas quisque provincias discesserant, haudquaquam temerè ambigitur à multis, qui temporum rationes exquirunt, eam Apostolorum in varias mundi plagas profectionem, anno Claudij secundo contigisse scribunt Iacobo Zebedæi iam vita functo. Ad Concilium certè Apostolicum non potuerunt alij Apostoli conuenire, cum in eo interfuerit Paulus, qui se negat alium Apostolorum vidisse præter hos tres, quos in præsentia nominat. Dionysius tamen Areopagita, quem non pauci sequuntur, turbas ciet; alicubi ^b enim scribit his fermè verbis, *Apud ipsos Deo plenos Pontifices nostros, cum & nos, ut nosti, & plerique alij ex sanctis fratribus nostris ad conuendum corpus illud, quod auctorem vite Deumque receperat, conuenerimus, & quæ deinceps sequuntur;* quibus significat, aut significare certè creditur, omnes Apostolos vnà fuisse. Neque verò nobis in præ-

sentia magnopere laborandum est, illane verba de beatissima Virgine, an de alia re quapiam accipienda sint; non enim id nunc quærimus, sed virum Apostoli in vnum aliquândo locum conuenerint: certè Dionysius præter Iacobum, & Petrum neminem nominat: alij ad obitum Virginis omnes vel singulæri quadam prouidentia, vel etiam non sine miraculo confluisse affirmant, sed nescio quàm verè, ut alibi copiosius video; nam si illam morientem vidit Dionysius, quid-ni Paulus? & equidem si beatissima

Iustinian. Tom. 2.

A Virgo anno ætatis septuagesimo secundo, enecta est in cælum, ut Epiphanius ^a presbyter, & Cedrenus ^b tradiderunt; hoc est anno à Christo nato quinquagesimo septimo; eodem planè anno Paulus Ierosolymam venit. At hic se tantum tres Apostolos vidisse, etiam adhibito iureiurando confirmat ^c. tres autem illos quos nominat, vivos ait esse columnas, non quasi neget fuisse verè columnas; sed Chrysostomus quidem Paulum eo sensu accipit, ut significet non solum illos verè fuisse columnas, sed etiam omnium opinione habitos fuisse primarios nō Apostolici ordinis modò, verum totius Ecclesiæ columnas. Hieronymus autè putat, Paulum explicare voluisse vim Græcæ vocis *δουλώτων*, & docere quidnam viderentur Apostoli: videbantur enim, atque inter cæteros eminebant tanquam columnæ: quæ quidem metaphora vsus est Ioannes in Apocalypsi ^d. *qui vicerit*, inquit, *faciam illum columnam in templo Dei mei*; videtur enim hæc metaphora hominum firmitatem, & constantiam declarare, vnâque ostendere quid vniuersæ Ecclesiæ, ac fidelium cœtui præstarent, quemadmodum enim ædificium columnis nititur, ita Apostolorum doctrina, auctoritate, ac sanctitate omnis Ecclesia fidelium sustentatur: ita Gregorius ^e. *Nam quisquis*, inquit, *in Dei opere recta intentione firmatur, columna in structura fabricæ spiritualis erigitur, ut in hoc templo, quod est Ecclesia positus, & viliuati sit, & decori*. Vtrum autem Apostoli egregiè præstiterunt. Dederunt autem (ait Apostolus) hæc columnæ mihi, & Barnabæ dexteræ sociales, *ut nos in*

C *Gentes, ipsi autem in circumcisionem*, ad significandam conspersionem, & consensum doctrinæ, & animorum. Aliquid autem ad integritatem orationis desiderari nemo non videt; subaudiendum enim est, ut nos ingentes illi in circumcisionem Euangelium promulgarent. Itaque inter nos conuenit, ut nos quidem apud gentes, ac barbaras nationes, illi verò inter Iudæos Apostolico munere fungerentur. Illud autem, quod noster interpret latinè dixit, *societatis*, græcè est *κοινωνίας*, quam vocem Ambrosius latinè reddidit *communione*. *Dexteræ*, inquit, *dederunt mihi, & Barnabæ communionis*. Porro Tertullianus ^f de hoc Pauli loco hunc in modum scribit: *denique ut cum auctoribus contulit, & conuenit de regula fidei, dexteræ miscuerit, & exinde officia prædicandi distinxerunt, ut illi in Iudæos, Paulus in Iudæos, & in nationes*. Hæc enim, ut dixi, Apostolici muneris distinctio non ius Apostolicum, aut auctoritatem dissecat, sed singulis suas veluti provincias ad commodiorem Euangelij promulgationem distribuit; ut enim ex Origene commemorat Eusebius ^g, Apostoli in eum finem certas orbis terræ partes sortiti sunt, cum tamen omnibus gentibus æquè omnes possent Euangelica præcepta tradere. Quoisca non ab simili ratione Petrus, & Paulus ita sibi docendi munera partiti sunt, ut Petrus quidem Iudæorum præcipuè, Paulus autem gentium patrocínio, ac procurationem susciperent, cum alioqui ex Actis ^h Apostolicis constet Paulum non paucis Iudæis Euangelicam tradidisse doctrinam, & Innocentius ⁱ Pontifex affirmet in tota Italia, Galia, Hispania, Africa, Sicilia, Ecclesias partim à Petro, partim ab illis quos Petri successores delegerant, fuisse constitutas.

D TANTVM, VT PAUPERVM, &c. Chrysostomus & Hieronymus Iudæos intelligunt, quibus planè assentior; siue quia plurimi ex illis suis diuenditis bonis, pretia ad Apostolorum pedes abiecerant, quæ est ratio Hieronymi; siue quia ut idem Apostolus ^k alibi affirmat, non pauci bonorum suorum rapinam, ac direptionem pertulerant, ut significat Chrysostomus. Quod autem ait, *tantum*, ad sequentia referendum

^a Sermon. de Deipara.
^b In comp. histor.

^c Suprà capit. 1. 20.

^d cap. 3. 12.

^e lib. 7. moral. cap. 14.

^f lib. 4. aduer. Marc. cap. 2.

^g lib. 3. histor. cap. 1.

^h c. 14. 17. 18. 28.

ⁱ Ep. 1. ad Decentium c. 1.

10

I.

^k 1. ad Thess. 2. 14. & ad Heb. 10. 34.

^a cap. 12. 2.

^b cap. 3. de diuin. nominib.

a lib. 5. aduer.
Marcion

b lib. 28. cont.
Faustum, &
lib. 3. 99. E-
uang. c. 40.

c cap. 15. 26
d 1. Ep. c. 16. 1.

e lib. 4. const.
apost. cap. 12.
f Can. 13.
g Canon. 13.
h apud Gratian.
d. 8. cap. Epi-
scopus.
i Can. 21.
k Can. 31.
l lib. 1. Epist.
m in vita Io-
annis electo-
synodij.
n lib. 14. hist.
cap. 24.

o In Synop.
p lib. 4. dispo-
sit.
q lib. 1. hist.

r l. 2. de bap-
tism. Donat.
cap. 1. 2. lib. 1.
cap. 2. lib. de
mendac. cap.
1. 5. & lib. de
agone Christi
cap. 40.
s Idem Epist.
89 ad August.
t Collat. 17.

dum est, subaudiendumque hoc tantum monuerunt, aut mandarunt: nihil de circumcisione, aut legis ceremoniis præceperunt. Ex hoc autem loco colligit Tertullianus^a diuino consilio factum esse, ut Paulus cum Apostolis contulerit Euangelium; alij verò Pauli exemplum ad Hæreticorum impudentiam refellendam, auctore Augustino^b, non ineptè transferunt: nam si Paulus diuinitus Euangelica doctrina imbutus, ab Apostolis tamen, ut scribit Tertullianus, probari, & constabili desiderauit; quanto in errore versantur ij, qui in rebus fidei nulla hominum auctoritate, nulla Conciliorum definitione, nulla denique Pontificum sanctione nituntur? Caterum quod ait Apostolus, *Quod etiam sollicitus fui hoc ipsum facere*, verissimum esse docet Chrysostomus, cum ad Romanos^c, & ad Corinthios^d scribens collectas indicat, seque si opus sit, Ierosolymam perlaturum affirmet. Ex hoc autem loco apparet hanc pauperum curam, & patrocinium ad Apostolicum munus magnopere pertinere, adeoque præcipuè ad Episcopos Apostolorum successores spectare indicant ea, quæ scribit Clemens Romanus^e. *Vos, inquit, Episcopi solliciti estote de orphanis alendis, in nullo deficiente, orphanis præstantes munera parentum, viduis virorum, adultis nuptias, artificij opus, infirmo misericordiam, esurienti cibum, sitienti potum, nudis vestitum, agrotis medicinam, in carcere inclusis opem, &c.* Fauent canon^f Apostolicus, Concilium^g Aurelianense primum, Aurelianense^h quintum, Toletanumⁱ tertium, Toletanum^k quartum, Cyprianus^l, Leontius^m, Nicephorusⁿ: extat egregia Nazianzeni oratio de pauperum cura.

II. CUM AVTEM VENISSET PETRVS, &c.

I. Obscurum, atque impeditum locum variæ auctorum sententiæ, atque explicationes penè inextricabilem reddunt; nam Dorotheus^o, Clemens^p Alexandrinus, & Eusebius^q Cæsariensis existimarunt hunc Petrum, quem non ita multo post Cepham appellat, vnum è septuaginta discipulis à Petro Apostolo diuersum esse: sed meritò ab Hieronymo castigantur, tum quia nemo præter Petrum Apostolum Cepha nomine Ecclesiæ notus est; tum quia temerè hoc loco hæc historia assueretur; cum propositum sit Paulo ostendere non se, aut suam prædicationem ab Apostolica doctrina Petri præsertim, Iacobi, & Ioannis testimonio discrepare. Rectè verò scribit Hieronymus, *Si propter Porphyrii blasphemiam, qua assererat, aut Petrum errasse, aut Paulum procaciter Apostolorum principem reprehendisse, alius nobis fingendus est Cephas, ne Petrus putetur errasse, infinita de Scripturis erunt radenda diuinis, quia ille que non intelligit, criminatur.* Videtur autem, quidquid alij secus sentiant, hæc historia omnino contigisse post synodum Apostolicam, antequam Paulus, & Barnabas occasione Marci secessionem facerent. Quorsum autem hæc narratio pertineat, indicauimus in paraphrasi; vult enim docere Paulus quantopere suæ doctrinæ fideret, quam certò sciret diuinitus traditam, atque idcirco cæterorum Apostolorum prædicatione nihilo inferioriorem esse. Caterum de verborum explicatione, deque re ipsa non leuis est controuersia; nam res quidem magnas olim turbas inter Hieronymum, & Augustinum excitauit: hoc enim facto Petrum peccasse asserit non semel Augustinus^r: alij contra vtrumque Apostolum ex composito simulasse putant, quos hoc loco nominat, & sequitur Hieronymus^s, quibus addendi sunt Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, Cassianus^t. Olim magno vir ingenio, & eximia doctrina, atque eruditione clarus, hanc duorum illustrium Theologorum pugnam sic putabat esse componendam, ut

A appareret inter eos non satis de statu quæstionis, & controuersia conuenire. Augustinus enim contendit, Paulum in præsentia nullo modo mentiri, Hieronymus non inficiatur, sed vterque admittit veram esse narrationem; eam tamen aliter, atque aliter explicant: nam Hieronymus quidem ne cogatur admittere, Petrum peccasse, totam eam Antiochenam historiam fuisse quamdam simulationem ex composito ab Apostolis institutam affirmat. Augustinus nihil fictum, aut simulatum agnoscit, & idcirco Petrum fuisse reprehensum existimat, non quòd legis ceremonias adhuc retineret, quas ipse inanes quidem, non tamen continuò noxias fuisse putat; sed quòd suo exemplo videretur etiam gentes Iudaicæ legi subiicere, quod synodi Apostolicæ, non ita pridem Ierosolymis habitæ decreto, & definitioni repugnabat. Hinc vterque excurret, & suam quisque de legalium cessatione sententiam copiosè explicat. Qua in re qui negant, inter illos magnam esse litem, atque ingentem controuersiam, ij profectò nihil vident; nam Hieronymus cum existimaret, legem veterem ipsa Christi morte fuisse extinctam, nefas esse putauit eius inanes ceremonias vsurpare, nisi fortè quis (quod Apostolos non rarò factitalle non negat) per quamdam simulationem interdum id Iudæorum imbecillitati tribuendum putaret, non ut legi obtemperaret, sed ne Iudæos offenderet. At Augustinus qui statim post Christi mortem legis ceremonias inter indifferentia numerat, permotus auctoritate Apostolorum, qui non paucas Iudæorum ceremonias vsurparunt, iure censuit eas potuisse tantisper coli quoad promulgato Euangelio fierent etiam lethales. Non est autem, ut quisquam fortasse suspicari posset, in tenui labor, sed vtra sententia præstet, alibi expedit. Interim verò qui vno verbo hanc se litem composuisse putant, omittendi sunt; neque nostra oratione refellendi; apparet enim ingentem esse Hieronymum inter, atque Augustinum controuersiam, dum ille quidquid Antiochiæ gestum est, ad speciem tantum fictum, ac simulatum putat, hic verò historiam verissimam censet: ille Petrum omni culpa liberat, hic nonnulla leuissima tamen macula aspergit. Nec dubitandum videtur, Augustini sententiam potiorē videri, & huic loco Apostolico magis congruentem; quam enim, quæso, vim haberet hæc rei præterita narratio, si nihil nisi fictum, ac simulatum contineret? At si verè Petrus à Paulo castigatus est, quòd legis ceremonias suo facto quasi necessarias gentibus videretur imponere, neque ille quidquam respondit, suo silentio Pauli sententiam confirmauit: ita rectè hoc loco colligit inter suam, ac Petri sententiam, atque doctrinam nihil penitus interesse, quod Apostolo propositum erat Galatis persuadere, qui obtræctorum calumniis decepti alia omnia de ipso suspicabantur. Hanc sententiam indicauit alicubi Cyprianus^a. Eodem spectant quæ de hoc loco scribit non vno loco Tertullianus^b, ubi admittit fuisse verè Petrum à Paulo reprehensum, non tamen illum contra Euangelium peccasse: alibi^c verò addit (quod tamen neque Paulus ait, neque alibi legitur) etiam Ioannem, & Iacobum fuisse reprehensos. Porro, ait, & si reprehensus est Petrus, & Ioannes, & Iacobus, qui existimabantur columna, manifesta causa est; personarum enim respectu videbantur variare conuictum. Denique alibi^d: sed reprehendit, ait, Petrum non recto pede incedentem ad Euangelij veritatem: planè reprehendit non ob aliud tamen, quam ob inconstantiam victus, quem pro personarum qualitate variabat, timens eos, qui erant ex circumcisione, non ob aliquam diuinitatis peruersitatem, de qua & alius in faciem restitisset, qui de minore causa conuersationis an-

III.

a Epist. 71.
b lib. de præ-
script. cap. 23.

c lib. 4. in
Marcion. c. 9.

d lib. 5. in Mar-
cion. cap. 3.

bigua

bigua Petro ipsi non peperit. Neque aliter accepisse videtur Cyrillus^a Alexandrinus. Quod autem attinet ad verborum explicationem cum ait Paulus, *In faciem ei restitui*, græcè est *ὑποστάντων*. quæ sanè dicendi formula, quidquid scioli nescio qui vociferentur, ambiguum habet sententiam; nam sine dubio aliquando significat, coram, ut cum Paulus ad Corinthios scripsit^b: *Qui coram quidem humilis sum inter vos*; græcè *ὑποστάντων*. & Lucas^c: *Non est Romanis consuetudo damnare hominem, nisi is, qui accusatur, præsentem habeat accusatores*; id est habeat, ut græcè legitur *ὑποστάντων*; aliàs idem valere, quod secundum speciem, vel in facie (præterquam quod ita hæc verba in præsentia interpretantur Chrysostomus, & Hieronymus (indicat ille locus apud Paulum^d: *Quæ secundum faciem sunt videre*. græcè *ὑποστάντων*. quo loco qui hanc Hieronymi interpretationem derident, apertè dicunt *ὑποστάντων*, id est speciem, seu apparentiam, opponi veritati, ut etiam apud Marcum^e, & apud Ioannem^f: ut si res ferat, Hieronymi interpretatio non fuerit adeò inepta: sed ut ingenuè fatear, in præsentia Hieronymi sententia (ut paulò antè indicavi) nimis videtur coacta. etenim Augustini rationes, ipsæque adeò verba Pauli quæ sequuntur, nimium urgent; itaque in faciem resistere est palàm, & in conspectu omnium, non fictè aut per speciem duntaxat resistere. Quocirca Ambrosius: *In præsentia*, inquit, *ei contradixi*. Quod autem ait, *reprehensibilis*: græcè legitur *καταγνωστός*, id est reprehensus: quomodo legit Ambrosius, & indicant commentarij Chrysostomi, & Oecumenij, nec discrepare videtur Hieronymus. quamvis enim legat, *reprehensibilis*, in hunc tamen modum explicat; ita enim scribit: *Quod autem ait reprehensibilis erat propter invidiam* (ita enim corrigo quod ineptè legitur, inedia, vel ineptius, media) *temperavit, ut intelligamus, non tam Paulo cum fuisse reprehensibilem, quam his fratribus, cum quibus antè edens se ab eis postea separabat*: significans fuisse Petrum à quibusdam Gentilibus, qui Christo nominà dederant, meritò reprehensum. Sunt qui ad hebraïsmum confugiant; nam Hebræi participium pro verbali, seu participiali, ut vocant, usurpare cōsueverunt; nam in libris Regum^g, ubi nos legimus, *Saul, & Ionatas amabiles*; hebraicè scriptum est, *amati*. Et apud Davidem^h, *Mirabilia opera tua*, hebraicè, *mirata*. Et quod frequenter legitur apud eundemⁱ, *Magnus Dominus, & laudabilis nimis*, hebraicè est, *laudatus*. Ita hoc loco *reprehensibilis*, idem valet, quod *reprehensus*. Significat enim Apostolus, Petrum fuisse dignum, qui reprehenderetur, ac damnetur, quod apud Latinos in usu esse, alij ante nos observarunt. Sic enim M. Tullius alicubi^k, *Quis te miserior, quis te damnator?* id est, quem quis iustius damnare possit? Qua verò id ratione Petro conveniat, indicat Syriaca translatio, quæ sic habet: *In faciem ipsius illum coargui, quoniam offendeabantur in eo*; idque ex subsequentiis non obscurè colligitur. Videtur autem ut suprà indicavi memoria lapsus Tertullianus, dum ait^l Apostolos fuisse reprehensos, significans Ioannem, & Iacobum eadem cum Petro reprehensione fuisse castigatos; sic enim ait: *nam & ipsum Petrum, ceterosque columnas Apostolatus à Paulo reprehensos opponunt*. Rursus: *Nactus inquit, Epistolam Pauli ad Galatas etiam ipsos Apostolos sagillantem, ut non recto pede incedentes ad veritatem Evangelij*. Quod, ut paulò antè monui, apertissimè scribit, Ioannem, & Iacobum nominari appellas; sed illum (inquam) memoria lapsus; nam alibi^m vnum Petrum à Paulo reprehensum fuisse scribit. Quale autem fuerit hoc Petri peccatum, olim Tertullianusⁿ, & Cyrillus^o adversus hæreticos fusè diffusiunt. Tom. 2.

A putarunt. Certè quidquid aliqui imperitè, atque impiè effutiant, in fide nullo modo erravit: rectè namque scripsit Tertullianus^a: *Ceterum si reprehensus est Petrus, quòd cum convixisset Ethnicis, postea se à convictu eorum separabat personarum respectu vique conversationis fuit vitium, non prædicationis*. Qui cum Chrysostomo, & Hieronymo sentiunt, omni prorsus noxa liberant. nonnullam leuiorem tamen culpam agnoscunt Tertullianus^b, Cyprianus^c, Ambrosius^d, Augustinus^e, Gregorius^f & alij. quæ tamen ab humana imbecillitate profecta subitò, & quasi inopinatò exciderit, cum præsertim Petrus Iudæorum offensionem vitandam censeret in primis, quorum ipse patrocinium suscepisse videbatur. Et profectò cum eo tempore ceremoniarum observatio nondum esset lethalis, citra noxam potuit Petrus ut Iudæorum imbecillitati consuleret, eas ex parte retinere; sed cum eius exemplum plures alij sequerentur, & multorum salus in periculum adduci videretur, quod Petrus ab initio diuinare non poterat, cœpit esse reprehensione dignum, quod potuit cum laude inchoari. verè ergo reprehensione dignum se præbuisse Petrus, si in eo, quod cœperat, tanto iam gliscente malo perseverare voluisset. quocirca verè Paulus dicit se illi coram obstitisse, quòd reprehensione dignus esset utriusque si pergeret cum aliorum perniciem in suscepto consilio, ex quo error, & periculum ad plurimos manare possent.

PRIVS ENIM QUAM VENIRENT, &c. Hic est Petri lapsus, si tamen lapsus, qui, ut ait Chrysostomus, Gentiles non mediocriter perturbavit. nuper enim in Concilio Ierosolymitano auctor fuerat eius definitionis, qua communi consensu definitum est legis veteris ceremonias fidelibus non necessariò usurpandas. Prius, inquit, *quàm venirent quidam à Iacobo vel ab eo missi, vel sua sponte profecti*, hoc autem posterius videtur probabilius, cum Apostolus neminem nominet; verisimile enim est, Iudæos quosdam fuisse Ierosolymitanos, qui propterea venisse dicuntur à Iacobo, quòd ille Ecclesiæ Ierosolymitanæ præfesset. & fortasse ex iis erant, quibus nonnihil ex Cerinthis errore adhæserat, ac putarent legis ceremonias non esse saltem Iudæis, qualis erat Petrus, penitus negligendas: illis igitur metuens Petrus, se à Gentilium convictu subducebat. Rem porò gestam ita narrat Apostolus, ut Petri culpam, aut eleuet, aut extenuet. *Timens*, inquit, *eos, qui ex circumcisione erant*; non quasi ab eis metueret sibi; sed potius quia illis periculum, aut scandalum timebat: sic infra^g: *Timeo vos, ne frustra in vobis laboraverim*. Et alibi^h: *Timeo, ne quemadmodum serpens decepit Euam, ita corrumpantur sensus vestri*. Timebat igitur Petrus, interprete Chrysostomo, ne Iudæi deficerent: *neque enim apud Apostolos mortis, aut proprii periculi timor valebat; verum ne ipsorum discipuli in salutis discrimen adducerentur, vehementer metuebant*. Idque erat singularis cuiusdam benevolentia, & caritatis, quo Petri culpa magna ex parte eluitur: tantum enim abest, ut hoc Petri factum (quod hæretici calumniantur) immane facinus, eique persimile, quo magistram olim abnegauerat censei debeat, ut potius ea ratione officio satisfecisse credendus sit. Nam cum illi Iudæorum præcipuè cura, & patrocinium commissa essent, officij ab eo ratio postulabat, ut eorum imbecillitati parceret, & in re tum quidem indifferenti, eorum sese voluntati accommodaret, cum præsertim sibi faciliè persuadere posset, nihil inde Gentiles capturos detrimenti, siquidem non ita pridem in Concilio Ierosolymitano definitum erat, Mosis ceremonias non esse Gentibus

a lib. de præf. cap. 23. idem lib. 4. adversus Marcion. c. 3.

b loco citato, & lib. 4. adversus Marcion. c. 3. c Ep. ad Quir. d hoc loco. e Ep. 8. 9. 19. f lib. 18. mor. cap. 12.

12. I.

g cap. 4. 11. h 2 ad Corin. 11.3.

necessarias. Sed cum Petrum plures deinde imitentur, coepit, ut dictum est supra, esse perniciosum, quod ab initio cum laude potuit usurpari: atque ita iure reprehenditur Petrus, quasi mali auctor, & proculdubio non leui noxa inquinandus, si in suscepto consilio perseveraret.

23. **ET SIMULATIONI EIVS, &c.** Græcè legimus *καὶ αὐτοπροκρίβαν*, quod possis interpretari, & simulabant unà cum illo, vel, ut ait Ambrosius, *simulauerunt cum illo ceteri*, siue quia Petri factum probauerunt, siue quia imitati sunt. quinetiam eò progressa res est, ut Barnabas quoque collega Pauli in eandem simulationem pertraheretur. Quamquam autem Græcè Paulus simulationem *ὑποκρίσιν* vocat, non tamen vitium illud intelligit, quod sacræ litteræ tantopere detestantur; sed ex Hieronymi sententia, pertinet ad vtilem quandam prudentiam, & rerum gerendarum dexteritatem, quam Chrysostomus *ῥωμῆλιν*, seu *ῥωμῆνολιν*, quæ partes prudentiæ sunt, appellare maluit: sic etiam Christus apud Lucam ^a finxit se longius ire, sed citra mendacium, ut ad Consensum ^b probat Augustinus, & planius explicat Gregorius ^c, & Beda ^d: nam & qui fabulas agunt, cum omnium consensu minimè mentiantur, à Græcis tamen propriè dicuntur hypocritæ. Consenserunt autem Petri simulationi, & eam imitabantur Iudæi Antiocheni, & eodem veluti æstu abreptus etiam Barnabas, licet Pauli in gentium Apostolatu collega eandem simulandi rationem probabat, & imitabatur. Merito autem Paulus hanc vocat simulationem, quia tum Petrus, tum etiam ceteri non tam esse legis cultores, quàm videri cupiebant, cum alioqui probè intelligerent à legis ceremoniis nihil esse sperandum emolumentum. Itaque Hieronymo cum Augustino conuenit, in illa Petri actione nonnullam fuisse simulationem, quod Apostolus aperte docet, sed aliter interpretantur. nam Hieronymus quidem totū id quod à Petro, & Paulo gestū est per simulationem ex composito ad Iudæorum eruditionem actum putat: Augustinus autem verè, atque ex animo Petrum existimat à Paulo reprehensum, quod simularet se legis ceremonias colere, quas in synodo Ierosolymitana unà cum cæteris Apostolis minimè necessarias esse definierat: itaque rectè subdit.

24. **SED CVM VIDISSEM, &c.** Hieronymus, ut modò dixi, & qui cum eo sentiunt hic simulationem interpretantur, & quandam veluti ex composito fabulam agi putant: Augustinus autem verè omnino dictum censet claudicasse Petrum, & ceteros, qui ei consenserant: Idque propterea quod aliter viuerent, quàm docerent, neque externas actiones suæ ipsorum sententiæ satis accommodarent. Nam quod noster interpretes dixit, *Non rectè ambularent*; Græcè ab Apostolo scriptum est, *ἐν ὁδοῖς ἑστί*, non recto pede incederent, vel, ut ait Ambrosius, *non recta via*. videtur autem numero multitudinis non tam Petrum, quàm ceteros, qui ei consenserant, indicare: Petrus enim veram, & rectam in animo sententiam retinebat, sed externa tantum actione, ne Iudæos offenderet, simulabat potius, quàm ita faciendum sentiret: ceteri verè errabant suspicantes aliquid admittere se aduersus bonos mores, si cum Gentibus vescerentur. itaque illi proculdubio claudicabant, & vacillabant, & propter falsam opinionem animo conceptam à recta via deflecebant. Rectè igitur Paulus Petrum quasi lapsus auctorem coram omnibus castigat, & quem paulò antè Petrum nominarat, nunc vocat Cepham, ubi tamen Græcè est nomen Petri. Est autem Cephas vox Syriaca; quæ significat Petram; ita apud Ioannem ^e dixit Christus, *Tu es Simon filius Iona, tu vocaberis Cephas*,

A quod interpretatur Petrus: ut appareat, eos parum scire hanc vocem Cephas interpretari, qui eam Græcam esse putant, & significare caput, nam quod inde Petri primatum probare nituntur, laudandi sunt, quod quasi ex tripode ea effundant quæ prorsus ignorant miserendi. Publicè igitur Paulus, & coram omnibus illum sic affatur: *Si tu cum Iudæis sit gentiliter viuus, & non iudaicè*: hoc est planè intelligis legis veteris ceremonias omni prorsus vi destitutas, atque idcirco negligendas esse non ignoras; quomodo gentes cogis iudaizare? hoc est tuo exemplo ad iudaicas ceremonias retinendas, colendasque impellis? Dicit enim vix potest quantam vim in vtramque partem habeant exempla maiorum; ea est enim, ut ait Plutarchus ^a, exempli natura, ut coniunctam cum persuasione oblectationem habeat; quò spectat Seneca saluberrimum præceptum ^b, ut ad alicuius exemplum, præstantisque viri exemplum vitam, morèque nostros componamus. *Opus est*, inquit, *aliquo, ad quem mores nostri se ipsi exigant, nisi ad regulam, praua non corrigas*. Atque huc respiciens Gregorius ^c Nazianzenus; *Etenim*, inquit, *quos remotis etiam vitiorum illecebris, à malo auertere, atque à deteriori parte ad meliorem traducere difficile est; quis tandem his ut placidi, ac moderati sint, persuaserit, cum Deos vitiosarum affectionum duces, ac patronos habeant*. Et in eandem sententiam Augustinus ^d: *Omnes*, ait, *cultores talium Deorum, mox ut eos libido perpulerit, feruenti, ut ait Persius, tincta veneno magis intuentur quid Iuppiter fecerit, quàm quid docuerit Plato, vel censuerit Cato*. Idque allato ex Terentio exemplo confirmat. Sic alibi ^e: Quod etiam pertinent quæ scribit Fulgentius ^f, & quæ apud Lucianum commemorat Menippus ^g. Sed ad rem, veritus Apostolus, ne Petri exemplum latius serperet; cur ait à Gentilium conuictu, & consuetudine tete subducis, nisi quia Iudæis persuasum intelligis eos, qui circumcisione careant, tamquam impuros, & prophanos vitandos esse? Atqui hoc Christianæ fidei sinceritati non admodum videtur consentaneum: nam quod ad rem ipsam attinet, non dubium est, Petrum probè cognouisse, non esse Gentiles vitandos, cum iam pridem diuinitus edoctus ^h esset, non esse Gentilium consuetudinem fugiendam; sed æquè illis, ac Iudæis Euangelium esse proponendum, & aditum patere ad salutem. Quod Deus, inquit, *purificauit, tu commune ne dixeris*. Porro quod ait: *gentiliter viuus*; perinde valet, ac si dicat; legem iudaicam negligis; non enim in malam partem accipitur, ut cum ad Thessalonicenses ⁱ dixit: *sicut & i gentes, quæ ignorant Deum*. Sed gentiliter viuere opponitur ei, quod est iudaicè viuere: ea videlicet persuasionem, qua quis credit legem veterem cum Euangelio coniungendam, eamque suam vim, atque auctoritatem retinere. Obseruat autem Cyprianus ^k exemplo Petri, correptionem æquo animo ferendam. Nam nec Petrus, inquit, quem primum Dominus elegit, & super quem adificauit Ecclesiam suam; cum secum Paulus de circumcisione postmodum disputaret, vindicauit sibi aliquid insolenter, aut arroganter assumpsit, ut diceret se primatum tenere, & obtemperari à nouellis, & posteris sibi potius oportere: nec despectit Paulum, quod Ecclesia prius persequutor fuisset, sed consilium veritatis administrationi legitimum, quam Paulus vindicabat, facile consensit, documentum scilicet nobis & concordie, & patientie tribuens, ut non pertinaciter nostra amemus, sed quæ aliquando à fratribus, & collegis nostris vtiliter, & salubriter suggeruntur, si sint vera, & legitima ipsa potius nostra ducamus. Hactenus Cyprianus. Quæ cum ita sint, rectè à Salomone ^l scriptum est; *Si corripueris sapientem, intelliget disciplinam*.

II.

^a lib. de virtute mulierum.^b epist. xi.^c Orat. 3. quæ est i. in lul.^d lib. 2. de ciuit. c. 7.e lib. 1. Confess. c. 16. ^f Mitolog. ^g in Necymantia.^h Act. 10. 15.ⁱ ep. 1. c. 4. 5.^k k epist. ad Quin. 71.^l 1 Prou. 19. 25.

15. NOS NATVRA IVDÆI, &c. Sunt qui putent, I. hæc esse verba Pauli Petrum castigantis, ac si dicat tam Petrum, quàm Paulum genere Iudæos esse, vt videatur suæ reprehensionis rationem reddere: quin etiam addunt vique ad extremum capitis verba esse Pauli loquentis cum Petro: quæ videtur Hieronymi, Chrysostomi, Theophylacti, & Oecumenij sententia. Sed vt verum fatear, non penitus acquiesco: quod enim attinet ad Petri reprehensionem, aptè paulò antè dixerat: *Tu Iudæus cum sis, gentiliter vivis; quomodo cogis gentes iudæizare?* Neque causa nulla erat, cur rursus Petrum Iudæum diceret, & se cum illo coniungeret. Crediderim igitur cum Oecumenio, & aliis constituta auctoritate suæ prædicationis Apostolum Galatas alloqui, & hanc quasi generalem, & latissimè patentem sententiam proferre, vt maiorem fidem suæ doctrinæ conciliet. non enim, inquit, idcirco circumcisionem, & veteres ceremonias damno, quòd genere sim à Iudæorum natione alienus, cum potius ex Iudæorum gente natus sim, nullo autem modo Gentilis. Gentes autem peccatores vocat, quia peccatum frequenter sumitur pro infidelitate: ita apud Ioannem ^a, *Arguet, inquit, mundum de peccato: quia non crediderunt in me.* Et apud Matthæum ^b: *Tradetur in manus peccatorum*, hoc est Gentilium. Et apud Lucam ^c: *Peccatores peccatoribus fuerantur*: itaque Augustinus hoc loco: *Peccatorum*, ait, *nomen Gentibus imposuerant Iudæi vetusta quadam superbia tamquam ipsi iusti essent videndo stipulam in oculo alieno, & non trabem in suo.* Et de Cananæis dixit Sapiens ^d: *Nequam est natio eorum, & naturalis malitia ipsorum.* Naturam enim prava consuetudo magna ex parte imitatur; quamobrem dixit Ieremias ^e, *Si mutare potest Æthiops pellem suam, & pardus varietates suas, & vos poteritis benefacere cum didiceritis malum.* Non igitur, ait Paulus, religionis, aut gentis odio moueor, sed diuina auctoritate compellor veteres Mosis ceremonias repudiare. quòd autem numero multitudinis vratur, facilis, atque expedita ratio est: vel quia secum coniungit Petrum, de quo paulò antè locutus fuerat, vel quia non raro etiam de singulari persona ita loqui solemus, cur autem legem repudiare cogatur, mox explicat.

16. SCIENTES AVTEM QVOD, &c. Particula, autem, in Græcis codicibus non habetur, nec videtur magnopere necessaria, præsertim si spectemus vim participij εἰδότες, quasi dicat, cum nouerimus, quòd non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem. Græcè εἰν μὴ, negationem more Hebraico aliqui subintelligendam putant, id est non nisi per fidem. Est enim Hebræis familiare negationem in superioribus positam in subsequenter subintelligere: sic David ^f, *Non resurgunt impij in iudicio, & peccatores in consilio iustorum*: ita enim habent Hebræi codices. Alibi ^g: *Non in finem obliuio erit pauperis, patientia pauperum peribit in finem*: id est, vt habent Latini codices, *non peribit*. Rursus ^h: *Non auertas faciem tuam à me, & similis ero descendentibus in lacum*, pro eo, quod est, *non ero similis*. Denique ⁱ, *Et non recessit retro cor nostrum, & declinasti semitas nostras à via tua*, hoc est *non declinasti*. Simile quiddam legitur apud Virgilium ^k,

*Nescia mens hominum fari, fortisque futura,
Et seruare modum rebus sublata secundis.*

Alij εἰν μὴ pro ἀλλὰ positum existimant, quos Syriacus interpres securus videtur. Certè apud Latinos non est absurda loquendi ratio: sic ille ^l,

Quid feci, aut merui, nisi non sapienter amavi?

id est nisi quòd nō sapienter amavi. Terentius ^m, *Nescio nisi mihi Deos satis scio fuisse iratos, qui auscultauerim*; quasi dicat, sed satis scio, vel tantum scio, vel, vt Iustinian. Tom. 2.

A aliqui ^a explicant, nisi quòd scio. Rursus alibi ^b, *Ecce autem de integro nisi quicquid est volo scire*, id est, sed quicquid est, vel tantum quicquid est volo scire: vbi aliorum ^c interpretatio, nisi quòd, vix habet locum. Quid autem ex hoc loco de fide iustificante inferendum sit, diximus in Epistola ad Romanos, vbi etiam ostendimus, tametsi Paulus præcipuè agit cōtra legis ceremonias, hīc tamen vniuersim excludere omnia opera legis, qua legis sunt, quia in genere omnes formæ continentur. nam si quis velit ostendere hominem non esse lapidem, quia homo animalis quadam species est, rem planè confecerit, si nullum animal lapidem esse probauerit; ita si vera sit, ait Paulus, doctrina nostra, quam vbique tradimus; neminem ex operibus legis iustificari, sed fidei duntaxat beneficio; quid mihi circumcisionem nonnulli obtrudunt? Consulendus interrim est Augustinus ^d, & quæ de fide iustificante disseruimus, quibus congruunt quæ sequenti capite scribit Apostolus, *Quoniam autem*, ait, *in lege nemo iustificatur apud Deum, manifestum est, quoniam iustus ex fide vivit: Lex autem non ex fide, sed qui fecerit ea, vivet in illis*: hoc est hæcenus iustus censetur, vt præmia à lege proposita consequi possit. Quod sequitur propter quod ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Græca propter particulam διότι ambiguam habent sententiam; noster enim interpres non semper eodem modo eam explicat: ad Romanos ^e perinde interpretatur quasi causam contineat, & idem sit, quod, quia, vel quoniam, vel propterea quòd: hīc videtur ei tribuere vim inferendi, vt sensus sit, quoniam nos natura Iudæi non possumus per legem iustificari, sed per solam fidem, consequens est, nullum omnino mortalium ex operibus legis iustitiam consequi, sed solum ex Iesu Christi fide. Sunt qui putent esse veluti epiphonema, vt apud Dauidem ^f, *Quia inflammatum est cor meum*. Itemque ^g: *Quia memor ero ab initio mirabilium tuorum*. Sed, vt arbitror subtilitate minimè necessaria; puto enim esse causam eius, quod proximè dixerat, nos credidimus in Christum, vt iustificaremur ex fide, nō ex operibus, propterea quòd nemo potest ex operibus legis iustificari. potest etiā explicari, vt idem valeat, quod quandoquidem: quasi velit Apostolus dicere, credidisse se in Christum, vt iustificaretur ex fide, non ex operibus legis, quandoquidem verissimum est, quod paulò antè dictum est, neminem ex operibus legis iustificari. Vtrobique autem æquè latè patet illa propositio, non iustificari hominem ex operibus legis. Quæ sint autè opera legis, quæ non possunt asserre iustitiam, his verbis explicat Oecumenius: *Porrò de sabbato, de circumcisione, de leproso, de semen emittente, de sacrificiis, de aspersione vasis; hæc legis propria erant, de his enim natura nihil docuit. Hæc ergo dicit legis opera: horum itaque transgressio peccatum est, custodia verò, non efficit perfectam iustitiam. ista enim aliorum figura erant, quamquam Iudæis eo tempore congruerent, de his dixit diuinus Apostolus, quoniam non iustificabitur ex operibus legis omnis caro.* Possis etiam, vt aliàs sæpè monui, simpliciter de operibus legis accipere quæ referuntur ad mores. neque enim illa vt legis sunt, neque vi legis iustitiam tribuunt, sed vt manant à gratia, de qua rectè Sapiens ^h, *Mitte illam, de sapientia loquitor, de cælis sanctis tuis, & de sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit, & mecum labore, vt sciam quid acceptum sit apud te. Scit enim illa omnia, & intelligit, & deducet me in operibus meis sobriè, & custodiet me in sua potentia, & erunt accepta opera mea.* Mirum autem, non agnouisse Hieronymum Hebraismum, qui illis verbis continetur, *Non iustificabitur omnis caro*, hoc est nulla prorsus caro iustificabitur, vt illud Genesios ⁱ,

Posuit Dominus in Caim signum, ut nō interficeret eum omnis, qui inuenisset eum, id est nullus. Et apud Lucan^a: Non erit impossibile apud Deum omne verbum. Et in Actis^b Apostolicis: Nunquam manducaui omne commune, & immundum. Vtrobique enim, Non omne, positum est pro, nullo. Denique apud Ioannem^c: Ut omnis, qui credit in eum, non pereat, hoc est nullus pereat illorum, qui in eum credunt: ita hoc loco, Non omnis caro, id est nulla caro, itaque quod ait Hieronymus, non omnem quidem carnem, sed Iudæos tantum ex operibus legis fuisse iustificatos, neque videtur ad mentem Pauli, neque, ut arbitror, verum est; sequenti enim capite, ut cætera omittam, apertè ostendit Apostolus, non habuisse legem vim ullam iustificandi: agit enim Paulus præcipuè de iis operibus legis, quæ sunt illius legis propria, qualia sunt ea, quæ continent ceremonias, ut suprà indicauimus, vel de omnibus vniuersim, ut vi legis solummodo nituntur; omnis enim iustificandi vis à gratia pender, ut in disputationibus doceo.

17. *QVOD SI QVÆRENTES, &c.* Siue hæc oratio referatur ad Petrum, ut volunt Chrysostomus, & Hieronymus; siue ad Galatas, ut nos diximus videri probabilius; continent hæc verba argumentum, cuius nō facile est vim penitus cognoscere, qui Chrysostomus, & Hieronymus sequuntur, ita hunc locum explicant, Si nos, hoc est Petrus, & Paulus dum relicta lege fidem Christi complexi sumus, eiusque fidei beneficio iustificationem quærimus, nunc tamen & Gentilium conuictu recedentes id agimus, ut qui circumcisione carent, immundi censentur; planè sequitur, Christum peccatum fouere, dum à lege, & circumcisione reuocat, & ad fidem adducit, quandoquidem non per fidem, sed vi circumcisionis iustificatio comparatur. Crediderim ego, Paulum hunc in modum simpliciter argumētari: Christus à lege reuocat ad fidem, quod si fides non tollit peccatum, nisi lex accefferit, profectò videbitur Christus peccato patrocinari, qui à lege abducatur, cuius vi peccatum expiatur. Huc aliquo modo spectant quæ tradita sunt in Epistola ad Romanos^d, & in posteriore ad Corinthios^e: à quo sensu, ut apparet, re ipsa non discrepat Hieronymus, nisi quod ille de Petro, & Paulo præcipuè loquitur, nos vniuersim de omnibus, qui Christo nomina dederint. Et profectò non facile quis explicet, quānam ratione ex facto Petri colligat Apostolus, eos, qui fidem Christi complexi sunt, peccatores deprehendi. non enim Petrus se à Gentilium conuictu subducebat, quod existimaret, illos, quia circumcisione carerent, adhuc esse peccatis implicitos, sed, ut dictum est, Iudæorum imbecillitati consulebat, qui circumcisionem putabant esse necessariam. itaque longè proculdubio verosimilius est, hanc orationem ad Galatas pertinere, & vniuersim accipiendam esse de omnibus, qui Christi fidem complexi essent, ut sit sensus: si nos qui ut iustificationem assequeremur, Christo nomina dedimus, siue Gentiles, siue Iudæi simus, ad huc tamen iustitia caremus, nisi legis ceremonias, & circumcisionem complectamur; profectò fateri cogimur, Christi fidem esse quodammodo peccati administram; quippe quæ nisi legis præsidio iuuetur, illud delere, atque expiare non possit. quia verò hoc falsum, & abominandum est, subdit Paulus, Absit. quasi dicat: atqui hoc falsum, & detestabile est; fateri igitur oportet, Christi fidem per sese absque legis beneficio iustificationē afferre. est autem hoc, quod infert Apostolus, apertissimè absurdum, & contra Scripturas, quæ pollicentur iustitiam, ac remissionem peccatorum beneficio Christi venturi: ait enim

^f cap. 59. 20.

tem à Iacob, & hoc illis à me testamentum cum abstulero peccata eorum. Et Ieremias^a, Sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus, dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. Denique Ezechiel^b, Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos, & dabo vobis cor carneum, & spiritum nouum ponam in medio vestri, & auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum, & spiritum meum ponam in medio vestri, & faciam ut in preceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiat, & operemini. Quæ omnia de tempore aduentus Christi, deque eius beneficio gratiæ intelligenda sunt.

18. *SI ENIM QVÆ DESTRUXI, &c.* Hæc sine dubio pertinent ad Galatas, & continent nouum argumentum, metaphoricè autem de lege loquitur, quasi de ædificio, similitudine consueta in sacris litteris etiam apud Paulum, qui se ad Corinthios^c sapientem architectum appellat. Probat igitur, legis ceremonias non esse reuocandas, & cum Euangelio miscendas. Si enim, inquit, redeo ad legem, quam semel deserui, me planè præuicatore re ipsa declaro, siue tunc cum legem abieci, cum illa retinenda esset, siue nunc dum fidem Christi desero, & ad legem Moysis prouoco. Hoc autem colligit Apostolus tanquam absurdū, cum sit ab Apostolico munere alienissimum. Possis & aliter interpretari, si quæ destruxi, hoc est præterita flagitia, quæ vi percepti Baptismi penitus deleui hæc iterum ædifico, atque adhuc vigere existimo, nisi legis ceremoniæ adhibeantur; certè præuicatore me apertè declaro, non modò quia pristinis sceleribus implicitus teneor, sed etiam quia legem mihi præscriptam, & ad iustificationem penitus necessariam neglexi. Quod autem noster interpres dixit, præuicatore constiitino, Græcè est παρὰ τὸν ἐμαυτὸν συνίστημι, quasi dicat, me ipsum peccatorem declaro, atque adeò morti damnationique obnoxium. ita prorsus scholia Græca, & alij. At dixerat ad Romanos^d, se non destruere, sed potius statueret legem; cur igitur se eam destruxisse affirmat? Sanè ad Romanos negat, se legem destruere, spectans tempus illud, quo illa vim suam obtinebat, de qua etiam Christus dixit^e: Non veni soluere legem, sed

adimplere: hic verò loquitur de tempore legis Evangelicæ, qua ratione etiam infrà dixit^f, quia si circumcidamini, Christus nihil vobis proderit: & ad Romanos^g, se legi mortuum esse, quod mox repetit.

19. *EGO ENIM PER LEGEM, &c.* Tertium putatur esse argumentum, quo probat legis veteris ceremonias non esse repetendas, & ad superiora addit tantum abesse, ut qui legem negligit, censendus sit peccator, ut ipsius legis auctoritate constet non esse à lege iustitiam expectandam, sed eam Christi vnus beneficio haberi posse: verum quid priòri loco nomine legis intelligat, multi ambigunt, & sunt qui h legem Evangelicam accipiant, quod illa legi Moysis interitum quodam modo attulerit, ego de lege Moysis intelligi nihil dubito; illa enim eminus indicat Christum, qui, ut dicitur in Epistola ad Romanosⁱ, finis legis est. illa item persuadet se non esse perpetuam, aut sempiternam, apertè enim docet in Christi aduentu se penitus abolendam: itaque significat Paulus, se legis auctoritate legi esse mortuum, hoc est, ut diximus in Epistola ad Romanos^k, non ei subiici, neque eius præceptis obnoxium degere. Quod si de lege quæ ceremonias cōtinet, accipiat, res est planè extra controuersiam: ego verò sic accipio, ut Paulus doceat, eos, qui Christo adhæserint, prorsus esse à lege veteri liberos, etiam ut complectitur præcepta decalogi, non quod iis parere non cogantur, sed quod

^k cap. 6. 7.

quoddam non illo vetusto, & serui timore urgeantur, neque simplici præceptorum iugo premantur, sed gratiæ præsidio subleuati vnius Dei, & ipsius amore iustitiæ præceptis obtemperent. hoc enim est, quod subdit, *ut Deo viuam*; extincto enim timore legis vnius Dei respectu vitam ducimus spirituales, & diuinæ gratiæ consentaneam, ac propterea subnectit; Christo confixus sum cruci, hoc est vnà cum illo cruci affixus sum, vt significet veterem hominem, eiusque actiones, quasi vnius humani corporis membra, vi Baptismi cruci esse confixa, vt, quod dixerat in Epistola ad Romanos ^a, destruat corpus peccati, hoc est viribus destituatur, ac penitus eneruetur, eiusque immanissimum iugum à ceruicibus nostris depellatur. Hunc sensum non obscure indicat Augustinus: *Deo, inquit, viuunt, qui sub Deo est, legi autem, qui sub lege est*. Addit verò, rectè dixisse Paulum se per legem legi mortuum esse, quia cum ludæus esset, lege veluti pædagogus vsus didicerat, non esse viuendum sub lege, sed sub Deo. Obseruandum autem est, geminam esse hoc loco distinguendi rationem, alij enim sic planè legunt, *Per legem, legi mortuus sum, ut Deo viuam*: tum ad huius vitæ explanationem subdi putant: *Christo confixus sum cruci*. Alij; per legem legi mortuus sum, ut Deo viuam Christo confixus sum cruci, vt propterea quis vnà cum Christo cruci affigatur vt nouam quandam penè diuinam viuendi rationem instituat. prior distinctio magis congruit cum paraphrasi, posterior tamen non est aspernanda. His verò consentanea sunt quæ scripsit in Epistola ad Romanos ^b; *Consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem*. Stulta verò non minus quam impia dogmata ex hoc loco colligunt hæretici, qui omnem penitus legem à Christianorum cœtu abolendam vociferantur; etenim, vt ex superioribus constat de vna lege Moysis loquitur Paulus, quæ post Christi aduentum omni vi, atque auctoritate destituta quasi exangue cadauer, extincta iacet; quod verò se vnà cum Christo cruci affixum esse scribit, interprete Chrysostomo Baptismi Sacramentum indicat, in quo quodammodo peccata extinguuntur. Cum enim dixisset, nos mortuos esse legi, rationem affert, quia vnà cum Christo cruci sumus affixi: nam quemadmodum quia omnes in primo parente Adamo, non modò vi seminis, sed diuinæ pactiõis auctoritate continebamur, & eo peccante omnes pariter eiusdem sceleris quodammodo participes effecti sumus: ita qui fidei beneficio Christo coniunguntur, vnà cum illo crucem subiisse, ac mortem oppetiisse putantur, vt fusiùs explicat Paulus in Epistola ad Romanos ^c. Ait igitur, nos per legem mortuos esse legi; hoc est ipsa lege aut ita iubente, ac præcipiente, aut ita certè docente, vt Chrysostomus, & Theodoretus affirmant; vel obrutus mole præceptorum, & præsidio gratiæ destitutus legi mortuus sum, hoc est morti, quam lex minatur factus sum obnoxius, vt intelligam à Deo vitam expectandam. atque ita sequitur, *ut Deo viuam Christo confixus sum cruci*. sed in paraphrasi duas priores explanationes prætuli; nam legis auctoritate discimus nobis moriendum legi, vt Deo viuamus, quod tum fit, cum vnà cum Christo vi Baptismi cruci affigimur, vt aliam quandam vitæ rationem ineamus post Baptismum, de qua mox subiicit.

20. I. VIVO AUTEM IAM NON EGO, &c. *Non viuunt* (inquit Hieronymus) *ille, qui quondam vivebat in lege, quippe qui persequatur Ecclesiam: viuunt autem in eo Christus, sapientia, fortitudo, sermo, pax, gaudium ceteraq; virtutes, quas qui non habet, non potest dicere; viuunt autem in me Christus*. Significat autem, vt vult Chrysostomus, se à Baptismo suscepto, eam vitæ ra-

tionem instituisse, vt nihil ageret nisi quod Christo placeret: quocirca qui Deo viuunt illa vita, qua olim in lege vixerat, viuere nequaquam potest. Expendit autem Chrysostomus Paulum, qui se ipsum totum Christo cruci affixo deuouerat, & cuncta, quæ infra Deum sunt sponte abiecerat, ad vnius denique Christi voluntatem sese totum effinxerat, non dixisse se Christo viuere, sed quod longè præstantius, ac diuinius est, viuere in se Christum. quemadmodum enim si peccati lues in nobis dominatum exerceat, ipsa dicitur in nobis viuere, quæ animum ad flagitia pertrahat; ita illa extincta si nostras omnes cupiditates Christi imperio subiiciamus, & ad eius nutum temperemus, non humanam vitam more cæterorum mortalium viuimus, sed Christus ipse in nobis cœlestem, ac planè diuinam vitam ducit. Hanc credo, vitam suis Christus pollicebatur, cum apud Ioannem ^a dixit: *Adhuc modicum & mundus me iam non videt, vos autem videtis me quia ego viuo, & vos viuetis*: hoc est propter meam resurrectionem vos habebitis spiritalem quandam vitam meæ vitæ per similem. Obseruat autem Augustinus hinc magnopere Pauli auctoritatem confirmari; *quis enim audeat ei legem imponere, qui vitam Christi viuat, vel in quo potius viuat Christus? quis audeat dicere, Christum non rectè viuere, vt ei coercendo lex imponenda sit?* Videtur porro alluisse Paulus ad id, quod dixerat in Epistola ad Romanos ^b: *Si complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus*. Nam qui Christi mortem in se exprimit, is deinde eius vitam immortalem imitabitur. Cæterum ex hoc Pauli loco facile colligas, eos mortuos dici, qui sceleribus sunt contaminati, contra illos viuere, qui iustitiam, & sanctitatem colunt. Ita Saul ^c, qui multos regnavit annos, duos tantum annos regnasse dicitur, quia scilicet tandiu vixisse censetur, quandiu bene, ac laudabiliter vixit: & qui multos vitæ annos in flagitiis posuerant, statim ab ortu desisse dicuntur ^d esse, nimirum quia turpis, ac scelerata vita pro vita habenda non est: contra verò, vt obseruauit Origenes ^e, Abraham *plenus dierum* obiisse scribitur, non quod diutissimè vixerit; cum alij plures, eo multo diutius vixerint: sed quod omnem suam vitam in studiis pietatis posuerit: illa siquidem vera vita est, quæ cum pietate coniungitur. Hinc etiam colligi facile potest, neminem Christo viuere, qui non prius mortem quandam obierit: sic Petrus ^f: *Vt peccatis mortui, iusticiam viuamus*. Paulus ^g: *Si spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis: & si secundum carnem vixeritis, moriemini*. Et rursus ^h: *Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in gloria*. Et Christus ⁱ: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me*. Addit verò mox: *Quod autem nunc vivo in carne, in fide vivo Filij Dei*. An hæc ipsa vita mortalis, quæ nobis est communis cum bestiis, pendet à fide? vix puto quemquam sanæ mentis ita sentire: atqui non credit, quique tam eximio fidei dono destituitur, dignus est qui subitò ad inferos detrudatur. Fateor, sed quid tum? quasi verò non idem, & maiori fortasse ratione dicendum sit de eo, qui credit quidem, non tamen vitam instituit fidei susceptæ congruentem, itaque sensus est, præter hanc vitam, quæ corpori conuenit, aliam esse spirituales animæ, quæ pendet à fide. Visus est quidem Chrysostomus de vita mortali hæc Pauli verba accipere, sed, ni fallor, alio sensu; vult enim significari, Christi beneficio omnes mortales viuere, vt vniuersum genus humanum non modò vitam gratiæ, sed hoc ipsum quod viuimus, & spiritum ducimus, Christo liberatori acceptum referat. ita enim ait: *Quantum enim ad veteris vitæ rationem, ac legem*

attinet, dignus eram extremo supplicio, ac iam pridem perieram. Omnes enim, inquit, peccauerunt, & egent gloria Dei: nos enim cum essemus obnoxij sententia damnationis, Christus liberauit, omnes enim eramus mortui, si minus experientia, certe iudicio iam iamque plagam expectantes liberauit. Cum igitur & lex accusasset, & Deus condemnasset, Christus interueniens, ac semet exponens morti, nos omnes eripuit à morte: itaque quod nunc vino in carne, in fide vino, hoc est per fidem, quam habeo, in ipso vino: nam ni id fuisset, nihil obstabat, quominus interirent vniuersi, quod & accidit in diluuiis: sed Christi aduentus inhibens iram Dei, fecit ut per fidem viueremus. At viuunt etiam qui fide carent, atque ita hæc Chrysostomi sententia, non perinde accipienda est, quasi fides hanc etiam vitam pariat mortalem, vt spiritalem animæ vitam affert; sed quod illa doceat, nos Christo salutis auctori hanc etiam corporis vitam quodammodo debere. Quocirca cum hæc explicatio paulò durior videatur, verosimilius est, loqui Apostolum de vita spiritali: quamquam enim non nego, viuere in carne plerumque apud Apostolum significare hanc vitam mortalem ducere, vt cum dixit ad Philippenſes ^a, *Quod si viuere in carne hic mihi fructus operis est*; tamen in præſentia ob eas quas indicauimus causas, vix potest hic sensus admitti: agit enim Apostolus de illa eximia, planèque cœlesti vita, de qua dixerat, *Vino ego iam non ego, vinit verò in me Christus*: atque ita subdit, *Quod autè vino in carne*, hoc est quod hanc vitam adhuc mortali conditione circumdatus, mortalis ipse duco, id fides præstat, quæ facit, vt possim meis cupiditatibus imperare, quod ad Corinthios ^b expressit cum dixit, *Quidam* (inquit) *arbitrantur nos tanquam secundum carnem ambulemus, in carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus*, hoc est non ita viuimus, vt nostris cupiditatibus pareamus. Quamobrem huc refero quæ luculenter scribit Gregorius ^c: cum enim verba Christi explicaret, quibus monet, nos ipsos abnegandos: *Non sufficit*, inquit, *nostra relinquere, nisi relinquamus & nos: quid est, quod dicimus, relinquamus & nos? si enim nosmetipsos relinquimus, quò ibimus extra nos? vel quis est qui vadit, si se deseruit? sed aliud sumus per peccatum lapsi, aliud per naturam conditi: aliud, quod fecimus, aliud, quod facti sumus: relinquamus nosmetipsos quales peccando nos fecimus, & maneamus nosmetipsi quales per gratiam facti sumus. Ecce etenim qui superbus fuit, si conuersus ad Christum humilis factus est semetipsum reliquit: si luxuriosus quisque ad continentiam vitam mutauit, abnegauit utique quod fuit: si auarus quisque ambire iam desit, & largiri didicit propria qui prius aliena rapiebat, proculdubio semetipsum reliquit: ipse quidem est per naturam, sed non est ipse per malitiam. hinc enim scriptum ^d est, *Verite impios, & non erunt. conuersi namque impii non erunt, non quia non erunt omnino in essentia, sed scilicet non erunt in impietatis culpa: tunc ergo nosmetipsos relinquimus, tunc nosmetipsos abnegamus, cum mutamus quod per vetustatem fuimus, & ad hoc nitimur, quod per nouitatem vocamur. Pensamus quomodo se Paulus abnegauerat, qui dicebat, *Vino autem iam non ego: extinctus quippe fuerat saeuus ille persecutor, & viuere coeperat pius predicator. si enim ipse esset, pius profectò non esset: sed qui se viuere denegat, dicat unde est, quod sancta verba per doctrinam veritatis clamat, protinus subdit, *Vinit verò in me Christus*: ac si aperte dicat, *Ego quidem à memetipso extinctus sum, quia carnaliter non vino, sed tamen essentialiter mortuus non sum, quia in Christo spiritualiter vino*. Hanc porro vitam tam singularem, planèque diuinam, qua Christum in se viuentem, spirantemque habet, vni fidei Christi acceptam refert: sic enim Græci codices aperte do-***

cent, addito quippe articulo hunc pariunt sensum: *In fide vino: ea*, inquam, fide, quæ est in Filium Dei. Sunt qui viuere in carne accipiant pro hac vita corporea, hoc fermè sensu, quia enim dixerat se viuere, mox quasi id corrigens subdit, non se, sed Christum in se viuere: ne verò hæc pugnare videantur, explicans ait, *quod vino in carne*: hoc quod me dixi viuere intelligendum est de hac vita mortali, qua spiritum duco. quod autem addidi, non me viuere, sed Christum in me; id de ea vita accipiendum est, quæ fide, & pietate Christiana comparatur. Alij aliter, dixi viuere Christum in me, id non perinde accipio volo, quod iam beata vita perfruar expers earum calamitatum, quibus hæc vita mortalis obnoxia degit. nam in carne adhuc viuo, & cæterorum hominum more corporis sensibus vtor, & huius vitæ ærumnis premor, fide tamen, ac pietate in Deum sustentor: sed quod maximè probem, posui in paraphrasi. Cæterum quod hoc loco monet Chrysostomus, hæc verba ita propriè de Paulo accipienda esse, vt alijs non conueniant, non accipio quasi de solo Paulo dicta sint, sed quod Apostolus in se ipso omnium iustorum vitam, & conditionem expresserit: illi enim, vt ex verbis Gregorij allatis intelligitur, non sibi, hoc est suis cupiditatibus, sed Christo viuunt, & Christum in se viuentem habent, vt non immeritò dixerint Concilij Tridentini Patres ^a, Christum tanquam caput in membra, & tanquam vitam in palmites in ipsos iustificatos iugiter virtutem influere, *qua virtus bona eorum opera semper antecedit, & comitatur, & subsequitur, sine qua nullo pacto Deo grata, & meritoria esse possent*. Subdit: *Qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me*; quasi dicat, qui se pro meis flagitijs victimam obtulit, vt sceleribus expiatis Dei parentis gratiam mihi conciliaret. Hæc autem omnia eò spectant, vt legis Moisaicæ necessitatem excludat: quorsum enim legis ceremoniarum querendæ sint; si Christi sanguine expiati, cum Deo redimus in gratiam? qui seruii metu legis opus est, si Christi spiritu viuimus, & ad bene laudabiliterque agendum impellimur? cum autem singulari numero dicat, *qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me*; videri posset contra, quam paulò antè diximus de se vno loqui; & profectò vtrum hæc Paulus de se vno, an de singulis fidelibus scribat, non satis liquet. Chrysostomus propria Pauli esse putat, vt diximus, nec posse cæteris fidelibus passim aptari, quod aliqua ex parte verum est, si hæc ita accipias, vt ea explicuisse videtur Gregorius, & alij ^b, qui hæc ad mores referunt. quotus enim quisque est, qui ita vitam suam instituerit, vt Christi pendentis in cruce imaginem referat? quis est, vt loquitur Bernardus, ad alia omnia planè mortuus, qui nihil sentiat, nihil animaduertat, nihil curet eorum quæ non referantur ad Christum? Cæterum si mens Pauli spectetur, hæc proculdubio ad omnes iustos pertinent, qui Baptismo expiati pristinos mores exuunt, & nouam quandam vitæ rationem instituunt. aptè verò vt Chrysostomus, Oecumenius, & Augustinus ^c obseruant, quæ sunt omnibus communia, sibi priuatim accommodat; vt ostendat tantum se Christo priuatim debere, quantum sibi vni collatum beneficium postularet. Sic enim Deus vnumquemque nostrum curat, ac si illius duntaxat salutem propiceret: ita verò cunctorum prouidentiam habet, vt singulorum procuracionem suscepisse videatur. Accedit quod, vt ait Chrysostomus ^d, *Hic est affectus serui fidelis, vt beneficia domini sui, qua communiter data sunt omnibus, quasi sibi soli præstari reputet, & quasi ipse sit omnium debitor, & pro omnibus ipse solus habeatur obnoxius*. Tametsi igitur

^a cap. 1. 22

III.

^b Ep. 1. c. 10. 2

^c Hom. 32. in Euangel.

^d Prover. 12. 7.

^a Sessione 6. cap. 16.

IV.

^b Bernar. Ser. 6. de quadra.

^c lib. 3. conf. cap. 9.

^d lib. 2. de compend. cor. circa finem.

igitur propositæ disputationis ratio postulat, ut hæc vniuersim de omnibus fidelibus accipiantur; meritò tamen hæc sibi priuatim sumit Apostolus, ut memorem, & gratam voluntatem suam erga Christum liberatorem declaret, quod maximè significat Ambrosius, ut mox dicam. Tria autem in præsentia commemorat Apostolus, quæ nostram in Christum fidem mirum in modum confirmant: primum Christi diuinitatē, qua neque fallere, neque falli potest, propterea ait: *In fide viuo filij Dei*: deinde eius in nos caritatem, *qui dilexit me*, inquit: postremò eius mortē. *& tradidit semetipsum*, ait, *pro me*. Hæc enim sunt quæ nostram in illum fidem stabiliunt, & caritatem maximè inflāmant.

21. I. NON ABICIO GRATIAM DEI, &c. Priora illa verba græcè sic habent, *ἐν ἀποκρίσει τῶν ἡμετέρων θεῶν*, quæ Ambrosius latinè reddidit, *Non sum ingratus gratiæ Dei*. Augustinus, *Non irritam facio gratiam Dei*: sed ille refert ad superiora hoc sensu: Ego gratiæ Dei, hoc est eximio beneficio, quod commemoraui, non sum ingratus: hinc verò de eodem quidem beneficio loquitur, sed alio tamen modo Pauli verba explicat. *Si ergo*, inquit, *Christus me dilexit, & tradidit semetipsum pro me, non irritam facio gratiam Dei, ut dicam per legem esse iustitiam. nam si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est, id est sine causa mortuus est, quando per legem, id est per opera legis, quibus Iudæi confidebant, posset esse iustitia in hominibus*. Non facillè autem quis statuatur utrum hoc sit nouum argumentum, an verò conclusionis explicatio. ego existimarem, priora illa verba ita à superioribus pendere, ut tamen cum sequentibus magnam habeant connexionem, & nouo quasi argumento aditum parent. Gratiam, inquit, Dei, quæ mihi vitam largitur, non aspernor, sed potius ex animo complector. illi autem eam videntur abicere, ac pro nihilo habere, qui legem nobis, eiusque ceremonias obtrudunt, quasi non à fide Christi, sed à legis obseruatione iustitia speranda sit: nam si ex lege speranda iustitia est, ergo gratis, ait Paulus, *Christus mortuus est*. Quis verò neget, Christum gratuitò, ac liberaliter pro nobis mortem oppetiisse? quis tam munificum, ac liberale Dei Patris donum non admiretur? Sanè quidem hoc modo, ait Paulus^a, nos gratis iustificari: græcè *δωρεάν*, qua voce etiam vitur hoc loco. alibi affirmat^b, se gratuitò, & absque mercede Euangelium prædicasse *δωρεάν*. Rursus^c negat se gratui-

A tò panem comedisse. At in præsentia vox Græca *δωρεάν* aliud quiddam significare videtur: an gratuitum donum intelligit quod sine, ac fructu caret? sic sanè Hieronymus, & omnes Græci, sic etiam Ambrosius, & Augustinus, qui Christi mortem superuacaneam futuram fuisse affirmant, si vi legis iustitiam consequeremur. Est autem argumentum ductum ab absurdo, &, ut aiunt, ab impossibili: neque enim vllò pacto admittendum est Christum Dominum frustra pro hominum genere occubuisse. Rectè autem omnino argumentatur Apostolus, si per legem sit iustitia, hoc est vi legis comparari queat, superuacaneam futuram fuisse Christi mortem: non enim, ut aliàs sæpè monui, à lege iustitiam excludit, cum plurimi in lege fuerint iusti, sed ab ea remouet vim iustificandi, quæ est propria Christi, de qua re scribit Hilarius^a: nam cum explicaret verba Dauidis, *In æternum non obliuiscar iustificationes tuas, quia in ipsis viuificasti me*; subdit: *Sicut propheta secundum Apostolum finem legis esse Christum, in qua iustificationum obseruatio constituta est: scit & in Euangelio creditur legem esse pedagogum: scit, & iustum ex fide viuere: scit, & legem spiritalem esse: scit quòd quicquid in lege sunt fecerit, viuet. & idcirco ait: in sæculum non obliuiscar iustificationum tuarum, quia in ipsis viuificasti me, ut quamquam fides Euangelica finis legis sit operibus predicanda, iustificationum; legis tamen, qua sibi vitæ inuium sit, immemor non sit, quia legis iustificatio Euangelice iustificationis, fideique pedagoga sit*. Quæ circa idem Hilarius^b putat, prophetam, dum ait: *Legem pone mihi, Domine, in via iustificationum tuarum, & exquiram eam semper*; non tam de lege Moysi quàm de fine legis agere. sic enim scribit: *Non ergo hanc statui sibi orat, qua iam statuta erat, & ab eo religiose agebatur; sed eam, quam optat inquirere. quid ergo optat inquirere? finem legis: & quis erit finis legis? Apostolum audiamus. Finis enim legis Christus est; sed per has iustificationum vias, quibus statuta lex fuerit, finem legis optat exquirere, neque solum exquirere, sed semper exquirere*. Illud certè, quod paulò antè indicaui, probare nullo modo possum, quod tamen in præsentia docet Hieronymus, hanc totam orationem inde ab eo loco, ubi Petrus castigatur, vsque ad finem ad ipsum referri Petrum, cum multa planè absurdè de Petro dicantur; ad Galatas autem instituendos magnopere spectent.

a in Pf. 118. littera Lamed.

b in Pf. 118. littera He.

Argumentum cap. III.

ASPERIVS Galatas increpans docet ex sacris litteris, quod & fecerat in Epistola ad Romanos, gratiam iustificationis non legis obseruationi, sed gratuite Dei beneuolentiæ, ac diuinæ pollicitationi esse tribuendam idque exemplo Abrahæ confirmat, ad cuius hereditatem tam Gentiles, quàm Iudæi, si Christo per fidem & Baptismum coalescant, absque vlla distinctione pertinere possunt.

CAPVT III.

PARAPHRASIS.

I NSENSATI Galatæ quis vos fascinavit non obedire veritati, ante quorum oculos Iesus Christus præscriptus est, in vobis crucifixus?

MENTES Galatæ, quis, quaeso, vos suis prestigiis, ac fascino delusit, ut tam facillè à cognita veritate descisceretis, & quod altè iam mentibus vestris inhæserat, sic prorsus aboleretur, quorū oculis non ita pridem mea oratione sic propositus est Iesus Christus, & suis veluti coloribus, ac lineamentis expressus, ut illum propemodum inter vos crucerneretis affixum? ¶ Iam, ut omittam subtiles & acutas argumentorum formas, quibus circum-

Hoc solum à vobis volo discere: ex operibus legis spiritum accepistis, an ex auditu fidei? Sic

2.

- tionis, & legalium usus refutari, ac penitus conuelli potest: id vnum libet à vobis sciscitari, vtrumne ex operibus legis, an ex fide, quæ auditione verbi cœpta est, effusa in vos diuini Spiritus charismata perceperitis? ¶ Nam si fatemini (quod inficiari nullo modo potestis) ea esse fidei, non circūcisionis, aut legalium rituum munera; adeo ne amētes estis, vt cum fide, obedientia cæterisque spiritualibus præfidiis fulti Euangelicæ doctrinæ assensum præbueritis, nunc pecudum more patiamini vos à pseudoapostolis circūcisione, obseruatione dierum, atq; his similibus carnalibus ceremoniis perfici: quod nihil est aliud, quā corrūpi, ac deprauari? ¶ Quid ergo vobis proderunt ea, quæ pro fide Christi passi estis? An frustra ea omnia sustinueritis: si tamen id tantum frustra fuit, ac non potius magna cum vestra iactura ac detrimento. ¶ Sed quid? Deus immortalis, qui subministravit vobis Spiritum sanctum, eiusque diuina charismata, & olim inter vos, ac per vos miracula edidit: ex operibus-ne legis, an ex fide diuini verbi auditione percepta his vos tam præclaris muneribus ornavit? Sanè ex fide. ¶ Nam sicut Abraham credidit Deo, eaque fides pro iustitia ipsi acœpta est relata. ¶ Ita vos minimè latet eos, qui Abraham fidem sectantur ad ipsius posteritatem pertinere. ¶ Porro Deus, eiusque diuinus Spiritus primarius sacramentorum litterarum auctor omnia lustrans, ac sua diuina luce complens, cum præuidisset, fore aliquando vt cuncti mortales fide iustificentur: id multo ante Abraham prænuntiavit, eumque veluti latissimo nuncio exhilaravit his verbis: Benedicentur, inquit, in te omnes gentes. ¶ Itaque qui fidem complexi sunt, & ritè retinent cum fidele Abraham eius benedictionis participes fiunt: & quod de Abrahamo tamquam de prototypo scriptum est, id ad omnes qui eius fidem imitantur etiam transferendum esse constat ex promissione, quæ alibi legitur. ¶ Nam qui legis opera consecretantur, & in iis spem omnem suam locant, execrationi obnoxij degunt: scriptum est enim, Execrabilis omnis, qui non manserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, vt faciat ea. ¶ Iam verò neminem per legem apud Deum iustificari manifestum est, siquidem legimus apud Abacuch, Iustus ex fide viuet. ¶ Atqui lex non eos iustos declarat, qui fidem habent, sed eos potius, qui ea præstant, quæ lege præcipiuntur. qui enim, inquit, ea fecerit, quæ lege continentur, is profectò liber, atque immunis erit à pœna, quæ proposita est iis, qui legem violauerint. ¶ Christus autem nos à legis execratione mirificè liberauit, cum factus est ipse pro nobis execratio: scriptum est enim, Execrabilis quisquis pendet in ligno. ¶ Vt benedictio olim promissa Abraham suum in Gentibus fortiretur effectum, nosque adeo Iudæi vnà vobiscum ô Galatæ, qui Gentiles estis, fructum illius promissionis, quæ Spiritus sancti oraculo declarata est, per fidem perciperemus. ¶ Iam vt quod cœpi dicere planius intelligatur, vtat, fratres, exemplo de medio,

Sic stulti estis, vt cum spiritu cœperitis, nunc carne consummemini?

Tanta passi estis sine causa? si tamē sine causa.

Qui ergo tribuit vobis spiritum, & operatur virtutes in vobis; ex operibus legis, an ex auditu fidei?

Sicut scriptum est: Abraham credidit Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.

Cognoscite ergo quia qui ex fide sunt, ij sunt filij Abraham.

Providens autem Scriptura, quia ex fide iustificat gentes Deus, prænuntiavit Abraham, quia benedicentur in te omnes Gentes.

Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fidele Abraham.

Quicumque enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt: scriptum est enim, Maledictus omnis, qui non permāserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, vt faciat ea. Quoniam autē in lege nemo iustificatur apud Deum, manifestum est, quia iustus ex fide viuit.

Lex autem non est ex fide, sed qui fecerit ea, viuet in illis.

Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum: quia scriptum est: Maledictus omnis, qui pendet in ligno. Vt in Gentibus benedictio Abraham fieret in Christo Iesu, vt pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem.

Fratres (secundum hominem dico) tamen hominis confirmatum testamentum nemo sper

pernit, aut superordinat.

Abraha dicta sunt promissiones, & semini eius. non dicit, & seminibus quasi in multis, sed quasi in vno: & semini tuo, qui est Christus.

Hoc autem dico testamentum confirmatum à Deo: quæ post quadringentos, & triginta annos facta est lex, non irritum facit ad euacuandam promissionem.

Nam si ex lege hereditas, iam non ex promissione: Abrahæ autem per repromissionem donauit Deus.

Quid igitur lex? propter transgressionem posita est, donec veniret semen, cui promiserat, ordinata per Angelos in manu mediatoris.

Mediator autem vnus non est, Deus autem vnus est.

Lex ergo aduersus promissa Dei? Absit. Si enim data esset lex, quæ posset viuificare, verè ex lege esset iustitia.

Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus.

16. dio, ac promiscuo hominum vsu desumpto: hominis licet pactionem auctoritate firmatam nemo abrogat, aut aliquid ei detrahit, vel addit; quanto igitur magis id oportet in diuinis pollicitationibus sanctè seruari? ¶ Abrahæ sanè, & ipsius semini factæ sunt pollicitationes: semini autem factas legimus, non seminibus, vt de multis, sed vt de vno. Semini tuo, inquit, qui est Christus. ¶ Hoc 17. autem dico, pactionem illam à Deo multò antè confirmatam respectu vnus Christi, quem illa potissimum spectabat: à lege, quæ post annos quadringentos, & triginta lata est, non abrogari, aut antiquari; ita vt illa pollicitatio aboleatur, quod planè fieret, si lex Christo adiungenda esset.

18. ¶ Nam si vi legis, atque operum ipsius hereditatem, hoc est ius illud seminis consequimur; non id profectò ex vi promissionis præstatur; hæc enim duo ita inter sese pugnant, vt simul consistere nequaquam possint. Atque vi Abrahæ sola sua pollicitatione hereditatem gratificatus est Deus, vt eam ab operibus legis pendere nefas sit existimare. ¶ Quòd si lex (dicat aliquis) nihil prodest, 19. neque vim vllam habet ad nos Deo conciliandos, quorsum latam fuisse putamus? nempe vt peccatum partim coerceret, partim detegeret, adeoque redderet abundantius, idque ad illud vsque tempus, quo venisset semen illud, cui promissio facta est, qua per Christum, eiusque fidem omnes gentes cõprehenduntur. Porro de lege illa Mo- 20. sis loquor, quæ certo tempore, loco & modo angelorum opera imperata, atque edicta est, & per Mo- sem veluti internuntium populo proposita. ¶ Iam internuntius non ad vnum tantummodo, sed ad plures necessariò refertur. quocirca lex illa, quæ Mo- sis opera tamquam sequestris, ac mediatoris lata est, tantum abest, vt fuerit ipsa vinculum, quo Deo coniungeremur, atque vnum cum illo vi caritatis, atque amoris efficeremur; vt potiùs alienati animi præbuerit argumentum: cum enim populus Dei loquentis vocem, ac maiestatem reformi- taret, neque ad eum per se auderet accedere, mediator, & interpretem adhibuit Mo- sem. Porro Deus vnus atque idem est, planèque immutabilis, ac semper sui similis. ¶ Vt nefas sit existimare, 21. legem illam, quæ tantò post Abrahæ pollicitationes perlata est, aduersus illas pugnare, perinde quasi Deus mutato consilio illas voluerit rescindere, & antiquare; quòd si data fuisset lex eiusmodi, quæ vi sua nos Deo conciliaret, & vitam gratiæ, & seminis Abrahæ benedictionem largiretur, profectò antiquata priori pactione nouum inirum esset legis fœdus, vi cuius per ipsius legis opera iustitiam assequeremur. ¶ Verum omnes planè diuinæ litteræ cunctos mortales peccato, & damnationi obnoxios esse docent, adeoque ipsa illa lex vt mera illa præcepta continet, gratiæ præsidio destituta peccatum non tollere, sed indicare solum, & omnia eius quodammodo vinculis inuoluere, atque implicare potest, necesse vt sit fructus illius pollicitationis vi vnus fidei Christi Iesu, credem

23. credentibus conferri. ¶ Tantum verò abest, vt lex promissionibus aduersetur, vt illa mira quadam Dei prouidentia ipsam fidem aliquando reuelandam præcurreret, eamque indicaret, & tantisper dum illa prodiret in lucem, suo nos veluti præsidio, ac patrocínio tueretur. ¶ Neque enim ij sumus, qui legem frustra latam fuisse contendamus; sed id asserimus, vnum fuisse illam, quasi temporariam œconomiam, iurêque optimo pædagogo similem videri potuisse: pædagogo, inquit, qui Christum respiceret, nòsque ad eum perduceret, vt ex fide iustificaremur. ¶ Iam verò vbi fides sese prodit ipsa non amplius sub pædagogo sumus. ¶ Omnes verò tam Iudæi, qui legis pædagogiam subierunt, quàm Gentiles, qui nullo pædagogo vsi sunt, inter filios Dei per fidem in Christo Iesu numerantur. ¶ Nam quicumque Christi auspiciis, & vt ipsius participes essetis, baptizati estis, Christum induistis, eiusque diuina gratia copiosè perfusi estis. ¶ Sublata gentis, aut sanguinis distinctione, cum neque Iudæi, neque Græci, neque serui, neque liberi, neque denique maris, aut fœminæ ratio habeatur; sed omnes in Christum Iesum, tamquam in vnū coaluistis. ¶ Quod si vos, Galatæ, licet Gentiles, ad Christum, eiusque corpus pertinetis, profectò Abrahamæ semen estis, de quo suprà disputatum est, & vi pristinæ promissionis hæredes.

Prius autem quàm veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem, quæ reuelanda erat.

Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur.

At vbi venit fides, iam non sumus sub pædagogo.

Omnes enim filij Dei estis per fidem, quæ est in Christo Iesu.

Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.

Non est Iudæus, neque Græcus: non est seruus, neque liber: non est masculus, neque femina: omnes enim vos vnus estis in Christo Iesu.

Si autem vos Christi: ergo semen Abrahamæ estis secundum promissionem hæredes.

IN CAPVT TERTIVM EXPLANATIO.

I.
I.

INSENSATI GALATÆ, &c. Hactenus Apostolus contra obtrectatores suos, & pseudoapostolos disputauit, sui que Apostolatus dignitatem strenuè tutatus est; nunc Galatas alloquitur, & acri, vehementique disputatione ostendit iis, qui Christo nomina dederint circumcisionem nulla ratione esse necessariam. Appellat autem Galatas insensatos, vel, vt alij vertunt, præsertim Augustinus, *stultos*: est enim Græcè *ἀνόητοι*, quæ vox magis sonat rudes, parumque cordatos. id autem Hieronymus bifariam explicat: primum vt ideo rudes vel agrestes appellentur, quod à maioribus ad minora defecerint, & qui spiritu cæperint, ad extremum rursus deuoluantur ad carnem: vel ob id, quod vna quæque prouincia suas habeat quasdam veluti notas, & natia quædam vitia^a. nam Creten- ses mendaces; vanos Mauros; feroces Dalmatas; timidos Phrygas; Græcos leues appellat; ita etiam Galatas rudes vocat Apostolus. Certè, vt Chrysostomus ait, non tam pertinet hæc appellatio ad conuicium, quàm ad vehementem reprehensionem, & iustam quamdiu præ se fert itam, & indignationem, neque verò, vt idem monet Chrysostomus, contra Christi præceptum pugnat, qui apud Matthæum^b, qui fratri suo irascitur reum dicit esse iudicio; qui autem dixerit fratri suo racha, reum esse concilio; qui autem dixerit fatue, reum gehennæ ignis. Constat enim, non omnem prorsus iram damnari; nam

^a Hieronym. præfat. in 20. lib. in hanc epist.

^b cap. 5. 22.

A Petrus^a, Paulus^b, ipsèque aded Christus^c fuisse videntur irati, quocirca Chrysostomus^d eos ait à Christo reprehendi, qui temerè, & sine causa irascuntur, & conuicia iactant, quæ fuit plurimorum^e veterum sententia: vel ira, & conuicium, seu contumelia tum demum meritò reprehenditur, cum proximo damnum, aut dedecus infert; sicut si corripienti studio nitatur: qua ratione Christus Apostolos stultos, & ad credendum tardos appellauit^f. Atque ita rectè monet Augustinus^g raro, & ex magna necessitate obiurgationes adhibendas esse, in quibus non nobis, sed vt Domino seruiatur, instemus: idque egregiè vt cætera explicat^h B. Thomas. Igitur Ambrosius hæc ait, esse verba irascentis, cum miraculo, quia sic fuerant deprauati, vt ne agnoscerent quidem, se esse circumuentos. Rectè verò obseruat Chrysostomus, non statim initio Epistolæ hanc vehementem obiurgationem fuisse ab Apostolo vsurpam; sed vbi sese primum in eorum animos blandè insinuasset, suæque doctrinæ auctoritatem multis firmasset: quinetiam addit inflicto vulnere leni veluti medicamento dolorem temperasse; non enim dixisse, quis vos seduxit? quis vobis abusus est? quis vos circumuenit? Sed *quis vos fascinauit?* Græcè *ἐκείνους*. ille enim ad inuidiam refert, putatque increpationem esse nò solum moderatam, sed etiam cum aliqua laude coniunctam: quasi significet tam multa illos laude digna fecisse, vt Dæmonis in se inuidiam

^a Act. 1. 20.
^b Act. 23. 3.
^c Magr. 5. 16.
^d 22. 18. 23. 27.
^e Hic, & ho. 17. Act.
^f Irenæi lib. 4. c. 27. Iustin. ep. ad Zenan. & Serenum. Aut impet. homil. 2. in Matth. 5. Theophyl. & Euth. Matt. 5. Aug. 1. 1. de Serm. Domi. in monte. f Luc. 24. 25. g lib. de ser. Domi in mō. te c. 30.

II.
^h 2. 2. q. 72. 2. 2. præsertim ad 1. & 2.

diam meritò prouocarint. Et certè *basnâven* apud Græcos inuidere significat: & omnino verisimile est impostores quosdam inuidia motos voluisse Galatas ad seruitutem legis reuocare. Eandem similitudinem probat Hieronymus, qui sequutum, ait, Apostolum vulgi consuetudinem, & quotidiani sermonis verba adhibuisse. *Qui enim*, inquit, *apud nos inuidus, apud Græcos significantius dicitur fascinator; & in Sapientia^a, quæ dicitur Salomonis scriptum est, Fascinatio malignitatis obscurat bona.* Alij fortasse melius ad ea maleficia referunt, quæ intuitu nocent, vt illud apud Poetam^b,

Nescio quis teneros oculos mihi fascinat agnos.

Videtur autem persistere in metaphora, dum paulò post ait Christum, ipsorum oculis fuisse penè subiectum, omnino autem videtur apta, atque illustris metaphora; fascinum enim nuper natis plurimum obest, videturque Apostolus Galatas, nuper ad fidem traductos infantibus comparare. *Quis igitur, ait, vos fascinavit?* hoc est quis vestram salutem, & veram fidem vobis inuidens, adeò vos dementauit, vt ad lucem clarissimam caligetis? & adeò subitò defeceritis ab ea fide, quæ tam vobis apertè, perspicuèque proposita erat, vt penicillo quodammodo meæ prædicationis expressus Christus pro vobis cruci affixus ante oculos mentis versaretur? Loquitur autem Paulus, vt monuit Hieronymus, ex more vulgi, & recepta consuetudine siue ab errore, & falsa opinione, siue, vt alij malunt, ab aliqua naturali affectione, potestatemque profecta. vt enim nō nego, multa olim veteres non sine impia superstitione de fascinatione, ac fascino fabulatos esse, de quibus Plinius^c, Theophrastus^d, & alij^e, sic video aliis placere notitia quædam ex humanis corporibus interdum efflari siue oris halitu, siue oculorum intuitu, quibus molli, & imbecillo corpore, aliòve periculoso habitu præditi plerumque lædantur. Cùm autem verè dixerit Hippocrates, habitum, qui ad summum bonitatis pertingit, esse periculosum: & Cornelius Celsus, qui nitidiores solito sunt, suspecta sua bona iis esse debere, sapèque contingat, hos, qui ita affecti sunt, mirum in modum laudari, & curiosius spectari; si contingat eos repentè morbo corripì, cum subitè mutationis causam vulgus ignoret, in laude, vel aspectu quandam fascinandi vim inesse putat.

III. Sed quidquid sit, de hac vulgi fabula qui Græcè, aut Latine scribunt, fascinum inuidiæ tribuunt. Sym-

machus^f, *Nunc quoque nuntio si dictum nullus fortune luvor effascinet, in concordiam mecum sanitate re-*

dire. Alibi^g, *Nullo fascino felicitas publica mordeatur.*

Itémque^h, *Quis oculus fascinavit destinatam quietem?* Et

Sidoniusⁱ, *Hec mihi cum meis præfule Deo, nisi quid*

tu fascinum verere, concordia. Et Augustinus^k tra-

ctans verba illa ex versione Septuaginta: *Mollis, &*

tenera in te valde fascinavit oculo suo fratrem suum.

Notandum, inquit, *est, quemadmodum id dictum sit,*

fascinavit, pro inuidit. Certè Plinius^m, Fascinum, ait,

Imperatorem quoque non solum infantiam, Deum

esse custodem. *Qui Deus, inquit, inter sacra Romana, à*

Vestalibus colitur, & cursus triumphantium sub his

pendens, defendit medicus, inuidiam, iuberque eosdem

recipere, vel vt alij legunt, respicere. Ferunt enim, olim

triumphantium curru fascinū Deum appendi con-

sequisse, vt in auctores fascinum reiceret, eisdem-

que fascinum, & inuidiam recipere iuberet, vel cer-

tè humanam conditionem respicere, quæ triumph-

gloria, & honoribus elata inuidiæ patet. Salomonⁿ

dixit, *fascinatio nugatur obscurat bona.* Voluptatum

enim illecebræ quasi fascinum moralibus impo-

nunt, quasi veram rerum scientiam, iustamque æsti-

mationem inuideant, quod aptè etiam ad hæreti-

lustinian, Tom. 2.

A cos transfertur, qui veluti fascino mentes hominum excæcant. Fascinatos igitur Galatas ait Paulus, hoc est ab optimo rerum statu aliorum liuore, atque improbitate in periculosam conditionem mutatos. Hoc porro testimonio olim hæretici aduersus Catholicos abutebantur, quibus responderet Tertullianus^a, & suo more argutè calumniam refellit. in eo autem fascinationem positam esse scribit, quod perceptam fidei doctrinam repentè deseruerint, hoc enim est, quod ait, *Non obedire veritati.* Malum autem exaggerat, & amplificat dum subdit, *Ante quorum oculos Iesus Christus proscriptus est in vobis crucifixus.* Quorum tamen verborum non eadem est apud omnes explicatio: potest enim sensus esse duplex, Galatas adeò dementatos fuisse, vt id, quod manifestissimū esset, & oculis expositum, obcæcati tamen non cernerent, vel adeò nihil videre, vt crederent Christum proscriptione periisse, & vulgari facinorosorum more in crucem fuisse sublatum. Posteriores sensum secutus videtur Augustinus, qui Christum intelligit de sua possessione depulsum, tum quia de Galatarum mente penè deiectus erat, tum quia pseudo-apostoli gratiæ ac fidei beneficium, quo Christus gentes quodammodo possidebat, penitus abnegabant. Non multum ab Augustino discrepat Ambrosius, qui proscriptum interpretatur condemnatum. *Stultorum, inquit, oculis Christus proscriptus videtur, id est expoliatus, & condemnatus: prudentium vero oculis, & sensibus non solum non condemnatus, sed ipse mortem cruce sua damnaſſe videtur; passio enim Domini vitæ nostra est, & destructio mortis; sed quia hi indignè cœperant sentire, translati ad legem, idcirco mentibus eorum Christum condemnatum videri conqueritur.* Pu-

C tant igitur Ambrosius, & Augustinus his verbis describi Galatarum lapsum, videnturque accepisse vocem Græcam *ἀπορροή*, quasi à verbo *ἀπορροήω*, quod est interdum condemnare, aut proscribere: nam proscriptionē, hoc est damnationis genus Græci *ἀπορροή* appellant. at Hieronymus *ἀπορροή* propriè accepit, vt significet antea scriptum, quasi dicat in vobis crucifixus est Christus, quem antè legistis in prophetis, quàm à me audiretis: illi namque id fore prædixerant, quod ego vobis iam præterisse demonstraui. Vix autem puto probabile, Galatas, quippe Gentiles, aut legisse, aut intellexisse prophetas. Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius, & Theodoretus proscriptum intelligunt, quasi ante oculos positum, & vt ait Theophylactus, veluti penicillo expressum, vt ante eorum oculos dicatur Christus de cruce pendere, adeò vt ait Chrysostomus, *etiam longè posita fides quasi præsentia intuetur.* Potest autem Latina interpretatio hanc explicationem admittere, quam nos in paraphrasi secuti sumus: apud Latinos enim præpositio, pro, interdum significat aliquid palam fieri, vt prodere, proferre, profiteri, promulgare, proloqui, proſtare: & olim nomina damnatorum, quia publicè proponebantur in foro, proferri dicebantur, & ipsa damnatio proſcriptio vocabatur. Fauet huic explanationi Syriaca interpretatio, quæ hoc modo Pauli verba trāstulit, *Quis vos fascinavit? ecce coram vobis quasi pingendo depictus fuerat Iesus Christus crucifixus.* Quibus verbis illud etiam videtur Apostolus indicare, fuisse prius Galatas Christiana fide ac religione imbutos, quàm legis Mosaiçæ præconibus aures præberent. Quod sequitur, *In vobis crucifixus*, Ambrosio significat hominum more Galatarum quidem, opinione fuisse Christum in crucem sublatum; in quo enim, inquit, spes plena non est, homo est: ideo hi non putabant plenam salutem esse in Christo, quia legem illi æquabant.

E Augustino videtur additum, vt Galatas maxime mo-

d ueret,

a lib. de præscript. c. 27.

IV.

e lib. 8. c. 2. & 3. & alibi.
d lib. de charact.
e Aristot. in problem. Plutarch. lib. 5. conuivial. ca. 7. Gell. 9. c. 4.

f lib. 6. ep. 78.
g lib. 1. ep. 7.
h epist. 42.
i lib. 2. ep. 2.
k lib. 5. locut. in Deut. 1. cap. 28.
l Deut.

m lib. 28. c. 4.

n Sap. 4. 12.

ueret, cum considerarent quo pretio emerit possessionem, quam in eis amittebat, ne parum esset gratis eum mortuum, quod superius dixerat, illud enim sonat tamquam non peruenit ad possessionem, pro qua sanguinem dedit. Proscriptio autem etiam qua tenebatur aufert; sic enim corrigo quod perperam emendatum est à nonnullis, qua tenebat aufertur; loquitur enim de possessione, qua cum iam habeatur proscriptio amittitur. At Græcis idem valet, quod inter vos, vel apud vos, ut sit sensus, adeo fuisse Christum crucifixum, ad viuum expressum, & prædicationis veluti penicillo in tabula ob oculos positum, ut penè apud illos crucem subire, ac mortem oppetere videretur. Quidam non malè addunt, idcirco Christum in Galatis dici crucifixum, quod illi pro Christo multa passi essent, & vnà quodammodo cum ipso Christo cruci essent affixi: quæ res meritò Galatarum leuitatem amplificat, qui cum pro Christo crucis penè supplicium subiissent, nunc eo deserto legis ceremonias stultè sectarentur: sed melius, in vobis, idem valere existimandum est, quod inter vos, vel apud eos, vel coram vobis. Abundat autem in nonnullis codicibus coniunctio, & ; Christus enim apud Galatas, vel inter Galatas crucifixus eis erat ob oculos propositus.

2. **I.** **HOC SOLVM A VOBIS, &c.** Hoc, inquit Hieronymus, à rudibus, & imperitis satis est interrogare ceteris prætermittis, quæ maiorem continent subtilitatem; id enim vnum satis, superque erit ad vestram stultitiam arguendam. quid enim stultius, aut ineptius fingi potest, quàm id querere, quod iam præ manibus habeas? loquitur autem, ut ait Ambrosius, adhuc cum stomacho; dolet enim valde se in iis erudiendis, & Euangelicis præceptis imbuendis oleum, quod aiunt, & operam perdidisse. Ceterum nomine Spiritus, interprete Hieronymo, cui Chrysostomus, ceterique Græci consentiunt, externam illam Spiritus sancti perceptionem intelligit, qua aspestabili modo diuini Spiritus dona fidelibus tribuebantur, qua de re alibi plura dicta sunt à nobis. Querit autem, vtrum illa diuini Spiritus charismata legis beneficio, an Euangelicæ prædicationis munere perceperint: atqui antequam de lege quidquam audiissent Galatæ, ante sabbati obseruationem, circumcisionis, & neomeniarum superstitionem fide Christi præcepta diuina illa Spiritus sancti munera assecuti erant; consequens igitur est non à lege, sed ex fide Iesu Christi pendere. Obseruat autem Hieronymus non simpliciter excludi à Paulo opera, sed opera legis; Sciebat enim, inquit, Cornelium Centurionem spiritum ex operibus accepisse, sed non ex operibus legis, quam nesciebat. Quod si obicias, eundem Cornelium ante Baptismum, & Christi gratiam percepisse Spiritum sanctum, nos respondebimus, ait, accepisse quidem eum spiritum, sed ex auditu fidei, & naturali lege, qua loquitur in cordibus nostris, bona quæque faciendâ, & vitanda mala. Addit ita fidem, & gratiam cõmendari, ut non tamen penitus reiiciantur opera, quæ nimirum spectant ad mores, & vitam bene instituendâ; sed feruituti gratia præfertur, atque ita quod Iudæi propter meritum faciunt, id nobis ex caritate faciendum est: illi serui sunt, nos filij; illi ad bonum quodammodo coguntur, nos sponte suscipimus. Nō igitur ex fide Christi licentia nascitur delinquendi, sed ex dilectione fidei voluntas boni operis augetur, dum bona ideo facimus, non quia iudicem formidamus, sed quia scimus ea ei placere, in quem credimus. Porro quod ait, Ex auditu fidei, prædicationem fidei significat, Græcè autem dixit ἐκ τῆς πίστεως, quasi ex rumore, aut fama fidei: nam ad Romanos ^a dixit Paulus: Fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei. Querit autem in præsentia Hieronymus, quomodo surdi fieri possint

A Christiani, si nequeant ex auditu fidem percipere, sed frustra sese in hac quæstione torquet, aut ad spirituales animi aures, & sensus recurrit, cum multis modis surdi etiam erudiri queant. Igitur, ut ait Augustinus, hæc est huius argumenti vis, si ex legis operibus speranda esset salus, vobis certè circumcisionis beneficio Spiritus sanctus tribueretur, qui tamen pridem ob Christi fidem susceptam concessus est. Et in eandem sententiam Chrysostomus, Accepistis, inquit, Spiritum sanctum, edidistis multa miracula, perfecistis prodigia mortuos excitando, leprosos mundando, prophetando, linguis loquendo: an non igitur extrema deinentia est, cum tantum beneficiorum in vos contulerit fides, hanc relinquere, & ad legem, qua tale nihil vobis præstuit, ultro recurrere? Et profectò magnum est hoc, atque efficax argumentum; sumitur enim, ut obseruat Ambrosius, à re notissima, illo enim tempore negari non poterat spiritum Dei inesse credentibus, cum ad fidei dogmata, atque decreta comprobanda externa, atque euidenti testificatione cunctis fidelibus tribueretur.

Sic stulti estis, &c. Rursus, ait Chrysostomus, opportunè conuicium addit. stultos autem appellat, Græcè ἀνόητους, ut suprà, hoc est rudes, & agrestes; æquum enim erat temporis progressu prioribus bonis magnam facere accessionem: vos autem non modò non perfecistis, sed potius retrò acti deteriora sectamini. Si à carnalibus orsi essetis, æquum erat vos ad spiritualia aliquando pronehi; nunc verò cum à spiritualibus cœperitis, nunc deus vñ ad carnalia diueritis. Spiritualia autem vocat Chrysostomus miracula, ceteraque diuini Spiritus charismata, carnalia verò circumcisionem, & id genus alia. Ambrosius per fidem ait illos spirituales esse eos, conuersos autem ad legem perdidisse gratiam spiritus, quam perceperant. Et in eandem sententiam Hieronymus, cœpisse quidem eos ait spiritu, sed cum carne consummarentur spiritum ab eis fuisse sublatum. Augustinus hoc ait referendum ad id, quod initio dixerat: nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, volentes conuertere Euangelium Christi; conturbatio enim ordini contraria est, ordo est autem à carnalibus, ad spiritualia surgere, non ab spiritualibus ad carnalia cadere, sicut istis acciderat: & hæc est Euangelij conuersio retrorsum, quod quia bonum non est, non est Euangelium, cum hoc annuntietur. consule paraphrasim. Carne, inquit, consummemini. Græcè σαρκαίεσθε, quod, ut ait Chrysostomus, pseudoapostoli pecudum ritu correptos conciderent, & quasi seruorum notas eis inurerent, qui post acceptam veritatem typos sequerentur; post perceptam gratiam circumcisionem susceperent: orto iam sole, & mero meridie lucernam quærerent: post solidum cibum infantium more lac denuo appeterent. Ego crediderim, acrem, & vehementem esse ironiam, qua alludit Apostolus ad illos πλῆθος, de quibus alibi plura dixi; eos enim perinde facere indicat, ac si ad præferendam lucem tenebras quis accersat. quid enim aliud faciebant pseudoapostoli, qui negabant Christum quidquam prodesse, nisi legis obseruatio accederet? Rectè autem adnotauit Chrysostomus, non dixisse Apostolum τολαίεσθε, sed σαρκαίεσθε, quasi dicat, post consummamini, dissidentes ab institutis, & pristinae initiationi nonos ritus, & ceremonias additis. qui verò σαρκαίεσθε explicant, defnatis, hoc est spiritalem vitam carnali mutetis, rem fortasse ipsam attingunt, vim Græcæ vocis non expriment. Videtur autem illis imposuisse Ambrosius; dixit enim, consummatio perditionem significat, id est finem. Illud rectè monet Hieronymus, eum, qui Scripturas iuxta litteram sequitur, carne consummari. & quod ait Apostolus ^a, In carne viuentes, non iuxta carnem

^a cap. 10. 17.

II.

^a 2. ad Cor. 10. 3.

milita

II.

militamus; ita explicat, ut militare dicantur in carne qui vetus testamentum humiliter edisserunt: qui verò sequuntur intelligentiam spiritalem, sunt quidem in carne, quia eandem habent litteram, quam Iudæi, sed non iuxta carnem militant, à carne ad spiritum transcendent.

Neque prætereundum videtur, quod observavit Theodoretus, rectè passiva voce usum Apostolum, cum dixit, *consummamini*, ut indicaret ipsos per ignaviam indigna pati, qui veluti pecudum more inanem, ac penitus inutilem circumcisionem admitterent. Porro aptè illos stultos nominat, quod percepto Evangelico spiritu, retrocederent ad legis carnem, cum rectus ordo potius contrarium posset, quia alibi ^a dixit Apostolus: *Non prius quod spirituale est, sed quod carnale*. Sic alicubi ^b Cyrillus, vel potius Origenes: Sicut, ait, in homine est caro, quæ cernitur, & spiritus, qui intus latet: ita Scriptura quasi carnem habet sensum litteralem, & spiritum latentem spiritalem sensum. quod tamen longè aliter accipio, quam ipse Origenes interpretetur, qui sensum litteralem penè ubique negligit, unum spiritalem probat: sed carnem intelligo umbras illas, ac typos, spiritum verò id, quod illis obscurè, ac latenter significabatur. Ita Clemens ^c Alexandrinus secutus Philonem, aliòsque Hebræos totam tabernaculi fabricam spiritualiter interpretatur: videturque hæc sententia plurimorum veterum Patrum ^d. Præpostere igitur faciebant Galatæ, qui à spiritu reuertebantur ad carnem, cum præsertim, ut ait Epiphanius ^e, in ipsa littera Spiritus sit spectandus. *Intueamur, inquit, mente virtutem Scripturæ, ne nobis littera mors fiat: littera enim occidit, spiritus autem vivificat: accipiamus spiritum, ut utilitatem percipiamus ex littera, non littera occidit, in littera vita: occidit verò eum, qui imprudenter ad litteram accedit, non habens dictantem spiritum aperientem litteram; & id reuelantem, quod in illa est.* Rursus: *Divina Scriptura spiritualiter plurimum loquitur, & ea potissimum, quæ salutis nostræ sunt, cognitionis, inquam Domini: quæcumque enim profundiora sunt, & prolixius animam nostram certiorant verba, in scandalum ea sunt illis, qui cognitionem Dei non comprehenderunt, ut ait Oseas ^f Propheta, Quis intelligens, & intelliget ista, & cui verbum notionis Domini datur, noscet ea, quoniam rectè via Domini, impij autem impingent in eis.* Et Augustinus ^g eodem propè modo, *Lex Dei, atque doctrina quamvis sancta, & iusta, & bona, tamen occidit, si non vivificet spiritus, per quem fit, ut non audiendo, sed ut obediendo, neque ut lectione, sed ut dilectione teneatur.*

4.

I.

TANTA PASSI ESTIS, &c. Nescio, cur Hieronymus hæc ad Iudæos transferat, qui pro legis ceremoniis, & veteribus superstitionibus innumera propè incommoda patiuntur, cum planè constet, ut ait Chrysostomus, ipso etiam consentiente Hieronymo, de Galatis accipienda esse, qui pro fide Christi multa toleraverat aduersa: quod, ut ait Chrysostomus, aliis poterat Galatarum animos penetrare: quasi dicat, eorum omnium, quæ tanta constantia perpessi estis, isti vos iacturam facere volunt, dum vos à Christi gratia ad inanem Iudæorum superstitionem reuocant. quod autem ait, *sine causa*, Græcè est *εἰμ*, hoc est frustra, temerè, & absque villo fructu: quod Hieronymus perinde accipit, quasi recedentes à gratia percepta bonorum operum fructu, & merito carcant, nisi respiciant, quod accidit iis omnibus, qui post gratiam iustificationis iterum labuntur in peccata, quod verè quidem dicitur, sed vereor, ut appositè: videtur enim Apostolus aduersus Galatas argumentari, qui pseudoapostolorum imposturis delusi, fidē Christi si à lege Moysis seungeretur, minis putabant idoneam ad iustificationem.

Iustinian. Tom. 2.

A Frustra igitur ait pro illa fide, quam pridem me auctore conceperatis, illa omnia suscepta, ac tolerata sunt: inanes fuerunt omnes illi exantlati labores, si fides illa nihil poterat ad iustificationem prodesse. Mox autem subdit, *Si tamen sine causa*. quod Chrysostomus ad pœnitentiam refert, quam si complecti voluerint, præteritorum laborum fructum recuperabunt. sic autem scribit: *Mox ne concuteret illorum animos, nervosque dissolveret, non expectavit infirmitatem, sed continenter subtexuit, si tamen frustra, significans videlicet si volueritis expergisci, ac reuocare vos ipsos, non frustra passi fueritis.* Tum verò Nouatianos perstringit, qui pœnitentiam de medio tollebant: qua de re alibi plura. Atque hoc quidem verè, sed Græcè pro eo, quod Latinus interpretes dixit, *Si tamen sine causa*; scriptum est *εἰμ & εἰμ*, ubi coniunctio *εἰμ* videtur redundare pleonasmò Græcis familiari: sed fortè vim addit obiurgationi, ut diximus in paraphrasi, si tamen & id fuit sine causa, vel frustra, ac non potius cum detrimento; nam magnum sanè damnum fuerit pro falsa fide perpeti aduersa, quem sensum indicare videtur Augustinus. *Quod enim, ait, sine causa factum est, dicitur superfluum, nec prodest, nec nocet: hoc verò videndum est, ne ad perniciem valeat; non enim hoc est, non surgere, quod est cadere.* Quamquam ut verum fatear, videtur spectare Augustinus ad id, quod in præsentia refellit Hieronymus. *Quidam enim, inquit, coactius ita intelligunt, considerate pristinam gratia libertatem, & præsentis onera observationis in lege, & videbitis quam multa casto studio feceritis.* Videbantur enim illi, quos indicat Hieronymus, eos significare labores, quos Galatæ subire cogeantur, dum legis ceremonias retinebant, quod ipsum, ut dixi, subindicat Augustinus; subdit enim, *No enim hoc est surgere, quod est non cadere, quævis isti nondum cecidissent, sed iam inclinarentur, ut caderent.* Omnino autem loquitur Paulus de aduersis pro Christi fide toleratis, de quibus huc in modum scribit Hieronymus: cum enim posuisset eam explicationem, quam paulò antè attuli, & ex Chrysostomi sententia confirmavi, duas addit præterea explanationes. *Aliter, ait, si circumcisionem putatis sequendam esse post gratiam, ergo usque ad præsens tempus sine circumcisione viventes, omnia, quæ passi estis, in irrium sunt deducta. Quæ quidem mihi videmini non frustra sustinuisse, qui scio, legem post Evangelium non valere, vel certè sic: Non leue erat damnum, si circumcisionem sequentes tantum pristinum fidei perdidissetis laborem: nunc verò ad hoc detrimentum etiam prævaricationis poena sociatur, ut & præterita sine causa perpessi sitis, & in futuro cruciemini.* Sed quod in paraphrasi posui expeditissimum videtur.

E

QVI ERGO TRIBUIT VOBIS, &c. Multa in præsentia explicanda sunt, quæ non facile expediri queunt, nisi prius constet, utrum Galatæ pseudoapostolis consensum planè præbuisent, adeoque à fide, & Christi gratia excidissent. Certè Augustinus eos prorsus cecidisse negat. *Quamvis isti, inquit, nondum cecidissent, sed iam inclinarentur ut caderent, nam utique adhuc in eis Spiritus sanctus operabatur.* At contrà apertè Hieronymus eos ait à falsis doctoribus irretitos Evangelij veritatem deseruisse. quod etiam affirmat Chrysostomus. *Ecce enim, inquit, hī spiritum acceperant, signa fecerant, confessores fuerant, innumera pericula, varias persecutiones Christi causa perpessi fuerant, & post tam multa rectè facta à gratia exciderant.* Idem quamquam obscurius indicat Ambrosius, ego ut verum fatear, vix mihi possum persuadere omnes omnino Galatas, qui Christo nomina dederant, à fide penitus excidisse. Multos addubitasse crediderim, nonnullos etiam defecisse,

II.

5.

I.

a 1. ad Cor.
15. 46.
b lib. 1. in
Leuit.

c lib. 5. Strom.

d Basil. hom.
9. in exam. &
lib. de Spir. S.
ca. 21. Dydim.
lib. 3. de Spir.
sancto. Amb.
in præf. in Pl.
118. Hierony.
Ista 59 Ezech.
1. Amos 2.
e in Anchor.

f cap. 14. 10.

g epist. 107.

esse, cunctos magnopere fuisse commotos. Hoc igitur ita posito sunt qui putent nouum asserri argumentum desumptum à prodigiorum efficacia: alij eiusdem argumenti nouam confirmationem appellare malunt: vtro autem modo loquaris, non magnopere refert, modò illud retineatur ad veram fidem confirmandam magnam habere vim miraculorum, quæ supra naturam fiunt. Itaque Apostolus miracula, quæ apud Galatas edita sunt, non vi legis, sed fidei beneficio edita fuisse scribit, vt consequens sit fidem Christi etiam si legem excludat, per se iustitiam, & sanctitatem asserre. Sic autem ait Apostolus: *Qui ergo tribuit vobis spiritum, & operatur virtutes in vobis.* Hæc Augustinus perinde accipit, quasi tunc etiam cum hæc scriberet Apostolus, in eis Spiritus sanctus perseveraret, & miracula ederet. Idem existimat Hieronymus. *Tribuit, inquit, hoc est administrat presentis temporis est legendum.* Et paulò post: *Observandum, inquit, etiam, quòd operari virtutes dicantur in his, qui non tenent Euangelij veritatem, sicut in illis, qui Dominum non sequentes in nomine eius signa faciebant, Ioanne vel maxime conquerente* ^b, *Præceptor, vidimus quendam in nomine tuo euicentem demonia, & prohibuimus eum, quia non sequitur nobiscum.* Mox

II. verò significat etiam hæreticos mira, & supra naturam interdum efficere: quod non perinde accipio, quasi illi ad erroris confirmationem facere possint miracula, cum satis constet non posse mendacium miraculo, hoc est diuino testimonio, atque auctoritate confirmari. Sunt enim miracula, vt Chrysostomus ^d, & Gregorius ^e Nyssenus affirmant, diuinæ veluti potentie pignora, quibus ad altiora, & diuiniora quædam mentem præparat. Verum si quod ait Augustinus, nondum Galatæ à fide, & gratia exciderant; nihil absurdi videri debet, si apud illos perseveret adhuc Spiritus sanctus, & vis illa mirifica, qua miracula perficiuntur: quòd si plurimi etiam à fide defecerant, potuerunt alij, qui integram fidem retinuerant, multa diuinitus efficere supra naturæ vires: denique vt demus cunctos à fide defecisse, tum demum Hieronymi sententia retineri potest, ea tamen exceptione adhibita, quam modò indicauimus, ne miracula ad errorem contra fidem stabiliendum fieri posse admittamus. Tentarunt quidem hæretici miracula edere, sed non potuerunt: sic olim pseudo-

prophetæ: de Simone testatur Hegesippus ^f; de Manichæo Epiphanius ^h, quem ait conantem agrum quempiam curare, occidisse. De Armænorum quodam Episcopo scribit Gregorius ⁱ Turonicus, dedisse illum cuidam aureos quinquaginta, vt cæcitatem mentiretur, cui cum videndi facultatem restitutum se, simularet, eam prorsus ademit. Eunomij sectator apud Cassianum ^k cum diffideret se posse præsentem Machario mortuum excitare, fuga sibi consuluit. De Polyehrenio Monothelita compertum ^l est non potuisse vita functum ad superos reuocare. Iconomachi cuiusdam fraudem, qui se in sepulcro abdiderat, indeque suam sectam laudans, eam mortuorum vocibus celebrari simulabat describit Paulus ^m Diaconus: de Lutheranorum, & Calvinistarum præstigiis multa recentiores ⁿ. At non pauca admirabilia, & humana fide maiora recensent M. Tullius ^o, & Val. Maximus ^p, quæ vt aliàs dixi nihil habent supra naturam, quod proprium est miraculorum.

III. Illud neutique probo, quod magnis tamen viris placere video, quæ hoc loco ab Apostolo dicuntur, de ipso Paulo accipienda esse, quasi ille spiritum tribuat Galatis, & mira quædam apud illos efficiat, licet in tertia persona loquatur fortasse ad declinandam inuidiam; quanquam enim ita asserunt sentire Augustinum, apertissime tamen falluntur, cum vir

sanctissimus, atque doctissimus id vnum affirmet: Paulo apud Galatas Euangelium promulgante diuinitus Spiritum sanctum fuisse concessum, & ipsius diuina charismata liberaliter tributa. Quamobrem omnino cum Hieronymo, Chrysostomo, Theophylacto, & aliis hæc ad ipsum Deum referenda sunt, qui Spiritum sanctum, eiusque munera liberaliter largitur. Quamuis autem noster interpret, quem Hieronymus, Augustinus, & Ambrosius sequuntur, hæc legat præsentis tempore; Græca tamen participia sensum præteriti temporis admittunt, quem secutus videtur Chrysostomus. *Cum tantum, inquit, donum adepti sitis, vt & miracula ederetis; vtrum quia legem seruastis, ideo ista facienda potestate dignatus est vos Deus, an propter fidem? Non dubium est quin propter fidem.* Aliquantò autem post multò clariùs. *Cum, inquit, non attendebatis legi, sed fidei, tunc spiritum accepistis, tunc signa prodidistis.* Quòd si hæc placeat sententia, non erit nouum argumentum, sed eiusdem inculcatio, & confirmatio, & sublata erit omnis dubitationis occasio, quanam ratione apud Galatas, qui à fide Apostolica desciiuissent creduntur, manerent adhuc Spiritus sancti charismata. Erit autem enallage, & temporis mutatio, vt tribuit positum sit pro tribuebat, & operatur pro operabatur; vt urgeat Apostolus quod superius dixerat. *Hoc volo à vobis discere ex operibus legis spiritum accepistis, an ex auditu fidei?* Cum enim quædam interseruisset, quæ vehementem quandam obiurgationem continerent, redit ad argumentum à largitione Spiritus sancti desumptum, vt cum iis, quæ mox sequuntur, orationem coniungat; qui legi igitur obsequimini; eiusque ceremonias complectimini, legis-ne beneficio, an vnus fidei munere Spiritum sanctum, eiusque diuina munera percepistis? certè lex nihil potuit eiusmodi præstare: fateri igitur necesse est id vni fidei acceptum esse referendum; quemadmodum de Abraham iustificatione olim accepimus; quam ille non aliam ob causam adeptus est, nisi quia Deo asserenti, pollicenti que fidem habuit. At olim Elias, Elisæus, alique prophetæ interdum mira quædam, ac supra naturam perfecerunt, sed non vi legis, sed singulari Dei munere; quemadmodum etiam beneficio fidei, quæ Christum venturum spectabat, gratiam, & iustitiam adepti sunt multi. quò spectat exemplum Abraham, de quo mox subdit.

SIC VT ABRAHAM CREDIDIT DEO, &c. 6.

I. Aliquantò aliter in præsentia vitur Paulus hoc Scripturæ testimonio, quàm in Epistola ad Romanos ^a: ibi enim ex eo argumentatur ad probandam iustificationem ex fide, hic verò exemplo tantum Abraham, qui ex fide iustificatus est confirmare Galatas Spiritum sanctum ex fide percepisse. Itaque nota illa similitudinis ad præcedentia referenda putatur. Accepistis, inquit, Spiritum ex fide non aliter, atque olim Abraham ex fide iustificatus est. Quocirca sine dubio abundare videntur in nonnullis codicibus, atque ipsa editione Romana verba illa *scriptum est*, quæ nescio quomodo irreperint apud Ambrosium, qui in suo commentario nullo pacto ea videtur agnoscere. Chrysostomus non aliter hunc locum explicat, quàm in Epistola ad Romanos, vt ex iustificatione Abraham probati putet, non nisi ex fide Christi iustificationem sperandam esse. A Chrysostomo non admodum discrepat Theodoretus, sed non magnopere refert vtro modo loquaris, semper enim idem vrget Apostolus, non esse legem cum Euangelio coniungendam, neque circumcisionem vim vllam habere iustificandi. Nos verò in paraphrasi similitudinis notam ad frequentia retulimus, vt quemadmodum Abraham ex fide iusti

^a Aug. lib. 22.
de Ciuit. c. 3.

^b Mat. 9. 37.

^c Iust. 9. 5.
ad Orthod.
^d Hom. 14. in
Matt.
^e Orat. de
Nat.

^f 3. Reg. 18. 26.
^g lib. 3. cap. 2.
^h Hæz. 66.
ⁱ lib. 2. histor.
Franc. cap. 3.

^k Collat. 5.
cap. 3.
^l ex 6. Synod.
Afr. 15.

^m lib. ult. re-
rum Romana-
rum.
ⁿ Lyndan, in
dubitationi-
bus. Alanus
Copus dial. 6.

^o lib. de diui-
nat.
^p lib. 8.
^q Magist. sen-
tent. d. 14. &
D Thom. hoc
loco.

^a cap. 4. 5.

tum quod intelligeret hoc potissimum à pseudoapostolis Galatis fuisse persuasum; non nisi legis obseruatione posse quemquam ad eius posteritatem pertinere. Itaque Paulus, vt eos suis veluti armis conficiat, exemplum Abraham potissimum vrget, ostenditque eum non legis obseruatione, sed sola fide iustitiam fuisse adeptum, eademque ratione eius posteros ad eam peruenturos. Ceterum quod latine legimus *cognoscitis* græcè est *γινώσκετε*, quod alij ob Græcæ vocis ambiguitatem reddunt *cognoscite*: cum nostro tamen interprete Ambrosius, & Hieronymus legunt *cognoscitis*.

8. PROVIDENS AUTEM SCRIPTURA, &c.

1. Quod hætenus increpando ex antepositis, & à se

dum Galatas institueret sua oratione confirmatis, docuerat; nunc Scripturæ testimonio affirmat, & non sine tropo prouidisse ait Scripturam, hoc est (vt ait Hieronymus) Spiritum sanctum primarium Scripturæ auctorem, vel vt alij volunt, etiam Mosem Dei immortalis nuntium, atque interpretem. Præuidisse autem ait futurum, vt gentes per fidem Christi iustitiam assequerentur. Cum igitur hoc præuidisset Deus, atque etiam præfinisset. *Prænuntiavit*, ait, *Abraham, quia benedicentur in te omnes gentes*. Alludit autem Apostolus ad duo loca Geneseos: & in priori quidem ^a, *In te*, ait, *benedicentur omnes nationes terre*. Cyrillus ^b autem, & Chrysostomus ^c *in te* interpretantur, hoc est ad imitationem tui, vt gentes eius benedictionis participes futuræ dicantur, quæ Abraham fidem imitantur, & exprimunt: eodemque modo locum illum explicant Theophylactus, & inter Latinos Ambrosius, Hieronymus, & Augustinus.

^a cap. 12. 3.
^b libro 2. de ador. in Spir.
non longe à principio.
^c in eum loc.

^d Gen. 12. 6.

^e lib. 3. c. 9.

^f Osee 2. 24.
^g ad Rom. 9. 25.

^g cap. 8. 36.

^h lib. 4. cap. 11. 12.
ⁱ Hom. 10. in Genesi.
^k in Cateche. Græc. 10. 8.
^l lib. 1. de Tri. m. Scim. 6. in vig. Nat. Dom.

Posteriori ^d verò credidisse dicitur Abraham Deo, quod reputatum est illi ad iustitiam. Eo autem loco percepisse creditur prioris illius pollicitationis fructum, quia credidit Deo. Eadem igitur ratione ceteri omnes, qui fidem Abraham imitati fuerint, eiusdem benedictionis participes erunt. Quod enim posteriori loco de vno Abraham affirmatur, superiori loco indicatur ad omnes pertinere: idque aperte docuit Irenæus ^e, qui explicans promissionem factam Abraham, futurum videlicet semen eius sicut stellas cœli, de Christo filio Dei interpretatur, qui nos à lapidum cultu ad suam agnitionem vocauit, vt fieret *populus*, *qui non populus, & non dilecta dilecta*. Eodemque modo explicat Hieronymus, qui filios Abraham in præputio iustificari docet, cum ipse Abraham nō ob meritum operum, sed in signum fidei prioris, circumcisionem acceperit: tum verò non pauca de circumcisione scribit, quæ planè ostendunt, nullam in ea fuisse vim, præterquam distinguendi populum Iudaicum, ex quo Christus nasciturus erat, à ceteris gentibus. Quod autem latine dixit interpret, *prænuntiavit*, græcè scriptum est *προεγγηγισται*, id est antea quodammodo euangelizauit, letum nuntium antea promulgauit, quasi iam tunc fidem, & legem Euangelicam polliceretur. Chrysostomus perinde accipit, quasi nuntium illud ipsi Abraham singularem lætitiā attulerit, cuius ille fœlicem exitum, atque euentum vehementer optarit. Quò mihi valde vero simile est spectasse Christum cum apud Ioannem dixit ^f: *Abraham pater vester exultauit, vt videret diem meum. vidit, & gauisus est*. Diem enim suum proculdubio appellat suum ad nos aduentum, totumque tempus, quo in hoc mundo versatus est: inde enim vt mox docebit Apostolus, speranda illi erat numerosa posteritas, quæ syderum multitudinem aquaret. Habet autem hæc sententia multos, & magnos auctores Irenæum ^h, Origenem ⁱ, Cyrillum ^k Alexandrinum, Hilarium ^l, Bernardum ^m. Ex hoc igitur loco Pauli intelligimus, duo illa loca Ge-

neseos ita inter sese comparari, vt ex altero, altetius explicatio deprehendatur: sed prius quidem propositum est, quod ad omnes pertineret, postea in vno Abraham tamquam in prototypo propositum est exemplum, quod ad iustificationem assequendam omnibus imitandum esset.

IGITUR QUI EX FIDE SVNT, &c. Quos intelligat Apostolus hoc loco ambigit nonnemo: cum enim constet paulò antè omnes omnino mortales cuiuslibet gentis, ac nationis dici *qui ex fide*, si fidem complexi sint, ac retineant: hinc nonnulli putant Abraham posteritatem in duas veluti classes tribui, vt alij dicantur *ex fide*, alij ex operibus legis: & illi quidem sint Gentiles, si spectes naturam, dicantur verò ex fide ob gratiam: hi autem propriè sint Iudæi, & vtrisque seorsim paulò post complexionem accommodari putant: sed id, opinor, subtilius est quàm verius, minus certè necessarium, atque haud scio, an satis præsentī loco accommodatum: non enim hinc agit Apostolus de posteris Abraham qui propagatione sanguinis ad illum tamquam parentem genus suum referunt; sed de illa spiritali sobole; de qua in libro Geneseos ^a scriptum est: *In te benedicentur vniversæ cognationes terre*. ab ea porro excluduntur, qui sunt ex operibus legis, hoc est qui vim aliquam illis tribuunt, & in illis spem suam locandam putant; non tamen omnes Iudæi, cum etiam illi, qui circumcisione præditi non sunt, si modò fidem Abraham imitentur eiusdem benedictionis participes fieri possint, quod paulò post disertè docet Apostolus. Malim igitur hinc non de Gentibus solum, sed de omnibus fidelibus Paulum loqui, sed nullius sententiæ præiudico. Argutè autem monet Chrysostomus, hæc dici contra Iudæos, qui execrabiles eos putabant, qui à legis obseruatione recederent: docet enim Apostolus eos potius execrandos, qui in legis ceremoniis hæreant, contra verò qui fidei participes sint benedictionis olim Abraham promissæ fructum amplissimum percepturos: manifestum enim est, vt ait Ambrosius, *fideles cum fidei benedici, quomodo infideles cum infidelibus puniuntur*. Idemque addit, hæc idcirco ab Apostolo dici, *quia forma est Abraham omnium credentium*. Formam autem intelligit, quam philosophi vocant extrinsecam, hoc est exemplar, quod omnibus fidelibus imitandum proponitur. Eodem modo explicat Cyrillus apud Oecumenium, *In te*, inquit, *benedicentur omnes gentes, id est ad imitationem tui*. Quo autem loco censendi sint Iudæi, qui legem sectantur, mox explicat.

QVICVMQVE ENIM EX OPERIBVS, &c. Potuissent, ait Chrysostomus, obicere Iudæi, Abraham meritò ex fide fuisse iustificatum, quia tunc nulla scripta lex erat; at vbi lex Moysi lata est, ipsius legis ^b auctoritate constare illos esse detestabiles, qui legis obseruationem neglexerint. Paulus autem contra ostendit, eum, qui legi inhæreat, obnoxium esse execrationi. videtur autem vt potius anthypophora, quàm *αιτιολογία*. nam cum duo tantum membra posuisset, id est illos, *qui ex fide*, & illos *qui ex operibus*, dixissetque eos, *qui ex fide* pertinere ad Abraham benedictionem; potuisset quispiam obicere, illos, *qui ex operibus* sunt, maximè inter posteros Abraham numerandos esse. Atqui, ait, non ita se res habet; nam illi potius sunt execrationi obnoxij. Cum igitur dicit, *quicumque ex legis operibus sunt, sub maledicto sunt*. illi ipsi, quos paulò antè indicaui, vt suam quam semel arripuerunt sententiam tueantur, eandem putant esse antithesim, cum ea, quæ est in Epistola ad Romanos ^c, cum sit tamen longè diuersa; ita eos qui ex operibus interpretantur Iudæos: quod si genus ipsum

9.
1.

^a cap. 12. 3.

10.
1.

^b Deut. 28. 15.

^c cap. 2. 12.

ipsum spectant, profectò non comprehendebantur Galatæ, qui erant Gentiles, ad quos tamen hæc reprehensio maximè pertinet, quòd fidei perceptæ legis opera, & ceremonias adiungerent: sin autem agunt de studio, & quasi vitæ instituto, nihil dicunt: vt enim Iudæi possunt esse *ex fide*, ita etiam Gentes *ex operibus*. Nam quòd hæc per accommodationem etiam Gentibus conuenire dicunt, qua ratione legem habent mentibus insculptam (quamquam est ipsius veritatis vi extortum) quàm aptè tamen verbis Pauli accommodetur nemo nò videt, cù de lege Moïsi apertissimè loquatur: sed missos illos facio, ipsa mihi argumèti vis expendèda est. Qui legis, inquit, obseruationem negligit, execrationi obnoxius viuunt: igitur qui lege nituntur, eadem execratione tenentur impliciti. Cur ita? an quia qui legem nudam sequitur quippe auxilio gratiæ destitutus, eam nequeat omni ex parte obseruare? ita opinor: hoc enim docuit in Epistola ad Romanos^a. Sed cur id non ponit hoc loco Paulus? Existimauerat, inquit nonnulli, Galatas Epistolam ad Romanos perlegisse. at Chrysostomus^b hanc Epistolam ad Galatas, ante illam, quæ est ad Romanos missa, scriptam esse putat. Ego verò crediderim, vt affirmat Chrysostomus, id ab Apostolo confirmari Abacuch testimonio, qui ait iustum ex fide viuere. inde enim ille probari putat, non solum iustificationem oriri ex fide, sed non posse ex lege pendere. Porro quod ait Apostolus esse *sub maledictò*; explicat Augustinus *sub timore, non in libertate; vt scilicet corporali, presentique vindicta vindicaretur in eos, qui non permanerent in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, vt facerent ea. Huc quoque accedebat, vt in ipsa corporum poena, etiam maledicti ignominiam formidarent. Scriptum, inquit, est enim, Maledictus omnis, qui nò permanferit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, vt faciat ea. Hoc loco monet Hieronymus Apostolum, sensum magis, quàm Scripturæ verba posuisse: ponit autem huius loci, qui est in Deuteronomio, plures translationes Septuaginta, Aquilæ, Symmachi, Theodotionis. Quoniam verò in Hebræo non habentur illa verba *omnis, & in omnibus*: neque in editionibus Aquilæ, Symmachi, & Theodotionis, negat fuisse illa verba addita à Septuaginta, sed suspicatur potiùs cùm elsèt in vetustis Hebræis codicibus, à recentioribus Iudæis fuisse abrafæ. In hanc, ait, me suspiciòne illa res stimulat, quòd verbum *omnis, & in omnibus* quasi sensui suo necessarium ad probandū illud, quòd quicumque ex operibus legis sunt, *sub maledictò* sint. Apostolus vir Hebrææ peritiæ, & in lege doctissimus numquam protulisset, nisi in Hebræis voluminibus haberetur. Additque se in Hebræis voluminibus Samaritanorum reperisse ea verba, vt sunt à Septuaginta expressa. Simul etiam indicat, Iudæos ea verba sustulisse, ne viderentur esse *sub maledictò*, cùm nequeant ea præstare omnia, quæ lege præcipiuntur. Concludit igitur Hieronymus, omnes veteres Patres fuisse *sub maledictò*, donec Christus, qui pro omnibus factus est execratio, cunctos mortales ab execratione liberaret. Sed quamquam Hieronymi coniectura non est penitus condemnanda, non videtur tamen omnino necessaria, tum quia vt ipsemet fatetur, sensum, non verba Paulus, reliquique Apostoli vt plurimum exprimunt; tum quia quæ in sacris litteris indefinitè ponuntur, sæpè generalem, & amplissimam sententiam continent. Si igitur omnis, qui non præstat ea, quæ lege præcipiuntur, execrationi obnoxius degit, cùm sine fide, & gratia omnia legis præcepta præstari nequeant; consequens profectò est omnes, qui legis opera sectantur fide prætermissa, dita execratione inuolui. Non posse autem quemquam præstare*

A omnia, quæ lege imperantur, alibi apertè probauerat, & iis, quæ mox sequuntur, non obscurè indicat.

QVONIAM AVTEM IN LEGE NEMO, &c. II. Hic Augustinus de ceremoniis legis interpretatur I. Apostolum, alibi^a verò de tota lege etiam vt complectitur decalogum, ac de priori quidem sensu dubitari nefas est; omnium enim Theologorum cōsensu receptum est, veteres illas legis Moïsi ceremonias, vt alibi pluribus doceo, nullam habuisse vim gratiæ effectricem, atque adeò non potuisse veram asserre iustitiam. de altero verò sensu nonnulla videtur difficultas; cùm enim duriùs videatur legis obseruationem ad iustificationem nihil valere, id emollire conantur aliqui præsertim contra hæreticos, quasi Apostolus agat de legis operibus, vt sunt à fide Christi auulsa: quo sanè modo nihil ea prodesse certum est, atque eadem quidem ratione Augustinum interpretari conantur: sententia omnino vera per se, sed nescio vt rùm ad rem. Cur enim Paulus hæc contra Galatas disputaret, qui cum fide Christi legis opera coniungebant? igitur opera illa legis, quam alibi Paulus litteram occidentem appellat, vt ipsa per sese spectatur gratiæ præsidio destituta perimunt potiùs, quàm vitam tribuant: atque ita non iustificat coram Deo, & vt probauit Paulus in Epistola ad Romanos, ne possunt quidem omni ex parte à supplicio liberare. Quod, vt ait Chrysostomus, Abacuch testimonium, quod mox subiicitur, perspicuè probat. Quia iustus, inquit, ex fide viuunt. Hoc enim, ait Chrysostomus, non solum ostendit ex fide iustificationem esse, verum etiam fieri non posse, vt per legem contingat salus. Semper enim Paulus docet legem illam cùm gratiæ ope destitueretur irritasse potiùs, quàm sustulisse peccatum, vt ad Romanos fusiùs docuit. atque ita illa ex se iustitiam tribuere non potuit; fatendum tamen est, multos in illa lege fuisse iustos, & gratia, caritatèque præditos, quidquid aliqui contrà sentiant: sed id non vi legis, sed fidei beneficio contigit, idque Apostolus semper Abacuch testimonio confirmat, de quo alibi^b fusiùs diximus. Obseruat autem Hieronymus non dixisse prophetam, homo, aut vir ex fide viuunt, ne occasionem tribueret ad virtutum opera contemnenda; sed, iustus ex fide viuunt, vt quicumque fidelis esset, & per fidem victurus, non aliter possit ad fidem venire, vel in ea viuere, nisi priùs iustus fuisset, & puritate vitæ, quasi quibusdam ad fidem gradibus ascendisset. Sed vereor vt id possit vniuersim admitti tãquam verum, nam perditissimos mortalium subito ad fidem fuisse conuersos exemplo Matthæi, Magdalene, Zachæi, aliorumque multorum ex Euangelio & historiis Ecclesiasticis didicimus. Et quod caput est, apertè docuit Apostolus absque fide non posse quemquam verè esse iustum, cùm ad Hebræos^c scripsit, sine fide impossibile esse placere Deo. Et meritò Augustinus^d virtutes, quæ à fide segregantur veras negat esse virtutes, quod & ipse Hieronymus paulò post affirmat cùm ait, Qui in Christum non credentes fortes, & sapientes, & temperantes se putant esse vel iustos, sciant nullum absque Christo viuere, sine quo omnis virtus in vitio est. Quod non tamen perinde accipit, quasi verè philosophorum Gentilium virtutes, vitia censenda sint, sed quòd illis ad summum virtutis verticem non nihil desit. Quamobrem cùm subdit posse aliquem esse iustum, qui tamen viuat sine fide Christi; de iustitia quadam rudī, & inchoata, & ad vulgi, aut hominū sensum loquitur: qua ratione in Actis^e Apostolicis Cornelius Centurio ante susceptam Christi fidem religiosus, ac timēs Deum appellatur; & Paulus ipse se ait^f ea iustitia, quæ est secundum legem antequam

a lib. de Spir. & lit.

II. b in epist. ad Rom. c. 17.

c cap. 11. 6. d lib. cont. Iulian.

e cap. 10. 2.

f ad Phil. 3. 6.

antequam Christo nomen daret, fuisse absque reprehensione. Significat ergo Hieronymus ex Abacuch sententia iustitiam qualis qualis illa tandem sit, sine fide Christi carere vita, neque posse diu consistere. Addit aliam sententiam Abacuch explanationem, quasi prophetae verba ita distinguenda sint. *Iustus ex fide viuet*: hoc est qui iustitiam ex fide Christi perceperit, is profecto viuet, ut indicare velit Apostolus eam solummodo veram, & solidam esse iustitiam, quæ est ex fide, quippe quæ gratiæ, & gloriæ vitam afferat immortalem.

LEX AUTEM NON EST EX FIDE, &c. Legem negat Apostolus esse ex fide, non quod illa omnem penitus fidem excludat, aut quod olim veteres patres, qui legem colebant, fide caruerint; cum Apostolus plurimorum fidem in cælum tollat; sed ut ait Chrysostomus, significat legem non tantum fidem postulare, sed etiam opera: gratiam verò ex fide salutem, & iustificationem asferre. Quod non ita accipiendum est, ut existimant hæretici, quasi indicare velit solam fidem posse iustificare, sed quod illa non exigit opera legis. Ambrosius legem, ait, non esse ex fide, quia nihil mandat credendum, omnia enim eius manifesta sunt, ut seruans legem viuatur, si quo minus necesse est plectatur, quia quod sciuit vitandum, admittit. Quod ipsum videtur obscurius dictum, nisi cum Hieronymo, & Augustino nomine legis ipsa legis opera intelligamus: illa enim dicuntur non esse ex fide, non quod fidem excluderent, sed quod non orirentur ex fide, neque ab ea vitam sperandam docerent, quandoquidem ut ait Hieronymus, qui legis opera exercebant, mercedem sui laboris habebant, siue longitudinem vite, siue declinationem pœnæ. Atque hoc modo explicat Augustinus quod mox subdit Apostolus: *Sed qui fecerit ea, viuet in illis. Qui autem, inquit, vivebant in his operibus, timebant utique, ne si non ea fecissent, lapidationem, vel crucem, vel aliquid huiusmodi paterentur. Ergo qui fecerit ea, inquit, viuet in illis, id est habebit præmium ne ista morte puniatur: non ergo apud Deum, cuius ex fide si quis in hac vita vixerit, cum hinc excefferit, tunc magis habebit præstantissimum præmium. Non itaque ex fide viuit quisquis presentia, quæ videntur, vel cupit, vel timet, quia fides Dei ad inuisibilia pertinet, quæ post dabuntur. Quapropter rectè dixit Apostolus, opera legis non esse ex fide, quia ut diximus in paraphrasi, si spectemus ipsa legis verba nihil cœlestis, ac sempiternum indicare videntur, quod est proprium fidei, quæ est sperandarum rerum substantia, argumentum non apparentium. Iam verò quamquam lex non est ex fide, hoc est cœlestium, diuinarumque rerum intuitu, neque veram iustitiam, neque immortalem beatamque vitam per se potest asferre; largitur tamen, ut Hieronymus, & Augustinus affirmant, externam quandam, & legalem iustitiam, atque adeo etiam quandam vitam ei iustitiæ congruentem. ait enim Augustinus, Nam est ista quadam in operibus legis iustitia, quando sine suo premio relicta non est, ut qui fecerit ea, viuatur in eis. Et aliquantò post: Sed tamen est etiam ista, ut dixi, quadam ut sic dicam terrena carnalisque iustitia; nam & ipse Apostolus eam iustitiam vocat cum alibi dicit: secundum iustitiam, quæ in lege est, conuersatus sum sine querela. Et hac ratione ad Romanos scriptum est: Si enim Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Illa namque opera, ut læpè dictum est, ex sese, suæque natura, & ex vi denique illius legis nihil spectabant immortale, aut sempiternum; quamquam iusti aliunde, hoc est ex fide Christi venturi, illis etiam legalibus actionibus gratiam, & veram iustitiam assequantur. Cæterum simplex illa, & mera legis obser-*

uatio, non afferebat iustitiam apud Deum, sed ut ait Augustinus, temporalem, visibilemque mercedem, ob id enim ait: qui fecerit ea, viuet in illis. Hanc, inquit Hieronymus, vitam mortalem consequetur. Monet autem idem Hieronymus, hæc esse verba Ezechielis Prophetae: sic enim apud illum scriptum est: *Et dedi eis præcepta mea, & iudicia mea ostendi eis, quæ faciens homo viuet in eis.* Cum tamen idem Propheta, non ita multò post subiiciat: *Et ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non viuent.* hoc est non omni ex parte perfecta, quæ per se, suæque vi immortalem, & sempiternam vitam asferre non possunt. Crediderim potius Paulum desumpsisse verba hæc ex Leuitico, ubi sic loquitur Moyses: *Custodite leges meas, atque iudicia, quæ faciens homo viuet in eis.* ea videlicet vita quam paulò antè explicui. Quamobrem rectè ait Chrysostomus: *Cum lex esset infirmior, quam ut posset homines ad iustitiam perducere, reperiuntur non leue remedium, nempe fides, quæ quod legi erat impossibile per se redderet possibile. Si ergo Scriptura dicit, iustum ex fide victurum, reiciens salutem, quæ est ex lege; & si Abraham ex fide iustificatus est; manifestum est magnam esse vim fidei.* Quomodo autem lex cum fide conferenda sit, & cur dicatur non esse ex fide, planius explico suo loco. Illud in præsentia non est prætereundum, quod ad huius loci explanationem maximè pertinet. Videtur enim Apostolus ex testimonio desumpto ex Leuitico: *Custodite leges meas, atque iudicia, quæ faciens homo viuet in eis;* colligere ea præcepta non habuisse vim afferendi veram, ac beatam vitam, cum Moyses eam duntaxat vitam polliceatur, quæ in ipsa lege promittitur, quæ est, ut diximus, vita mortalis, quam & ipsa lex adimit iis, qui suis præceptis non obtemperant. At Christus apud Matthæum: *Si vis, inquit, ad vitam ingredi, serua mandata.* adde quod ex vsu linguæ Hebraicæ constat, viuere in eis, idem esse, quod per ea, id est eorum vi ac potestate; ut cum lex dicit, qui seruauit præcepta legis, eum in iis, vel per ea viuere; non continuo sequi videatur, eum tantum mortalem, & corpoream vitam ducere, cum præsertim Chaldaica paraphrasi, de sempiterna vita accipiat. Sed omnino rectè colligit Apostolus: nam proculdubio Moyses, de ea vita loquitur, quam lex pollicebatur; quam constat fuisse mortalem: sed Christus apud Matthæum loquitur de præceptis, quæ manant ex fide, ut & paraphrasis Chaldaica. Quamquam Chrysostomus, & Oecumenius aliter hunc nodum expediant: putant enim ex Leuitico non probare Paulum veram vitam legis obseruatione non comparari, id enim testimonio Abacuch ostendi, sed tantum docere fidem, hoc est præcepta credendi in Christum, inter legis præcepta non numerari, quod Moyses dixerit, non qui crediderit ea, sed qui fecerit ea viuet in eis: ut hac ratione videatur Moyses indicare voluisse, vniuersa præcepta legis ad actionem, non ad fidem referri, hoc est præcipere quid agendum, vitandumve sit, non quid credere oporteat.

CHRISTVS NOS REDEMIT, &c. Christus, inquit, redemit nos à maledicto legis, vel ab ipso reatu, quem lex, gratiæ adminiculo spoliata, occasione vitiatæ naturæ quodammodo inducebat, vel certè à pœna legis; expiatis videlicet omnium noxis, quibus pœna intentabatur: atque hac ratione ait Hieronymus, *Redemit ergo nos Christus de maledicto legis, quod peccantibus constitutum est, quos ipse increpat per Prophetam dicens, Ecce in peccatis vestris venditis estis, in iniquitatibus vestris dimisi matrem vestram.* Et Apostolus hoc ipsum repetit dicens, *Ego autem carnalis sum, venditus sub peccato.* Et profecto Christus utroque

ad Heb. 11.1

b ad Philip. 3.6.

c cap. 4. 2.

II.

a cap. 20. 13.

b Ibid. 23.

c cap. 13. 5.

d cap. 13. 5.

e cap. 13. 17.

13.

I.

f Ilia. 50. 1.

g ad Rom. 7.

14.

utroque modo nos à maledicto redemit, hoc est non solum Iudæos, quibus lex imposita erat, sed etiam Gentiles, ad quos morum præcepta suo modo pertinebant. Non solum autem præterita crimina expiavit, sed vim præterea largitus est, ad seruandam legem, & futura flagitia vitanda, ut propterea legis supplicium nequaquam metuendum esset. Sed quorsum hæc afferantur à Paulo, & qua ratione cum superioribus connectantur, ambigitur à multis, neque una est omnium sententia. Sunt qui dicant digredi tantisper Apostolum, ut Christi beneficium extollat: alij nouum putant esse argumentum: ego crediderim vel esse tacitam quandam occupationem, vel superioris sententiæ vberiore explicationem. Si priorem sequamur sententiam, quia Paulus dixerat legem sui violatores execrari, potuissent Galaræ obicere, ob id legem cum Euangelio coniungendam, ut execratio legis viretur. atqui ait Apostolus id minimè verendum est, siquidem Christus factus pro nobis maledictum, nos à legis execratione liberauit, factusque nobis est auctor legis negligendæ. Si posteriorem explanationem magis probemus, quia docuerat legem pro iustitia execratione afferre, omnem verò iustitiam à fide petendam esse; ut explicet qualis sit fides, quæ iustificat, docet fidem in Christum liberatorem verè iustificare, siquidem Christus nos liberauit à legis execratione; quandoquidem ipse factus est veluti execratio, subiens eam poenam, quam lex desertoribus minitabatur; & ob id probra, & maledicta pertulit, quæ legitimè damnatos iure sequuntur. Quamobrem si Christus eam subiit pro omnibus execratione, quam lex minitabatur, atque hac ratione nos ab illa exemit; ipsa profectò ratio postulat, ut ab eo uno promissam Abraham posteris benedictionem speremus, hoc est iustitiam, atque animi salutem: atque ita cum Christus nostræ sit salutis auctor, ut in eum fidem omnem nostram collocemus necesse est. Nam ut olim Moses serpentem illum æneum fabrefecit, atque in altum sustulit, ut spectatus à sanctis illis salutem afferret: ita Christus voluntate Patris in crucem sublatu est, ut omnium mortalium scelera, atque flagitia expiaret, ac veluti animi vulnera curaret. Sed quemadmodum necesse erat saucios in illum serpentem oculos deferre, ut salutem consequerentur; ita nos omnes Christum fidei veluti oculo spectare oportet, ut sempiternam salutem adipiscamur. Liberauit ergo nos Christus à maledicto, factus ipse pro nobis maledictum. Græcè κατὰ πάντα omnino positum est pro execrabili, eo fortasse modo, quo scelus pro scelerato dicimus. Sed quid hoc sit, non satis conuenit: Ambrosius hostiam intelligit pro execrationibus eorum, qui legem violassent: qua ratione ad Corinthios scriptum est, *Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit.* alij referunt ad hominum opinionem, qui putabant Christum esse vehementer execrabilem, quod indicat Ambrosius his verbis, *Nam & Iudæi factus est maledictum, dum quasi peccator occiditur.* Aliquantò post addit: *Et si propius aspicias videbis Christum maledictum eorum factum, à quibus occisus est: crux enim saluatoris peccatum, & maledictum est Iudæorum.* Et profectò quisquis humanæ tantum rationis ductum sequeretur, pendente de cruce Christum blasphemum utique, & maximè execrabilem censere potuisset. Quod sequitur: *Scriptum est enim, Maledictus omnis, qui pendet in ligno;* Augustino videtur intelligentibus quidem sacramentum libertatis, carnaliter autem sentientibus, si Iudæi sint, iugum seruitutis, si Pagani, aut heretici velamentum cæcitat. Subdit autem quosdam existimasse, hæc verba non de Christo, sed de Iuda proditore

accipienda esse ipso repugnante Apostolo, qui apertissime illa de Christo intelligenda docet: cum enim dixisset illum pro nobis factum esse maledictum, mox subdit: *Quia scriptum est, Maledictus omnis, qui pendet in ligno.* Sumptum est autem testimonium ex Deuteronomio^a. Certè Septuaginta ita hunc locum exprimunt, *Maledictus à Deo omnis, qui pendet in ligno.* Nec multo aliter Aquila, & Theodotio. *Maledictio, inquit, Dei est qui suspensus est.* Symmachus paulò aliter, *Quia propter blasphemiam Dei suspensus est.* Ebion hæretiarca semichristianus, & semiu-dæus ita interpretatus est: *Quia iniuria Dei est suspensus.* Addit Hieronymus in altercatione Iasonis, & Papisci, quæ Græco sermone scripta est, se ita reperisse, *καὶ ὁ δὲ θεὸς οὗ ἐκρίματόν αὐτόν*, id est *Maledictio Dei, qui appensus est.* Quinetiam Hebræus, qui Hieronymum in Scripturis aliqua ex parte instituit, Hebræa verba ita Latine reddi posse affirmabat, *Quia contumeliose Deus suspensus est.* Omnes igitur ex Hebræo Dei nomen exprimunt: Hieronymus autem miratur cur Dei nomen hoc loco ab Apostolo prætermittitur sit, cum legatur apud Septuaginta: suspicatur autem olim hoc nomen non fuisse in Hebræis codicibus, sed postea tam in Hebræis, quam nostris ad inuidiam Christo, & Christianis conflandam aliquis astu, atque impietate additum esse: sed legerrant tamen Septuaginta, & legit Augustinus^b cum disputat aduersus Faustum, qui Moysen tamquam in Christum contumeliosum reiiciendum putabat: ipseque adeò Hieronymus, quamquam parum, ut arbitror, verè, multis ostendit nusquam legi in sacris litteris quemquam à Deo esse maledictum, & ubicumque maledictio ponitur, numquam Dei nomen adscribi, cum in Ecclesiastico^c scriptum sit, *Maledictus à Deo qui exasperat matrem.* Et apud Malachiam^d, *Maledicam benedictionibus vestris.* Et alia multa passim legantur in Scripturis, ut paulò post docebo. Hoc ipso tamen loco pendente in cruce maledictum appellari non negat Hieronymus, si ob maledictum, & blasphemiam in Deum supplicium subeat; alioqui si quis innocens tollatur in crucem, nequaquam maledictum posse vocari. Nam si Ananias, ait, & Azarias, & Misael nolentes^e adorare idolum Nabuchodonosor fuissent in ligno suspensi, Eleazarus^f quoque nonagenarius sub Antiocho rege Syria, & cum septem filius gloriosa mater; virum maledictos eos estimaturi sumus, an omni benedictione dignissimos? Certè si crucem, quam Aman parauerat^g Mardocheo, non ipse pro suo merito conscendisset, putamus Mardocheum in eam non ut maledictus, sed ut vir sanctus ascenderet. Tum concludit: *His, & ceteris similibus comprobatur illum esse maledictum, qui dignum facinus patibulo perpetravit, non eum, qui iniquitate inditum, & inimicorum potentia, vel clamore vulgi, aut virtutum inuidia, aut regis ira fuerit crucifixus.* Itaque videtur negare Hieronymus hanc sententiam ad Christum propriè pertinere. Neque verò inficiari possumus eam de fontibus à Mose fuisse prænunciatam, qui suo aliquo immani facinore commertiti sunt, ut iure agerentur in crucem, quod erat supplicium ipsum per se summo cum dedecore coniunctum. Sed ut docet Augustinus, Apostolus rectè quod de omnibus sceleratis dictum est à Mose, ad Christum peculiari ratione referri existimauit: hoc enim fuit admirabile diuinæ prouidentie consilium, ut quoniam Christus, ut nos ab interitu sempiterno eriperet, in se omnium nostrum scelera, atque flagitia suscepit; omnis etiam in eum Patris ira, atque indignatio effunderetur, perinde quasi ipse ille vnigenitus ob nostra crimina Deo Patri iniussus, atque execrabilis esset. Neque enim ut monet August

a cap. 21. 23.

b lib. 14.

c cap. 3. 18.

d cap. 2. 2.

e Dan. 3.

f 2. Mach. 6.

g Hest. 7.

a ep. 2. c. 4. 21.

Augustinus, contumelia, aut execratio diuinam Christi naturam attingit, sed nostram duntaxat mortalitatem, vel ipsam potius mortem. *Quid enim*, ait, *nisi mors Domini pendit in ligno, ut mortem moriendo superaret? ita eadem mors maledicta dicitur; qua victa est. Quinimo execratio ipsum duntaxat humani generis scelus afficit: quid enim pendit in ligno nisi peccatum veteris hominis, quod Dominus pro nobis in ipsa carnis mortalitate suscepit? unde nec erubuit, nec timuit Apostolus dicere, peccatum eum fecisse pro nobis, addens ut de peccato condemnaret peccatum: non enim & vetus homo noster simul crucifigeretur, sicut Apostolus alibi dicit; nisi in illa morte Domini, peccati nostri figura penderet, ut euacuaretur corpus peccati, ut vltra non seruimus peccato. Addit deinde eius rei figuram præcessisse in æneo Serpente^a, de quo Christus dixit^b, Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis. Ad extremum autem concludit, Non igitur mirum si de maledicto vicit maledictum, qui vicit de morte mortem, & de peccato peccatum, de serpente serpentem. Maledicta autem mors, maledictum peccatum, maledictus serpens, & hæc omnia in Cruce triumphata sunt: maledictus igitur omnis, qui pendet in ligno. Adeoque Christus pro nobis in cruce pendens factus dicitur maledictum, quia quidquid dicat Hieronymus, sæpè dicitur Deus rebus creatis maledicere: nam in libro Geneseos^c dicitur Dominus maledixisse terræ, & d^d Deus ipse Abraham dicit, maledicam maledicentibus tibi. Rursus^e: Neque vltra maledicam terræ, ut significet antea maledixisse. Adde, quod aliqui dicuntur^f maledicti in conspectu Domini. In Numeris^g dixit Balaam, quomodo maledicam cui non maledixit Dominus? Apud Iosue^h: Maledictus vir coram Domino. & id genus alia pene sexcenta. Quæ cum ita sint, potuit addi nomen Dei, ut qui pendet in ligno à Deo maledictus dicatur: & dici potuit Christus maledictum, seu maledictus à Deo, ob eas quas dixi rationes, quia nostra susceperat facinora, & quasi sua dixerat; & quia ita habitus est nostra causa à Deo Patre quasi exosus: nam dixit Deus ipse apud Isaiamⁱ, Propter scelus populi mei percussit eum, qua de re plura Augustinus^k. Quæ tamen dicendi ratio, ut mox ostendam, est metaphorica, & impropria. Iustinus^l indicat Christum dici maledictum respectu Iudæorum, à quibus probris, ac maledictis proscinditur, qui eius diuinam maiestatem ignorant. At Tertullianus^m videtur negare verba illa Deuteronomij pertinere ad Christum, cum ea execratio pendentis in ligno oriatur à culpa, quæ in Christo nulla fuit; cum tamē Christus nostra flagitia quasi sua dixerit, proque iis Patri satisfecerit. Quocirca Epiphaniusⁿ disputans contra Manichæos ait, Christum pro nobis factum esse maledictum, ut nos à maledictione legis liberaret. Sic etiam Augustinus^o. Nec pauca in eadem sententiam scribit Hieronymus^p. & Lactantius^q hoc ipsum indicat. Sed hoc loco videlicet nimium progrediuntur hæretici, illi præsertim, qui nullam in nobis iustitiam agnoscunt, nisi illam ipsam Christi iustitiam extrinsecus nobis affictam, & ut ipsi loquuntur, imputatam. Ut enim, inquiunt, hac Christi iustitia, nos verè & iustos esse, & haberi à Deo affirmamus, atque idcirco ab eo diligi, & ad immortalem vitam destinari; ita nostris sceleribus Christo quodammodo imputatis, verè illum fuisse Deo patri exosum, vsque eò, ut nisi fuisset etiam Deus permanens in ea execratione fuerit in omnem æternitatem. Sed apage ut ista Catholicis auribus, atque animis instillemus: nam ut nihil dicam de similitudine, quam falso niti fundamento ostendimus in Epistola ad Romanos: quis sine tropo Christum fuisse Deo Patri execrabilem admiserit,*

A si eius merita dum acerbissimos cruciatus, atque adeò mortem pateretur in Cruce, ita Deo Patri placuerunt, ut diuinam ipsius beneuolentiam vniuerso hominum generi conciliarint? Itaque dicitur Christus pro nobis Deo Patri factus execrabilis, sed ut diximus, non sine tropo. Quæ ratione delicta sua vocat, quæ nullo modo admiserat. Deus, inquit^a, Deus meus respice in me: quare me dereliquisti longè à salute mea verba delictorum meorum? Alibi^b, Circumdederunt me mala, quorum non est numerus: comprehenderunt me iniquitates mee, & non potui ut viderem. Multiplicate sunt super capillos capitis mei, & cor meum dereliquit me. At contra nos non fictione iuris, sed verè, ac propriè & iusti sumus, & Dei filij, atque hæredes. Dixit enim verè Ioannes^c: Videte qualem caritatem dedit nobis Pater, ut filij Dei nominemur, & simus. Itaque rectè concludit Hieronymus: Iniuria Domini nostra gloria est: ille mortuus est, ut nos viuereamus; ille descendit ad inferos, ut nos ascenderemus ad cælum; ille factus est stultitia, ut nos sapientia fieremus; ille se de plenitudine, & de forma Dei euacuauit formam serui accipiens, ut in nobis habitaret plenitudo diuinitatis, & domini fieremus è seruis; ille pendit in ligno, ut peccatum, quod commiseramus in ligno scientia boni, & mali, ligno deleret appensus. Quæ omnia paucis complectens Apostolus subdit:

VT IN GENTIBVS BENEDICTIO ABRAHÆ, &c. Crux Christi amaras aquas, ait Hieronymus, vertit^d in dulcem saporem, & securim perditam in profundumque demersam^e, missa in flucta Iordanis leuauit.

C Atque hæc quidem est causa cur Christus factus sit ipse pro nobis maledictum, ut videlicet, quod monet Chrysostomus pristinam execrationem, cui legis violatores obnoxij erant, noua quadam execratione euerteret, & nobis fructum benedictionis Abraham vberimum afferret. Ait porro hanc benedictionem ad Gentes pertinere, non quòd penitus Iudæi excludantur, sed quòd omnes Gentes in semine Abraham benedicendæ essent, & fidei beneficio Christo aggregandæ, ut inter sobolem, & posteritatem Abraham numerarentur. Quamuis autem Gentes, alias vniuersim omnes mortales comprehendant, hætamen propriè significant eos, qui olim idola colebant, quæ igitur Christus aduersa tolerauit eò refererantur, ut benedictio Abraham olim promissa etiam ad eos, qui idolocolerent, re ipsa pertineret, & ex duobus po-

D pulis vna conflaretur Ecclesia, ut ad Ephesios^f luculenter docuit Apostolus. Vocat sanè benedictionem Abraham factam in Christo Iesu, quia ut paulò post docebit, ea pollicitatio, quæ facta est Abraham, Christum potissimum spectabat, eiusque opera suum aliquando exitum erat consecutura: atque idcirco addit; ut pollicitationes spiritus accipiamus per fidem. Aliqui spiritum promissum interpretantur Hebraismo non insueto: intelligunt autem Euangelium, & nouum fœdus, ut opponitur legi; vel spiritum sanctum obsignantem promissionem in cordibus. Certè Chrysostomus de Spiritu sancto videtur accipere. Etenim, inquit, cum non posset gratia spiritus in eum, qui ingratus erat, & offenderat, venire; primum benedicuntur sublata maledictione, deinde per fidem iustificari accipiunt spiritus gratiam, proinde crux sustulit execrationem, fides inuexit iustitiam, iustitia verò gratiam spiritus allexit. Simplicior est interpretatio, quam secuti sumus in paraphrasi; ut alludat Paulus ad promissionem factam Abraham, quam vocat pollicitationem Spiritus, id est spiritualiter acceptam, qua cœlestia, diuinæque bona continerentur, cui magnopere fauet Hieronymus: Ad postremum, inquit, factus est ille maledictio, factus, inquam, non natus, ut benedictiones, quæ promissæ fuerant Abraham, ipso auctore, & præiis transferrentur

^a Num. 21. 9.
^b Ioan. 3. 14.

^c cap. 5. 29.
^d cap. 12. 3.
^e cap. 8. 21.

^f 1. Reg. 26. 19.
^g cap. 23. 8.
^h cap. 6. 26.

ⁱ cap. 53. 8.
^k lib. 4. cont. Faustum.

^l Dial. cum Trypho.

^m lib. contra Iudæos c. 10.

ⁿ Hæc. 65.

^o Tum hoc loco, tum lib. cont. Adimantum cap. 21.
^p Zachar. 3.
^q lib. 4. c. 14.

^a Psal. 21. 7.

^b Psal. 39. 13.

^c Ep. 1. c. 3. 1.

^d 14.

^e I.

^f Exod. 15. 25.

^g 4. Reg. 6. 6.

^f cap. 2.

transferrentur ad Gentes, & spiritus repromissio per fidem illius compleretur in nobis, quam dupliciter debemus accipere, aut in virtutum spiritualibus donis, aut in Scripturarum intelligentia spiritali. Indicat etiam Augustinus quamquam breuius, & obscurius: ait enim; Quia ergo non ex operibus legis, sed ex fide iustificat Christus credentes in se, timor maledictionis crucis ablatum est, caritas benedictionis Abraha propter exemplum fidei promanat ad Gentes (ita enim corrigo, quod male legitur, permanet) ut annuntiationem, inquit, spiritus per fidem accipiamus; id est, ut non quod timetur in carne, sed quod spiritu diligitur credituris annuntietur. Non negarim tamen ad eam etiam pollicitationem pertinuisse diuina Spiritus sancti charismata, quæ fidelibus olim aperto, atque aspectabili signo diuinitus tribuebantur, cuius præclara munera non semel à Paulo describuntur.

15. FRATRES (SECUNDVM HOMINEM DICO)

I. T AMEN, &c. Sunt qui putent, nouum hinc esse argumentum, mihi tamen eiusdem argumenti videtur confirmatio: sumit autem, ut ait Hieronymus, similitudinem penè de triuio rudibus, atque imperitis Galatis informandis valde accommodatam. Ne videretur autem per imperitiam, & non ex arte, summæque prudentia fecisse, quæ dicturus est; temperat præfatione præmissa. Fratres autem appellat, quos paulò antè durius increpans stultos, atque amentes vocauerat, additque se secundum hominem loqui, hoc est ut Ambrosius, Hieronymus, Chrysostomus, & Theodoretus expli-

cant, se humanis, & popularibus uti exemplis. Quod autem ait interpretes testamentum, græcè scripsit Apostolus *διαθήκην*, quam vocem nos in paraphrasi pactionem interpretati sumus; quamuis hinc fortasse significet potius *παράκλησιν*, quæ est spontanea, & gratuita pollicitatio^a. Testamentum maluit dicere noster interpres, quia id etiam significat Græca vox *διαθήκην*, ut intelligitur ex Epistola ad Hebræos^b. Certè cum hoc loco præcipuè agat Apostolus de pollicitatione facta Abraham, fortasse non ineptè pro *αυθις*, hoc est pacto, seu fœdere accipi posset: quo modo Hebræam vocem *ברית* *berith* Aquila, Symmachus, & Theodotio interpretantur. Septuaginta, qui *διαθήκην* transfulerunt non omnino, ut quidam putant, à Græcæ vocis significatione recesserunt: ut enim viri do-

cti^c obseruarunt *διαθήκην* pactum, conuentum, & pollicitationem significat: ita Lucas^d, *Vos estis filij prophetarum, & testamenti* *διαθήκην* promissionis, & pacti. & in Evangelico^e, *memorari testamenti sui sancti*, ubi est eadem vox. Itaque Augustinus^f, *Amant*, inquit, *Scriptura pro pacto ponere testamentum*. Sic David^g *testamentum disposuerunt* *διαθήκην* id est pactum. Sic Christus^h, *Hic calix nouum testamentum est*. Sed propter auctoritatem vulgatæ interpretationis, licet in paraphrasi pactionem posuerim, non cenleo tamen vocem testamenti vllo pacto reiiciendam: utrouis enim modo legas, argumenti vis constat, nisi quod ratio similitudinis in pactione, seu pollicitatione apertius cernitur. Adde quod, ut ait Augustinusⁱ, pactum Hebræorum more dici testamentum solet, & pacta conuenta vulgò apud illos testamenta appellantur. Quam rationem potuit sequi vulgatus

interpres, ut testamenti nomine pactionem significaret, vel testamentum pactionem quandam esse existimaret inter testatorem, atque heredem initam: ut enim Iurisperiti tradunt, testamentum lex quædam priuata est^k, non aliter ac pacta conuenta^l. Hieronymus tamen hoc loco, *Si quis*, inquit, *diligenter Hebræa volumina, & ceteras editiones cum Septuaginta interpretum translatione contulerit; inueniet ubi testamentum scriptum est, non testamentum sonare, sed pactum, quod Hebræo sermone dicitur* *ברית* *berith*, unde

A manifestum est, id fecisse Apostolum quod promissit, nec reconditis ad Galatas usum esse sensibus; sed quotidianis; & vilius, & quæ possent (nisi præmississet, secundum hominem dico) prudentibus displicere. Quibus significat Septuaginta interpretum auctoritate Apostolū Græca voce abutum, cum tamen ut ex superioribus constat vox *διαθήκην* etiam pactionem significet, ut Hebræa vox *ברית* *berith* etiam testamentum sonat.

Quod addit Paulus confirmatum græcè *καταβεβαιωμένον* valet idem, quod auctoritate firmatum, quod vulgò authenticum, & in forma probanti dicere consueverunt. Iam verò quoniam testamentum propriè acceptum non nisi testatoris morte confirmatur, ut loquitur Paulus in Epistola ad Hebræos^a; hinc verò de

pacto firmo, ac stabili agit; probabilius est nomine testamenti pactum significari iureiurando firmatum, de quo Lucas^b, *Iusiurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum daturum se nobis*. Si quis tamen malit testamentum propriè accipere, ut in Epistola ad Hebræos, firmum intelliget testamentum, quod iam vim suam habuit, & publicis tabulis continetur. Ex hoc autem veluti prosylogismo à comparatis sumpto; duo colligit Apostolus: primum, si hominum pacta, aut testamenta legitima auctoritate roborata, firma, ac rata sunt, neque licet ea infringere, vel antiquare, vel alia denique ratione immutare absque eorum, quorum interest, voluntate; profectò multò magis constans, & stabilis erit promissio facta à Deo, parenti nostro Abraham. Alterum, quod si pactis hominum rectè initis, & testamentis testatoris morte firmatis nihil adici, nihilque detrahi potest; profectò pacto promissionis inito cum Abrahamo, & diuino illi veluti testamento, quo hereditas eius posteritati decreta est, lex Moysi, quæ deinceps subsecuta est, nihil addet, aut detrahet. Ita ferè Apostoli argumentum explicat Chrysostomus, qui vulgatæ interpretationi magnopere fauet: putat enim Paulum agere de humano testamento, & diuinam illam pollicitationem factam Abraham, qua hereditas eius posteris promittebatur quamdam testamenti habuisse similitudinem, non solum quia ibi decernebatur hereditas, quod inter homines testamento fieri consuevit, sed etiam quia ut testamentum humanum, quod à morte testatoris vim, atque auctoritatem, accipit, rescindi, aut abrogari non potest: ita diuina illa promissio irrita esse non poterat. Obseruat autem hoc loco idem Chrysostomus consueuisse Apostolum, adeoque Spiritum sanctum humanis exemplis, ac de medio sumptis res diuinas confirmare: nam ad Corinthios^c, *Quis pascit*, inquit, *gregem, & ex lacte eius non vescitur? quis plantat vineam, & de fructu eius non edit?* Ad Hebræos^d autem hoc ipso humani testamenti exemplo vitur. Isaias^e autem figuli, & figmenti, matris item, & filij similitudines adhibet. Ofeas^f denique viri, & vxoris metaphora, de diuino in genus hominum amore mirificè philosophatur. putat autem præter ea, quæ diximus, voluisse hac similitudine Paulum ostendere, fidem lege Moysi fuisse antiquiorem, illam verò huius accessione neque incrementum, neque vllam accepisse mutationem: atque idcirco ait Apostolus: neque *spernit*, neque *superordinat*. Quod si humano testamento iam testatoris morte firmato nihil adici potest, nec iure quisquam ei abrogat auctoritatem, quid de diuino testamento sentiendum est, tanta scilicet auctoritate sancito?

D

ABRAHÆ DICTÆ SVNT PROMISSIONES, &c. Aptat rei propositæ similitudinem assumptam. quod autem ait Abraham, & semini eius dictas esse promissiones, tantam inuoluit obscuritatem, ut mirum dictu sit quàm multa ad huius loci explicationem

II.

a cap. 9. 17.

b cap. 1. 73.

a vlpian. l. pactum ff. de pollicit.

b cap. 9. 15.

c Budzus cō. men. linguae Græcæ. d Act. 1. 21. e Lucæ cap. 1. 72. f lib. locut. de Gen. cap. 93. g Psal. 82. 6.

h Luc. 22. 20.

i lib. 1. Locut. in Gen. c. 26.

k Authen. de nupt. §. dispo. nat. l. 1. legem quam dixit C. de pactis. l. 1. §. conueniat. C. de posuit.

c Ep. 1. c. 9. 7.

d cap. 9. 16.

e cap. 29. 16. cap. 46. 3.

f cap. 1. 2.

16.

I.

nem

nem à viris doctis excogitata sint, non sunt tamen omnia hîc recensenda, sed pauca quædam perstringenda breuiter, quibus rei difficultas & indicetur, & quoad eius fieri potest illustretur. Igitur Hieronymus, ut paulò antè monui, existimauit Apostolum dum ait se humano exemplo vti, culpam deprecari, quod apud rudes, & imperitos Galatas, hoc argumento abutatur, quod alioqui probè intelligeret prudentibus, atque eruditis non probatum iri. Ac primum quidem ad eam deprecationem pertinere putat, quod seminis nomen religiosius premat, & vrgear, tum quod nomine *σπέρματος* testamentum significet, cum potius ad fœdera, & pollicitationes pertineat. Ac seminis quidem nomen, quia est ut dicunt collectiuum, multitudinem sæpè significat, ut in libro Geneseos ^a, *Semini tuo dabo terram hanc*. Rursus ^b, *Suspice cælum, & numera stellas si potes; sic erit semen tuum*. Denique ^c, *Scito prenoscens quod peregrinum futurum sit semen tuum*. Additque Hieronymus numero, multitudinis ad sobolem significandam nusquam legi in sacris litteris: cur ergo Paulus nomen seminis ad vnum Christum detorquet? duplex affertur responsio: prima seminis nomen ita esse collectiuum, ut tamen vni non rarò tribuatur: *Posuit*, inquit ^d, *mibi Deus semen aliud pro Abel*. hoc est alium mihi filium pro Abel concessit. Rursus Angelus ad Abraham ^e: *Filiam ancilla faciam in gentem magnam, quia semen tuum est*. quasi dicat proles tua. Sed hoc loco esse nomen collectiuum non negant, sed illud contendunt non alludere Apostolum ad illa verba ^f: *In semine tuo benedicentur omnes gentes*; sed ad illa ^g: *Ero Deus tuus, & seminis tui*, & ad reliquas promissiones, quibus Abraham, & semen ipsius coniunguntur, atque idcirco numero multitudinis dixisse *ἐν τῷ σπέρματι*, id est promissiones. Denique vrgeri nomen seminis, quia Gentes, & Iudæi non sua quique ratione, ac per se ad Abrahamum parentem nostrum referuntur; sed ut in Christo, eiusque fide vniuntur, ita enim pertinere ad vnum semen, ut sit sensus; non dixit pollicitationes pertinere ad semina, quasi ad plures filiorum series, sed ad semen, hoc est vnâ posteritatem, cuius vnitatis ratio Christus est, eiusque fides, ut Christus non pro persona singulari accipiat, sed ut est ratio, qua omnes fideles in vnum mysticum corpus coalescunt, sub ipso vno Christo tanquam capite vnde corpus vniuersum sensum haurit, & vitam, cum quo mirificè coniungitur. Huc spectant illæ dicendi formæ, quas idem Apostolus ad Corinthios ^h, & Ephesios ⁱ usurpat, cum de vnitatem mystici corporis Christi differit. Hanc responsionem indicare vilis est Theodoretus ^k, qui hunc in modum scribit, *Cum Dominus Abraham, ex paterna domo eduxit, & ut in Palestinâ iret hortatus est; Benedicam, inquit, benedicientibus te, & execrabor execrantes te; & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ. Eiusdem generis pacta conuenta instituit cum Isaac, & Jacob, easdem ipsi quoque dans promissiones secundis, & tertiis priora confirmans: pacta ista per interpretationem declarauit Apostolus cum dixit; Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini eius, non dixit in seminibus quasi in multis, sed quasi de vno qui est Christus, apertissime ostendens humanitatem Christi ex semine Abrahæ effloruisse, & Abrahæ factam promissionem impleuisse: Iacob autem Patriarcha sibi, & parenti, auoque suo donatam benedictionem soli dedit filio Iudæ dicens, Non deficiet princeps ex Iudæ, & dux ex femore eius, donec veniat cui repositum est. & ipse expectatio gentium, quod de Salvatore Christo est promulgatum per Apostolica verba declaratur: ubi namque Apostolus indicauit patriarchis factas promissiones finem suum esse consecutas; admirandam illam emisit vocem nusquam Angelos assumpsit, tantum*

A non iniquiens minimè falsa est promissio. imposuit Dominus finem suum promissis, apertus est genibus fons benedictionis, semen Abrahæ assumpsit Deus, per hoc promissum antiquitus perficit salutem, per hoc gentium confirmat expectationem. Altera responsio est, nomen seminis nunc vnum, nunc multa significare, ut locus, & rerum ordo, ac ratio postulant. Hic omnino accipi pro vno, quia agitur de benedictione, quæ inaledictioni Adæ opponitur, quæ per certum aliquem hominem perficienda erat, non per Moysen, id est per legem, igitur per Christum, hoc est per fidem. Iudicium hîc non interpono meum, sed liberum permitto. cuique vitam vult sententiam sequi: mihi quidem prior responsio videri solet solidior, rem porro totam explicui in Epistola ad Romanos ^a. Quod igitur de nomine seminis obiicit Hieronymus alterutra responsione utcumque expeditur; certum enim est, pollicitationem illam Abrahæ potissimum spectare Christum, qui genus suum, si humanum ortum spectemus, refert ad Abrahamum fidelium omnium parentem. Dixi de nomine seminis, sequitur ut dicam de nomine *σπέρματος*. Hanc vocem maximè probasse videntur Septuaginta; alij ut paulò antè monui, pro ea posuerunt *συνέχου*, sed Septuaginta non semper eam vocem pro testamento usurpant, sed sæpe pro pactione, & fœdere, ut in libro Geneseos ^b, *Disponemus tecum testamentum*. Sic enim legit Augustinus pro Græca voce *σπέρματος*. Et David ^c: *Testamentum disposuerunt*, id est pactum. Et apud Lucam ^d in Cantico Zachariæ, *Memorari testamenti sancti*. Et in Actis Apostolicis ^e, *Vos estis filij prophetarum, & testamenti*. Ut enim ait Augustinus ^f his, & aliis similibus locis Latinus interpres testamentum posuit pro pactione. Lucas autem Græcæ linguæ peritissimus, in eius vocis vsu secutus videtur Septuaginta. igitur Chrysostomus, & Ambrosius vocem *σπέρματος* propriè de humano testamento accipiunt eo, quem paulò antè explicuimus, modo: neque aliter accepit Augustinus, qui addit, quod mors testatoris valet ad confirmandum testamentum eius, quia consilium mutare iam non potest hoc immutabilitas promissionis Dei valet ad confirmandam hereditatem Abrahæ, cuius fides deputata est ad iustitiam, & ideo semen Abrahæ, cui dictæ sunt promissiones, Christum dicit Apostolus, hoc est omnes Christianos fide imitantes Abraham, quod ad singularitatem redigit commendando, quod non dictum est, & seminibus, sed semini tuo, quia & vna est fides, & non possunt similiter iustificari qui viuunt ex operibus carnaliter cum his, qui viuunt ex fide spiritaliter. Alij, ut dixi, testamentum accipiunt pro pactione, quos nos in paraphrasi secuti sumus. Itaque ut hæc omnia intelligit Apostolus pertinere propriè ad Christum vnâ cum suo mystico corpore; ut enim ait Ambrosius, in Christi nomine omnes gentes benedicuntur per fidem. Concludit autem hunc locum his verbis: hæc disputatione sua Apostolus quasi reos falsari testamenti designat, qui credentes in Christum etiam de lege aliquid sperant, ut non solum salus promissa in Christo, sed & in lege sit: ideo probat promissionem benedictionis in solo Christo factam. Videtur autem Ambrosius in explicanda benedictione Abrahæ secutus Hebræos codices, qui significant fore ut omnes gentes in semine Abrahæ sese beatas prædicent: quod proculdubio de Christo accipiendum est. Quæ cum ita sint, siue testamentum propriè, siue pactum accipiamus, eadem est argumenti vis: sed si pactionem intelligamus, nullus erit in voce *σπέρματος* tropus, aut figura: sin autem intelligamus testamentum, hoc quidem loco cum agitur de humano testamento propriè; in iis verò, quæ consequuntur, testamentum confirmatum à Deo, im-

II.

a cap. 1. disput. de Christi genealog.

b cap. 26. 18. c Psal. 82. 6.

d cap. 1. 72. e cap. 3. 25. f lib. 1. locut. de Gen.

h Ep. 1. c. 12. i 12. 14. i cap. 1. 3. k Dial. 1.

propriè, & metaphoricè accipitur pro pacto, & promissione, ea maximè ratione, quam ex Augustino explicuimus.

17. **HOC AUTEM DICO TESTAMENTUM, &c.**

I. Ob hunc potissimum locum Hieronymus vocem *Agathus* pro pacto, seu fœdere accipi oportere contendit, quem nos in paraphrasi secuti sumus: illa enim promissio facta Abraham propriè fœdus, & pactio quædam fuit, testamentum nonnisi metaphoricè, & improprie, quod etiam Chrysostomus agnouit, qui propterea negat exemplum omni ex parte rei propositæ conuenire, & ob eam causam præmonuisse Apostolum se humano more loqui, & Galatarum captui sese accommodare. Præter ea verò quæ paulò antè ex Augustini sententia attulimus, hæc etiam addi potest ratio similitudinis, quòd quemadmodum testamentum testatoris morte firmatum nullo ex subsequenti euentu infringi, aut mutari potest; ita illa diuina pactio postquam sancita est, diuinòque sacramento firmata ac roborata promulgatione legis, quæ tanto post facta est, rescindi, aut antiquari non potuit. quòd si lex vim habet iustificandi, profectò irritum est id, quod diuino illo testamento, seu pactione continebatur, libro Geneseos expressa: quo nihil dici potest absurdius cum humana testamentis, aut si maius pacta conuenta ubi rata & firma fuerint, nulla possint auctoritate mutari. Porro de annorum numero, quem hoc loco ponit Apostolus, ingens est controuersia; nam Stephanus in Actis Apostolicis^a Abraham posteros ait annos quadringentos seruitutem seruasse in Ægypto, quod olim futurum fuisse, in libro Geneseos^b Deus ipse prædixerat: *Subiicient, inquit, eos seruituti, & affligent quadringentis annis.* Hic verò Apostolus numerat triginta supra quadringentos, quot numerantur in Exodo^c. verum uterque numerus si recta ratione ducatur optimè constabit, & de priori quidem quadringentorum annorum numero, ita hæsitauit Hieronymus^d, ut nodum prorsus censuerit inextricabilem. Augustinus^e autem annos quadringentos, ab ortu Isaac numerandos putat: inde enim ad exitum usque populi ex Ægypto anni numerantur quinque supra quadringentos. conuenit autem inter omnes, minutos numeros plerumque negligi, & in annorum enumeratione non raro omitti.

II. Dicuntur autem filij Israel quadringentis annis vexati plurimisque molestiis affecti, non quòd toto eo tempore dira passi sint, sed quòd in eius magna parte multa tulerint aduersa: qua ratione cum dicimus primis centum nascentis Ecclesiæ annis floruisse Apostolos, & Apostolicos viros, non significamus totos illos centum annos superfuisset, sed illo primo sæculo inter mortales vixisse. Hoc igitur spectauit Moses in Genesi, & Stephanus in Actis Apostolicis. de hoc verò numero, quem hoc loco ponit Apostolus, quamquam multis videtur obscura, & impedita quæstio; sic tamen sentiendum videtur numerandos esse ab anno ætatis Abraham septuagesimo quinto, cum, ut scriptum est in Genesi^f, primum illi diuinitus promissum est fore, ut in eo vniuersæ cognationes terræ benedicerentur, à quo tempore usque ad legem latam hic integer annorum numerus effluxit, ut ex Iosepho^g, Eusebio^h, & Augustinoⁱ colligitur; necesse ut sit eos toto, quod aiunt, errare cælo, qui existimant Hebræos, annos triginta supra quadringentos in Ægypto seruasse. quod enim legitur in Exodo^k explicandum est ex interpretatione Septuaginta, qui habitasse scribunt filios Israel non in Ægypto tantum; sed in Ægypto, & terra Canaan annos quadringentos triginta: & si rectè annorum ratio subducatur res tota perspicua fiet. Hæc enim pactio, ad quam Paulus hoc loco alludit, imita est

Iustinian. Tom. 2.

A anno ætatis Abraham quinto, & septuagesimo, ab eo tempore usque ad ortum Isaac, qui genitus est anno Abraham centesimo, fluxerunt anni viginti quinque, quibus si addas annos ætatis Isaac octoginta supra centum, existent anni ducenti quinque. Porro anno decimo ab obitu Isaac, cum Ioseph filius Iacob numerum, & tricesimum ageret annum; Iacob cum vniuersa familia ingressus est Ægyptum. quòd si ducentis quinque annis addas decem, qui ab obitu Isaac ad ingressum in Ægyptum præterierunt, efficientur anni ducenti, & quindecim. Ab ingressu Iacob ad obitum Ioseph lapsi sunt anni vnus, & septuaginta, qui si addantur numero superiori, constabunt annos ducentos octoginta sex. Ad explendum autem hunc numerum, quem in præsentia ponit Apostolus, supersunt anni centum quadraginta quatuor, quibus

B filij Israel post obitum Ioseph Ægyptiacam seruitutem tolerarunt. Quamobrem appareret verè dixisse Paulum post annos quadringentos, & triginta, latam fuisse legem, quandoquidem tertio mense ab egressu ex Ægypto in monte Syna perlata est. quod alia ratione planè conficiet; constat enim à promissione facta^a Abraham ad ingressum filiorum Israel in Ægyptum fluxisse annos quindecim supra ducentos, hoc est viginti quinque ad ortum Isaac, octoginta supra centum ad eius mortem; inde ad ingressum decem: nam Iacob anno Isaac sexagesimo natus est: cum verò ingressus est Ægyptum annum agebat centesimum trigessimum: ita existunt anni ducenti quindecim. ab ingressu Iacob ad obitum Ioseph lapsi sunt anni vnus supra septuaginta, quibus si addas annos centum quadraginta quatuor; efficientur anni quadringenti triginta, quot ab Apostolo numerantur.

C Neque est quod quisquam miretur tam breui tempore in Ægypto potuisse filios Israel in tantum numerum excrecere, quantum in egressu Scriptura describit; ea enim de re tota alibi disputauimus, ostendimusque peculiari quadam providentia factum, ut populus cresceret, ac multiplicaretur. atque in Palestinam perduceretur. Illa igitur lex non potuit diuinam pollicitationem irritam reddere. Hoc enim est quod ait, *Non irritum facit ad euacuandam promissionem*; sentit enim Apostolus pollicitatione illa diuina contineri gratiæ iustificantis promissionem, quæ vnus Christi meritis tribuenda erat. quòd si lex afferre potuisset iustitiam; illam sine dubio diuinam pollicitationem irritam, atque inanem reddidisset, ut confestim explicat.

NAM SI EX LEGE HÆREDITAS, &c. Ita planè concludit Apostolus. Si lex potest afferre iustitiam, & tribuere hæreditatem, profectò irrita facta est prior illa promissio: at constat ratam illam esse, ac firmam. Hoc autem maximè vrget Apostolus, quod præcipue contra pseudoapostolos facit; cum enim Iudæi, ut ait Ambrosius, vltro fateantur pollicitationem Abraham etiam post legem vim suam, ac robur retinere, imperitè tamen contendunt absque legis obseruatione neminem posse iustificari, cum Abraham ante legem conditam iustitiam adeptam esse non negent: ita miseri non intelligunt, si vi legis expectanda sit iustificatio, excludi promissionem, ea verò exclusa fidem Abraham reddi prorsus inanem, quæ tamen sine lege verè iustificat, ut olim fidelium omnium parentem Abrahamum iustificauit. Quin etiam addit Augustinus, si lex iustificat, non potuisse Abrahamum iustificari, qui tanto temporis intervallo legem præuertit: quod quia Iudæi admittere nulla ratione possunt, fateri coguntur non legis operibus homines, sed fide iustificari. Quemadmodum autem nos quidem alterum Christi aduentum præcessisse credimus, alterum futurum speramus; ita veteres patres

c vtrumque

a Gen. 12. 9.

18.

I.

a cap. 7. 6.

b cap. 15. 13.

c cap. 12. 40.

d Ep. ad Dam.

e Quæst. 47.

f in Exod. &

lib. 16. de Ci-

uit. cap. 14.

f cap. 12. 3.

g lib. 2. antiq.

cap. 1.

h in Chron.

i q. 47. in Ex.

& lib. 16. de

Ciuit. cap. 24.

k cap. 12. 40.

a cap. 3. 16.

utrumque expectabant, eaque fide iustitiam assequerentur. Huc enim referri putat Augustinus, quod de Abrahamo scriptum est apud Ioannem^a, *Abraham exultavit, ut videret diem meum: vidit, & gavisus est.* Itaque hæc videtur huius argumenti vis. Abrahamo Deus promisit se merito Christi venturi largiturum gratiam, & iustitiam cunctis gentibus, ac nationibus; non potuit igitur lex quemquam sua vi iustificare: nam alioqui falsò Deus pollicitus esset, fore Christum totius humani generis redemptorem, atque auctorem eius gratiæ, qua homines iustificantur: certum autem est Deum mentiri, aut fallere non posse, atque ita consequens est verissimam, ac certissimam esse eius pollicitationem, atque adedò legem alium quempiam ob finem latam esse, quam ut iustificationem afferret. Cum autem hæc ita sint, merito subiicit necessariam, ut loquitur Augustinus, & ut ego interpretor, perobscuram quæstionem.

19.

I.

b lib. 1. tract. 24.

QVID IGITUR LEX, &c. Si fides, ait, iustificat, eiusque beneficio veteres patres iustitiam adepti sunt; quid necesse erat tanto post legem condere? sic enim omnino legendum esse docuit Augustinus^b, cum in hunc locum aliter distinxisset. Ostendit autem Apostolus quæ causa fuerit condendæ legis, ne quis existimaret legem tamquam superuacaneam, atque inutilem prorsus esse damnandam. Ait autem latam fuisse legem propter transgressionem, hoc est ut Chrysostomus, & Hieronymus explicant, ad eas cohibendas, & coercendas. Quamquam enim lex illa dum quæ faciendæ, quæque honesta sunt præcipit, prohibetque contraria, non potuit omnino peccatum extirpare, ac radicis extirpare; coercere certe, ac cohibere aliqua ratione potuit, saltem metu supplicij iniecto: alia tamen ex parte augebat potius peccatum, eiusque vires magis, ac magis apparebant, ut paulò post ex Augustino docebimus. Videtur autem Hieronymus de iis præceptis loqui quibus ceremoniæ, sacrique ritus ad Deum colendum instituti continebantur, de quibus loquitur Ieremias^c.

c cap. 7. 22.

Quia non sum locutus cum patribus vestris, & non præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Ægypti, de verbo holocaustorum, & victimarum, sed hoc verbum præcepi eis dicens, Audite vocem meam, & ero vobis Deus. Significat enim illa præcepta non fuisse per se expectata, sed ad cohibendam idololatriam ac propterea Hieronymus ait, post offensam in eremo populi, post adoratum vitulum, & murmur in Dominum lex transgressionem prohibitura successit: nam alioqui ante scelus idololatriæ, præcepta decalogi, aliæque non pauca fuerant populo promulgata. Addidimus autem in paraphrasi alteram interpretationem, quæ est Augustini, latam fuisse legem superbienti populo, ut quoniam gratiam caritatis nisi humiliatus accipere non posset, & sine hac gratia nullo modo præcepta legis impleret, transgressionem humiliaretur, ut quæreretur gratiam, nec se suis meritis saluum fieri (quod superbum est) opinaretur, ut esset non in sua potestate, & viribus iustus, sed in manu mediatoris iustificatus impium. Putat enim Augustinus existimasse Paulum datam fuisse legem, ut cognosceretur peccatum, quod non semel docuerat in Epistola ad Romanos^d. Nam per legem, inquit, cognitio peccati.

d cap. 3. 20.

e Ad Rom. 7.

7.

f cap. 5. 20.

Et^e: *Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret. Non concupisces.* Denique^f: *lex subintravit, ut abundaret delictum.* non quodd vellent Deus scelera, atque flagitia in immensum crescere, sed quodd ex multitudine, & grauitate scelerum futurum esset, ut mortales agnoscerent gratiæ opitulantis necessitatem; idque tantisper donec veniret semen, cui promiserat, hoc est donec veniret Christus siue per se, siue cum suo corpore, id est Ecclesia. Est enim, ut nonnulli volunt, mutua

A quædam relatio inter semen, id est fideles, & ipsam fidem: nec potest à fide, aut fidelibus separari Christus, quia est fidei veluti materia, fidelium autem caput. Tamen enim ante legem multi fuerunt fideles merito Christi iustificati: erant tamen omnes veluti in crepusculo matutino, sole nondum exorto: nos Christi aduentum insecuti, in ipsum meridiem incidimus. Tunc igitur dicitur nondum aduenisse semen, hoc est Christus, & fides, quia illi ut scriptum est in Epistola ad Hebræos^a, nondum acceperant promissionem. Accedit quodd ante Christi aduentum, & promulgatum gentibus Euangelium, nondum aduenerat semen illud Abrahæ, quatenus complectitur omnes terræ nationes. Negare non possum hæc subtiliter, & ingeniosè disputari; interea tamen veror, ut omnia possint consistere: nam cum propositum sit Paulo ostendere ad illam benedictionem assequendam non esse necessariam legis obseruationem, sed solam satis esse fidem, immò verò hæc duo inter se pugnare, & sese mutuo excludere, constetque iustos, qui sub lege vixerunt, ei fuisse omni ex parte subiectos; saltem in illis ostendere non possumus legem fidei repugnare, nisi existimandum sit illos non pertinere ad semen, id est Ecclesiam, quod est impium. Itaque dicendum est cum Chrysostomo, & aliis legem tantisper datam esse ad coercenda, vel deregenda flagitia donec veniret Christus, quem illa Abrahæ promissio potissimum spectabat. Quod videtur referenda quæ scribit Isaias^b; *Venerit ex Sion qui eripiat, & auertat impietatem à Iacob, & hoc illis à me testamentum cum abstulero peccata eorum.*

a cap. 11. 13.

II.

b cap. 59. 20
Ex. 70. apud Ambrosium.

c lib. 5. ca. 26.

C Irenæus^c porro semen, de quo hoc loco Apostolus, refert ad illud quod olim dictum est ad mulierem, & serpentem: *Inimicitias ponam inter te, & mulierem, & semen tuum, & semen illius: ipse tuum observabit caput, & tu observabis eius calcaneum.* Ex eo enim, inquit, qui ex muliere virgine habebat nasci secundum similitudinem Adæ præconabatur observans caput serpentis, id est semen, de quo ait Apostolus in Epistola ad Galatas, *legem factorum posuimus donec veniret semen cui promissum est.* Addit autem Chrysostomus: *si usque ad Christi aduentum data lex est; quid eam longius ultra tempus præfixum proferre conaris?* Subdit Apostolus, *Ordinata per Angelos in manu mediatoris.* Angelorum operam in tradenda lege intercessisse asserit etiam Stephanus^d.

D *Acceperitis, inquit, legem in dispositione Angelorum.* græcè *ἐν διατάξει ἀγγέλων* non quodd Angeli ea præcepta constituerint, cum fuerint ministri, atque internuntij, qui tantum Dei nomine, atque auctoritate legem, ac præcepta promulgarent, atque idcirco personam Dei quodammodo sustinebant, & veluti pro imperio præcipiebant, alioqui eorum opera, *ὑποτάγη* potius quam *διάταξις* dici poterat. Porro Stephani, atque Apostoli verba ad ceremonias præcipue referenda esse nonnulli existimarunt, sed, ut arbitror, minus rectè, ut planius alibi doceo. Sed quid sit in manu mediatoris, græcè *ἐν χειρὶ μεσίτου* haud facillè dixerim. Idem Stephanus cum de Moysi ministerio in ferenda lege loqueretur, dixit *ἐν χειρὶ αὐτοῦ*, id est per manus eius. Et Ioannes^e, *Lex per Mo-*

d Act. 7. 31.

e cap. 1. 17.

E *sem data est, ἐν χειρὶ Μωϋσέως.* Hic dicit Paulus in manu, duplici, ni fallor, Hebraismo: alterum est in præpositione in, quæ sæpe apud Hebræos significat instrumentum, & intermediam causam, qualis est internuntius, de quo hic agitur: sic apud Oseam^f, *In manu prophetarum assimilatus sum.* & apud Aggaum^g, *Factum est verbum Domini in manu Aggai.* Alterum est in voce manus, quæ Hebræis ponitur pro causa quoquo modo conficiente: & interdum pro causa præcipiente primaria, ut in libris Regum^h *Manus Ioba reum est.* aliàs pro causa præcipiente quidem, sed secundaria:

f cap. 12. 10.

g cap. 1. 1.

h lib. 2. ca. 4.

16.

sic

a cap. 17. 4.
b cap. 7. 35.
c 1. Reg. 18.
46.
d lib. 1. c. 10.

III.

e Hxr. contra
Manich. quæ
est 66.
f apud Græca
Scholia.

g 2. ad. Cor.
3. 7.

h cap. 5. 5.

i cap. 12 &
14.
k cap. 8. 6. 9. 5.
& 12. 24.

l cap. 5. 5.

m Caicjan.

n Psal. 14. 2. 4.

fic Iosue^a: Dominus præcepit nobis per manum Mosi. & in Actis Apostolicis^b, Redemptorem misit cum manu Angelis. Nonnumquam pro primaria causa mouente. sic legimus de Elia^c, Facta est manus Domini super Eliam. Non raro pro instrumento, vt apud Esdras^d, Leuita laudarent Deum per manus Dauid; id est Psalmis, & hymnis Dauidis, à Dauide pridem conscriptis. Illud multò difficilior videtur, de quo nondum satis liquet; quis sit ille *μεσίτης* quem nos cum Theologis mediatorem, Tertullianus non raro sequestrem, alij internuntium vocant: plerique Christum intelligunt Dei hominumque mediatorem, qui tamen ipsi in varias abiere sententias, dum ea, quæ mox sequuntur, conantur interpretari; Epiphanius^e, & Gennadius^f Mosem significari malunt. Et profectò qui Christum hic faciunt mediatorem, non facillè expedient humanam-ne, an diuinam naturam spectent: nam humanam quidem quorsum hic attingant, quæ tanto post legem datam diuino verbo adhæsit? Diuinæ verò Christi personæ quis nisi planè Arrianus sit instrumenti, ac ministri efficietiam tribuat? quis eum ab Angelis quasi à superioribus quidquam accepisse dicat? At vtrumque hoc loco mediatori tribuitur. Quid quod de lege hic disputat Paulus, vt opponitur promissioni, id est, vt dicitur, ministratio mortis, necesse planè vt sit illius ministerium, atque internuntium Christo Domino promissionis vnico mediatori, ex altera parte respondere? Quantum verò in iis, quæ consequuntur cum superioribus attexendis laborandum sit mox apparebit: videtur tamen hæc Chrysostomi, Oecumenij, & Theophylacti sententia, qui semen promissum, id est Christum fuisse putant veluti manum, atque organum ad ferendam legem adhibendum, vt eius potestate data sit lex, qui est Dominus etiam Sabbati, ac verus legislator, qui deinde sua auctoritate legem latam antiquare potuit. Si Mosem dicas esse nuntium, & sequestrem, auctorem habes Mosem ipsum in Deuteronomio^h, cuius ipsa verba proferam paulò post; quæ ad illud tempus referenda sunt, cum videlicet populus Dei loquentis vocem, & præcipientis maiestatem ferre non posset, vt scriptum est in libro Exodiⁱ. Conferendus est hic locus cum Epistola ad Hebræos^k; ibi enim Paulus de Christo hunc in modum scribit, *Nunc autem melius sortitus est ministerium, quanto & melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est.* Quibus verbis videtur alludere ad id, quod Moses ipse in Deuteronomio^l de suo munere scribit. Ego, inquit, *sequester, & medius fui inter Dominum, & vos in tempore illo, vt annuntiarem vobis verba eius.* quod etiam spectauit Epiphanius cum dixit, *legem datam fuisse in manu mediatoris per fidelem seruum Mosem.* Hanc sententiam quippe superioribus, & iis, quæ consequuntur magis coherentem in paraphrasi posui. Caterum qui hoc loco Christum mediatorem intelligunt, magnos omnino sequuntur auctores Chrysostomum, Theophylactum, Oecumenium, Ambrosium, qui Angelos Dei nuntios intelligit, id est Mosem, Iesum Naue, & ceteros prophetas, vsque ad Ioannem; cum tamen verè de beatis mentibus loquatur Apostolus, vt & Stephanus in Actis Apostolicis. Quod autem spectat ad vocem mediatoris, nescio quid in mentem venerit quibusdam^m pro mediatore, *dimidiatorem* substituere, quasi is qui legem promulgauit, genus humanum dimidiauerit dum Hebræorum gentem à ceteris nationibus segregauit, cum tamen græcè scriptum sit *μεσίτης*, non autem *ἡμισυεύς*, à verbo *ἡμισυεύειν*, quod significat dimidiare, vt ait Dauidⁿ: *Viri sanguinum, & dolosi non dimidiabunt dies suos.* vt nihil dicam vocem

Iustinian. Tom. 2.

A *dimidiator* Latinis penitus esse ignotam. Neque verò Deus legem idcirco tulit, nec Moses propterea eam promulgauit, vt Iudæorum nationem à ceteris secerneret, quod faciebat circumcisio; sed vt externo illo cultu populum in religione, ac pietate contineret. Qui Græcam vocem interpretantur *intercessorem*, non satis videntur vim Latine vocis agnouisse. intercedere enim olim ij dicebantur, qui legem promulganti reluctabantur; sic Tribuni plebis sapius senatusconsultis, aut consulibus aliquid proponentibus intercedere dicebantur cum legem, vel senatusconsultum oppugnabant. quod addunt reddi posse *conciliatorem*, ferri vtrumque potest.

MEDIATOR AUTEM VNIVS NON EST, & c. Qui de Christo hæc interpretantur, miris se modis torquent, & versant in omnem partem, vt locum difficillimum expediant. Sunt qui putent hunc esse sensum: Si Christus mediator est, certè non vnus, sed vt minimum duorum mediator sit oportet: atque qui Deus vnus est, non ergo solius Dei, sed Dei, atque hominum mediator erit. Non igitur satis est legis doctrina ad hominū genus Deo immortalis conciliandum; sed necessariò adhibendus est mediator. Verè, non nego. Sed quid hæc ad Pauli institutum? Qui verò contenderent quod existimabant pseudoapostoli cum fide Christi legem Mosi comitendam; qua, quæso, ratione hoc argumento premerentur? Alij paulò aliter accipiunt; *Mediator*, inquit, *vnus non est*, sed vt minimum duorum: si igitur Christus mediator est, vt re vera est, Dei, atque hominum mediator dicendus erit, ita tamen vt cum sit verus Deus, non duo constituendi sint Dij, quorum alter alteri satisfaciatur, sed vnus, atque idem Deus sit Christus cum Patre, ac beato Spiritu. de quibus nihil habeo dicere, nisi bellè quidem, sed extra chorum; quorsum enim hæc de Christi diuinitate, deque vnitrate Trinitatis afferantur? Ambrosius hanc fermè in modum explicat: *Mediator non est vnus tantum populi, sed duorum, id est Gentilis, ac Iudaici, quos Christus vni inter se copulauit sublata distinctionis ratione, cum vtrumque Deo conciliauit. interim tamen Christus est vnus, ac verus Deus.* Denique alij ad duas naturas in Christo hypostaticè copulatas referunt: cum enim Christus sit vnus Deus, qui in diuina, atque humana natura subsistit; non vnus, sed duarum naturarum mediator est, sed vnus tamen Deus. Verum quomodo ista cum præcedentibus, & sequentibus cohæreant, mirum apud omnes silentium. Qui Mosem mediatorem appellari censent rerum *ἀνθρώπων* vtrumque tenent: vix tamen inter illos quemquam inueni, qui in his nodis explicandis mihi planè satisfaceret. Mediator, aiunt, id est Moses, de quo supra dictum est, vnus non est, non est ille vnus, planèque immutabilis consilij, & voluntatis, cum sit mortalis, & ceterorum hominū more mutationi obnoxius: at Deus vnus, idemque est sui semper similis, & in suæ diuinæ prouidentiae decreto semper perseverans, nullius mutationis capax. Sed mediatorem antonomasticè significare Mosem facillè admiserim; ellipsis tamen, quæ necessariò admittenda est in illa dicendi forma, *vnus non est*, id est vnus consilij, ac voluntatis; nimis est violenta, atque haud scio, an alio persimili exemplo confirmari queat. Itaque alij dicunt, Mosem non fuisse mediatorem vnus, id est populi cum Deo amore, & caritate coniuncti, & quasi in vnum coaliti, quia apud eos, quibus cum nobis conuenit, internuntio non egemus; sed apud illos, à quibus dissidemus. Ita populus olim Iudæorum, Dei loquentis maiestatem pertimescens, Mosem adhibuit sequestrem, & internuntium. Tantum ergo abest,

e 2 vt lex

ut lex lata per Moſem ſit vinculum noſtræ cum A Deo coniunctionis, ut ſit potius certiffimum noſtræ ab illo alienationis argumentum, cum egeamus mediatore inter nos, & Deum, qui quidem mediator inter ea, quæ vnum ſunt, adhiberi non ſolet, ac ne poteſt quidem. illa porro, quæ ſeſe mutua caritate complectuntur dici quodammodo vnum, probatione non indiget: loca plurima id oſtendunt. apud Ioannem ^a ait Chriſtus, *Ut omnes vnum ſint, ſicut tu Pater in me; & ego in te; ut & ipſi in nobis vnum ſint.* Et Paulus ipſe ad Corinthios ^b: *Qui adheret Domino, vnus ſpiritus eſt.* Vnde ſequitur fidem Euangelicam vnam eſſe, qua fideles Chriſto coaliti benedictionem illam omnium gentium percipiunt. Addit verò Paulus, *Deus autem vnus eſt*, id eſt immutabilis, ac ſui ſimilis, quod aſſerit Malachias ^c, *Ego enim, inquit, Dominus, & non mutor*; videtur enim Apoſtolus hoc loco vſus tropo, ſeu figura, de qua Quintilianus ^d, cum vocem *vnus* non eadem ſignificatione vſurparit. Atque hoc tamquam probabilius in paraphraſi ſecuti ſumus, cui ſententiæ mirè congruunt, quæ de lege ſubduntur, cum quærit Apoſtolus, num ea diuinis promiſſionibus aduerſetur, quod planè ait neceſſariò eſſe dicendum ſi illa vi ſua iuſtificat: ita enim ponit promiſſionem illam Abrahamæ, pertinere ad omnes, & excludere opera legis: quo ſit, ut ſi opera legis neceſſaria ſint ad iuſtificationem, prior illa gratuita pollicitatio nequeat conſiſtere, ſed vi legis ſubſequentis reſcindatur, & corruat. Poſſis etiam hoc modo verba Pauli accipere: Mediator vnus non eſt, hoc eſt verum mediatorem vnus duntaxat populi procuracionem ſuſcipere nequaquam decet; ſed omnium gentium, ac nationum ſaluti, atque incolumitati proſpicere: cum enim Deus vnus ſit omnium conditor, omnes gentes ſalvas eſſe cupit, ut ad Timotheum ^e probat Paulus. Quamobrem non potuit Moſes veteris legis miniſter illius legis præſidio omnibus gentibus iuſtitiam, & ſalutem afferre, quæ tamen præſca illa Abrahamæ pactioe promittebatur. quæ videtur Genadij explanatio apud Oecumenium; ſic enim ſcribit, *Dicit ergo quod Moſes quidem mediator fuerit ad dationem legis, ſed vni ſoli genti mediator fuit: oportet autem eum, qui verè mediator futurus eſt erga vnum Deum omnium gentium creari, non ſuper mediationem vnus gentis, ſed omnium gentium, quadoquidem etiam omnium gentium vnus eſt Deus. Hunc autem eſſe oportet non nudum hominem, qualis erat Moſes; ſed Chriſtum filium Dei, qui idem ſimul verè Deus eſt, & verè homo, & cognatione, quam ad vtrumque habet, vtrumque in ſe ipſo coniungit.* Quæ cum ita ſint, quæ in præſentia de Chriſto mediatore diſputantur ab Auguſtino, vera quidem ſunt, ſed ad huius loci explanationem non magnopere pertinent. Quæ item Ambroſius de Chriſto omnium gentium liberatore acutè docet, vix poſſunt huic loco aptari. quod ipſum de Hieronymi ſententiâ exiſtimandum videtur. quæ enim ſequuntur apud Paulum, aliò ſpectant, ut mox conſtabit. Sunt qui exiſtiment hæc vniuerſum de mediatore dici, ut appareat quis eo nomine dignus cenſendus ſit, ut paululum Apoſtolus ab inſtituto digrediat, ut hinc tamè colligat, quod ad cauſam maximè pertinet, non legis auctoritate, ſed Chriſti beneficio iuſtitiam comparari, cum ille ſit Dei, & hominum vnus mediator, qui fœdus inter ipſos ſancire, & hominum Deo voluntates ſubdere, & ab illo ad nos gratiam, iuſtitiamque deducere poteſt. Nec deſunt qui hæc ficta veluti perſona putent ab Apoſtolo aduerſus ſuperiora obici, ſi in lege ferenda mediator adhibitus eſt, cum is non niſi inter eos adhibeatur, qui cum animis diſſideant,

ad pacem, & concordiam adducuntur; proſectò ſequitur in illa veteri legiſlatione fuiſſe homines Deo, mediatoris opera conciliatos, ut Paulus iis, quæ mox ſequuntur, hoc veluti relum depellat: ſed ut diximus in paraphraſi, apparet hæc à Paulo in propria perſona dicta eſſe, magnamque vim habere ad ſuperiora explicanda: nam ſi hanc ſententiâ ſequamur, neceſſe erit admittere in his, quæ ſequuntur, inutilem repetitionem eius, quod antea dixerat, fore alioqui legem diuinæ pollicitationi repugnantem.

LEX ERGO ADVERSUS PROMISSA DEI, &c. Vnde ortum habeat hæc quaſtio iure quaeras: neque enim ex iis, quæ proximè dicta ſunt, pendere videtur, itaque exiſtimarunt nonnulli ſpectare Paulum ad verba illa, quæ paulò antè dixerat, *Lex propter transgreſſionem poſita eſt*, ut ſenſus ſit: Si lex igitur ad coercenda, aut retegenda peccata lata eſt; quid de illa cenſendum putabimus? numquid exiſtimandum eſt eam cum præſcra illa Abrahamæ promiſſione pugnare, & præuertere quod illa multò poſt futurum pollicebatur? ſed vereor, ut hæc explicatio probari poſſit, cum Apoſtolus quaerat, num lex promiſſioni aduerſetur, hoc eſt cum illa pugnet, & eam euertat: quod longè aliud eſt, quàm præcurrere, & anteuertere. Neque enim quiſpiam dicet ſecum ipſum pugnaſſe Deum, cum olim Noè ^a centum viginti annorum ſpatium præſcripſit, quod deinde viginti annis præuertito. Si igitur lex præſtituſſet id, quod olim Abrahamæ pollicitus erat Deus, nulla ratione promiſſionem irritam redderet, cum nullum certum tempus euentui futuro præfixum ſit. Illam autem promiſſionem pertinere ad Chriſtum, affirmavit quidem Paulus: ſed poſſent fortasſe pseudoapostoli inſiciari. quocirca in alim ex proximè dictis quaſtionem exiſtere; ſi enim lex per Moſem mediatorem Angelorum opera lata non habuit vim conciliandi Deo omnes gentes, quod olim Abrahamæ promiſſum erat; quid de illa lege ſtaquenus? an promiſſionem illam antiquauit, & quod omnibus gentibus promiſſum erat, veluti in anguſtum deductum ad vnam Iudaeorum nationem reductum eſt? apage, inquit Apoſtolus, ut hoc quiſquam admittat: iſto enim modo fatendum eſſet potuiſſe legem illam vi ſua gratiam, & iuſtitiam impertiri. quo admiſſo, omnis diuinitus tradita Scriptura repudianda erit; quæ oſtendit legem omnia propemodum peccata inuoluſiſſe, tantum abeſt ut abſtulerit. ait igitur, *Si enim data eſſet lex, quæ poſſet viuſficare*, hoc eſt vitam gratiæ, & iuſtitia parere, iuſtitia, inquam, quæ hominem Deo conciliaret; (nam legalem iuſtitiam, ut ait Ambroſius, proculdubio tribuebat) proſectò gratia, & caritas legi referenda eſſet accepta, quod Scripturæ repugnat. quocirca rectè ait Hieronymus, *legem mediam fuiſſe inter promiſſionem, & promiſſionis euentum, non ut promiſſionem excluderet, ſed potius obſignaret, ut quoniam per arbitrij libertatem noluerunt innocentes expectare promiſſum, legalibus vinculis præpediti, & in ſeruitutem mandatorum reſacti, cuſtodirentur in aduentum futura in Chriſto fidei, quæ finem repromiſſionis afferret.* Quod planius ipſe Apoſtolus explicat non ita multò poſt. Quoniam autem potuiſſent Galatæ, aut pseudoapostoli reſpondere hoc ſe maximè contendere legis obſeruationem iuſtificare; rectè ſubiicit:

SED CONCLUSIT SCRIPTURA, &c. Atqui, inquit, hoc dici non poteſt: omnes enim ſacræ literæ, ut interpretatur Chryſoſtomus, apertiffimè prædicant cunctos mortales eſſe peccato inquinatos, ut conſtat in Epistoſola ad Romanos ^b. Alij putant *νόμος*, quam hoc loco nominat Apoſtolus, idem ſignificare, quod alibi apud eundem *ζυγος*, hoc eſt occiden-

a cap. 17. 11.

b ep. 1. c. 6. 17.

II. e cap. 3. 6.

d lib. 9. c. 2.

e ep. 1. c. 2. 4.

III.

21.

I.

a Gen. 6. 3.

22.

I.

b cap. 3. 9.

occidentem litteram, quam solam legem gratiæ præsidio destitutam alibi explicuimus: nam & illa indicare, adeoque exaggerare peccatum potuit, tollere vel expiare non item. Vtramque explicationem huic loco conuenire posse existimauimus, atque ita utramque in paraphrasi complexi sumus. Omnis igitur diuina Scriptura docet veram iustitiā à Christo salutis auctore expectandam esse, omnes autem homines etiam Iudæos flagitiis, atque sceleribus esse

contaminatos. Dominus, inquit ^a David, de cælo profpexit, ut videat si est intelligens, aut requirens Deum. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Lex porro ipsa, ut ait Augustinus, ostendebat peccatum esse quod illi per consuetudinem cecati possent putare iustitiam. Et Ambrosius: Lex, ait, ad hoc data est, ut peccatores reos se scirent apud Deum; manifestatis enim peccatis suis conclusi sunt, ut se excusare non possent, sed quærent misericordiam. Confert autem hunc locum cum iis,

quæ scribit Apostolus in Epistola ad Romanos ^b. Sed non est, ut ait Hieronymus, existimandum legem auctorem esse peccati, quia omnia sub peccato conclusisse dicatur, cum mandatum quod ex iure præcipitur ostendat potius, arguatque peccatum, quam sit causa peccati, quomodo & iudex non est auctor sceleris, nequam homines vinciendo, sed concludit eos, & nocentes sententia sua auctoritate pronuntiat, ut debitos pœna indulgentia postea si voluerit principalis absoluat. Denique Chrysostomus: Quoniam, inquit, Iudæi ne sentiebant quidem sua peccata, non sentientes autem nec desiderabant remissionem: dedit legem quæ proderet vulnera, quo medicum requirerent. Quod autem ait conclusit, Græcè est *ᾠκείωνται*, quomodo etiam dixerat in Epistola ad Romanos ^c, Conclussit enim Deus omnia in incredulitatem, ut omnium misereatur. Chrysostomus autem in præsentia perinde accipit, ac si dixisset, coarguit, & coargutos continuit in metu. duo enim ait a lege præstita nobis beneficia; alterum quod virtutem mediocrem docuit eos, qui ipsi obtemperabant; alterum, quod eius beneficio agnouerunt Iudæi peccata sua: quæ res illos maxime reddidit promptos ad querendum Dei filium. Itaque prudenter Apostolus & pseudoapostolorum errorem arguit, & suam tamen legi tribuit dignitatem, quod etiam fecerat in Epistola ad Romanos ^d. Ut promissio, ait, ex fide Iesu Christi daretur credentibus: non habuit lex vim tribuendi iustitiam, quæ peccata solummodo indicabat, ut rata esset Abrahæ facta promissio, & benedictio, hoc est vera, perfectaque iustitia, quæ illa pollicitatione continebatur, ex fide Iesu Christi tribueretur. Fidem autem Iesu Christi dicit non solum quia fides Christum potissimum spectat, sed etiam quia Christus est nostræ fidei auctor, quippe quæ eius singulari munere, & beneficio in animos nostros infunditur. Hoc enim dixerat olim, ut monet Ambrosius, Isaias cum his verbis populum Iudaicum affatur ^e, Veniet ex Sion qui eripiat, & aueriat impietatem Iacob, & hoc erit illis à me testamentum cum abstulero peccata eorum. Quo testimonio vsus est Apostolus ad hoc ipsum probandum in Epistola ad Romanos ^f.

PRIVS AUTEM QUAM VENIRET, &c. Pergit Apostolus in suscepto argumento, & mira quadam *avoti* rebus inanem personam affingit: ostendit autem quando lex iustitiam non attulit, quid hominū generi, præcipue verò Iudæis utilitatis attulerit. adeo, inquit, lex non est data ad infringendā promissionem, ut ei potius firmitatem attulerit, & Iudæorū animos ad promissā, quæ suo tempore præstanda erant, quodammodo prepararit. Prius, ergo inquit, quam veniret fides, hoc est antequam Christus natus, cruci affixus, mortuus denique atque ad superos re-

Iulian. Tom. 2.

uocatus prædicaretur, sub lege custodiebamur: ut significet, quod ait Chrysostomus, tutelam quandam ex legis præceptis adhibitam: Lex enim timore veluti muro quodam continens illos, & rectè vivendi quasi necessitate imponens illos venturæ fidei reservabat, quod erat præcipuum Iudæorum beneficium. Quibus sese Paulus libenter annumerat tum quia re vera Iudæus natus erat, tum quia hac ratione Galatis persuadere cupiebat, se non esse ut impostores mentiebantur, Iudæorum hostem, & legis oppugnatorem. Cum verò ait: Prius quam veniret fides, non significat olim iustos caruisse fide, cum ut alibi doceo, absque Christi fide nemo vnquam sit salutem, ac ne iustitiam quidem consecutus: sed fidei nomine legem Evangelicam intelligit, quæ Christi liberatoris mysteria palam credenda proponit, ita Clemens ^a Alexandri-

nus. Dicitur autem lex custodire eo fermè modo, quo res depositæ asseuerantur, vel quo pueri à periculis, & incommodis arcantur: quod mox planius explicat exemplo pædagogi: ut enim dixi, non solum fidei, sed etiam legi personam affingit, ut tantisper dum illa veniat, suamque præsentiam exhibeat, hæc nos suo veluti patrociniò tueatur, ac seruet.

ITAQUE LEX PÆDAGOGVS NOSTER ^{24.} ^{I.} ^b Dial. 2. cõt. Pelag. ^c lib. 1. pæda. ca. 6. & lib. 1. Strom. ^d Orat. 42. ^e 3 ^f Iudeus,

EVIT, &c. Græcè legimus *παύειν ὡς εἰς 2815*, hoc est pædagogus in Christum, seu ad Christum, quomodo legunt Hieronymus ^b, & Ambrosius, qui posterior his verbis idem ait significari, quod paulò antè cum dixit, Priusquam veniret fides, sub lege custodiebamur. quæ est etiam sententia Augustini: nec multum discrepat Hieronymus. Lex, inquit, Moysi populo lasciuienti ad instar pædagogi seuerioris, apposita est, ut custodiret eos, & futura fidei prepararet. Inde colligit Chrysostomus non esse legem Christo aduersam: pædagogus enim non aduersatur præceptori, sed adiuvat, arcens adolescentem ab omni vitio, reddens illum idoneum omni studio percipiendis quæ tradit præceptor. Tractat hunc locum Clemens ^c Alexandrinus, & elegantissimè Hieronymus. Pædagogus, inquit, paruulis assignatur, ut lasciuens refrænaretur ætas, & prona in vitia corda teneantur, dum tenera studiis eruditur infantia, & ad maiores philosophiæ, ac regendæ reipublice disciplinas metu pœna coercita preparatur. Hæc tamen similitudine obiter docet Apostolus quid inter legem, & Euangelium intersit: illa enim pædagogo, hoc verò magistro, & parenti comparatur. Non enim, ut ait Hieronymus, pædagogus magister, & pater est; nec hereditatem & scientiam pædagogi is, qui eruditur, expectat, sed alienum custodit filium pædagogus, ab eo postquam ille ad legitimum capiendæ hereditatis tempus aduenerit recessurus: nunc igitur cum promulgato Euangelio Christo nomina dedimus, iam non sumus sub pædagogo, tutor à nobis, curatorque discedunt, & legitimum ætatis tempus inuenies veri Dei filij nominamur, cui nos generat non lex abolita, sed mater fides, quæ est in Christo Iesu. Ex his colligit Hieronymus veteres illas ceremonias ad pædagogiam pertinere, atque ob id nobis iam adultis penitus esse abiiciendas: siquidem, ut monet Ambrosius, veniente Christo qui quasi de minoribus facit maiores liberati de potestate pædagogi per ablutionem peccatorum facti sumus filij Dei cum essemus serui peccati. Spectat enim hæc Pauli sententia, ut monet Augustinus, potissimum pseudoapostolos, qui Christi gratiam, qua vocati eramus in libertatem, irritam quodammodo faciebant, dum, rursus fideles legis pædagogicæ subiciebant. Quocirca rectè dixit Gregorius ^d Nazian-

zenus legem veterem fuisse veluti intermediam inter Deum, & idola, qui ibidem docet quæ lege veteri præcipiebantur nobis non nisi spiritualiter, ac mysticè retinenda esse. Denique ad hunc locum alludens,

II.

II.

II.

II.

II.

II.

a Orat. I.

b lib. de monogamia.

c Orat. 42.

d lib. 4. c. 5.

25.
I.

e cap. 15. 10.

26.

I. OMNES ENIM FILII DEI ESTIS, &c. Hæc

ludens, legem ait ^a huc spectare, ut animus ad diuina feratur, & à rebus corporeis, atque caducis abductus immortalia, & sempiterna medietur. Lex igitur pædagogus noster fuit ducens ad Christum, ut eius beneficio ex fide iustificemur. quibusdam enim quasi gradibus, ut docet Tertullianus ^b ad legis Euangelicæ perfectionem nos Deus immortalis prouexit: ut enim Gregorius ^c Nazianzenus affirmat id humanæ naturæ conditioni maximè congruebat. Neque enim planta incurua subitam inflexionem, manûsque erigentis violentiam ferre potest; quin potius leditur, atque infringitur, quàm ut erigatur: neque præferoci, ac feruida natura equus, si præsertim atate prouectior sit, frans vim, ac veluti tyrannidem tolerabit, nisi blanda, & veluti assensatrice manu permulceatur. propterea nobis adiumento lex fuit velut maceria quadam inter Deum, atque idola interiecta, ab his quidem nos abducens, ad illum autem reuocans. Ac paululum quidem primum indulget, ut ad maiora nos præparet; sacrificia ad tempus concedit, ut Dei religionem, in animis nostris inserat, ut mox Euangelio promulgato ipsa quoque sacrificia de medio tollantur. Admirabilis profectò diuina sapientia occulta quadam ratione animos nostros sensim immutat, ut ad Euangelium obedientia prius assuetos, & condoctos traducat. Porro Irenæus rectè ex hoc loco argumentatur ^d: Nemo quorundam infidelitatem legi adscribat: non enim prohibebat eos credere in filium Dei, sed adhortabatur dicens, non aliter saluari homines ab antiqua serpentis plaga, nisi credant in eum, qui secundum similitudinem carnis peccati in ligno martyrij exaltatus à terra, & omnia trahit ad se, & viuificat mortuos.

AT VBI VENIT FIDES, &c. Perstat Apostolus in prosopopœia, & fidei, ut diximus, personam attribuit: illa igitur, ait, adueniente, quæ veram iustificationem attulit, ut suprà dixi, legis auctoritas extincta est: ea quidem pars, quæ ceremonias continet, prorsus antiquata est; præcepta verò quæ ad iudiciorum rationem referuntur, nullam imponunt parendi necessitatem: quæ autem spectant ad mores non legis auctoritate, aut metu supplicij vrgent; sed amore iustitiæ vim obtinent suam. Itaque in libertatem vocati priscam illam pædagogi seruitutem iure optimo abiicimus: quod ipsum capite sequenti planius docet Apostolus. Obseruat autem Chrysostomus miram, ac pene incredibilem fidei vim: dixerat enim Apostolus fidei nos beneficio esse filios Abraham; mox addidit nos per fidem iustificari; subdit nunc ea nos à pædagogi seruitute liberari; non ita multò post docebit illa filios Dei effici mortales, quo nihil honorificentius, nihil potest cogitari diuinius. Huc autem omnis Apostoli disputatio refertur, ut doceat non esse fidelibus iugum legis imponendum: de quo in Actis Apostolicis ita loquitur ^e Petrus: Nunc ergo quid tentatis Deum imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? sed per gratiam Domini nostri Iesu Christi credimus saluari, quemadmodum & illi. Quibus verbis indicat Petrus planè idem quod hoc loco Paulus, legi veteri tamquam pædago successe fidei, hoc est legem Euangelicam, & Christi gratiam: atque idcirco legem illam antiquatam, & abolitam censeri, neque villo pacto cum Euangelico coniungendam. Rectè autem lex illa, quæ metu vrgebat ludæos, pædago similis dicitur, qui comminatione virgarum pueros in officio continet, qui metus ubi ad maturam peruenerint ætatem, nullam vim habet; nam lex illa Euangelio iam promulgato neminem suo terrore concutit. itaque subdit Apostolus:

A Augustinus pertinere putat ad Galatarum animos erigendos, & confirmandos. potuissent enim illi suscipiari se quippe Gentiles non pertinere ad Christum tamquam filios, qui sub legis pædagogia non vixissent: atqui, ait Paulus, quicumque fidei assensum præbuerunt, Christoque adhæserunt inter Dei filios iure numerantur, non quasi sola fides iustitiam largiatur, & filios Dei faciat; sed quòd illa sit veluti iustitiæ solû, atq; fundamentû, sine quo nemo iustus, nemo Dei filius esse potest. Ad hoc, inquit Augustinus, valet ne gentes de se desperarent, quia non custodiebantur sub pædago, & ideo se filios non putarent, sed per fidem induendo Christum omnes sunt filij nō natura, sicut vnicus filius, qui etiam sapientia Dei est; neque per potentiam, & singularitatem susceptionis ad habendam naturaliter, & agendam personam sapientiæ, sicut ipse mediator vnum cum ipsa suscipiente sapientia sine interpositione alicuius mediatoris effectus; sed filij sunt participatione sapientiæ, id præparante, atque præstante mediatoris fide, quam fidei gratiam nunc indumentum vocat, ut Christum induti sint qui in eum crediderunt: & ideo filij Dei, fratresque eius mediatoris effecti sunt. Rectè verò obseruat Chrysostomus omnes vniuersim filios appellari, sed per fidem, nullo autem modo per legem: sic enim semper pseudoapostolos perstringit, & Galatas ad fidei integritatem reuocat. Mox autem eum rem admirabilem, planèque diuinam dixisset; paucis explicat, quānam ratione fideles, fidei beneficio, filij Dei fiant. Sic enim scribit:

QVICVMQVE ENIM IN CHRISTO, &c. Nihil attinet in præsentia frustra iterare, quod alias sæpè monui, græcè scriptum esse *ἐν Χριστῷ*, hoc est in Christum: significat enim Apostolus Baptismum auctoritate Christi institutum, vel eius vi, ac potestate præditum, vel denique cum eius fide coniunctum; eos autem, qui hoc Baptismo lustrati sunt, Christum ait induisse. Querit autem Chrysostomus, cur non dixerit Baptismo expiatis ex Deo natos esse, quo maximè sine dubio probabat illos Dei filios esse: & respondet hanc dicendi rationem plus habere maiestatis, ac religionis: si enim Christus Dei filius est, qui illum induit; illum in se habet, & in illum per quamdam similitudinem transformatur, & in eandem veluti cognationem, eandemque penè dixerim formam transit. Est autem, ut monet Hieronymus, hæc loquendi ratio Paulo familiaris, Hebraismo autem non infrequenti copiam, & abundantiam significat: sic olim David ^a: *Induti sunt arietes orium, & valles abundabunt frumento.* & hic ipse Paulus ad Romanos ^b scribit: *Induimini Dominum nostrum Iesum Christum.* Monet autem Hieronymus: *si quis hoc corporeum, & quod oculis carnis aspicitur aquæ tantum accepit lauacrum, non induere Dominum Iesum Christum: nam & Simon ille de Actibus Apostolorum accepit lauacrum aquæ, verum quia sanctum Spiritum non habebat, indutus non erat Christum: & heretici vel hypocrita, & hi, qui sordide viuunt, videntur quidem accipere Baptismum, sed nescio, an Christi habeant indumentum.* Is enim, ut ait Chrysostomus, Christum induit, qui Christo ita coniungitur, ut illo vndique circumdari veluti vestimento videatur, & in omnibus ipsius patientiam, humilitatem, modestiam, cæterasque virtutes referat. Sileant ergo qui nos putant Christo tamquam veste quadam extrinsecus operiri, & sub eo delitescere, ut prorsus non tam re vera simus, quàm videamur sancti, & irreprehensibiles, quibus videlicet verbis suam illam extrinsecam, minimèque nobis insitam, aut inhærentem iustitiam, sed tantum imputatam, sanè ineptè, & importunè obtrudunt: multo enim aliter loquitur Basilus, qui ait ^d, *Qui Baptismo lustrantur quasi recens natos amictu, & indumento*

27.
I.

a Psal. 64. 14.

b cap. 13. 14.

c cap. 8. 13.

II.

d Rom. 2. de Bapt.

indumento

indumento indigere; amictum verò nostrum Christum esse cum verba, moresque omnesque actiones nostrae illum in nobis & esse, & vivere testantur: id quod maximè significatur veste illa candida, qua baptizati indui consueverunt. Sic enim scribit Dionysius^a, Alba, inquit, veste baptizatus induitur ad significandum eum exuisse veterem hominem, & induisse innocentia casta velamina. Quod iisdem propemodum verbis expressit Ambrosius^b, Accepisti, ait, post hac vestimenta candida, ut esset indicium, quod exueris involucrium peccatorum, & indueris innocentia casta velamina. De quibus dixit Propheta^c, Asperges me Domine hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor. Eò refero quod de Constantino loquens scribit Theodoretus; ait enim illum exercitum suum ad Baptismum cohortatum esse, cum aduersus Maxentium manus conferere iamiam pararet; addentem oportere singulos stolam illam pretiosam induere, quae in illa altera vita nobis omnibus cum primis necessaria est. Plura in eadem sententiam scribit Basilus^d: cum enim verba Pauli protulisset, qui posito veteri homine, nouum indui monet; itemque viscera misericordiae, bonitatem, humilitatem, longanimitatem, mansuetudinem, denique Dominum Iesum Christum; subdit, Non secundum exteriorem hominem, sed mens nostra Dei memoria circumamiciatur: puto enim spirituales praecepta tunc vestem cum operatio comes attingitur verbo doctrinae. Quod fusiùs deinde explicat à textina ducta similitudine. Alibi verò hoc Pauli testimonio Christum ait^e, Sanctorum indumentum appellari.

28. NON EST IVDÆVS, &c. Græcè dixit Apostolus

I. ὁμοῖς εἰς ἑστί, hoc est, vnus estis in Christo Iesu. Pertinent enim hæc ad Galatarum animos recreandos, omnesque adeò Gentiles consolandos, sublato generis, & sanguinis, omniumque aliarum conditionum discrimine: nam ut ait Hieronymus, cum quis semel Christum induit fuerit, & missus in flammam Spiritus sancti ardore canduerit, non intelligitur aurum sit, an argentum, quamdiu calor massam sic possidet, vnus igneus color est, & omnis diuersitas generis, conditionis, & corporum aufertur iustiusmodi vestimento. Et profectò quicumque Christo nomina dederunt, quæ Christiani sunt æquales subeunt omnes conditiones, vel ut ait Chrysostomus, eandem omnes formam, eandemque figuram cum Christo gerunt. illum vita, ac moribus exprimunt, quo nihil præclarius, nihil diuinius concipi potest. Siue igitur Ethnicus, siue Iudæus, siue seruus, siue denique liber quis fuerit, vbi ritè Baptismum susceperit, formam gestat non Angeli, & Archangeli, sed vniuersorum Domini, & in sese Christum exprimit. Ait igitur Apostolus: Non est Iudæus, neque Græcus pro Græco, inquit Hieronymus, Gentilem accipere debemus, quia ἔθνην & Græcum & Ethnicum significat: & quod maximè ad rem facit, non idcirco melior est Iudæus, quia circumcissus est, nec Gentilis ideo deterior, quia circumcissione caret, sed pro conditione fidei vel Iudæus, vel Græcus melior, siue deterior est: seruus quoque & liber non conditione separantur, sed fide, quia potest & seruus libero esse melior, & liber seruum in fidei qualitate præuerrere: masculus similiter, & femina viribus & imbecillitate corporis separantur: ceterum fides pro mentis conditione censetur, sapientiaque euenit, ut & mulier viro causa salutis fiat, & mulierem vir in religione precedat. Cum igitur ita se res habeat, & omnis generis, conditionis, corporumque diuersitas Christi Baptismo, & illius indumento tollatur: omnes profectò vnus sumus in Christo Iesu. Quæ enim fideles, & Christiani sumus, nullum est inter nos discrimen: sed ut ait Hieronymus, quomodo Pater, & filius in se vnus sunt; ita nos in ipsis vnus sumus. Hoc enim pro-

A serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint vnus, sicut & nos. Rursus^a: Vt omnes vnus sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis vnus sint. Suspicor autem obiter voluisse Apostolum indicare altercationes, & mutuas concertationes Christianæ pietati quam quod maximè repugnare: si enim vnus estis omnes; cur eis aures præbetis, qui pugnas, & lites excitant, qui aliis calumnias struunt, qui denique dissidia concitant? Certè alibi dixit^b Paulus: Vnum corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestrae. Hanc porrò mirificam vñionem fides facit, per quam, ut ait Augustinus, in hac vita iustè ambulatur; quanto perfectius, ac cumulatiùs id species ipsa factura est, cum videbimus faciem ad faciem? nam nunc, ait, quamuis primitias habente spiritu, qui vita est propter iustitiam fidei, tamen quia adhuc mortuum est corpus propter peccatum, differentia ista vel gentium, vel conditionis, vel sexus iam quidem ablata est ab vnitae fidei, sed manet in conuersatione mortali, eiusque ordinem in huius vitæ itinere seruandum esse, & Apostoli præcipiunt, qui etiam regulas saluberrimas tradunt, quemadmodum secum viuunt pro differentia gentis Iudæi, & Græci, & pro differentia conditionis domini, & serui, & pro differentia sexus viri, & uxores, vel si qua talia cetera occurrunt, & ipse prior Dominus, qui ait: Reddite Cæsari quæ Cæsaris sunt, & Deo quæ Dei sunt. alia sunt enim, quæ seruamus in vnitae fidei sine vlla distantia, & alia in ordine vitæ huius tamquam in via, ne nomen Dei, & doctrina blasphemetur. Et hoc non solum propter iram ut effugiamus offensionem hominum, sed etiam propter conscientiam, ut non simulate quasi ad oculos hominum ista faciamus, sed pura dilectionis conscientia propter Deum. Porro hoc loco colligit Clemens Alexandrinus^c omnibus æquè gratiam, & salutem esse propositam. nam quorum communis est vita, communis gratia & salus, eorum quoque communis est dilectio, & educatio. Alibi^d monet Christum non esse diuisum, sed eundem esse apud omnes siue barbaros, siue Græcos, siue Iudæos.

SI AUTEM VOS CHRISTI, &c. Omnino aliter videtur legisse Augustinus: sic enim scribit, Omnes vos vnus estis in Christo Iesu. & addidit, Si autem ut hic distinguatur, & subaudiatur, vos vnus estis in Christo Iesu, ac deinde inferatur, ergo Abraham semen estis ut iste sit sensus, omnes ergo vos vnus estis in Christo Iesu: si autem vos vnus estis in Christo Iesu, vos ergo Abraham semen estis. Quod autem Augustinus subaudiendum putat, olim legebatur apud Ambrosium, sed in recentioribus codicibus mutatum ab iis est, qui vulgatam editionem apud eum auctorem restituendam putarunt. Certè quod in Græcis, & Latinis codicibus legitur, sensum Apostoli apertissimè explicat. Si estis, inquit, Christi, illi videlicet fidei beneficio coaliti, atque in vnus veluti corpus coagmentati, si fidem Christi percepistis, eiusque beneficio iustitiam, & sanctitatem adepti estis, quamuis Gentiles, & minimè circumcisi, semen Abraham estis. ut enim ait Hieronymus, si Christus Abraham semen est, ad quod veteres illæ pollicitationes referuntur, profectò qui Christi filij sunt, id est semen eius, semen quoque dicuntur Abraham, cuius sunt semen ex femine. Sed hoc interest, quod Christus vi corporeæ propagationis semen est Abraham; nos verò vi fidei ad Christi sobolem, & Abraham posteritatem pertinemus. Ex hoc autem loco colligit Augustinus non modò Christum, sed etiam Ecclesiam tamquam mysticum Christi corpus semen Abraham nuncupari. atque adeò fideles omnes promissionis Abraham participes esse, atque hæredes: atque idcirco ait Apostolus, Ergo semen Abraham estis, & secundum promissio-

nem heredes. Obseruat autem Hieronymus cum de Christo fit mentio, promissiones poni numero multitudinis, ut paulò antè. Abrahæ dicta sunt promissiones, & semini eius, hoc est Christo. ubi verò agitur de his, qui Christo in unum corpus coalescunt, numero singulari: ita hic semen Abrahæ estis, secundum promissionem ha-

A redas. Decens quippe erat, ut quod in Christo uno numero multitudinis dicebatur, id in multis hominibus singulari numero poneretur. Quod ego perinde accipio, quasi Christus bona sua cœlestia in multos diffundat, credentium verò, & iustorum multitudo vnus, atque eiusdem summi boni, Christi munere particeps fiat.

Argumentum cap. IV.

EX duobus filiis Abrahæ duo testamenta colligit: vetus autem illud Mosaicum tutori, ac pædago comparat, quorum uterque certo quodam, ac definito temporis spatio, dum puer adolescat, vsui esse potest. Nos verò quippe iam viros à pædagogia liberos esse, ac solutos, vetusque illud testamentum quasi ancillæ filium vnà cum matre domo paterna eiectum fuisse memorat, ut vni Isaac hereditas cederet vniuersa.

CAPVT IV.

PARAPHRASIS.

Dico autem: quanto tempore heres paruulus est, nihil differt à seruo, cum sit dominus omnium.

Sed sub tutoribus, & actoribus est vsque ad præfinitum tempus à patre.

Ita & nos cum essemus paruuli, sub elementis mundi eramus seruientes.

Ab ubi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege.

Vt eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus.

Quoniam autem estis filij, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra, clamantem Abba, Pater.

Itaque iam non est seruus, sed filius: quod si filius, & heres per Deum.

Sed tunc quidem ignorantes Deum, iis, qui natura non sunt Dij, seruiebatis.

ERVM, ut eò iam reuertatur, vnde paululum deflexerat oratio, quod à me paulò antè de legis pædagogia dictum est, huc pertinet, ut intelligamus perinde

de nobis, ac lege Mosis ratiocinandum esse, atque de hærede quopiam adhuc infante, eiusque tutore, & curatore. quemadmodum enim hæres quamdiu quidem infans est, tamen ad eum vniuersæ hereditatis dominium spectat; nihil tamen viuendi ratione differt à seruo. ¶ Sed tutorum, curatorumque tutelæ, ac patrocini subest, eorumque imperio, ac voluntati paret vsque ad id tempus, quod à Patre præfinitum est. ¶ Ita & nos cum non rerum cognitione modò, sed ipsa etiam agendi facultate infantes essemus; illa veteri lege, quæ erat instar rudimentorum, quibus in illo orbis terræ angulo quasi in ludo mundus erudiretur; eramus in seruitutem quodammodo redacti.

¶ At postquam venit plenum tempus, diuino consilio, prouidentiaque præscriptum, emisit Deus filium suum, atque ad nos legauit, non ut vspiciam esset, ubi antea non fuisset, sed ut nouo modo, ac ratione inciperet esse, ac viuere inter nos, seque indutus mortali corpore hominum oculis aspectabilem præberet, mirificæque ex muliere absque virili semine genitus legis ritibus, ac ceremoniis sese ipse subiiceret. ¶ Idque ut eos redimeret, & à pristina seruitute eriperet, qui legi erant obnoxij, utque nos adoptionem, quam in primo parente amiseramus, eius rursus munificentia, ac liberalitate reciperemus. ¶ Quoniam verò vos etiam Galatæ, & si sub illis rudimentis, atque ut sic dixerim, tutoribus non fuistis; æquè tamen ac Iudæi effecti estis filij Dei: emisit Deus Spiritum sanctum in corda vestra, qui vi sua mirifica excitet vos, ut Deum parentem optimum ex animo appelletis.

¶ Itaque deinceps nemo se existimet seruum, sed filium, quod si filius quis est; consequens profectò erit, ut sit etiam hæres Dei, id est diuinarum opum, bonorumque particeps per Christum.

¶ Nam vos quidem tamen ut paulò antè dictum est, legi illi Mosaicæ veluti pædago, aut tutori nullo vnquam tempore subiecti fuistis; tamen (quod longè deterius est) cum Deum verum ignoraretis

- ignoraretis, idololatriæ impietate implicitiis Diis cultū, atque honorem exhibebatis, qui re vera Dij nullo modo sunt. ¶ Nunc autem cum Deum verum agnoscatis, vel, ut melius loquar, ad sui notitiam, & cognitionem singulari suo munere vos Deus ipse adduxerit; qua, quæso, ratione retrorsum oculos, pedesque conuertitis, & inualida illa, atque egena rudimenta reuocatis, ut retroflexis vestigiis, quasi ab alto, & ab ipsis initiis, de integro vobis auspicandum sit; illis vos subdere cogitatis, & novum rursus servitutis iugum subeatis? ¶ Nempe vos pridem Gentiles paulò antè à me Christo aggregati Iudaico more dies observatis, & menses, & tempora, & annos, & (si Deo placet) sabbata, & nouilunia, & neomānias, atque id genus alias Iudæorum ceremonias, & ritus admittere cogitatis.
- ¶ Equidem de vobis magnopere sollicitus sum, venitque mihi interdum in mentem vereri; ne fortè frustra vestra causa fatigatus sim, & pro vobis apud vos suscepti, atque exantlati labores in nihilum recidant. ¶ Quamquam autem hanc à me orationem nimis fortasse acrem, & vehementem exprimit dolor, & singularis quædam commiseratio; nolite tamen suspicari me vel iniuria prouocatum, vel contumelia laceffitum quidquam de pristina in vos benevolentia, & caritatè remiisisse; cum magnopere potius cuipiam vos mihi esse amoris nexu coniunctos, quasi alterum me, sicut ego sum quasi vos ipsi. Nam cur ego me à vobis læsum esse existimem, qui singularem, ac propè inauditam in me benevolentiam vestram sim expertus? ¶ Meministis enim (opinor) meas illas iactationes, ac turbine, quibus mirum in modum conflictabar, cum apud vos Euangelium promulgarem. ¶ Et vos has ipsas quotidianas vexationes meas, quibus Dominus meam inter vos patientiam explorabat, atque exercebat, non pro nihilo habuistis, neque respuistis, sed me quantumvis præ cæteris hominibus contemptum, & ab ipso etiam Deo (ut in speciem videri poterat) vexatum; tamen non modò non estis auersati, sed etiam non aliter, quàm beatam aliquam, & cœlestem mentem, atque adeò etiam ipsum Christum Iesum, habita mei muneris ratione excepistis. ¶ Quantus igitur ubique rumor erat omnium mortalium, vos beatos prædicantium? quæque inter vos gratulatio, cum vos ipsi supra modum felices propter meum aduentum factos esse diceretis? quò, quæso, voces illæ abierunt, quibus vos cunctis gentibus præferebatis, cum me adeò alacriter exciperetis? an denique illa mea quondam gloriatio excidit, qua vos præ cæteris, quibus ego aliquando Euangelij lucem prætuleram, fortunatos esse prædicabam? Hoc enim verè de benevolentia in me vestra affirmare possum, vos ita tunc fuisse animo comparatos; ut ipsos mihi oculos vestros effoscos (si fieri id potuisset) vltro essetis daturi. ¶ Num igitur tam vobis non ita pridem carus repente pro inimico haberi cœpi, dum vobis vera loquor? dum fidem Christi à legis obseruatione libero, num vestram

Nunc autem cum cognoueritis Deum, immò cogniti sitis à Deo; quomodo conuertimini iterum ad infirma, & egena elementa, quibus denuo seruire vultis?

Dies observatis, & menses, & tempora, & annos.

Timete vos, ne fortè sine causa laborauerim in vobis.

Estote sicut ego, quia & ego sicut vos: fratres obsecro vos: nihil me læsistis.

Scitis autem quia per infirmitatem carnis euangelizavi vobis iam pridem, & temptationem vestram in carne mea.

Non spreuistis, neque respuistis, sed sicut Angelum Dei excepistis me, sicut Christum Iesum.

Vbi est ergo beatitudo vestra? testimonium enim perhibeo vobis, quia si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi.

Ergo inimicus vobis factus sum, verum dicens vobis?

Emulantur vos non bene, sed excludere vos volunt, ut illos emulemini.

Bonum autem emulamini in bono semper, & non tantum cum praesens sum apud vos.

Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.

Vellem autem esse apud vos modo, & mutare vocem meam, quoniam confundor in vobis.

Dicite mihi qui sub lege vultis esse, legem non legistis?

Scriptum est enim, quoniam Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, & unum de libera.

Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui autem de libera, per repromissionem.

Quae sunt per allegoriam dicta, haec enim sunt duo testamenta: unum quidem in monte Syna in servitutem generans, quae est Agar.

Syna enim mons est in Arabia, qui coniunctus est ei, quae nunc est Ierusalem, & servit cum filiis suis.

Illa autem, quae sursum est Ierusalem, libera est, quae est mater nostra.

Scriptum

17. stram offensionem incurri? ¶ Sunt, fateor, nonnulli, qui quasi vos depereant, sese mirum in modum in vestram gratiam insinuant, atque ipsorum illa tam ardens, sed minime laudanda zelotypia non aliò spectat, quam ut nos excludant, ut se vnos vobis complectendos proponant, ut quasi illos depereatis ab illorum imperiis, institutisque toti possideamini: vel certe id unum satagunt, ut vos à Christi gratia, eiusque diuino beneficio penitus excludant. ¶ Sed 18. praeclarum est rectè institutam amicitiam perpetuò colere, neque amoris, & benevolentiae terminos amicorum praesentia, & consuetudine definire: quod mihi erga vos carissimos filios meos necessariò faciendum esse duco, quos non solum olim cum praesens apud vos essem, sed etiam nunc absens vehementer diligo. ¶ Quorum causa hac mea ad vos Epistola tam sollicitè laboro, ut 19. vos denuo quasi mater videar parturire quoad illa Christi forma, quae à me fuerat pridem in animis vestris impressa, & nuper à pseudoapostolis penè corrupta est, ad pristinam suam speciem, ac pulchritudinem reuocetur. ¶ Utinam autem vos 20. alloqui liceret, & varia vocis inflexione nunc blandiendo, nunc obtestando, nunc etiam, si necesse foret, obiurgando animi studium, atque ardorem declarare meum: nam nunc quidem haec scribens animi pendeo, & quo mihi porissimum epistolarum genere utendum sit, statuero planè non possum. ¶ Iam verò ut ad institutam disputationem 21. redeam, dicite, quaeso, mihi vos, qui legi ultro, & cupide vosmet subiicitis, Gentiles licet, ac non Iudaei sitis; an non quae scripta sunt in Pentateuchò legistis aliquando, & retinetis? ¶ Certè in libro 22. Geneseos scriptum est Abrahamum duos habuisse filios; alterum quem suscepit ex Agar ancilla, alterum quem ex Sara ingenua. ¶ Sed hoc inter 23. est, quòd is, qui ex ancilla natus est consuetò hominum more, ac naturae viribus ex puella florenti aetate, ac vegeta procreatus est; qui verò ex libera supra naturae vires ab exactae iam aetatis parente, ac matre anu, atque effeta, diuinæ pollicitationis vi olim ipsi Abrahæ parenti factae, genitus est. ¶ Quae sanè cum ita, ut narrantur, gesta esse non 24. inficiamur, tum nescio quid abditum, atque arcani in iis latuisse minimè dubitandum esse censemus. Nimirum his duae illae pactiones significantur: altera quidem ab Agar ancilla indicatur, illa videlicet, quae in monte Syna sancita est, quaeque populum Iudaicum suo veluti servitutis iugo premit non aliter, atque Agar prolem generat conditione seruilis, ipsaque adeò una cum filiis suis servitutem seruit. ¶ Verè autem dicere possumus Syna Arabiae montem proportionem quadam respondere ei Ierusalem, quae etiam nunc stat, unde altera pactio profecta est, quae in illa Sara ingenua significabatur. ¶ Quemadmodum enim mons ille Syna, unde 25. seruilis conditionis filij oriuntur, altus est, atque eminens; ita etiam haec Ierusalem in sublimi, atque edito monte collocata, cum libera ipsa est, 26. tum

- rum omnium nostrum mater, qui liberi etiam, atque ingenui sumus. ¶ Scriptum est enim, Latere sterilis, quæ non parit: erumpe, & clama quæ non parturit, quoniam plures filij sunt viduæ, atque desertæ, quàm illius, quæ virum habet. ¶ Atque ut aliquando has nobis allegorias, ut maximè oportet, accommodemus; nos, qui in Christum credidimus, fratres, exemplo Isaac, qui typus est liberæ, atque hæredis Ecclesiæ, filij sumus Abrahamæ, non quidem vi feminis, aut naturali propagatione sanguinis, sed diuinæ illius pollicitationis iure, quæ olim paræti nostro facta est. ¶ Verum quemadmodum Ismael, qui naturæ viribus humana consuetudine genitus erat, insequabatur eum, qui vi promissionis diuinæ, & efficacitate Spiritus prodierat in lucem; non aliter nunc Iudæi, qui Ismaeli in hac allegoria respondent, quique legi illi gratia destitutæ adhærentes, nihil præter genus, & sanguinem à paræte nostro Abrahamo hauserunt; aduersus Ecclesiam gentium tamquam minorem fratrem, quem vi pollicitationis ad hæreditatem Abrahamæ pertinere diximus, eriguntur quodam modo, & inflammantur, rati nimirum indignum esse lucem Euangelij umbris Mosaicæ legis anteferri. ¶ Sed quid ait Spiritus sanctus in sacris litteris? Eiice, inquit, ancillam, & filium eius; non enim erit hæres filius ancillæ cum filio liberæ: ut vel ex hoc intelligamus legem illam veterem non futuram fuisse perpetuam, sed aliquando adueniente lege gratiæ antiquandam. neque nudæ legis sectatores tamquam filios Agar illius promissionis, quæ Abrahamæ, eiusque posteritati facta est, fructum consecuturos. ¶ Esto igitur, fratres, hæc disputationis nostræ clausula, non esse nos ancillæ filios, qui legi simus obstricti; sed liberæ, atque ingenuæ ad Euangelicam libertatem singulari Christi munere vocati, atque asserti.

Scriptum est enim: Latere sterilis, quæ non parit: erumpe, & clama quæ non parturit, quia multi filij desertæ magis, quàm eius, quæ habet virum.

Nos autem fratres secundum Isaac promissionis filij sumus.

Sed quomodo tunc is, qui secundum carnem natus fuerat, persequebatur eum, qui secundum spiritum; ita & nunc.

Sed quid dicit Scriptura? Eiice ancillam, & filium eius; non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.

Itaque fratres, non sumus ancillæ filij, sed liberæ, qua libertate Christus nos liberavit.

IN CAPVT QVARTVM EXPLANATIO.

1. **D**ICO AUTEM, &c. Quod superiori capite paulò obscurius dixerat, Christi aduentu, atque Euangelij promulgatione veterem illam legem antiquandam fuisse; planius explicat adhibita similitudine ab humana consuetudine desumpta. Dico autem, inquit, hoc est quod dicere institueram hoc exemplo planius illustratur. *Quanto tempore hæres paruulus est, nihil differt à seruo.* Pro paruulo Græcè scriptum est *νήπιος*, id est puer, seu infans, ea denique ætate, quæ nondum sapit. *nihil differt*, Græcè *οὐ διαφέρει*, quasi dicat, non præstat, non antecellit, non quidem conditione naturæ, cum sit ingenuus, ac liber, & ut subdit Apostolus, *Dominus omnium*; sed vitæ ratione, & obsequendi necessitate, siquidem alieno imperio regitur. Chrysostomus, & Hieronymus hæc ad vniuersum genus hominum transferunt; In-

fantiam verò non ab ætate, sed ab animi imbecillitate spectandam docent. Ambrosius de Iudæorum gente accipit, quæ legis ductum sequebatur. Idem sentire videtur Augustinus, cum quærit quanam ratione Iudæi sub elementis mundi huius vixerint. verum ego nihil dubito similitudinis prothesim vniuersim accipiendam esse, cum ducta sit, ut diximus, ab hominum consuetudine, & de medio iure civili desumpta: nam olim lege duodecim tabularum in hæc verba de infantium tutela præcipitur: *Tutores liberis in potestate, testamento parentes danto; si non sint dati, agnati, qui successionem sperant, sunt.* Multa autem de tutorum iure, & auctoritate traduntur à Iurisperitis, quæ ad nostrum institutum nihil pertinent. Certum est, ut alicubi^a dixit M. Tullius, *tutela, ac procuracionem reipublica, ad utilitatem eorum, qui commissi sunt, non ad eorum, quibus commissi* est,

a lib. 1. de
legib.

est gerendam esse. Et Plato^a, *Qui feminam, maritumve
tutatur, & qui de legum custodibus, id est de magistra-
tibus tutorem observare iussus est; non minus orphanos,
quam si genuisset eos, diligit; neque res illorum secus,
quam suas gubernet, immo etiam affectu animi melius.*
Verisimile porro est Paulum, quippe ciuem Roma-
num, nonnulla Romani iuris scientia præditum fu-
isse. Extant autem in iure civili antiquorum Iuris-
peritorum responsa, quibus mirè consentit quod in
præsentia scribit Apostolus. Itaque quamdiu durat
tutela, infans quidem hæreditatis dominio gaudet,
administratione prorsus caret, atque idcirco si ex-
ternam speciem respicias, non multum seruo ante-
cellit.

2. SED SUB TUTORIBVS, &c. Explicat quid sit
I. quod modo dixerat, infantem licet hæredem pater-
norum bonorum, nihil à seruo differre, nullam quip-
pe rei familiaris administrationem habet; sed alio-
rum auctoritati subest. Quos autem noster inter-
pres Latine dixit Tutores, Græcè Paulus vocat *ἐπι-
τρόπους*; & quos ille actores, hic *οἰκονόμους*, quasi dicat
curatores, & dispensatores, vel rei familiaris procu-
ratores. Hieronymus certè, Ambrosius, & Augusti-
nus cum nostro interprete tutores, & actores le-
gunt. Porro pupillis tutores dari consueverant,
qui bona, & personas eorum tuerentur, unde Latine
tutores dicti sunt: iidem autem Græcè *ἐπιτρόποι* vo-
cabantur à permissio arbitrio, seu iure, quod pupillos
eorumque patrimonia iure, arbitratuque suo cura-
rent. Apud Romanos curatores à tutoribus hoc po-
tissimum distinguebantur, quod illi post pubertate
adolescentibus, itémque furiosis rei admini-
stranda dabantur; hi verò non nisi pupillis, ut suo
patrocinio personas, & bona tuerentur. Actores au-
tem, seu Græcè *οἰκονόμοι* ab administratione, & rei
familiaris procuratione nomen habent, eandémque
ob causam rectè actores nuncupantur. Actor enim

b l. 1. §. 3. ff.
de doli ex-
cept. l. Stichus
§. 3. ff. de ita-
tu lib.
c l. legato 37.
ff. de legib.
d lib. 1. c. 7.
e cap. 8.

f Annal. li. 2.

g lib. 3.

h in Paneg.

i l. 16. C. de
procur.
k l. vii. ff. de
offic. præsid.

l Instit. quib.
modis finia-
tur tutela, §.
1. l. fin. C. quā-
do tutor. &
curator.

3.

1.

in iure^b seruus dicitur, qui pecuniæ domini tum
exigendæ, tum dispensandæ præest. Apud Vlpia-
num^c præstantissimum, & optimum seruum signi-
ficat illum fortasse, quem Plautus atriensem appel-
lat. quod videtur spectasse Columella^d cum dixit:
Ita sit ut actor, & familia peccent. Itémque^e, *Actori
præcipiendum est, ne conuictum cum domestico, & mul-
tò minus cum extraneo habeat.* Ita Cornelius^f Tacitus
actorem publicum pro publico seruo usurpat, qui
videlicet res, rationesque reipublicæ administrabat:
ut ferè idem sit, quod procurator. Sic Dio^g, *Servos
quoque Sillani ut tormentis interrogarentur, actor pu-
blicus mancipio acceperat:* sic priuatorum actores di-
cebantur. Plinius^h de Traiano, *Dicitur actori, atque
etiam procuratori tuo, In ius veni, sequere ad tribunal.*
Inde actoresⁱ prædiorum, actores rerum^k. Vide-
tur itaque Apostolus ex prisca Romanorum con-
suetudine loqui, qui plerumque seruis familiæ ad-
ministrationem, & hæreditatis procurationem testa-
mento mittebant, ut hæredi postea rationem
redderent, & si constaret, libertatem assequerentur.
Ceterum præfinitum tempus Græcè Paulus *ἐπι-
τομή* dixit: quæ vox significat diem præscriptum, ad
quem ius alicuius perseverat, ultra quem agere non
licet. Quod autem addit usque ad præfinitum tem-
pus à patre, ad ius spectat antiquū duodecim tabu-
larum, quo cautetur in hæc verba, *ut quisque legasset
super familia, tutelæve suæ, ita ius esset:* quod deinde
posteriorum legum auctoritate immutatum vide-
tur, quæ pubertate tutelæ tempus definiunt, aliol-
que finiendæ tutelæ modos definiunt^l. Hacten-
us prothesis similitudinis assumptæ, sequitur apo-
dosis.

ITA ET NOS CVM ESSEMVVS, &c. Redit A-

postolus ad primam personam, ut capite superiori
dixerat: *At ubi venit fides, iam non sumus sub pedagogo;*
sed utrū hoc loco solos Iudæos intelligat, an cun-
ctos mortales, non liquet. Ambrosius, Augustinus, &
Chrysostomus, alique fermè omnes Iudæos signi-
ficari putant. Hieronymus de hominum genere
vniuerso accipit. *Hæres iste, inquit, paruulus, qui nihil
differt à seruo, cum sit dominus omnium, sub tutoribus,
& actoribus est usque ad præfinitum tempus à patre to-
tum humanum genus usque ad aduentum Christi, &
ut amplius dicam, usque ad mundi consummationem si-
gnificat.* & multa deinceps ad eiusdem sententiæ ex-
plicationem congerit. Subindicat tamen posse etiam
Apostolum de Ecclesia intelligi, quæ & veteris, &
noui Testamenti unam asserit providentiam, nec distin-
git tempore quos conditione sociatur. Itaque mihi val-
de vero simile videtur hanc redditionē similitudi-
nis præcipuè quidem Iudæos spectare, sed verè ta-
men ad omnium fidelium Ecclesiam pertinere: ut
enim ait Hieronymus, *fideles omnes legi quodammodo
in priscis patribus seruierant, & patres illi gratia Christi
venturi salutem adepti sunt:* Ecclesia igitur fidelium,
quæ ad Abrahæ hæreditatem pertinebat, olim quasi
infans sub tutoribus, & actoribus fuit, hoc est, ut
Hieronymus interpretatur, *sub lege, & sub prophetis.*
Addit etiam tutelares Angelos, sed id, ni fallor, huic
similitudini non facilè aptari potest: nam etiam nunc
in lege Euangelica, tutelarium Angelorum cura, &
veluti pedagogia instituimur, & ad omnem virtu-
tem promouemur. Verū, ut opinor, tutoribus, &
actoribus, quos in prothesis similitudinis posuerat
Apostolus, in apodosis respōdet, quod subdit, *Sub ele-
mentis mundi eramus seruientes:* cum enim Ecclesia
ante aduentum Christi penè esset infans sub ele-
mentis seruiebat: elementa autem Græcè *στοιχεῖα* vo-
cat Apostolus rei cuiusque initia, & rudimenta, quæ
alia, atque alia sunt, qualis fuerit res, cuius sunt ele-
menta. ita in Epistola ad Colossenses^a, *Secundum
elementa mundi,* ait, & *non secundum Christum.* ad
Hebræos^b autem: *Cum deberetis, inquit, magistri esse
propter tempus rursus indigetis, ut vos doceamini quæ
sint elementa exordij sermonum Dei.* Nam in priori
quidem loco elementa mundi posuit pro philoso-
phorum inuentis; posteriori pro primis initiis, ac ru-
dimentis. Sed cum hoc loco addat mundi nomen,
non pauci quatuor illa rerum initia significari pu-
tant, quæ vulgò elementa appellantur, quasi illa sint
rudimenta mundi inchoati, vel perinde quasi illis
veluti principis, ac rudimentis mūdus, hoc est mor-
tales omnes erudiri intelligantur; sententia prorsus
detorta, & violenta, quæ Apostolico instituto nulla
ratione aptari queat; quamquam ea non videtur dis-
plicere Augustino, qui cum Ecclesia Catholica ex
Iudæis, & Gentilibus constet: Gentiles quidem pu-
tat sub elementis mundi tamquam sub tutoribus, &
actoribus fuisse; Iudæos verò sub lege, eiusque ce-
remoniis; Paulum autem in præsentia de Gentilibus
loqui, non de Iudæis, quibus se etiam adnumerat;
non quod ipse verè Gentilis esset, sed quoniam eo-
rum personæ, ut loquitur Augustinus, decenter se
potest annectere, quibus ad euangelizandum missus
est. Sed quæ sequuntur apud Apostolum planè in-
dicant totam hanc similitudinem ad Iudæos esse re-
ferendam, & ad Ecclesiam, quæ Christi aduentum
præcessit, nullaque erat humanis sensibus patens, nisi
apud Iudæos. Alij apud Hieronymum eos Angelos
arbitrantur intelligi, qui quatuor mundi elementis
præsidet, quorum sententia eadem ratione refelli-
tur. Chrysostomus elementa videtur accipere So-
lem, & Lunam, quorum circumuolutione dies &
menses numerantur, ut ita sabbata, & neomeniæ si-
gnificen

a cap. 2. 8.

b cap. 5. 2.

II.

gnificentur, ex quibus cætera legis ceremoniæ intelligantur. Simplicius cum Ambrosio, & Hieronymo legem, eiusque ceremonias accipio, quæ elementa mundi dicuntur, quod humanis obtutibus obiciantur, sub sensum cadant, denique sint obnoxia mutationi, ut hæc omnia mundi nomen significet: nisi quis malit cum Hieronymo, mundum positum esse pro iis, qui in mundo sunt, quasi dicat sub elementis, quibus primum mortales ad veram religionem, & pietatem erudiebantur. Quidam etiam ut Hieronymus ait, *liberius euagantur, & quia lex umbram habet futurorum bonorum*; mundum nescio quem mysticum excogitarunt, de quo Christus apud Ioannem ^a dixit, *Ego non sum de mundo*: in quo olim veteres patres tamquam infantes sub tutoribus vixerint: sed hæc ne Hieronymo quidem magnopere probantur. Certe legis ceremoniæ mundi elementa appellantur, non quod humano ingenio excogitata, aut inuenta sint, cum constet Mosi traditas esse diuinitus; sed quod ad mundum erudiendum, atque informandum, ut aliis diximus, instituta sint. Quomodo autem tam pauci Iudæi quibus lex illa imposita est, mundi nomine censeantur, magnopere quaerunt qui Hieronymi sententiam sequuntur, & ut rem valde impeditam aliquo modo explicent, multa excogitarunt: nam alij quidem duplicem volunt esse tropum, primum quidem metonymiam cum ponitur mundus pro iis, qui in mundo viuunt: deinde synecdochem, ut totius nomine pars significetur. Alij vnica metonymia contenti mundum pro hominibus poni affirmant; elementa verò mundi legis ceremonias significare non negant: sed eam legem ita Iudæis positam esse autumant, ut tamen ad omnes mortales aliqua ratione pertineret, quod Iudæorum opera eius legis præceptis imbuere, & ad pietatem quodammodo informari Deus immortalis voluerit. Sed hac de re plura alibi: interim quod paulò antè dixi, sola metaphora omnem difficultatem expedit, ut quidquid est aspectabile, & sensu percipitur, mundi nomine censeatur; cuiusmodi esse legis veteris ceremonias, nemo iure contradicat. Id verò obseruandum est in hac noua similitudine permiscere Paulum nonnihil, quod pertineat ad illam superiorem desumptam à pædagogia; elementa enim, seu rudimenta pædagogi institutionem spectant, nec per se sumpta satis aptè tutoribus, atque actoribus respondent. Quod verò ait, *eramus seruientes*; apertam habet analogiam: si quis verò addat sub elementis mundi, tamquam sub tutoribus, & curatoribus eramus seruientes; nihil erit amplius desiderandum: ut enim scribit Hieronymus, *recte hi sub tutoribus, & actoribus esse dicuntur, qui habentes spiritum timoris nec dū meruere spiritum libertatis, & adoptionis accipere, atas enim infantie ad peccata formidat, pædagogum metuit, non confidit esse se liberam, licet per naturam dominata sit*. Vfus est autem Apostolus persimili metaphora ad Corinthios ^b, *Cum essem paruulus, loquebar ut paruulus, sapiebam ut paruulus: quando autem factus sum vir; euacuaui quæ erant paruuli*: erat enim status ille veteris legis quasi infantia, aut ætas puerilis, si conferatur cum statu Euangelico, qui est ætati maturæ, ac virili persimilis. Quemadmodum autem pueri quidam sunt præcoci ingenij, qui ante legitimam ætatem prudentia, & iudicio valent, & contra non pauci in virili ætate ingenium, & mores retinent pueriles; ita nihil prohibet potuisse in veteri lege aliquos esse eximiis virtutibus præditos, & contra in lege Euangelica nonnullos reperiri quasi nuper natos infantes, qui lacte, non cibo solido alendi sint, ut ad Corinthios ^c scribit Apostolus, & hoc ipso capite ita Galatas alloquitur, ut eos indicet vix dum es-

se natos. *Filioli mei*, inquit, *quos iterum parturio*. Accutè hunc locum explicat Clemens Alexandrinus ^a, *Vide, inquit, quomodo confessus est esse infantes, qui immori, & peccatis sunt subiecti: eos autem, qui sub fide sunt, filios vocans viros effecit, tamquam ut eos distingueret ab infantibus, qui sunt in lege*. & paulò post: *Eleganter ergo sic exponi potest, & illud quando eram infans, hoc est quando eram Iudæus* (erat enim à prima sua origine Hebræus) *cogitabam ut infans, quoniam sequebar legem: postquam autem factus sum vir, non amplius quæ sunt infantis, hoc est quæ sunt legis, sed quæ sunt viri cogito, hoc est quæ sunt Christi, quem solum virum Scriptura vocat*. Eodem penè modo alibi ^b, ait enim philosophos fuisse paruulos, nisi qui à Christo facti sunt viri.

B AT VBI VENIT, &c. Persistit in similitudine: dixerat enim infantem sub tutoribus, & actoribus esse vsque ad tempus præfinitum à Patre. ait nunc: *vbi venit plenitudo temporis*, hoc est, ut interpretatur Ambrosius, *plenum tempus, quod præfinitum fuerat à Deo Patre*, quod propositæ similitudini responderet: quemadmodum enim infans certo duntaxat tempore sub tutoribus, & actoribus viuere, ita vis, & auctoritas illius legis, cui tamquam tutori, & curatori Iudæi, & antiqua Ecclesia suberant, non debuit esse sempiterna, sed temporis spatio concludebatur. Rectè autem plenitudinem temporis, vel plenum tempus spatium illud vocat, ut significet iusto, & legitimo suo tempore legem illam vim, & auctoritatem obtinuisse, atque ita tacitè indicat fuisse illam meritò antiquatam, nec posse iure reuocari, quasi imponat patendi necessitatem. Porro temporis plenitudinem, seu plenum tempus nonnulli interpretantur tempus aduentus Christi, quod tunc Deus, ut ipsi loquuntur, impleverit quod promiserat, hoc est suam olim obligatam fidem liberauerit, vel quod mundum sua præsentia, & mortales diuina gratia repleuerit, quia de Christi plenitudine omnes accepimus ^c gratiam pro gratia. Ego simpliciter plenitudinem temporis, vel plenum tempus intelligo tempus statutum, & à diuina prouidentia præfixum: sic enim Scriptura loqui solet ^d, *Cum completerentur dies Pentecostes* *ἐν τῷ συμπληροῦσθαι*; hic autem ab eodem verbo posuit Apostolus *πλήρωμα*; qua voce vsus est etiā in Epistola ad Romanos ^e, *quanto magis plenitudo eorum* *πλήρωμα*. paulò post, *donec plenitudo gentium intraret*. Denique ^f, *plenitudo legis est dilectio*: vbi semper est eadem vox *πλήρωμα*; & alibi ^g sæpè. Eademque omnino ratione dixit ad Ephesos ^h, *In dispensatione plenitudinis temporum* *πληρώματι*; sic paulò post ⁱ, *Corpus ipsius, & plenitudo eius*. Item ^k, *in omnem plenitudinem Dei*. & ^l, *in mensuram ætatis plenitudinis Christi*. & denique frequenter eandem vocem Græcam usurpat, qua non minùs impiè, quàm imperitè abutebantur Gnostici, ut intelligitur ex Irenæo ^m. Aliquid simile dixit ille ⁿ:

Iam matura viro, iam plenis nubilis annis.

Explicat autem quanam ratione lex illa sit abolita. *Misit, inquit, Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege*. Græcè dixit *ἐξ ἁπλῆς σαρκὸς*; hoc est emisit, ut significet vnde illum miserit, quasi extra se, & sinum suum: quod apertius Christus ipse apud Ioannem docet ^o, *Ego enim ex Deo processi, & veni: neque enim à me ipso veni sed ille me misit*. Sunt autem qui duo hæc verba processu, & veni ita distinguant, ut processu ad æternam Christi generationem; veni autem ad incarnationem referatur: alij vtrumque ad incarnationem, & eius in hunc mundum aduentum pertinere putant, quibus ego libentiùs assentior, et si non nego ex hac ipsa interpretatione Christi diuinitatem optimè probari: nec enim ex Deo processisse,

^a lib. 1. præd. cap. 6.

^b lib. 1. Stro.

4.
1.

^c Ioan. 1. 16.

^d Act. 2. 1.

^e cap. 17. 12.

^f cap. 13. 10.

^g 1. ad Cor. 10. 26.

^h cap. 1. 10.

ⁱ vers. 23.

^k cap. 3. 19.

^l cap. 4. 13.

^m lib. 1. c. 1. &

lib. 2. c. 6.

ⁿ Virg. Æneid. 7.

^o cap. 3. 42.

^a cap. 16. 16.

111.

^b ep. 1. c. 11.

^c cap. 3. 1. & 2.

cessisse, venissequē per incarnationem diceretur, si antē non fuisset: neque ita antē fuit ut erant Angeli, cūm Deum patrem propria, & peculiari ratione appelleret. Emisit igitur, ait Apostolus, *filium suum factum ex muliere, factum sub lege*. utrobique græcē in codicibus, qui nunc habentur in manibus, legitur *ἡ ἐκ γυναικὸς*. At Irenæus^a, Cyprianus^b, & Augustinus^c priori loco legisse videntur *ἡ ἐκ γυναικὸς*, id est natum, quomodo etiam interpretatur Theodoretus: sed factum legunt Tertullianus^d, Ambrosius^e, Hieronymus, & Augustinus^f, & alicubi^g Irenæus. Sed utro modo legas, eadem constat sententia: neque enim si ne aliqua diuina effectione, humanam sibi Christus naturam copulauit: etsi verē potuit Ioannes dicere Verbum carnem factum esse; potuit eadem ratione dicere Paulus Christum factum ex muliere, quia corpus humanum sibi ex illa diuina Spiritus sancti ope effinxit. Obseruat autem Hieronymus aduersus Marcionem, ceterosque hæreticos non dixisse Paulum factum per mulierem, sed *ex muliere*, ut non per illam, sed ex illa natus esse credatur. Quocirca hic locus non solum Marcionem, qui Christi carnem non solidam, & expressam; sed fictam, ac simulatam fuisse putabat; sed etiam Valentinum, & Apellem refellit, quorum ille cœleste quoddam corpus, hic verō ex elementis in aëre compactum Christo tribuebat. Mulierem verō posuit, ut Augustinus ait, Hæreticorum more, qui mulierem pro fœmina dicunt, etiam si alioqui virum nō sit experta; non enim, inquit, quia de Eva dictum est^h, *formauit eam in mulierem, tam passa erat concubitus viri, quos non scribitur passa, nisi cūm dimissi erant de paradiso*. Addit Hieronymus, quod verum est, *mulierem sexum magis significare, quam copulam viri*, quod ante illum docuerant Tertullianusⁱ, & Origenes, de quo mox dicam. Quin & Lactantius^k mulierem à mollitie dictam putat veluti molliorem, detracta, mutatâque littera. quod etiam existimauit Varro^l. Apud legisperitos verō etiam virginem mulieris nomine significari auctor est Vlpianus^m; *Mulierem*, ait, *ita arctam, ut mulier fieri non possit, sanam non videri constat. Et quæ mulieribus legatur etiam virginibus deberi certum est*ⁿ. Factum igitur ex muliere cūm dicit Apostolus, nihil de matris integritate detrahit, cūm præsertim, ut obseruauit Origenes, nomen mulieris ad ætatem referri possit: *Si enim*, inquit^o, *recte dicitur vir pro sola temporis atate etiam is, qui nullius admixtionem fœmine nouerit, quomodo non eadem consequentia etiam virgo, quæ intemerata permansit pro sola ætatis maturitate mulier nominetur?* Veram tamen illi matris rationem, & qualem qualem efficientiam asserit: indicat enim verē Christum ex illa humanum sibi corpus, opera tamen diuini Spiritus aptasse. Nec dubium est beatissimam Virginem in conceptione Christi circumscripta impura libidinis tuillatione, motūque corporis, qui virginitati repugnat, id omne præstitisse, quod aliæ matres præstare possunt, ac solent, ut eam veram Christi matrem appellare possimus. quid autem ad veram matris rationem necessariō postuletur, disputant philosophi, & medici, neque satis inter eos conuenit: atque ita etiam inter Theologos nonnulla est pugna. Illud certissimum est beatissimæ matris integritatem fuisse penitus illasam, & virginitatem omni ex parte ilibatam, quamquam materiam fœtui concipiendo fingendōque necessariam omnino suppeditauit, vi diuini Spiritus excitata, ut alibi copiosius doceo. potuit igitur beatissima virgo mater absque vlla iniuria, quidquid hæretici vociferentur, mulier appellari, ut vocatur^p ab Angelo: *Benedicta tu in mulieribus*. à Christo^q, *Quid mihi, & tibi est mulier*. Itemque^r: *Mulier, ecce filius*

a lib. 3. c. 18.
b li. 2. in Iud.
cap. 8.
c lib. de Trin.
& vnit. Dei
cap. 3.
d de veland.
Virg.
e lib. 1. de fi.
de c. 6. in Pf.
118. serm. 5. &
ep. 32.
f li. 2. de cōf.
cap. 3.
g lib. 3. ca. 32.
& lib. 5. ca. 21.

III.

h Gen. 2. 22.

i lib. de veland. Virg.
k lib. de opific. Dei.
l lib. de lingua Latina.

m ff. de xdi. lit. edict.

n l. seruis. 81. ff. de leg. 1.

o Hom. 8. in Leuit.

IV.

p Luc. 1. 28.

q Ioan. 2. 4.

r Ioan. 19. 26.

A *tuus*, quæ citra vllam cōtumeliā dicuntur de Christipara virgine. Addit, *factum sub lege*, non tam iure, quā re ipsa, ut Hieronymus, Augustinus, & Ambrosius explicant: *& circumcisisus est*, ait Augustinus, *& hostia pro illo legitima oblata est*. Nec mirum si & illa legis opera sustinuit, ex quibus liberaret, qui eis seruuliter tenebantur, qui etiam mortem sustinuit, ut ex ea liberaret eos, qui mortalitate tenebantur. Plura in præsentia disputat Hieronymus, quæ tamen non magnopere ad explicandam Pauli sententiam faciunt: illud opportunē monet factum fuisse Christum sub lege non necessitate, sed sponte sua, ne qui ob hominum salutem venerat; aliquid de conuersatione hominum præteriret.

VT EOS, QUI SVB LEGE ERANT, &c. Duplicem, ut ait Chrysostomus, incarnationis causam affert: *liberationem à malis, & bonorum subministratorem*. Primum igitur liberat ab execratione legis, græcē *ἐξ απαράτης*, quasi emericaretur, hoc est dato pretio assereret in libertatem, quasi dicat eximeret. Aliter autem dicitur Christus factus sub lege, aliter sub lege erant Iudæi. Christus enim sub lege dicitur, quia ei in omnibus obtemperauit, quæ pertinent ad gentis Iudaicæ politiam, cūm tamen alioqui liber esset à lege, neque eius iugo premeretur: illi contrā legis imperio necessariō suberant, & eo mirum in modum premebantur. quomodo autem hæc Pauli sententia non pugnet cum ea, quā apud Matthæum^a dixit Christus, *Nolite putare quoniam veni*

C *soluere legem: non veni soluere, sed adimplere*; non eodem modo ab omnibus explicatur: sunt qui existiment ideo dixisse Christum se non venisse, ut legem solueret, quia etiam si soluturus erat non per se, sed per Apostolos post suum in cœlum reditum factururus erat; eadem quippe ratione alibi dixisse^b, se non venisse nisi ad oues, quæ perierant domus Israel: cūm tamen propter alias etiam venisset; sed illas non per se, sed Apostolorum opera adducturus esset ad fidem. Sed hi non videntur animaduertere quorsum Christus hoc dixerit, qui voluit Apostolos monere, ut legem omni ex parte seruarent, quemadmodum ipse venerat non legem soluere, sed adimplere. Quomodo enim legem ipse seruauit, ab Apostolis seruari voluit; & quomodo abrogare voluit, non per Apostolos, sed per se ipsum antiquauit. Dicitur itaque Christus venisse non ut legem solueret, sed adimpleret: primum quia quamdiu lex illa vixit, suāque vim obtinuit, ipse eam sponte sua, nullius auctoritate coactus quā diligentissimē seruauit, & ab Apostolis seruari curauit: nam calumnias, quas illis Pharisei sæpius obiecebant; apertē Christus ipse refellit: secundō legem implese, & non soluisse dicitur, quod eam bene interpretādo perfecit, ut Gregorius^d Nyssenus, Euthymius, & Theophylactus^e explicant. tertio quia gratiam, cuius vi lex seruari posset, suppeditauit, ut apud Ioannem^f scriptum est: *Lex enim per Moysen data est, gratia autem, & veritas per Iesum Christum facta est*: quæ est Chrysostomi^g, & Augustini^h explicatio. quarto quia quæ lege promittebantur, re ipsa exhibuit, quæ ceremoniis, & figuris adumbrata inuoluebantur, repræsentauit, ut omnes ferē veteres patresⁱ intelligunt. postremo quia æterna præmia promisit, & sempiterna item supplicia minatus est, cūm lex illa nihil non mortale, & caducum contineret. Cūm igitur lex illa ad quatuor ferē capita reuocaretur, ad promissā, & vaticiniā, præcepta decalogi, quæ ad mores pertinent; ceremonialia, & iudicialia: Christus omnia suo modo compleuit; vaticiniā namque futurorum, & quæ diuinitus promissā etāt, re ipsa præstitit, præcepta decalogi planiori explicatione illustrauit, atque perfecit,

D

E

5.
I.

a cap. 5. 12.

b Matth. 10. 24.

c Mar. 12. & 15
d lib. aduers. Iud.
e Matth. 5.
f Ioan. c. 1. 17.
g Hom. 16.
h lib. 17. con. Faust. ca. 5. & lib. 19. c. 7.
i Irenæus lib. 4. c. 27. & 67. Tertul. lib. de patientia. Hilar. cap. 4. in Matth. Athan. serm. cont. omnes hæres. Cyrill. lib. de adora. in spir. & verit. Aug. in Quæst. noui Test. q. 69.

II.

perfectit, quæ externis illis ceremoniis veluti continebantur inclusa; palam, apertèque exhibuit, ut pro circumcissione carnis Baptismum, & circumcissionem cordis, iudicialia denique præcepta spiritualibus, ac sempiternis tum præmiis, tum suppliciis propositis, quodammodo absoluit. Quomodo autem redemisse dicatur eos, qui sub lege erant, & veteris illius legis vim abrogauerit; explicat ^a Theophylactus hac ipsa ratione factum non soluendo, sed implendo, non violando, sed perficiendo legem: ut non immeritò dixerit Hieronymus sub lege factum esse Christum, ut eos, qui sub lege erant redimeret, quomodo propter illos, qui nati erant ex muliere nasci voluit.

Itaque quemadmodum pictor dum inchoatæ, & primis tantum lineamentis adumbratæ imagini extremam apponit manum, & colores adhibet; priorem imaginem abolet, nonam inducit: idque non dissoluendo, sed absoluendo, non delendo, sed perficiendo: ita Christus legem abrogauit, quia eam suo Evangelio perfectit, atque omnibus veluti suis numeris absoluit, eodè tempore abrogari cœpit lex, quo Evangelium promulgari, quòque magis hoc vigeat, eo magis illa languebat, cùmque hoc penitus mundo affulset, illa prorsus extincta est. Addit Hieronymus eos dici redemptos, qui primum de Dei parte fuerint, & postea esse cessauerint; illos verò, qui sub lege non fuerint, non tam redimi, quàm emi: unde & ad Corinthios ^b, In quibus audiebatur fornicatio, qua ne inter gentes quidem scribitur. pretio empti estis, non redempti, sub lege quippe non fuerant. Atque hæc quidem de prima incarnationis causa, seu fructu, hoc est de libertate ab execratione legis. Sequitur altera causa: Ut adoptionem filiorum reciperemus; Quemadmodum autem quod nos Christus liberaffe dicitur ab execratione legis, ei respondet, quod paulò antè dixerat, Christum factum esse sub lege: ita hæc filiorum adoptio ab eo pender, quod idem dictum est factum ex muliere: nam qui natura Dei filius erat; hominis filius ex muliere nascens, fieri voluit, ut nos hominum filios in Dei filios adoptaret. Quamquam autem Apostolus hanc filiorum adoptionem quodammodo appellat, quod est proprium nomen adoptionis humanæ, plurimum tamen adoptio diuina ab humana differt adoptione. Hæc siquidem humana duntaxat voluntate ius quoddam tribuit hæreditatis; diuina verò, ut alibi diximus, nos re ipsa diuinorum bonorum, atque adeò diuinæ ipsius naturæ participes facit, dum veram iustitiam, & sanctitatem largitur, de qua hunc in modum scribit Augustinus ^c, At verò etiam nos, quibus dedit Deus potestatem filios eius fieri; de natura, atque substantia sua non nos genuit, sicut unicum filium suum; sed utique dilectione adoptauit, quo verbo Apostolus saepe uti non ob aliud intelligitur, nisi ad discernendum unigenitum ante omnem creaturam, per quem facta sunt omnia, qui solus de substantia patris natus est secundum equalitatem diuinitatis, hoc omnino quod pater, quem missum dicit ad suscipiendam carnem ex illo genere, quo & nos secundum naturam nostram sumus, ut illo participante mortalitatem nostram, per dilectionem nos efficeret participes diuinitatis suæ per adoptionem. ita enim dicit, cum autem venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus. Et tamen dicimur etiam nati ex Deo, id est accepta potestate, ut filij eius efficiamur, qui iam homines eramus. Efficiamur autem per gratiam, non per naturam. Et multa deinceps in eandem sententiam: Recipimus igitur, ut ait Hieronymus, adoptionem filiorum Dei, & redempti à Christo sub seruitute elementorum mundi, & tutorum potestate esse desistimus. Indicat autem idem

Iulianus, Tom. 2.

A Hieronymus, quemadmodum aliud est redimere, aliud emere: ita non prorsus idem videri accipere, & recipere, quasi significet nos illam filiorum adoptionem denuo accipere, quam in primo parente olim à Deo liberaliter acceptam, ipsius deinde culpa cuncti amiseramus. Aliquid amplius addit Chrysostomus, qui in ea voce debiti quandam rationem contineri monet, non quidem iustitiæ, sed fidei, seu veritatis; cælitus enim, ait, repromisit Abraham, quemadmodum & ipse multis verbis declarauit his de rebus factas repromissiones. Quoniam igitur numerosam posteritatem, & quidem, ut sæpè dictum est, spiritalem Deus immortalis Abraham pollicitus erat; eam Christus suo ad nos aduentu fideliter representauit. Porro hoc vtrumque Christi beneficium etiam in Epistola ad Romanos ^a magnificentissimè prædicauit: etenim de libertate à legis seruitute ita scribit: Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem Deus misit filium suum, &c. De adoptione verò: Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore; sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba, Pater. Erat quidem in lege ante aduentum Christi nonnulla filiorum adoptio, de qua alibi Paulus ^b, Qui sunt cognati mei secundum carnem: hi sunt Israelitæ, quorum adoptio est filiorum. Sed illa erat adoptio partim typica partim promissa, quæque à Christi venturi beneficio, eiusque fide tota penderet. Quod autem nonnulli hæc duo Christi beneficia ita distinguunt, ut prius illud pertineat ad Iudæos, hoc verò posterius ad gentes, non magno opere probandum censeo; re namque vera vtrumque ad omnes tam Iudæos, quàm Gentiles spectat: siquidem cuncti à legis seruitute liberi sunt, ut in concilio Apostolico ^c definitum est, & ad filiorum adoptionem vocantur, quod mox planius explicat.

C QUONIAM AVTEM ESTIS FILII, &c. Sunt qui putent deflectere Paulum à Iudæis ad Gentes, & redire quodammodo ad id, quod dixerat superiori capite, Omnes enim filij Dei estis per fidem in Christo Iesu, quasi ab initio huius capitis ad hunc usque locum de Iudæis locutus sit. Ego verò si negem multa, quæ hæcenus scripsit Apostolus, ad Iudæos pertinere, planè mentiar; sed ab iis omnino excludi Gentiles, non facillè admiserim. Nec enim puto temerè Paulum cum utilitates incarnationis Christi explicaret, ita fuisse locutum, ut cum de Iudæis in tertia persona dixisset, ut eos, qui sub lege erant, redimeret; mox addiderit in prima, ut adoptionem filiorum reciperemus. Se enim, ut paulò antè dixi ex Augustini sententia, gentibus coniungit: atque idcirco nunc subdit; quoniam omnes tam Iudæ, quàm Gentiles fidei beneficio filiorum adoptionem percipere possunt, vósque adeò Galatæ præceptis Evangelicis instituti, & Baptismo ritè expiati eam non ita pridem adepti estis: Misit Deus, inquit, spiritum filij sui in corda vestra, clamantem Abba Pater. Explicat enim, ut ait Chrysostomus, duplicem quandam rationem, qua filiorum adoptionem assequimur: & alteram quidem posuit capite superiori cum dixit, Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis: alteram verò hoc loco declarat cum ait: Misit Deus spiritum filij sui in corda vestra, clamantem Abba, Pater: Neque enim, ait idem Chrysostomus, potuissimus illum appellare patrem, nisi prius diuino illius spiritu percepto facti essemus filij, igitur pro seruis liberos, pro paruulis adultos, pro alienis hæredes, ac filios fecit gratia. Obseruat autem Hieronymus tres Spiritus à Paulo nominari, spiritum filij Dei, ut hoc loco: Misit Deus spiritum filij sui; & spiritum Dei, ut ad Romanos ^d, Quotquot spiritu Dei aguntur, hi filij

f 2

Dei

a Matth. c. 5.

b ep. 1. c. 5. 1.

c lib. 2. de cōsensu Euang. cap. 3.

a cap. 8.

b ad Rom. 9. 3.

c A. 8. 15. 25.

6.

I.

II.

d cap. 8. 14.

Dei sunt. & denique Spiritum sanctum, vt ad Corinthios ^a: *Corpora vestra templum sunt Spiritus sancti.* Mox Lactantium Firmianus perstringit, qui Spiritum sanctum sæpe patrem, sæpe filium nominari dicit, tertiam Trinitatis personam de medio tollens: tum Spiritus sancti diuinitatem probat, cuiusque munere nos Dei filios effici hoc Pauli testimonio confirmat. Ait autem Apostolus Spiritum sanctum clamare, hoc est ad clamandum excitare. clamor autem vt monet Hieronymus non tam pertinet ad vocem, quam ad animi affectum. nam & in Exodo ^b clamasse dicitur Moses, qui nullam prorsus vocem emiserrat. Videtur autem hunc clamorem, vt ait Ambrosius, aliis verbis ad Romanos ^c explicuisse, *Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei.* Addit, *Abba, Pater.* Abba enim peregrina vox est, Hebræis, Syrisque communis. itaque non est hoc loco anadiplosis ex Ambrosij, Augustini, & Hieronymi sententia; sed græcæ, latinæque vocis adiectio præcedentis nominis obscuritatem interpretatur, quæ est Scripturæ frequens consuetudo: quamquam Augustinus id hoc loco ad mysterium refert. Eleganter, inquit, intelligitur non frustra duarum linguarum verba posuisse idem significantia propter vniuersum populum, qui de Iudæis, & de gentibus in unitatem fidei, vocatus est, vt Hebraeum verbum ad Iudæos, Græcum ad gentes; vtriusque tamen verbi eadem significatio ad eiusdem fidei, spiritusque unitatem pertineat. Non facile autem dixerim vtrum hæc vocum geminatio sit ei persimilis, qua ad rerum copiam significandam eadem vox iteratur, vt apud Hieremiam ^d, *Foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.* Rursus ^e, *Quid tu vides Ieremias? ficus, ficus bonas, bonas valde, & malas, malas valde.* Et David ^f: *Domine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra!* Et ^g, *Deus Deus meus, respice in me.* Item ^h, *Deus Deus meus ad te de luce vigilo.* Denique Matthæus ⁱ, *Non omnis, qui dicit mihi, Domine Domine.* In his enim testimoniis vel rei copia, vt dictum est, vel affectus magnitudo indicatur. Porro idem Augustinus monet rectè Paulum ex præsentia, & dono Spiritus sancti probare gentes ad promissionem hereditatis pertinere: nam & hac ratione Petrum in Actis Apostolicis ^k probasse non se potuisse sacramentum Baptismi illis negare, quos sanctum accepisse Spiritum apertissima testificatione cœlitus fuerat demonstratum. quinetiam hoc argumento capite superiori idem esse ab Apostolo comprobatum affirmat. Ex his verò, quæ hoc loco docet Augustinus, facile quiuis intelliget mendum esse apud eundem ^l. vbi persimilem locum tractans in Epistola ad Romanos ^m *Abba*, vocem ait Græcam, eum hîc, & alibi semper peregrinam, & barbaram esse fateatur. Non me fugit quid hoc loco hæretici contra sanctorum inuocationem stultè, atque impiè effutiant: sed illi suo loco respondeo. Nam quamuis Spiritus sanctus dicatur ab Apostolo excitare ad inuocandum patrem, non propterea negaret Paulus etiam impellere ad opem sanctorum implorandam. Patrem enim inuocamus tamquam bonorū omnium auctorem, ac largitorem; sanctos adhibemus ad patrem deprecatores, atque internuntios: neque necesse fuit omnia vno loco dici, in præsentia autem aptè Apostolus patrem nominat, quia dixerat nos in adoptionem filiorum admissos, vt meritò Deum adoptantem, patrem appellare possimus.

ITAQUE IAM NON EST SERVUS, &c.

^{7.} ^{I.} Græca exemplaria, quæ nunc circumferuntur, ferè habent secundam personam, *ἐτὶ ἐδούλῳ*, iam non est seruus: itaque Chrysostomus, & Græci legisse videntur; Theodoretus enim ita hunc locum explicat, *Tu*

A autem es & filius, & hæres: hæc autem es consecutus per Christum, non per legem: vt videatur Apostolus vnum Galatarum populum alloqui: Ambrosius tamen, Hieronymus, & Augustinus cum nostro interprete legunt tertiam personam, referuntque hanc Pauli sententiam ad ea, quæ initio capitis dixerat: *Quanto tempore hæres paruulus est, nihil differt à seruo, cum sit dominus omnium.* Iam verò ait cum hæc ita se habeant excussio iam legis veteris iugo, & diuino Spiritus sancti munere adoptionis iure percepto; iam non est seruus, sed filius. non est, inquam, seruus qui metu supplicij moueatur; sed filius non qui pædagogus, aut tutoribus, seu actoribus sublit; sed liber iam, ac sui iuris. *Habentes enim*, ait Hieronymus, *spiritum filij Dei in vobis clamantem Abba, pater; non serui cœpitis esse sed filij.* Neque, vt monet Ambrosius, seruus est, qui a legis potestate sublati, benedictionis filij Dei factus est pariceps. Neque hîc consilii Apostolus, sed hereditatem certò pollicetur. Addit enim, *Quod si filius, & hæres per Deum.* vel vt habent Græci codices *κληρονομήσει ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ*, hoc est hæres Dei, per Christum, quomodo legit Basilium ^a. Hieronymus absolute legit, *Hæres per Christum.* Ambrosius, & Augustinus nostræ editioni consentiunt. Theophylactus addit, *Hæres quidem Dei, coheres verò Christi.* Videtur autem ex Epistola ad Romanos ^b transcriptum. quocumque tandem modo legas, nihil mutatur sententia; simpliciùs tamen videtur quod legit Hieronymus omiſsa mentione Dei, vt hæres opponatur seruo: quod si addamus, per Christum; nihil præter morem Pauli fecerimus, qui sic Dei in nos beneficia à Patre proficisci docet, vt per Christum filium ad nos perueniant; eius enim opera & adoptione filij sumus, & hæredes. Nec enim dubium est, vt monet Ambrosius, idcirco filios adoptari, vt hereditatem aliquando assequantur, sed hereditas non nisi post patris obitum ad filios peruenit. Quæ igitur ratione mortales eius hæredes esse possunt, qui immortalis, & sempiterna vita perfruitur? Sed Scriptura more nostro loquitur, ait Ambrosius, seseque nostræ imbecillitati accommodat; vtque ostendat futuros nos diuinorum bonorum participes; Dei hæredes maluit appellare. Monet autem Hieronymus quæ singulari numero hoc loco dicuntur, ad vniuersum genus hominum pertinere; omnes enim, qui fidem Catholicam profiteantur, vnum quodammodo sunt in Christo. Porro Augustinus, qui hoc loco legit *hæres per Deum*, per misericordiam Dei interpretatur, quia licet Gentiles iure sanguinis ad Abraham posteritatem non pertinerent; eius tamen filij imitatione, fidei merito censebantur, cuius fidei munus per Dei misericordiam essent consecuti.

^{8.} ^{I.} SED TUNC QUIDEM IGNORANTES DEVM, &c. Mutato numero nunc propriè, & priuatim Galatas alloquitur, & quos ab idolorum cultu ad fidem veri Dei transtulerat, grauissimis verbis increpat. Tunc, inquit, cum nondum vobis fidei, atque Evangelij lux afflisset, ignorantes Deum, hoc est vt ait Chrysostomus, cœcis errorum tenebris obuoluti: siue id ad culpam extenuandam, siue ad eius temporis conditionem exprimendam dictum sit. Certè Ambrosius Galatas per ignorantiam peccasse scribit, atque adeò facile fuisse illis idololatriæ lapsum condonatum. Hinc autem colligit Augustinus, superiora etiam pertinere ad gentes, vt ipsas etiam sub elementis mundi huius tamquam sub procuratoribus, & actoribus fuisse significari, qui cœlo terræ, cæterisque elementis tamquam Diis cultum, atque venerationem adhiberent. *Iis*, inquit, *qui natura non sunt Dei seruiebatis. Satis demonstrat*, ait Augustinus, *vnum verum Deum natura esse Deum.* Addit: eos, qui natura

Dy

^a Ep. 1. c. 6. 19.

^b cap. 14. 15.

^c cap. 8. 16.

^d cap. 2. 13.

^e cap. 24. 3.

^f Psal. 8. 1.

^g Psal. 21. 1.

^h Psal. 62. 1.

ⁱ cap. 7. 21.

^k cap. 10. 47.

^l in Ep. 178.

^m cap. 8. 15.

^a de Spiritu sancto cap. 5.

^b cap. 8. 17.

Dij non sunt, propterea procuratores, adoresque appella-
ri, quia nulla creatura est siue que in veritate manet dans
gloriam Deo: siue que in veritate non stetit querens glo-
riam suam, que velit, nolit diuina providentia non ser-
uiat: sed volens quidem facit cum de ea sit quod bonum
est: de illa vero, que hoc non vult, omnino sit quod iustum
est. Hac ratione Christus mundi principem, diabolum
appellauit, & Paulus quosdam sathana tradidit tanquam
diuine iustitie administratores. Multa deinceps in ean-
dem sententiam addit, quæ pertinent ad alium locum.
Rectè autem dixit, qui natura Dij non sunt, indicans
Deos Gentilium hominum opera, & consilio in
Deorum album fuisse relatos: nam qui natura Deus
non est, longissimè abest à diuinitate. Noluit autem
Apostolus uti Græco verbo λατρεύειν, quod diuinum
cultum, & venerationē significat, sed dixit ἐσθλάτε, B
quasi dicat more seruorum obsequium præstabis.
Deos autem ait non natura, hoc est qui reuera nihil
habebant diuini, sed falsa duntaxat hominum opinio-
ne pro Diis nefariè colebantur. vtrumque igitur in
illa errorum veluti nocte si non penitus excusatio-
ne digni, at leuiori certè supplicio plectendi videba-
mini. Verè namque hanc ob causam scripsit Petrus
Apostolus^a, Melius erat illis non cognoscere viam iu-
stitie, quam post agnitionem retrorsum conuertere ab eo,
quod illis traditum est, sancto mandato. Quò etiam spe-
ctant illa apud Paulum^b, Impossibile est eos, qui semel
illuminati sunt, gustauerunt etiam donum cælestē, &
participes facti sunt Spiritus sancti; gustauerunt nihilo-
minus bonum Dei verbum, virtutemque seculi venturi,
& prolapsi sunt; rursum renouari ad penitentiam.

9. NUNC AUTEM CUM COGNOVERITIS, &c.

I. Opponit hæc iis, quæ modò dixerat, olim quidem
Dei ignorance laborabatis, nunc autem postea-
quam Deum cognouistis, mea videlicet prædicatio-
ne eruditi, atque ad Christi fidem traducti. Hoc au-
tem ipsum mox corrigit, ut diuinæ gratiæ vim ma-
gis declaret. Immo, inquit, cogniti sitis à Deo, non qui-
dem simplici cognitione, qua nihil omnino non no-
uit Deus, sed scientia illa, quam vocant approbatio-
nis, qua vos potissimum ex innumerabili Gentilium
multitudine delegit, quos sibi eximio gratiæ bene-
ficio aggregaret. quod his verbis explicat Hierony-
mus, Non quod Deus creator omnium aliquid ignoret,
sed quod eos tantum scire dicatur, qui errorem pietate
mutauerint. Cognoscit Dominus qui sunt eius. & saluator D
in Euangelio, Ego sum, ait, pastor bonus, & cognosco
meos, & cognoscunt me meæ. & contra ad impios: Nescio
vos, recedite à me operarii iniquitatis. & ad stultas Vir-
gines, Nescio vos quæ estis. Neque enim, ut monet
Chrysostomus, vos vestro labore Deum inuenistis, sed
ille potius vos errorum tenebris implicatos primum voca-
uit, & ad fidem, atque Euangelium pertraxit. Quomo-
do ergo, inquit, conuertimini iterum ad infirma, & ege-
na elementa, quibus denuo seruire vultis? Quæ Chry-
sostomi verba expendenda iis maxime cenfeo: qui
Chrysostomo semipelagianorum errorem affingunt,
cum tamen hic apertè neget Christi gratiam labore
comparari, quod illi impiè docebant, qui humano
conatui gratiam subiciebant, contra quam hoc loco
doceat Chrysostomus. Sed ut redeam ad Paulum, E
Ambrosius, & Augustinus existimant Galatas, quip-
pe olim Gentiles rursum ad Gentilium impietatem
rediisse. Post cognitionem Dei, inquit Ambrosius, ea
que Paganorum sunt sequi cœperant, & aliquantò post,
illi ingrati ad ea conuertere cœperant, quæ tunc colebant
quando ignorabant Deum. Idem insinuat Clemens^c
Alexandrinus. Augustinus autem: Quando, ait, non
circumcisi, sed genibus loquuntur, sicut in tota Epistola
apparet; non vniue ad circumcisionem dicit eos reuerti,
in qua nunquam erant. Mox ignorantes Deum his, qui
Iustinian. Tom. 2.

natura non sunt Dij, seruistis, ad quam seruitutem re-
uertere eos velle significat. Cæterum nihil hoc ad Paulum
institutum pertinere videtur, qui Galatas ab impo-
stribus Indæis seductos, & Iudaicis superstitioni-
bus contaminatos ad pristinam fidei integritatem
cupit reuocare. Quamobrem melius Chrysostomus,
& Hieronymus de legis ceremoniis, & Iudaicis riti-
bus Paulum accipiunt, quos in paraphrasi fecit Hiero-
nimus. Quod enim Paulus ait iterum, græcè πάλιν, nos
retrorsum diximus: sic paulò post, ubi denuo, dixit
noster interpres, nos retroflexis vestigiis. Non enim
Galatæ Iudæi aliquando fuerant, ut dicantur rur-
sum, vel denuo reuocare quæ omiserant, neque ut
Græcæ scholia indicant, ad idolorum cultum redi-
bant; sed cum rectè in stadio Euangelicæ doctrinæ
aliquando cucurrissent, inde quasi pedem referen-
tes ad Iudaismum veluti retrouersis vestigiis regre-
diebantur, ut inde tanquam à principio denuo cur-
sum instituerent, cum opoteret eos maxime ad me-
tam sibi propositam festinare. Et profectò simile
quiddam indicare videntur verba Græca πάλιν ἀνω-
θεν ἐκ νέου θιάζεσθαι, hoc est iterum ab integro, quasi
dicat ut rursum vobis à principio inchoandum sit.
Perplacet autem, quod in præsentia monet Theodo-
retus, voluisse Paulum ostendere Galatas, qui legem
cum Euangelio coniungerent, idolorum cultum penè
instaurare: sic enim ait; Idolorum esse cultum conatur
ostendere observationem dierum, quæ sit à lege. Prius-
quam enim, inquit, vocatione digni essetis habiti, cole-
batis Deos, qui non sunt natura Dij, elementa in Deos
referentes. Sed vos ab hoc errore Dominus Christus libe-
rauit. Nunc autem nescio quomodo ad eundem errorem
revertimini: dum enim sabbata, & nouilunia, & alios
dies observatis, & eorum transgressionem timeatis, similes
estis eis, qui elementa in Deos referunt. A qua sententia
non multum discrepat Hieronymus, qui non obse-
rè indicat eos qui Euangelicæ veritate cognita le-
gem veterem observant, non tam Deum colere, à
quo cogniti sunt, quam ad eos reuerti, qui natura
non sunt Dij, pertinent enim illa omnia nunc ad su-
perstitionem, quæ cum religione pugnat. Nec rei-
cienda videtur arguta eorum interpretatio, qui ad-
uerbia illa iterum, & denuo non ad totam orationem,
sed ad eius partem duntaxat referenda putant; ut sit
sensus, quemadmodum olim idolis seruistis, post-
quam in libertatem Euangelij vocati estis, iterum
notam vultis seruire seruitutem à superiore quidem
diuersam, at nihilo meliorem. Cæterum quæ paulò
antè mundi elementa vocat; nunc rursum infir-
ma, & egena elementa nominat: qui autem Solem,
& Lunam, cæteraque rerum corporarum initia in-
telligunt, infirma ea ab Apostolo vocari putant, quod
sint mutationi obnoxia, & aliquando tandem inte-
ritura: egena verò quia conditoris ope, auxiliòque
perpetuò egent, ut sint, conseruentur, suisque actio-
nibus ritè fungantur. At qui elementa pro legis ce-
remoniis posita fuisse putant, hic quoque meritò in-
firma, & egena appellari contendunt. infirma qui-
dem, quia legis veteris sacrificia, & sacramenta ve-
ram ex sese, suæque vi iustitiam tribuere nequaquam
poterant; egena verò, quia nihil cælestē, aut diui-
num, nihil spiritale proximè continebant, sed emi-
nus tantum gratiam, eiusque auctorem Christum
indicabant. Porro multa in præsentia de lege veteri,
& priscis patribus disputat Hieronymus, quæ non
perinde accipio, quasi ille inficiari voluerit, Mosem,
ceterosque patres illius legis præceptis fuisse subie-
ctos, sed cum illa præcepta illi sæculo congruerent,
non quidem veterum sacramentorum vi, sed fidei
beneficio gratiam, & iustitiam adepti sunt, quæ ad
Christum liberatorem suo modo pertinebant. Quod

f 3 verò

II.

III.

e in Protte-
ptico.

verò ait non fuisse illo tempore, quo lex vigeat, elementa infirma, & egena, sed habuisse potius suum fulgorem, & legem Moſis ante Euangelium diuitem, & opulentam, & claram fuiſſe, non perinde dictum putandum eſt, quaſi tunc vim aliquam ex ſe haberet iuſtificandi; ſed quòd legitimi illi ritus ritè uſurpari poſſent, adeòque etiam deberent ab iis, qui ad Iudæorum gentem pertinerēt. Nam quod addit, infirma, atque egena elementa Iudæorum eſſe traditiones, & craſſas illas legis interpretationes, robuſtam verò, ac diuitem ſpiritualem legis intelligentiam, nec niſi futuri ſæculi reſpectu elementum nuncupari, verè omnino affirmatur, non tamen ad mentem Pauli, qui ut paulò antè diximus, Galatas reprehendit, quòd Iudaicas ceremonias, ut mox planius dicet, vnà cum Euangelio colerent, cum tamen lex illa Moſis nihil præter infirma, & egena elementa contineret: quæ idcirco elementa rectè vocari poſſunt, quòd quemadmodum elementa cæterorum corporum initia ſunt, & veluti ſemina; ita in illis priſcis obſervationibus Euangelica myſteria, & ſacramenta continebantur. quæ ratione diximus alibi Euangelium in lege veteri fuiſſe comprehenſum. Adde quòd elementa fortasſe vocat Apoſtolus, ut perſiſtat in metaphora ſumpta à pueris, quibus prima litterarum elementa traduntur, ut ſignificet populum Iudæorum quaſi puerum illis primis elementis fuiſſe imbutum, ad quæ redire turpe ſit, ubi quis Euangelicam doctrinam perceperit.

10. **DIES OBSERVATIS, ET MENSES, &c.** Auguſtinus ne ſuam priorem ſententiam penitus deſeratur, de Gentilium errore accipi poſſe affirmat. *Vulga- tiſſimus eſt enim, ait, error Gentilium iſte, ut vel in agen- dis rebus, vel in expectandis euenibus, vita, ac negotio- rum ſuorum ab Aſtologis, & Chaldeis notatos dies, & meſes, & annos, & tempora obſeruent.* Sed fatetur tamen magis eſſe Apoſtolicæ ſententiæ conſentaneum, ut de Iudæorum obſervationibus accipiantur. *Nam & Iudæi, inquit, ſeruiliter obſeruant dies, & meſes, & annos, & tempora in carnali obſervatione ſabbati, & neomenia, & meſe nouorum, & ſeptimo quoque anno, quem vocant ſabbatum ſabbatorum.* In eamdem ſententiam de Gètili errore locum explicat Ambroſius, qui multas Gentilium ſuperſtitiones à temporibus ductas curioſè recenſet. Sed conſtat Apoſtolum de Iudaicis ceremoniis loqui, ut Chryſoſtomus, cæteri- que Græci, & inter Latinos Hieronymus expli- cant. *Obſervatis, inquit, hoc eſt obſeruare vultis, in- ibi eſtis, ut obſeruetis dies ſabbatorum, neomenias, nouilunia, cæteros denique dies, & tempora, hoc eſt opportunitates, quibus quidpiam fieri fas, aut nefas putatur apud Iudæos, quibus item ſingulis annis le- roſolymitanum templum viſendum ſit: annum quo- que ſeptimum, & quinquageſimum, & id genus alia penè ſexcenta, quæ indicat Hieronymus, qui confert hunc locum cum illo, qui eſt in Epiſtola ad Coloſ- ſenſes^a. Nemo, ait, vos inducet in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti, aut neomenia, aut ſabbatorum, quæ ſunt umbra futurorum.* Quæ meritò damnat Apoſto- lus, quia rei veritate præſente, nihil eſt neceſſe um- bras conſectari. Quæ cum ita ſint, inanes ſunt hære- ticorum conatus, qui his, ac ſimilibus Apoſtoli verbis contra feſtorum dierum obſervationem, quæ in Ec- cleſia Dei religioſè ſeruatur, non impiè ſolùm, ſed etiam imperitè abutuntur, ut planius alibi doceo.

11. **PRORSUS AUTEM EXTRA REM** Irenæi ſententiam nobis obſciunt, qui ut ſcribit Euſebius^b, Viſtoris ſeueri- tatem reprehendit, qui Orientales ſacris prohibuerat, quòd aliter, quàm Romana Eccleſia Palcha celebra- rent. non enim Irenæus dies feſtos, eorūve ſole- mnem cultum damnabat, ſed tantam ſeueritatem mi-

nus probabat, cum mitius cum tota Orientalium na- tione agendum cenſeret: quandoquidem illi fidei in- tegritate retenta externa tantùm ceremonia à Ro- mana Eccleſia diſſidebant, eaque in re Apoſtolorum auctoritatem obtendebant, quos ſe magiſtros ſequi profitebantur. Contrario planè errore olim labora- bant Ebionitæ, qui ut ſcribit Euſebius^a, dies feſtos vtriuſque Teſtamenti Chriſtianis colendos eſſe con- tendebant, cum tamen id hoc loco Paulus & ad Romanos^b, & ad Coloſſenſes^c apertè reſellat: ſed Ebionitæ, ut Irenæus^d, & Epiphanius^e affirmant, Epiſtolas Pauli, quem apoſtata appellabant, ſibi reiiciendas putarunt. Porro errorem damnarunt patres Concilij Laodicæni^f, & multò poſt Grego- rius^g Pontifex. Neque verò quemquam mouere debet, quòd quæ lege veteri præcipiuntur, ut ſcri- ptum eſt in Exodo^h, perpetuo, & ſempiterno ſce- dere obſignata dicuntur: nam Auguſtinusⁱ ait ſab- batum, & ſacerdotium, cæteròſque Iudaicos ritus pa- cta, & ſigna æterna idcirco nuncupari vel quia res æternas ſignificant, vel quia non certo, ac præſinito tempore, ut alia nonnulla præcipiebantur, ſed abſo- lutè, atque indefinitè illius legis naturam, & condi- tionem ſequiebantur, & tamdiu ritè uſurpabantur, quoad lex illa vim ſuam obtinebat: quamdiu autem ſtatus ille reipublicæ perdurabat; lex ſuam retinebat auctoritatem, eiùſque omnes ritus vim præcepti, & parendi neceſſitatem afferebant. Cæterum illa omnia finem aliquando fuiſſe habitura, ſuo loco ex ipſa Scriptura docuimus, quod etiam alij antè nos mo- nuerunt, cum veteres patres id pro certo ponant, dum illam tantisper vim habuiſſe affirmant, quoad noui Teſtamenti auctor Chriſtus ad nos veniret.

TIMEO VOS NE FORTE, &c. Græcè φοβέμαι ὑμᾶς, quod ſine dubio ad verbum latinè redditum eſt *timeo vos*: quomodo etiam vertunt Ambroſius, Hieronymus, & hoc loco Auguſtinus. Sed ſi ſpectes ſententiam, rectè ait Hieronymus, *timeo vos* poſitum eſſe pro eo, quod eſt *timeo de vobis*, vel ut alibi legit Auguſtinus^k, *timeo vobis*. Nam ut ait Chryſoſto- mus ſingularem in Galaras beneuolentiam declarat ſuam. Illi enim, inquit, *iactantur ſuæctibus, & Apoſto- lus tremuit, ac metuit; ita illis pudorem incutit, & time- rem.* Dum verò addit, *Ne fortè ſine cauſa laborauerim in vobis*, ſollicitudinem illis iniicit, nec tamen ſpem omnem adimit: non enim ſimpliciter ait ſe ſine cauſa laboraſſe, ſed addit, *ne fortè*, græcè μήποτε, quam particulam Chryſoſtomus, & Hieronymus diligen- ter expendunt, ut non debuerit à nouis interpreti- buſt emerè omitti. Omisit quidem Ambroſius, ſed eam tamen agnoſcit Auguſtinus, qui huius Apoſto- licæ ſententiæ auctoritate acriter in eos inuictur, qui vel more Gentilium, vel Hebræorum ſuperſtitione tempora obſeruant, & dies. Chryſoſtomus autem monet, dum Apoſtolus ait *ne fortè*, ſimul eos punge- re, ſimul etiam in bonam ſpem erigere. *Non enim di- xit, fruſtra laboraui, ſed ne fortè. nondum inquit accidit naufragium, ſed adhuc tempeſtatem hanc hoc partu- rientem cerno, propterea metuo, non deſpero; vobis enim in manu eſt totum hoc corrigere, & ad priſtinam redire tranquillitatem.* Quæ idcirco libens adſcripſi, ut qui- uis intelligat ita Chryſoſtomum gratiæ neceſſitatem cognoscere, quod aliàs ſæpe docui, ut tamen vim li- beri arbitrij nullo modo lædat, ſed eam integram, atque illæſam permittat, quod hæretici aliter acci- piunt. Quod autem ait noſter interpretes, *Ne fortè ſine cauſa laborauerim in vobis*, græcè legimus εἰς ὑμᾶς, & quamquam recentiores interpretes maluerunt latinè dicere erga vos, retinenda tamen eſt vulgata editio cum ſenſus ſit, quem expreſſimus in paraphraſi. Vi- detur enim Apoſtolus de Galatarum Eccleſia perinde

^a lib. 2. hiſt. cap. 27.

^b cap. 14. 5.
^c cap. 2. 16.
^d lib. 1. c. 26.
^e Hæz. 30.

^f cap. 29.

^g li. 11. regeſt. cp. 3.

^h cap. 31. 16.

ⁱ q. 46. 114. 139. in Exod.

11.
I.

^k in Enchir. cap. 79.

^a cap. 2. 16.

^b lib. 5. hiſt. cap. 24.

quaſi

quasi de agro, aut vinea loqui, in qua excolenda ne frustra laborauerit magnopere veretur. nā vt ait Hieronymus, *sine causa laborat magister, cum ipse prouocat ad maiora discipulos, & illi retro lapsi ad minora, & humilia reuoluuntur.* Porro quod noster interpres dixit, *sine causa*, Græcè est *εὐδὴν*, quæ vox quamuis plerumque significet casu, temerè, ac fortuitò; tamen interdum idem valet, quod frustra, atque hic sensus, quem secutus est vulgatus interpres, huic loco maximè congruit: neque enim Apostolus vllum operæ, laborisque sui fructum tulisse, si Galatæ à se tanto studio Christianæ vitæ præceptis, atque institutis informati, Iudaicam superstitionem complecterentur; futuri enim erant neque Christi, neque Moysis discipuli: non Christi, quia Christus Moisaicos ritus, ac ceremonias antiquauit: neque Moysis, quia ille ad Christum venturum, eiusque fidem, ac religionē auditores suos prouocabat: sic enim in Deuteronomio ^a legitur: *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies.* Quem locum ad Christum referendum esse in Actis Apostolicis ^b docet Petrus, & aduersus Valentinianos monet Irenæus ^c. Frustra ergo laborasset Paulus, si Galatæ post Christiana sacra ad Iudaismum defecissent.

12. ESTOTE SICUT EGO, &c. Quorsum hæc pertineant, non satis liquet: Chrysostomus ad eos putat referri, qui ex Iudæis conuersi erant ad Christum, quibus se Paulus imitandum proponit, qui cum non aliter, atque illi Iudæus natus esset, legis tamen ceremonias negligebat: vt sensus sit, Estote sicut ego legis veteris contemptores; nam ego æquè, ac vos Iudæus sum, & tamē Iudaicos ritus nihili facio. Alij paulò aliter: simpliciter enim putant prouocari Galatas Pauli exemplo ad Euangelicam libertatem. Imitamini, inquit, meæ vitæ rationes, negligite ritus Iudaicos, quod non solum vos verbis, sed exemplo docui, qui illos absque vlllo religionis metu posthabeo. Quod autem addit Apostolus: *Quia & ego sicut vos*, tot fermè explicationes habet, quot sunt explanatorum capita. Sunt qui dicant hunc esse sensum, imitamini meam in contemnendis Iudaicis superstitionibus libertatem; nam & ego, qui alioqui Iudæus sum, studeo me vobis quoad possum accommodare, & vestros Gentiles ritus quantum salua religione possum complector. Sed, vt arbitror, prorsus extra rem: neque enim facilè quisquam probauerit Apostolos olim ritus Gentilium admisisse. Dixit quidem non nemo Gentilium quosdam ritus quasi ciuitate donatos, & vera religione quodammodo expiatis ab Ecclesia fuisse admissos, idque testimonio Gregorij ^d Nysseni, & Theodoret ^e comprobatur: vterque enim dies festos inanium Deorum in martyrum solemnes memorias fuisse mutatos affirmat. affertur & Pauli exemplum, qui aram ^f ignoti Dei Christo aptauit. Multa denique commemorantur, quæ cum Gentilibus ac Iudæis communia essent, usurpata deinde sunt à Catholica Ecclesia. Sed malim cum Tertulliano ^g existimare Dæmonem Iudæorum, & Christianorum ritus callidè imitari voluisse, ad eoque in impio, ac nefario idolorum cultu ea usurpassè quæ olim Dei iussu à Iudæis frequentabantur, & postmodum à Christi fidelibus piè reiecta sunt. *Huius*, inquit Tertullianus, *sunt partes inuertendi veritatem, qui ipsas quoque res sacramentorum diuinorum in idolorum mysteriis emulatur. Tinguunt & ipse quosdam vtique credentes, & fideles suos; expiationem delictorum de lauacro reprobant, & sic adhuc inuitat mitra. Signat illic in frontibus milites suos, celebrat, & panis oblationem, & imaginem resurrectionis inducit, & sub gladio redimit coronam. quid quòd & sum-*

A *mum Pontificem in vniuersis nuptiis consueuerit habere & virgines, habet & continentes? Caterum si Numa Pompilij superstitiones reuoluamus, si sacerdotalia officia, insignia, & privilegia, si sacrificalia ministeria, & instrumenta, & vasa ipsorum sacrificiorum, ac piaculorum, ac votorum curiositates consideremus; nonne manifestè diabolus morositatem illam Iudaica legis imitatus est? Qui ergo ipsas res, de quibus sacramenta Christi administrantur, tam emulante affectu exprimit in negotiis idololatriæ, vtique & idem, & eodem ingenio gestit, & potuit instrumenta quoque diuinorum rerum, & sanctorum Christianorum sensum de sensibus, verba de verbis, parabolas de parabolis prophana, & emula fidei temperare. Quòd referenda sunt permulta, quæ passim apud prophanos ^a auctores leguntur. Sed, vt dixi, Apostoli ritus Gentilium nequaquam susceperunt, sed postmodum idolorum templa in Ecclesias Christianorum fuisse conuersa, nemo inficiabitur: id autem ad id, quod in præsentia agit Paulus, nihil pertinet. Ambrosius, & Augustinus: Date, inquit, operam, vt meliora consilia capiat, meque præceptorem vestrum imitemini. nam ego sum sicut vos, hoc est non ego diuini quidam, & supra hominum conditionem natura præditus sum: quoe circa nihil à vobis exigo, quod vires humanas superet. Indicat quamquam obscure hanc sententiam Chrysostomus. Hieronymus duas affert alias explicationes: altera est, Secutimini, quæso, vos quam nunc ego profiteor vitæ perfectionem; nam ego aliquando me vestræ imbecillitati accommodaui: estote ergo vos, sicut ego nunc sum, quia & ego aliquando sicut vos fui. altera; negligite inania illa elementa meo exemplo, qui ea nihili facio: nam ego aliquando eodem quo vos studio tenebar, cum pro Iudæorum ceremoniis contra Christi Ecclesiam decertarem. Sed hæc omnes interpretationes hanc Pauli sententiam ad imitationis studium referunt: quæ mihi non admodum videtur huic loco conuenire. Quorsum enim hortetur Apostolus, vt se Galatæ imitentur, addita præsertim ratione tam, vt leuissimè dicam, frigida, quòd ipse eos aliquando sit imitatus, vel quòd eadem cum illis sit præditus mortalitate, vel quòd eodem aliquando studio Iudaicos ritus sit consecutus? quam, quæso, vim ad persuadendum hæc oratio habeat apud eos, qui de Apostoli doctrina non leuiter dubitabant? An quisquam eius mores imitetur, cuius orationem, & sententiam moribus congruentem suspectam habet? Adde, quòd non satis apparet, quomodo cum his cohæreat, quod mox sequitur, *Obsecro vos fratres, nihil me lasistis.* Itaque, vt in paraphrasi docui, malim hæc Apostoli verba ad amoris, ac benevolentiae vim declarandam pertinere: poterant enim suspicari Galatæ Paulum fuisse offensum, quòd ipsi ab eius doctrina defecissent, atque idcirco caritatem erga se remississe. id Paulus his verbis negat: *Obsecro igitur, ait, vos fratres, vt pristinam beneuolentiam in me vestram nouis potius officiis cumuletis, meque quasi alterum vos complectamini, quemadmodum ego tanta vos caritate prosequor, quasi ego in vos ipsos penè essem immutatus: tantum abest, vt me à vobis vlla ratione læsum existimem: sic enim accipio quod ait Apostolus, obsecro vos nihil me lasistis. Tamen si seuerius vos obiurgauit; nolite tamen putare me quasi iniuria prouocatum quidquam de pristina caritate remississe: vt enim Chrysostomus, Ambrosius, Hieronymus, ceterique affirmant, spectat hæc oratio ad acerbam superioris obiurgationis molliendam, quæ tamen ipsa non eodem modo ab omnibus explicatur. Ambrosius propterea ait nihil à Galatis læsum fuisse Paulum, quia ipse delictum ipsorum oberat tan-**

^a Baron. tom. 1. annal. ann. Christi 44. Claud. 2. nu. 22.

II.

^d Orat. de S. Gregor. Taurinensis, e de eund. Gize affect. lib. 8. f Act. 17. 24.

^g lib. de præscript. c. 40.

tum: Apostolus enim ritè suo munere perfunctus erat, ipsi sibi, qui eius præcepta neglexerant, perniciem parauerant. Chrysostomus negat Apostolum fuisse more vulgi propterea indignatum, quod se negligi, & contemni videret: nihil se odio, aut similitate commoueri, sed ipsorum saluti prospicere, ut suo in illos amoris satisfaciatur. Aliquanto aliter Hieronymus, *lædit*, inquit, *discipulus magistrum, si per negligentiam suam præcepta eius, laboremque disperdat: non læserant Galatæ Apostolum usque in præsens tempus Euangelium eius, ac mandata seruantes. aut certe ita quando vobis primum Euangelium annuntiaui, & propter infirmitatem carnis vestre, quia non poteratis sacramenta suscipere maiora: prædicaui vobis quasi paruulis, & me ipsum infirmum esse simulavi, ut vos infirmos lucrificarem: nonne quasi Angelum suscepistis me quasi Christum Iesum? Cum igitur in nullo me illo tempore læseritis, & me vestri causa humilem, atque deiectum similem Dei filio putaueritis, quomodo ad maiora vos pronocans ledor à vobis perdendo laborem meum, & dispensationem illam, qua me paruulum esse simulaueram irritò opere nunc lugetis?* Sed vereor ne sint hæc argutiora, quàm ut possint huic Apostolicæ sententiæ aptari: omnino enim videtur Apostolus id spectare, quod huic Epistolæ occasione præbuit, illam videlicet fluctuationem, & mentis perturbationem, qua Galatæ de Apostoli prædicatione aut dubitabant, aut certè minùs, quàm par erat, rectè sentiebant: illa enim non mediocriter Apostolum, eiusque famam lædere videbatur, quasi aliter Euangelium prædicasset, quàm rei veritas postularet. Sic igitur, ait, habetote Galatæ nihil me ista vestra siue hæsitatio, siue trepidatione commotum, nihilque propterea meum in vos amorem refrixisse. Quam quidem sententiam meam quæ proximè sequuntur magnopere confirmant: reuocat enim illis in mentem quàm olim humaniter ab illis exceptus sit, quàm benignè habitus, quod ad beneuolentiam conciliandam plurimum valet, ait enim,

13. SCITIS AUTEM, QVIA, &c. Chrysostomus amplificationem putat esse superiorum tantum, inquit, abest ut me aliqua ratione læseritis, ut vestram in me singularem beneuolentiam, & eximia humanitatis officia quoad viam prædicare non desistam. ego *αὐτιολογῶν* crediderim esse eius, quod modò dixerat. tam multa enim, inquit, in me beneficia à vobis profecta sunt, ut eorum memoriam nulla vnquam delere possit obliuio, nulla quamuis ingens contumelia obruere queat. Sed quod ait *per infirmitatem carnis meæ*, aliter Ambrosius, Augustinus, & Chrysostomus, aliter Hieronymus explicat: illi namque infirmitatem referunt ad ipsum Apostolum, eaque putant significari res aduersas, quibus vexabatur dum apud Galatas Euangelio operam daret. At Hieronymus cum superiore explicationem probat, tum addit aliam minùs certè probabilem, qua infirmitatem ad Galatas putat pertinere. *Per infirmitatem*, ait, *carnis non suæ, sed audientium Galatæ Paulus annuntiat, qui non poterant carnem subicere verbo Dei: sed quasi carnes nihil intelligentie suscipere spirituales.* Et ad hanc infirmitatem refert ea omnia, quæ Paulus non tam præcipit, quàm permittit, ut suorum imbecillitati sese accommodet. Vtraque sententia est valde probabilis, sed quæ sequuntur, superiori magis fauent, quàm non dubito præferendam esse. Sed quæ fuerit carnis infirmitas, qua Paulus laborabat, non conuenit inter omnes, Hieronymus dolorem capitis narrat, quo grauissimè Apostolus cruciabatur, quem putat alibi^a ab eodem Paulo Angelum Satanæ appellari: *Tradunt*, inquit, *Apostolum grauissimum capitis dolorem sæpe perpeßum, &*

^a 2. ad Cor.
12.7.

A hunc esse Angelum Satanæ, qui appositus esset, ut eum colaphizaret in carne, ne extolleretur. Hæc infirmitas, & languor hic corporis apud eos, quibus annuntiabatur Euangelium, tentatio fuit, an contemnerent eum sublimitate promittentem, quem languoribus corporis subiectum videbant: Chrysostomus, Ambrosius, Augustinus, Hieronymus ipse contumelias, & res aduersas intelligunt, quas apud Galatas tolerauit. Ipso enim tempore, ait Ambrosius, iniuriis agebatur Apostolus, & cædibus infirmabatur: infirmus enim videtur, qui humiliatur, & non resistit propter Euangelium Dei. Euciebat, inquit Chrysostomus, flagellabar, innumeris mortibus sustinebam prædicans vobis, ac ne sic quidem spreuistis me. Hanc enim, ut alias nonnuis, sæpe vocat Apostolus infirmitatem, siue quia hominum præsertim iudicio magna censetur infirmitas, & imbecillitas, siue quia reuera hæc incommoda humanæ mortalitatis imbecillitatem vexant, & quodammodo torquent. qua ratione dixit alibi^a Paulus de Christo: *Crucifixus est ex infirmitate, vixit ex virtute Dei.*

B ET TENTATIONEM MEAM, &c. Quam modò carnis infirmitatem appellauerat, nunc tentationem suam in carne sua vocat. & vulgaris quidem interpres secutus Græcos codices, qui nunc circumferuntur, *tentationem meam* dixit: est enim Græcè *πειρασμὸν μου*. Hieronymus tentationem vestram legit, eodémque modo legit Ambrosius, itémque Augustinus. Vtraque autem interpretatio suam habet explicationem, & Græcè locutioni aptari potest. Si legas, *tentationem meam*; sensus erit, Pauli fidem, & constantiam patientia, & vexationum tolerantia explorari, ut Iacobus^b, & Petrus^c scribit: ille enim patientiam vocat *ὑπομονήν*; hic verò *ὑποπόρευσιν*; Paulus *πειρασμὸν*. Si referas ad Galatas, sensus erit illa maximè ratione factum esse periculum de Galatarum fide: illi namque cum viderent Apostolum strenuè promulgando Euangelio operam dantem tam graui, ait Hieronymus, capitis dolore laborare, velut idem, ceterique omnes affirmant, tam multis ærumnis, & calamitatibus premiti; iure poterant eius doctrinam, & prædicationem Euangelicam aut contemnere, & irridere, ac nauicifacere, aut certè in dubium reuocare. Sic enim ferè vulgò imperiti existimare solent, eos, qui rebus aduersis premantur, quasi Deo, hominibusque inuisos meritis plekti, & suorum scelecum pœnas dare. Ita Meliteneses, ut est in Actis^d Apostolicis, cum vidissent Paulum vix à naufragij periculo ereptum morsu viperæ periclitari, continuo exclamarunt: *uirque homicida est homo hic, qui cum euaserit de mari ultio non sinit eum vivere.* Eodém videtur pertinere quod quidam^e dixit: *Raro antecedentem scelestum deseruit, pede pœna claudendo.* Laudat igitur Apostolus Galatas, quod suis ærumnis, & calamitatibus nihil fuerint commoti: ait enim, At vos Galatæ nihil meis calamitatibus commoti estis, neque meas ærumnas, & contumelias spreuistis, neque quod consequens esse videbatur, me tamquam vestra consuetudine indignum è vestris finibus exterminastis; sed potius tamquam Angelum acceperitis cælitus missum, & ut aliquid amplius dicam, quasi Christum Iesum. Addit Hieronymus posse etiam Galatarum tentationem aliter accipi, ut illa prædicandi ratio, qua usum fuisse Paulum affirmat, ut sermonem, & orationem suam eorum imbecillitati attemperaret, faciliè ab illis contemni potuerit, quippe qui illa humilia esse intelligerent, quàm quæ ipsi expectarent. Illos tamen ait non modò ea non contempsisse, sed potius tanti fecisse, ut Paulum quasi Angelum de cælo missum, aut ipsum Dei filium loquentem suspicerent, & admirarentur. Atque hæc quidè omnia eò spectant, ut Galatarum

^a 2. ad Cor.

13. 2. 4.

14.

I.

^b cap. 13.

^c ep. 1. c. 4. 19

^d cap. 28. 4.

^e Horat.

animos deliniant, & suam in eos benevolentiam adeo firmis niti radicibus doceat, ut non facile ex animo euelli queat.

15. **VBI EST ERGO BEATITUDO VESTRA,**
1. &c. Græcè dixit Apostolus; *τίς ἐν ὑμῖν*, hoc est, quæ ergo erat, ut respiciat ad primum illud tempus, cum tanta animi hilaritate, & gaudio Paulum Apostolum Euangelium promulgantem exceperunt. Atque hoc quidem modo legit Augustinus. *Quæ ergo fuit*, inquit, *beatitudo vestra*? pro beatitudine verò græcè est non *μακαρίτης*, quæ beatitudinem significat, sed *μακαρίους*, quæ magis sonat (si ita loqui fas est) beatificationem à verbo *μακαρίζειν*, quod est beatū existimare, & prædicare. Verum ambigas à quonam Galatæ cum tam auidè doctrinam Euangelicam exciperent, prædicarentur beati. nam Hieronymus quidem de Paulo accipit; sic enim ait: *quamvis eo tempore, quo Euangelium iuxta carnem susceperatis, vos beatos dicerem, quod in initiis feruebatis; tamen nunc quia non video adificio culmen impositum, & penè ne quidquam iacta fundamenta, cogor dicere. ubi est ergo beatitudo vestra, qua vos beatos arbitraris, antè laudabam?* Theophylactus aliorum laudem, & prædicationem intelligit, quæ prædicabantur ab omnibus, quod essent *φιλοδιδασκαλῆς*, hoc est veræ doctrinæ studiosi. nos in paraphrasi Galatarum studium, & eorundem existimationem interpretati sumus, quæ se beatos præ cæteris mortalibus existimabant ipsi, quod tam illustri, atque eximio doctore Euangelica præcepta, ac dogmata perciperent. Hanc igitur Galatarum exultationem in præsentia requirit, & ut ait Theodoretus, dixit Apostolus, quæ est beatitudinis vestræ prædicatio, quasi dicat; vbi nam est? quonam abiit illa vestra exultatio, quam vix ipsi capere poteratis, cum tanta me benevolentia, & caritate complecteremini, ut vestris vobis oculis & carior, & dulcior essem? Nec sanè dubium est, ut monet Hieronymus, hanc Pauli orationē ad hyperbolem spectare; egregiam tamen, ac penè incredibilem benevolentiam declarare. etenim nihil penè est in humano corpore, ut præter cæteros tradit Aristoteles^a, oculorum lumine præstabilius, aut quod pluris iure optimo fiat.

II. & Plinius^b: *Oculi*, inquit, *pars corporis pretiosissima, qui lucis usu vitam distinguunt à morte.* Philo verò: *At visus*, ait^c, *oculorum quidem inter omnes sensus est præcipuus, quo solo percipimus res pulcherrimas, Solem, Lunam, cælum, mundum uniuersum.* & post multa, *Visum enim Deus regem cætorum constituit omnium edulissimum, & tamquam in arce collocavit, & multa deinceps.* Alibi^d, *Inter cæteros sensus imperium penes oculos esse voluit, ideo hos quoque in sublimi collocavit ut principes & quidem variis modis honoratos, sed præcipuè loco tam insigni, & conspicuo.* Augustinus^e verò: *Cum sit in quinque sensibus cæteris excellentior visus, quod ipsum alio loco confirmat^f; propterea meritò magni sit ab omnibus, quos spectasse visus est Dauid cum dixit g, Custodi me ut pupillam oculi. & Salomon^h: Serua mandata mea, & viues, & legem meam, quasi pupillam oculi tui.* Denique Deus ipse apud Zachariamⁱ: *Qui tetigerit vos, tanget pupillam oculi mei.* At tanta erat Galatarum in Paulum benevolentia, & caritas, ut quod ait Hieronymus, optarent ipsi si opus esset oculis carere, si inde ad Pauli dignitatem, atque splendorem aliqua fieri posset accessio, adeo magistri emolumenta propriis etiam damnis querenda, atque augenda esse putabant. Contrà verò cum quidpiam obfistato animo negamus, & quiduis potiùs nos concessuros significamus, oculos potiùs nobis eruendos dicimus. Sic ille apud Plautum^k, *Excludite Hercule oculum si dederò: sentit quiduis potiùs futurum, quàm ut seruo daret argentum pro amica fi-*

A lij: sic de auaro dicere solemus, prius illum oculos, quàm pecuniam sibi eripi passurum.

ERGO INIMICVS VOBIS FACTVS SVM, 16.
I. &c. Huccine igitur vestra illa gloriatio, & singularis in me caritas, & benevolentia recidit? Ambrosius hæc dici putat tanquam absurda, quæque nullo modo admittenda sint: perinde quasi dicat; quis credat me tam vobis pridem carum repentè inimicum euasisse hanc vnam ob causam, quod verà vobis Euangelicam doctrinam propono, doceoque vnam Christi fidem absque legis ceremoniis iustitiam, & sanctitatem largiri? Obseruat autem hoc loco Hieronymus non temerè dixisse Apostolum se veritatem dicere, quasi ostendat initia prædicationis non tam veritatem fuisse, quàm vmbra, & imaginem veritatis. indicare enim videtur non hoc ab initio docuisse Apostolum, quod postea prædicare cæperat, non esse ad iustificationem necessariam circumcisionem, quod nescio vtrum verum sit, & vtrum id hæc Apostolica dicendi ratio penitus exigat; vero namque simile videtur, quod indicat Augustinus, idem semper, atque vbique prædicasse Apostolum, atque adeo docuisse Galatas, nō esse cum Euangelio legem Mosis coniungendam, quam veram, & Catholicam doctrinam cum illi magno, hilarique animo exceperant, impostorum deinde technis, & sophismatibus delusi, potuissent odisse quem olim tantopere diligebant; & falsā putare quæ tamen erant præcipua Christianæ doctrinæ fundamenta. Est ne igitur credendum, ait, vestram illam pristinam benevolentiam tam citò potuisse restingui? adeo ne cæcis tenebris offusa vestra mens est, ut lucem veritatis non modò non aspiciat, sed etiam exosam habeat? Idem porrò Hieronymus monet, huic loco persimilem esse illam Latini Poëtæ^a sententiam, *a Terent.*
*Obsequium amicos, veritas odium parit. Sed Apostolus, inquit, his, quos stultos duxerat, quos paruulos appellarat, hanc sententiam temperauit, & priuatam fecit, ac propriam, dum eam nominatim certis personis, hoc est Galatis accommodat: ille verò generalem sententiam pronuntians, & apud omnes rem uia se habere contendens, vehementer errauit, nisi obsequium cum adulatione, atque assentatione confundat. Addit denique hoc plerumque Episcopis, & concionatoribus accidere, qui dum aures audientium permulcent, & verborum lenociniis placere magis, quàm prodesse student, omnium in se studia concitant, miris omnium laudibus celebrantur: at ubi in vitia detonare cæperint, scelerum vomitacacula oratione quasi nouacula aperire; tum demum omnium offensionem incurrunt, & tamquam eo munere indigni ab omnibus exploduntur. At dictū est ab Isaia^b, *b cap. 40. 9.*
Super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Syon, exalta in fortitudine vocem tuam, qui euangelizas Ierusalem, exalta, noli timere. Alibi^c: *Clama, ne cesses, c. cap. 58. 7.*
quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum. Fateor tamen neque semper, neque vbique quidquid verè dici potest, effundendum esse: neque enim sine causa dictum est à Salomone^d, *Mala aurea in lectis argenteis qui loquuntur verbum in tempore suo.* Et rursus^e, *Ubi auditus non est, ne effundas sermonem.* Mentiri quidem, aut falsā docere numquam licet, plerumque tamen verum reticendum est, vel cum prodesse nequeat, vel cum audientium vitio nocere potest, præterquam quod habenda est etiam ratio temporis. nam neque Christus omnia initio suæ prædicationis Apostolis proposuit, ut ipse ait apud Ioannem^f, *Hæc autem vobis ab initio non dixi.* Galatæ igitur si, ut ait Hieronymus, nunc primum dicere cæpit Apostolus quod antea non docuerat; nonnihil de pristina benevolentia, & caritate remiserant; siue quod vult*

^a lib. 1. Metaph. in prin.

^b lib. 12. c. 37.

^c lib. de Abraham.

^d lib. de specialibus legibus.

^e epist. 3. ad Volui.

^f Serm. 31. de verb. Dom.

^g Psal. 16. 8.

^h Prou. 7. 2.

ⁱ cap. 2. 8.

^k in Pseud.

^a Terent.

^b cap. 40. 9.

^c cap. 58. 7.

^d Prou. 25. 15.

^e cap. 16. 4.

vult Augustinus, idem semper docuit, impostorum oratione permoti, à Paulo videri poterant animo alienati. Itaque quasi admirando infert; *ergo inimicus factus sum vobis, verum dicens vobis?* quasi dicat; quis hoc credat?

17
I. **ÆMULANTUR VOS NON BENE**, &c. Græca vox *ἐμῶν* in bonam, ac malam partem accipi potest: qui enim se ipsos, suæque commoda, aut voluptates in amore spectant, quales sunt proci, vel assentatores; ij ceteros tanquam rivales excludunt, ut ipsi maiorem soli capiant siue utilitatem, siue voluptatem: qui verò amandis, colendisque amicis, nihil præter honestatem, & amicorum commoda quaerunt; ij contra multorum student amicis suis gratiam, & benevolentiam conciliare. Priorem illam zelotypiam hoc loco Paulus tribuit pseudoapostolis, quibus nihil ait esse propositum aliud, quàm (quod nos in paraphrasi diximus) ut gentium alioqui Apostolum à Galatarum benevolentia, & amicitia excludant, vel (quod vulgatæ editioni, & communi auctorum sententiæ magis congruit) ut Galatas ipsos præceptæ iam fidei fructu, atque utilitate tanquam veræ scientiæ, rectæque doctrinæ prorsus expertes per summam fraudem, & calliditatem priuent. Hanc sanè posteriorem explicationem sequuntur Chrysostomus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Theodoretus. & quis non? Ita enim accipiunt perinde quasi pseudoapostoli nihil molirentur aliud, quàm ut Galatas à recto tramite abducerent, & in fraudem, errorisque impellerent; ut cum ait Apostolus *excludere vos volunt*, sensus sit, excludere vos cupiunt à gratia legis Evangelicæ, ad quam tamen videri cupiunt vos maximè promovere. qua ratione æmulandi verbum, quo utitur noster interpres, ad eundem sensum trahendum est, ad quem referendum est illud ad Corinthios ^a, *Æmulor enim vos Dei æmulatione*. Recentiores interpretes ita accipiunt, ut idem sit *amulantur*, quod diligunt, siue affectant, siue ambiunt, & zelotypia laborant erga vos. quem sensum subindicat Hieronymus his verbis, *Videntes hi, qui ex circumcisione erant, Galatas ex Gentibus Spiritus sancti abundare virtutibus, se verò non linguis loqui, non dona habere curationum, non gratiam prophetiæ; cupiebant eos zeli stimulus incitati ad legis onera traducere, ut inciperent & illi sui similes fieri*. Et in eadem sententiam Augustinus, *Invident, inquit, vobis, qui vos carnales de spiritualibus volunt facere, hoc est amulantur non bene*. Neque aliter Chrysostomus, qui duplicem ait esse æmulationem, alteram bonam, qua quis alterius virtutem æmulatur; alteram verò malam, cum quis ea facit, ut rectè agentem à virtute abducatur. Quod sanè, inquit, & isti nunc conantur studentes, vos à perfectæ, legitimæque cognitione detrudere, & ad mutilatam, & notham deducere non aliam ob causam, nisi ut ipsi quidem in loco magistrorum sedeant; vos autem, qui nunc estis illis sublimiores, in classe discipulorum collocent. Ita accipit id quod sequitur, ut illos æmulemini, hoc est illis vos in disciplinam tradatis, eorumque doctrinam morisque imitemini. aliter enim sine dubio accipit Apostolus æmulandi verbum, cum ait, *Æmulantur vos non bene*. & cum postea subnectit,

II.

ut illos æmulemini. Quamquam autem hæc omnino aptè, accommodatèque dicuntur; suspicatus sum tamen irrepisse mendum in vulgatam editionem: nam ubi nos legimus *excludere vos volunt*, ut perftet Paulus in metaphora zelotypiæ, qua pseudoapostoli aduersus Paulum mouebantur: id quod tam apud Latinos, quàm apud Græcos codices librariorum incuria, & vnius litterulæ mutatione accidere facillè potuit. Quoniam autem ea sententia tum antecedentibus, tum conse-

A quentibus mirè congruit; illam in paraphrasi, salua tamen vulgata interpretatione, & communi doctorum sententia, placuit indicare. Cæterum quod Latinus interpres dixit, *Sed excludere vos volunt*, apud Græcos olim quidem videtur variasse: nonnulli enim codices habebant *ἐκλείσαι*, id est includere, alij *ἐκλείψαι*; quod est excludere. qui legebant includere, ad legem, eiusque ceremonias respiciebant, quibus pseudoapostoli Galatas cupiebant inuoluere, & implicare, hoc est aliquo modo includere. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus legisse videntur *excludere*, & referunt ad Christi legem, & Evangelicam libertatem, à qua iidem impostores Galatas excluderant; & ut interpretatur Theophylactus, eiiciebant: excluditur enim non solum is, qui non admittitur; sed multò magis qui expellitur. Certè Ambrosius inuidiæ stimulis agitato Iudæos dicit, atque idcirco cum vidissent Galatas in Evangelio proficere, mirificæque caritate Apostolum complecti; *id conatos esse*, ait, *ut illos deciperent: & saluatoris nomine retento illos Iudaicis sacris imbuerent, eademque opera ad interitum perducerent sempiternum*. Ita hac admissa sententia palam constat pseudoapostolorum studium impium, ac nefarium fuisse. Si nostra coniectura probanda sit, erit quidem eorum æmulatio improbanda; sed quæ tamen speciem quandam habere videretur pietatis: sic enim ad Romanos ^a dixerat, *Testimonium enim perhibeo illis, quod æmulationem quidem Dei habent, sed non secundum scientiam*. Cum igitur pseudoapostoli ex Iudæorum natione essent, eodem profectò morbo laborabant, quo illi Iudæi, quos Apostolus in epistola ad Romanos perstringit, quod proculdubio coniecturam nostram reddit probabiliorem, ut pietatis studio non tam Galatas in fraudem impellere, quàm Paulum ex Apostolorum albo delere cuperent, quem legis euerforem, Moysis oppugnatorem, aliorumque Apostolorum sententiæ aduersarium prædicabant. Sed ut sit, non est à communi sententia, & vulgata interpretatione recedendum. Iam verò opportunè monet Hieronymus pastoris, ac doctoris absentiam plurimum fidelibus obesse; contra verò plurimum prodesse præsentiam. *Si quando enim, inquit, doctor quis in Ecclesia contigerit sermone ornatus, & vita, qui audientes quasi stimulus quibusdam conciet ad virtutes; videmus omnem plebem circa eleemosynas, ieiunia, castitatem, susceptionem pauperum, sepulturas, & cetera similia festinare feruere, discurrere. cum autem ille recesserit, paulatim emarcescere, & subtrahendo cibo tenuari, pallere, languescere, & interitum sequi omnium, quæ prius vigeant. Quamobrem quia messis multa, operarii autem pauci, precemur Dominum messis, ut mittat operarios ad metendum, qui spicas populi Christiani, quæ stant in Ecclesia futuro tritico preparata metant, colligant, & in horrea comportantes nequaquam perire patiantur*. Hactenus Hieronymus. Viderint igitur Episcopi quantopere curandum illis sit, ut gregi suo adsint, & eius salutem, atque incolumitati consulant, ne si abfuerint, gregem sibi commissum lupi deuastent. *Vestis*, ait quidam, *quibus arca Domini deferebatur, licet moueri & trahi in varias partes possent; extrahi tamen, aut quelli omnino non poterant: in quo manifestissime figuratur quod Ecclesia prelati etsi ad varias reipublice necessitates distrahantur ad tempus; à sponsæ amplexibus, & à populi sibi crediti sollicitudine minime separentur*.

BONVM AUTEM ÆMULAMINI, &c. Græcè *ἐμῶν*; quomodo legisse videtur Augustinus, qui in suo commentario habet, *Bonum autem emulari in bono semper*. Chrysostomus Theodoretus, Hieronymus, & Ambrosius legisse videntur *ἐμῶν*; ut extre-

a cap. 10. 1.

III.

b Petrus Blefens. Ep. 159.

18.

I.

ma syllaba desinat in epsilon. Omnes enim cum nostro interprete latine dicunt, *Amulamini*. & Ambrosius quidem, *amulamini autem*, ait, *meliora dona in bono semper*. putatque Apostolum hac oratione Galatas reuocare ab externis legis ceremoniis, ad Christianorum sacramentorum integritatem, illisque in suscepta fide confirmare. Nec multum discrepat Chrysostomus, qui Galatarum constantiam, & in bono perseverantiam, etiam se absente requiri docet ab Apostolo, quod ipsum significat Hieronymus. *Bonum*, inquit, *amulamini in bono, id est nolite assertores Iudaice observationis imitari, sed ea, quae bona sunt imitamini*. Augustinus Galatas ait ad Apostoli imitationem excitari, etiamsi illum praesentem non videant; contra verò nullo modo imitandos esse pseudoapostolos: sed ut paulò antè monui Graeci verbi *μιμηται* vim, rectè amandi verbo exprimimus. Noster interpres, & ceteri, qui legunt *amulamini*, hæc ad Galatas retulisse videntur perinde quasi eos Apostolus adhortetur, ut non omnia, sed bona tantum aliorum imitentur, indicans videlicet pseudoapostolos, in eo praesertim imitandos non esse, quòd legem cum Euangelio coniungerent, omnino non malè: nos autem in paraphrasi ad Pauli amorem, & in Galatas benevolentiam retulimus, quam pseudoapostolorum zelotypia opposuerat. & in ea antithesi perseverans Paulus, ut illam dixerat non esse bonam, græcè *καλῶς*; ita hanc suam ait esse *καλῶς*, cui sententiae mirè congruunt quæ sequuntur, neque magnopere repugnant, quæ habet noster interpres, qui videri potest commendare Galatis, Pauli imitationem, quamvis ille absens sit, cum ipse suam in illos benevolentiam, ac sollicitudinem etiam absens retineat. Cum igitur tres, ut diximus, huius loci videantur esse explanationes, equidem nulli præiudicatum velim, id tantum in paraphrasi posui, quod cum antecederet, & sequentibus magis coherere videbatur. Si uniuersim si Pauli verba accipiantur, quasi ab antecessoribus, & consequentibus auulsa sint; præci omnino sententiam continent, qua imitatorum quorundam iudicium reprehenditur, qui cum imitandi studio teneantur, eligunt potius vitia, quàm virtutes, idque sedulò exprimere conantur, quod quàm diligentissimè vitandum erat: quod tamen vitium adèd commune est, & vulgo frequentatum; ut quæ sunt per se mala, exemplorum multitudine, atque auctoritate firmata, in laude ponantur. Sed hoc aliàs.

19. FILIOLI MEI, QVOS, &c. *Primum*, ait Ambrosius,

1. *per fidem illos genuerat in Baptismo sed quia in errore prolapsi quasi partus abortiui, & foetus informes deprehensi sunt, iterum illos magna solitudine, ac labore quasi mater, denuo parturit, & Christi imaginem penè oblitteratam instaurat*. Qua in re, ut obseruat Chrysostomus, eximiam quamdam in Galatas caritatem declarat: assumit autem, ut ait Hieronymus, *exemplum ficta mulieris: quemadmodum enim in utero mulieris, semen primum iacitur informe, deinde per nouem menses, restricto sanguine futurus homo coagulatur, corporatur, pascitur, atque distinguitur, ut postquam in utero palpitauit, statuto tempore fundatur in lucem, & tantis difficultatibus nascitur, quantis postea, ne intereat, nutritur; ita & semen sermonis Christi, cum in animam audientis incidit, per gradus suos crescit, & tandem in ancipiti est, quamdiu pariat qui concepit*. Parturire autem se Galatas dicit Apostolus, donec in illis formetur Christus: græcè *μορφωθῇ*: nonnulli ita interpretantur, donec ad robur, & perfectionem fidei perueniant, ut videlicet cognita vi gratiæ, in vno, Christo spem omnem collocetis, eique vni lege Mosi neglecta penitus adhæreatis. Sed hi nimirum rem di-

cunt, metaphoram non explicant. Eam nonnemo ab amatoribus deductam putat, in quorum animis eorum, quos amant veluti insculpta forma, amoris igniculos excitat, & fouet: apparet autem Christi speciem ipsius verbo, quodammodo expressam fuisse in animis Galatarum, & idcirco superiori capite dixerat Apostolus, se eam Galatis depinxisse: sed vix puto verum, quid enim hæc cum parturientis cruciatu omnino ad foetus efformationem spectasse videtur: tandiu enim matres vterum cum labore, & dolore ferunt, quoad perfecta totius corporis conformatione, ad maturitatem partus perueniat. Qui Baptismo lustrantur, Christoque dant nomina, recens dicuntur geniti, tum à Christo^a, tum à Petro

^a Ioan. 3. 5.

^b Ep. 1. c. 2. 2.

Apostolo^b, nati videlicet Christo, & in quibus Christus per fidem, & caritatem natus est. Contingit autem plerumque, ut rudes, atque informes partus edantur, qui non diu viuunt, quibus similes videbantur fuisse Galatæ: etenim vix dum Christo nati, pseudoapostolorum imposturis decepti, continuò defecerant, vel inibi certè erant, ut deficerent. Id ne rursus accideret, sedulò Paulus laborat, Christi que in illis vitam denuo quasi fingit, ac format, ut deinceps feliciter viuunt, & propterea ait, *iterum parturio*, matrum dolorem, ac laborem imitatus. Formatur autem Christus, ut Augustinus ait, *per fidem in interiore homine vocato in libertatem gratia, itémque in illo, qui formam accipit Christi: formam autem Christi accipit, qui adhæret Christo, dilectione spiritali*. Acutè verò idem monet Augustinus, videri posse hanc Apostoli similitudinem alienam prorsus, atque absurdam: cum enim foetus à matribus concipiantur, ut formentur, formati autem parturiantur, ut edantur in lucem; quomodo huic similitudini responder, quod ait: *iterum parturio donec formetur Christus in vobis? Sed nimirum parturitionem hanc pro curarum angoribus positam intelligimus, quibus eos primum parturivit, ut nascerentur in Christo, & iterum propter pericula seditionis, quibus eos videtur conturbari, quodammodo parturi, ut formetur in illis Christus, ac suam perfectionem, & solidam integritatem assequatur: tamdiu enim curis, ac sollicitudinibus angitur, donec perueniant in mensuram ætatis plenitudinis Christi, ut iam non moueantur omni vento doctrine*. Itaque non parturit Galatas ut nascantur, sed ut robur, & perfectionem illis impertiat: nam & ad Corinthios^c hunc parturientis conatum, his fermè verbis expressit, *Instantia mea*

^c Epist. 2. c. 11. 22.

quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum: quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror? Porro hanc ipsam metaphoram more suo luculenter explicat Hieronymus: addit enim ad superiora: Nec statim finis industria est, partum feliciter edidisse, sed hoc ipsum alterius laboris exordium est, ut lactentem infantiam opportunis alimentis, ac studiis foueat, & usque ad plenam Christi perducatur ætatem. Et quomodo in coniugio, sæpè viri semen causa est, ne liberi procreentur, nonnumquam sterilis vxor, semina non retinet, & frequenter neuter ad generandum aptus est, & e contrario vterque fecundus; ita & in his verbum Dei seminant, quadrifaria hac diuisio custoditur; ut impleat suum quidem doctor officium, sed sit sterilis auditor, vel auditor bona indolis sit, sed per imperitiam doctoris verbi semen intereat; aut certe tam vecors sit qui docetur, quàm ille est, qui precipit. Rarò hoc contingit ut & magister, & discipulus sibi consentiant, scilicet ut tantum iste doceat, quantum ille possit haurire; vel tantum suscipere doctus, quantum doctor ingerere. Ego verò crediderim non temerè dixisse Paulum, magistri opera Christum in credentium animis formari, non animari: quemadmodum enim membra, & corpora, infantium, vi seminis, atque vteri materni fingi quidem,

& for

a 1. ad Cor.
8.6.

b lib. 3. Strom.

c lib. 5. Strom.

d lib. 5. in Mar-
cion. cap.
e Plal. 44. 17.

f 1. Theſſal.
2. 7.

g Matt. 12. 50.

h Ep. 103. ad
Paulin.

II.

& formari possunt, non tamen nisi diuinitus animari; ita doctoris opera mens audientium, bonarum rerum notionibus imbuuntur, quibus Christus quodammodo formatur; sensus tamen & vita diuinitus infunditur: ut enim alibi^a dixit Apostolus, *Paulus plantauit, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit, Neque qui plantat, neque qui rigat est aliquid, sed qui incrementum dat Deus.* Addit postremo Hieronymus, formari quoque Christum in corde credentium, cum omnia illis sacramenta panduntur, & ea, quæ obscura videbantur, perspicua fiunt: quinetiam is, qui per peccatum quodammodo humanitatem exuerat, per penitentiam concipitur à magistro, & rursus in eo Christi formatio repromittitur. Totum hunc locum transfert Clemens Alexandrinus ad eos, qui doctrinam aliquam tradunt, qui quodammodo gignere, seu parere dicuntur, & profert illud^b, *Non ingreditur eunuchus in Ecclesiam Dei, qui est sterilis, & non fert fructum nec vita institutione, nec sermone.* Et alibi^c poetarum, ac philosophorum auctoritate confirmat. Et ad hoc ipsum respiciens Tertullianus^d, *Fideles, ait, hominum filios appellari, id est Apostolorum.* Sic Augustinus explicat illud Psalmi^e, *Pro patribus tuis nati sunt tibi filij.* Obseruanda est autem eximia, planèque singularis Apostoli caritas, qui ut aliorum saluti consulat, varias quodammodo formas induit: nunc enim matrem se fingit, quæ non sine dolore parturiat: aliàs se nutrici comparat^f. *Eadsumus paruuli in medio vestrum, tanquam si nutrix foveat filios suos.* Certè Christus simile quiddam docuit cum dixit^g, *Quicumque fecerit voluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater, soror, & mater est.*

20.

I.

VELLEM AUTEM ESSE, &c. Hæc omnia proculdubio ardentem Apostoli caritatem declarant. Considera mihi, inquit Chrysostomus, *sibi non temperantem, considera seruentem, considera non potentem talia ferre: talis nimirum res est caritas: non contentus est verbis, sed insuper Apostolus querit presentiam, ut immutem, inquit, vocem meam, hoc est ut vertam eam in ploratum, ut moueam lacrymas, quo simul omnes ad lamenta pertraham, quod per Epistolam non licet.* Habet siquidem viua vox nescio quam vim latentem, & ut alicubi^h scribit Hieronymus, *in aures discipuli de auctoris ore transfusa fortius sonat.* Multò aliter accipit Ambrosius. *Presens enim, ait, vult agere cum illis, ut mutet vocem suam de laude in vituperationem eorum, ut duplici genere confundantur, & de errore suo, & rubore Apostoli quem patiebatur apud eos, quibus illos pratulerat.* Probabilius est quod ait Chrysostomus, vel quod nos secuti Hieronymum, in paraphrasi posuimus: nam qui omnibus omnia factus erat, ut omnes lucrificeret habitum in diuersas figuras vertebat & voces: quamquam & ipse Hieronymus subindicat vocis mutationem, nonnihil etià obiurgationis continere; ait enim imitari Paulum artificium medicorum, qui quod leni medicamento curari nequit, mordaciori puluere, & austeriori curatione sanant. quoniam igitur Epistola non potest vocem obiurgantis exprimere, non irascentis resonare clamorem, & dolorem pectoris apicibus explicare. vellem, ait, nunc presens adesse, & blandam vocem in obiurgantis verba mutare. Itaque mutare vocem rectè diximus esse nunc blandientis, nunc obtestantis, nunc etià obiurgantis more loqui. Nec displicet quod addit Theodoretus. *Vellem, ait, alatus esse, subitoque ad vos aduolare, ut quæ apud vos geruntur oculis iustrare, & horum quidem lapsum deslerem, illorum autem constantiam admirarer.* Quod subdit noster interpres, *Quoniam confundor in vobis, non tam significat pudeferi, aut rubore suffundi, quàm hasitare, atque hætere, quod constat ex Græco verbo*

μαρ, idque apertè significat Hieronymus. *Nescio enim, inquit, in quæ primum verba prorumpam, & quo vos debeam sanare medicamine, quia confundor in vobis.* Augustinus tamen ad pudorem retulisse videtur: sic enim explicat, *Vellem, ait, nunc adesse apud vos, & mutare vocem meam, id est negare vos filios, quia confundor in vobis: malos enim filios ne de his erubescant etiam parentes abdicare solent.* Sed hoc videtur asperius, quàm ut lenitatem Apostolici pectoris deceat. Hætere igitur se dicit Paulus, neque satis exploratum habere, quo apud illos orationis genere utatur. Sic enim Paulus affectus erat, ut quid ageret penè ignoraret, cum Galatas videret legis seruitute propè iam premi, idque, ut ipsi existimabant, magnis Apostolis auctoribus. & vox quidem Latina *confundor*; quamquam apud vulgatum interpretem pudeferi, & erubescere non rarò significat; propriè tamen est animo turbatum esse, ut nescias quid sit agendum: & propterea non ineptè ad vehementem pudorem nonnumquam detorquetur, qui turbare solet animum, & tenebras offundere. Itaque Hieronymus hoc loco sic planè scribit: *Vellem apud vos nunc adesse, & litterarum vocem presens ipse proferre, quia indigeo vobis: non quippe habeo fructum, quos solent de discipulis habere doctores, & sine causa semen iactum est doctrinarum, cum potius in vobis patiar egestatem, ita ut Ieremia^a possim voce prorumpere, Non profui, nec profuit mihi quisquam.* Hæc enim omnis oratio Apostoli ad reuocandos Galatarum animos refertur ab eo errore, quo fuerant à quibusdam nonnulla ex parte aspersi, ut legem cum Euangelio coniungendam existimarent. Quoniam autem Galatæ, ut aliàs dictum est, rudes erant, minimèque apti ad rationum momenta percipienda; suam in illos beneuolentiam, & caritatem pathetica oratione declarat, ut eos sibi conciliet, & fidem hoc modo exprimat, quam argumentorum vi extorquere non sperat: nam Scripturarum testimonia quippe olim Gentiles non satis norant; nonnulla tamen mox affert, sed ut dicam mystico & allegorico sensu.

DICITE MIHI, &c. Vbi quantum satis esse videbatur, laborauerat, ut permoueret affectus; redit Apostolus ad argumentorum contentiorem, & ut ait Chrysostomus, non leuiter illos punit cum ait, *qui sub lege vultis esse, ut illorum intempestiuam deliberatione noter: quasi dicat, vos, qui nouo consilio, in deliberationem vocatis, num lex cum Euangelio coniungenda sit, quique in eo propè estis, ut legi vos subiiciatis.* Videtur autem, ut monet Hieronymus, legis nomine etià librum Geneseos complecti, ac fortasse etià vniuersum Pentateuchum. Quod ait noster interpres *non legistis*; græcè est, *ἀγνοεῖτε*; hoc est auditis, ut apud Latinos legunt Hieronymus, & Augustinus; quod proculdubio suo lepore non caret, & vim addit orationi quasi lex ipsa loquatur, veterique se in posterum seruari, ut hoc ipso doceat eos legi repugnare, quod eius sese præceptis, & ceremoniis subdant. Ambrosius tamen, nisi apud eum est mendum, habet *legistis*. interpres Chrysostomi *legem*, ait, *non auditis?* Hoc autem argumento quod sequitur, quamquam est ab allegoria desumptum, ut Chrysostomus monet, propositam quæstionem magnopere premit, & legis auctoritate ostendit, eius deinceps ceremonias non esse retinendas. Ceterum quam vim habeant argumenta ab allegoria petita, fusiùs suo loco explico. nunc tantum dico olim Apostolorum tempore, quos deinde prisci patres imitati sunt, sensus allegoricos ad vitam bene instituendam, morèsq; informandos vim magnam habuisse, ad stabilienda autem dogmata tum demum ritè adhiberi posse cum diuino testimonio constat eos sensus à Spiritu sancto profectos esse. in hoc genere est illud quod

a cap. 16. 10.
vbi vulgata
habet non se-
neram nec se-
neram mihi
quisquam.

21.
I.

a cap. 2. 15.
b Hom. 8. in
Matt.
c Osee 11. 2.
d Matt. 2.
e Matt. 23.
f Pl. 77. 2.

g cap. 12. 46.

h cap. 19. 16.
i Hom. 84. in
Ioan.
k Ioan. 19.
l Tract. 120.
m Ioan.
n Ep. ad Tit.

n Epist. 43. ad
Vincetium.

o Matt. 13.

p cap. 3. 14.

quod Matthæus profert ex Osee^a, *Ex Egypto vocavi filium meum*. Sic Chrysostomus^b, Hieronymus^c, Theophylactus^d, & alij explicant. Eodémque in genere collocat Hieronymus^e quod ibidem profertur ab Euangelista ex Psalmo^f, *Aperiam in parabolis os meum*. Nam cum in egressu filiorum Israel multa continerentur mysteria, ea verba quæ ad litteram de illo egressu intelliguntur, mysticè pertinent ad Christum. Nec dubitandum est verba illa Exodi^g, *Os non comminuat ex eo*, propriè de agno Paschali accipiendū esse, quæ tamen Ioannes^h mysticè explicat de Christo, ut Chrysostomusⁱ, Theophylactus^k, & Augustinus^l constanter affirmant alioquin nisi sensus mysticus, seu allegoricus notus sit, & receptus, rectè dixit Dionysius^m, *Intelligendum est duplicem esse Theologiam, alteram occultam, & mysticam; alteram planam, & notiore: & illam quidem signis contineri, atque perficendi vim habere; hanc sapientie studiosam esse, & demonstrandi habere vim.* & in eandem sententiam Augustinusⁿ, *Quis, ait, non impudentissimè nitatur aliquid in allegoria positum posse interpretari, nisi habeat manifestissima testimonia, quorum lumine manifestentur obscura.* & Hieronymus^o explicans parabolam de fermento, quam Trinitati accommodat, subdit, *Pius quidem sensus, sed nunquam parabola, & dubia enigmatum intelligentia potest ad auctoritatem dogmatum proficere.* Apostolus tamen non solum hîc, sed in Epistola ad Hebræos à sensu mystico argumentatur, quod id argumenti genus tunc quidem temporis Iudæis maximè probantibus ad dogmata utcumque confirmanda non exiguam vim haberet: ita Christus apud Ioannem^p hoc modo argumentatur, *Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto; ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis, qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam.* Rursus: *Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt; hic est panis de cælo descendens, ut si quis ex ipso manducauerit, non moriatur.* Indicat enim se mysticum esse serpentem, & mysticum manna, & illis, multis nominibus præcellere, quod afferat vitam, & salutem animæ sempiternam.

22. SCRIPTUM EST ENIM, &c. Incredibile dictum est, quàm multis difficultatibus hic Apostoli locus implicetur: nam plures Abrahamum habuisse filios, historia sacra testatur, & ut monet Hieronymus, non facile quivis expediat, cur Ismael ex ancilla ortus ad promissionem diuinam non pertineat: nam quod nonnulli dicunt cæteros Abrahamæ filios ex Cethura genitos ad rē præsentem non pertinere audio ego quidem, sed hoc ipsum auctore scire, cur non pertineant: nam si propterea ad hanc Apostoli disputationem non spectant, quia paterna hæreditate exclusi sunt, quid necesse est Ismaelē nominare de quo propriè diuinitus pronuntiatum est, non fore illum quippe ancillæ filium participem hæreditatis, quæ Isaac filio liberæ deberetur? An spectauit Apostolus vtriusque filij ortum, cum duo tantum liberi Ismael, & Isaac apertam habeant in sacris litteris pollicitationem, & uterque peculiarem Dei prouidentiam expertus sit, cum cæteri tantum nominentur? Ismaelis sanè soboles accuratè describitur: nam de Isaac, quem hæredem fuisse constat, nihil attinet dubitare. Itaque rectè Apostolus duos nominat filios, quos diuina auctoritate constat cæteris fuisse prælatos. Accedit, quod, ut ait Augustinus, hos tantum duos filios habebat Abraham, cum hæc duo testamenta significabantur: cæteros liberos post Saræ obitum suscepit, qui si ad allegoriam admittendi sint, auctore eodem Augustino fortasse hærefes, & schismata significabunt. Iam verò cur Ismael non pertineat ad promissionem, accuratè disputat Hieronymus, & multis vtrò, citròque allatis tan-

Iustinian. Tom. 2.

dem concludit, *repromissionem propriè in testamenti datione compleri, & aliud esse benedicere, augere, multiplicare vehementer, quod in Ismael scriptum est; aliud hæredem facere per testamentum, quod de Isaac dicitur*^a, *Statuam testamentum meum ad eum in testamentum æternum, & semini eius post eum. Et in consequentibus: Testamentum autem meum statuam ad Isaac, quem pariet tibi Sara.* Tum ostendit aliud esse benedictionem, aliud legata, aliud testamentum: benedictionem Ismaeli non fuisse negatam, legata verò filiis Cethuræ relicta, testamentum vni Isaac cessisse. Denique ait: *Sed & hoc dici potest de Ismaele post conceptum eius; vel Angelum, vel Deum locutum: de Isaac verò antequam in Sara viro conciperetur, Deum fuisse pollicitum.* Sed cum non penitus Hieronymi animus conquiesceret, aliorum se acquieturum sententia affirmat, si meliora afferantur, ego meliora non a sum optare, adscribam tamen quæ alicubi Augustinus^b hac de re luculenter disserit: *Inuenimus ergo, inquit, in terrena ciuitate, duas formas, vnam suam præsentiam demonstrantem; alteram cælesti ciuitati significandæ, suā præsentia seruientem. parit autem ciues terrena peccato vituata natura; cælestis verò ciuitatis ciues parit à peccato naturam liberans gratia, unde illa vocantur vasa ira, ista vasa misericordie. Significatum est hoc etiam, in duobus filiis Abrahamæ, quod vnus de ancilla qua dicebatur Agar, secundum carnem natus est Ismael; alter autem de Sara libera, secundum promissionem natus Isaac. Vterque quidem de semine Abrahamæ: sed illam genuit demonstrans consuetudo naturam; istum verò dedit promissio significans gratiam. ibi humanus usus ostenditur, hic diuinum beneficium commendatur. Hoc igitur fortasse spectauit Apostolus dum hos duos filios nominauit, quamquam præcipuè hanc totam allegoriam duobus testamentis accommodat, quia id potissimum ad suum institutum pertinebat.*

SED QVI DE ANCILLA, &c. Rectè Chrysostomus^c obseruat, voluisse Apostolum indicare non sola propagatione sanguinis Abrahamæ posteritatem numerandam esse, quandoquidem ex naturalibus liberis alter quidem naturæ viribus vi seminis genitus est; alter verò supra naturæ vires diuinæ pollicitationis efficacia prodiit in lucem. Nil autem mirum si Gentiles, qui cognatione sanguinis Abraham nullo modo attingunt, ad eius tamen posteritatem fidei beneficio pertinere dicuntur. Is igitur, qui ex ancilla, hoc est Ismael filius Agar secundum carnem natus est, hoc est vi naturalis seminis, & ut ait Ambrosius, cæterorum hominum more. *Qui autem ex libera, id est Isaac Sara filius secundum promissionem, quia ut ait Chrysostomus, non iuxta naturæ ordinem; neque iuxta coniugiorum legem, neque iuxta carnis vires natus est; sed ex aridis corporibus satus, & ex vultu illa emortua progressus: neque enim caro conceptum, neque semen paritum dedit. siquidem bis erat emortua, & propter aetatem, & propter sterilitatem; sed Dei sermo hunc efformauit.* Hinc colligit Hieronymus eos, qui legis præcepta, & ceremonias Iudæorum more sectantur, rebusque externis duntaxat inhærent, cum sint diuini Spiritus prorsus expertes; ancillæ filios censendos esse: contra verò eos, qui interiora rimantur, & diuini Spiritus ductus sequuntur, filios esse liberæ, & ad Abrahamæ hæreditatem pertinere.

QVÆ SVNT PER ALLEGORIAM DICTA, &c. Hunc locum aduersus Marcionem ita recitat Tertullianus^d: *Si enim Abraham duos liberos habuit, vnum ex ancilla, & alium ex libera; sed qui ex ancilla, carnaliter natus est; qui verò ex libera, per repromissionem, quæ sunt allegorica, id est aliud portendentia: hæc sunt enim duo testamenta, siue due ostensiones, sicut inue-*

a Gen. 17. 19.

b lib. 15. de ciuit. Dei c. 2.

23. I.

24. I. c lib. 5. cap. 4.

a lib. 15. de
Trinitate. 19.

II.

nimus interpretatum (à Marcione videlicet) *unum a monte Syna in synagoga Iudæorum secundum legem generans servitutem: alium super omnem principatum generans vim dominationum, & omne nomen, quod nominatur non tantum in hoc aëre, sed & in futuro, quæ est mater nostra, in quem repromissimus sanctam Ecclesiam; ideoque aducit, Propter quod, fratres, non sumus ancilla filij, sed libera. utique manifestavit & Christianismi generositatem in filio Abraham ex libera nato, allegoria habere sacramentum, sicut & Iudaismi servitutem legalem in filio ancille. Quod igitur ait: quæ sunt super allegoriam, græcè legimus ἀλλήλων, hoc est quæ per allegoriam dicuntur. Est autem allegoria, ut hoc loco monet Hieronymus, cum aliud dicitur, aliud significatur. Augustinus^a indicat se legisse quæ sunt in allegoria. & cum allegoria vox Græca sit quosdam Latinos interpretes ita latinè reddisse, quæ sunt aliud ex alio significantia. ut enim ibidè definit Augustinus, nihil est aliud allegoria, nisi tropus, ubi ex alio aliud intelligitur. Monet autem allegoriam hoc loco posuisse Apostolum non in verbis, sed in rebus ipsis: ut videatur allegoriam pro typo seu figura usurpasse. Allegoria enim est propriè apud oratores, & poetas perpetua quædam metaphora: hoc verò loco Apostolus veram refert historiam, quæ tamen erat rei alterius typus: ut enim copiosius in disputationibus doceo, hoc maximè diuina Scriptura à cæterorum scriptorum libris differt, quòd diuina institutione res alioqui veræ ad aliud tamen significantum referuntur. Vera igitur historia Abraham Paulo interprete duo testamenta significabat: quæ ratione non raro veteres patres sensum propheticum in rebus præsertim veris latentem allegoricum, seu mysticum appellabant, quos nos interdum imitati sumus. Quod autem ait Latinus interpres, *Hæc enim sunt duo testamenta*, græcè dixit Apostolus, αὐτὰς τὸ εἶναι αἱ δὲ δύο διακρίσεις. Querit autem Chrysostomus, quid referat relatiuum αὐτὰς, putatque referre duas matres ancillam Agar, & liberam Saram, quarum præcesserat mentio: ut sunt positum sit pro significant, quod allegoriæ congruit. Possit etiam quis coniungere cum sequentibus, cum testamentum, apud Græcos, διακρίσις sit fœminini generis: ita ratio allegoriæ optimè constat. Agar Ismaelis mater, significat pactionem conditam in monte Sina, ut mons Sina sit veluti mater eorum, qui seruiunt; Sara verò mater Isaac, legem nouam indicat, quæ ab vrbe Ierusalem primum ortum ducit, ipsa quoque adeò Ierusalem, est altera mater liberos generans, & ingenuos: ita necesse est illa, quæ de monte Syna interferuntur, parenthesi comprehendere, quod ex iis, quæ sequuntur, planius constabit. Vnum igitur ait à monte Syna, est enim græcè τὸν ὄρος; itaque legunt Hieronymus, & Ambrosius, quasi dicat ab illo monte profectum indeque primum promulgatum, quod sequitur, *in servitutem generans*, refert testamentum, quod populum generat servituti obnoxium: seruitus autem posita erat partim in obseruantia multiplicium, & obscurarum ceremoniarum, partim in illo metu seruili, quo formidine supplicij coerceretur ille populus à malo. quod sequitur, *quæ est Agar*, aliter ab Ambrosio, & Augustino legitur. *quod est*, inquit, *Agar*. volunt enim referri testamentum, ut Græca verba indicant. Noster autem interpres cum Agar coniunxit: vtrius autem modo legas, eadem erit sententia: relatiuum enim inter duo substantiua interiacens, cum alterutro ritè congruit: præcesserat autem nomen testamenti, & sequitur nomen mulieris Agar: nisi quòd in vulgata lectione ambiguum esse potest, an relatiuum quæ referat servitutem, quo tamen admissio sensus eodem fermè recidit; certum enim est hoc loco verbum est idem valere,*

A quod, significat: nihil autem retulerit vtrum dicas Agar typum habere testamenti generantis in servitutem legis, an ipsiusmet servitutis; cui testamentum illud obnoxium erat. Participium autem illud generans, græcè γενῶσα, proculdubio refertur ad testamentum, quo veluti typo Agar significatur.

SINA ENIM MONS EST IN ARABIA, &c. Hæc quæ de monte Sina dicuntur à Paulo, parenthesi includi paulò antè monuimus, sed est locus in primis obscurus, & impeditus. verum apud Græcos magis, apud quos fermè legitur hunc in modum: τὸ γὰρ Ἄγαρ εἶναι ὄρος ἐν τῇ Ἀραβίᾳ, hoc est nam Agar Sina mons est in Arabia. ita legunt Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius, & Syriaca translatio. Indicat inter Latinos Ambrosius, quos si sequamur, dicendum est Agar tum quia ancilla, tum quia nomine suo exprimit montem Sina esse, hoc est significare veterem illam pactionem in eo monte sancitam; atque ita mons Sina prædicatum erit: Agar verò subiectum. Verum id græcæ locutionis ratio non patitur: non enim scriptum est, ἡ γὰρ Ἄγαρ, quod necesse erat, sed τὸ γὰρ Ἄγαρ: ut articulus necessariò referat nomen ὄρος, quod est apud Græcos neutrius generis. Quamobrem suspicor nomen Ἄγαρ alicuius incuria in Græcos codices irrepsisse, vel ita accipiendum esse, ut sit gignendi casus, quasi dicat: Sina enim mons ipsius Agar, hoc est qui per illam significatur: vel alludit Apostolus ad oppidū Arabiæ, de quo ex Dione

C nos, qui unà cū cæteris defecerant profectum in Arabiam, quos cum diu obsederet, eorumque oppidū Agarum moribus nudasset, nunquam tamen superare potuisse tempestate cæli quasi diuinitus diremptos, itaque re infecta rediisse. Nisi quis malit cum Chrysostomo, Theophylacto, & Oecumenio montem Sina Arabum lingua Agar appellari, ut hac etiam ratione Agar nominis sui vi, legem illam veterem significet, quæ lata est in monte Sina: quod mirum est vel latuisse Hieronymum, vel si non latuit, ab eo fuisse prætermisum: tantum enim ille ait Agar idem valere, quod παροικίαν, idest incolatum, siue peregrinationem, siue moram. Non desunt qui Arabiæ notationem expendant, quæ humilitatem, depressionem, siue occasum sonat, quasi significaret populum humilem, depressum, ac seruum, qui ad vetus testamentum pertinet. alij aliter philosophantur. eorum mihi magis arridet sententia, qui existimant montis illius situm describi ab Apostolo, quòd in eo etiam aliquid mysterij lateat, quia erat extra Palestinam, ac regionem promissam, perinde quasi significaret eos, qui sub veteri testamento viuerent non pertinere ad filiorum Abraham hæreditatem: nam ut paulò antè dixi, nomen Agar videtur irrepsisse, atque idcirco in Latinis codicibus præsertim emendationibus non legitur. Illud quamplurimos torquet, quod mox sequitur, *Qui coniunctus est ei, quæ nunc est Ierusalem*. græcè συνοικεῖ δὲ τῇ νῦν Ἱερουσαλὴμ. & quidem nonnulli id referunt ad situm, qui solo tabularum intuitu refelli possunt: nam qui radices montis Sina per Arabiam ad meridiem Iudæam spectare dicunt, atque adeò Ierusalem Iudææ metropolim, ut aliquid dicere videantur, non tamen Græcæ vocis vim, neque rem ipsam expediunt. multò autem minùs audiendi sunt ij, qui non loci vicinitate, sed itineris continuatione, aut ordine coniunctum esse Sina vrbi Ierusalem interpretantur; isto enim modo nihilo plus Sina quàm Ægyptus, aut alia quævis Hebræorum statio quamuis longissimè distans, cum ea vrbe coniungitur. Alij, quorum melior sententia est, ad allegoriæ similitudinem confugiunt: sed in quo posita sit hæc similitudo, non satis conuenit. Omnes

25.

I.

a Volater. 1.
23. antropolo.

recen

recensere, & confutare sententias non est consilij: rem igitur paucis expediam. *Σουσιχα* eos dici ferunt, qui in eadem acie ita collocantur, ut secundus primo, secundo tertius à tergo imminet, sique hoc modo series in longum porrecta, quam *σειχον* Græci vocant, quæ ratione philosophi rerum omnium elementa, hoc est terram, aquam, aërem, ignem græcè *σειχῆτα* vocant, quod certo quodam ordine, ac serie sibi succedant. eandem ob causam versus *σιχοι* dicuntur, & acies ordine compositæ *σιχαί*, quæ voces, aliæque persimiles deducuntur à verbo *σειχειν*, quod est ordine progredi, siue in serie stare. Sed hoc modo vix crediderim montem Sina, & Ierusalem *σουσιχα* vocari posse, quia allegoriæ, siue anagoges ratio id non patitur; sed apud Aphrodisæum *σουσιχα* appellantur ea, quæ eandem habent ad aliqua comparationem, quæ dicuntur proportionem sibi respondere, quæ Latini cognata appellare solent. Quæ ratione Chrysostomus montem Sina vicinum, & contiguum dixit, quod planius, & dilucidius explicans Theophylactus ait, *viciniam hanc non esse loci, sed similitudinis*. Et sunt qui coniunctum simpliciter similem interpretentur. Sed rursus ambigit nonnemo in quo posita sit similitudo, sunt qui putent Agar, & montem Sina similem dici Ierusalem, quæ nunc est, quia utraque legem montis Sina sequitur, utraque carnalis est, utraque filios procreat seruilis conditionis, utraque timore angitur, vno verbo utraque ceremonias colit, & religiosè retinendas docet. ita putant quod sequitur *Et seruit cum filiis suis*, æquè posse ad montem Sina, & ad Ierusalem referri. quæ sanè sententia si de Christianis accipitur, qui quo tempore Paulus hæc scribebat, eam urbem incolebant; probari nullaratione potest: constat enim iam tunc in Synodo Apostolica fuisse definitum Mosis ceremonias non esse cum lege Evangelica, & Christianis sacris coniungendas; sin autem pro Iudæis accipitur, qui nondum Christo nomina dederant; verum quidem dicit, sed rationem allegoriæ perimit: ut enim duo posuit Apostolus testamenta quæ duobus Abraham liberis significabantur; ita duas dixit esse matres, alteram ancillam, quam indicabat Agar, alteram liberam, quam designabat Sara: quid ergo nunc necesse est tertiam matrem confingere, hoc est Ierusalem, quæ itidem filios pariat seruos? igitur similitudo proportionis retinenda videtur, quam nos in paraphrasi posuimus, ut Sina mons Arabiæ similis, atque affinis, aut cognatus dicatur Ierusalem, quia ei proportionem quadam ex altera veluti parte responderet; quam enim comparationem habet Sina ad filios suos seruilis conditionis, eandem habet Ierusalem ad suos ingenuos, ac planè liberos, ut Sina sit legis veteris typus, quod in eo lex Mosis diuinitus tradita sit: Ierusalem autem, quæ nunc est, legem Evangelicam significet: de illa namque vaticinatus est Isaias *b. De Sion*, inquit, *exibit lex, & verbum Domini de Ierusalem*. & propterea Apostolus ait *Ierusalem quæ nunc est*, ut eam à veteri distinguat, quæ legis umbras, & ceremonias colebat. eandem paulò post sublimem vocat, ut montem monti opponat alludens ad illud Isaiæ *c. Erit in nouissimis diebus collocatus mons domus Domini in vertice montium*, in eo ergo posita est proportionis ratio, quod quemadmodum Agar significat veterem pactionem, quæ nomine montis Sina, vbi sancita est, designatur; ita Sara indicat nouam, quæ nomine Ierusalem exprimitur, vnde primùm ad gentes prodire cœpit cum ibi fuisset Christi sanguine confirmata. Iam ut Agar & ipsa seruuit, & filios parit seruos: sic illa pactione seruilis conditionis liberos habet: contra verò ut Sara genuit filios ingenuos, ita noua pactione filios

Iustinian. Tom. 2.

A habet liberos. Denique ut mons Sina editus est, ita Ierusalem sublimis, atque erecta vocatur: atque in hoc postremo rectè *σουσιχα* dici possunt, in aliis autem si rationem proportionis spectes, *σουσιχα*; si verò proprios cuiusquam terminos *ἀντισιχα*: quia mons Sina respicit seruos, Ierusalem verò ingenuos. Sunt igitur, ut paucis colligam, duæ veluti series, altera ad seruitutem, altera ad libertatem pertinens: in priori veluti *σουσιχα* numerantur Agar, Ismael, antiquum fœdus, Sina, serui in altera Sara, Isaac, noua lex, Ierusalem, liberi. quorum singula si cum singulis conferantur proportionem quidem *σουσιχα* sunt; re ipsa verò, & suapte natura *ἀντισιχα*. Agar utroque modo respondet Saræ, Ismael Isaac, antiqua pactione legi Evangelicæ, mons Sina, vbi Ierusalem, serui denique liberis. Persimili ratione dixit olim Aristoteles *a*, Martem cōparari cum gladio, ut Bacchum cum poculo, & Martem cum Baccho, ut gladium cum poculo, rursus poculum esse gladium Bacchi, ut gladium poculum Martis: quæ sanè proportionem *σουσιχα* dicuntur, re ipsa *ἀντισιχα*. Ut igitur redeam ad Paulum: Sina, inquit, *mons est in Arabia, qui coniunctus est ei, quæ nunc est Ierusalem*, hoc est illi proportionem cognatus, & quasi ex altera parte respondens. ait autem *Ierusalem, quæ nunc est*, non solum ut nonnulli volunt, quia aliàs variis nominibus appellata est: sed quod paulò autè monuimus, ut eam à veteri Ierusalem distinguat, quæ legis suberat seruituti. Absoluta autem parenthesi, inchoatam sententiam his verbis concludit, *Et seruit cum filiis suis*. quæ referuntur ad Agar. Dixerat enim vnum testamentum datum fuisse in monte Sina in seruitutem generans, quæ est Agar. interposita autem parenthesi, de qua hætenus dictum est, subdit, *Et seruit cum filiis suis*. Agar videlicet seruit cum filiis suis, quos generat in seruitutem, id est seruilis conditionis. Desideratur autem altera pars, quam breuitatis causa omisit Apostolus, quod facillè intelligatur: nam quemadmodum Agar filios generat seruituti subiectos; ita Ierusalem procreat liberos, atque ingenuos, quibus debetur hæreditas. quod ea, quæ sequuntur, non obscurè indicant.

ILLI AVTEM QUÆ SVRSVM EST, &c. 26.
Sunt qui putant aliam hic à Paulo Ierusalem significari, quæ superiori ex aduerso respondeat: ut quemadmodum illa humilis est, atque abiecta, & ut loquitur Hieronymus, *in infirmo demersa, ac seruituti obnoxia*: ita hæc sublimis sit, atque erecta, libera, & mater nostra, ut Ecclesiam præsentem Christi sanguine expiatam describat. Verum, ut dixi, nihil est necesse duas seruatorum, & toridem liberorum matres confingere, cum id allegoriæ, & proportioni propositæ magna ex parte repugnet. Vna igitur, atque eadem Ierusalem, quam paulò antè Apostolus nominauit, his verbis tanquam ingenua, & mater nostra honorificentissimè describitur. Opponitur autem Ierusalem monti Sina: & quoniam de monte mentionem fecerat, de Ierusalem ita loquitur: *illa autem, quæ sursum est*, hoc est sublimis, atque erecta, quia (ut ait Hieronymus) cœlestia, & diuina spectat, humilia, & caduca contemnit, cuius quidem Ierusalem, typum gerebat Sara, non aliter, atque Agar montem Sina indicabat. Hæc igitur Ierusalem, hoc est ut interpretatur Chrysostomus, Ecclesia, quæ Ierusalem nomine significatur, quod in ea vrbe prima Ecclesiæ fundamenta iacta sunt; ingenua est, & libera, & à iugo veteris legis prorsus soluta. Est item mater nostra eorum videlicet omnium, qui fidem Christi complexi sunt: quo fit, ut quemadmodum olim Sara genuit Isaac planè ingenuum, & totius patrimonij parædis Abraham

g 2

hære

IV.

a lib. poëtico.
non prociā si.

hæredem; ita etiam huius matris, quam Sara indicabat, filij, & liberi sint, & legitimi hæredes, non quidem vi feminis, sed diuinæ promissionis auctoritate. Quod autem ait noster interpret *mater nostra*, Græcè scriptum est ab Apostolo *μήτηρ πάντων ἡμῶν*, hoc est *nostrum omnium mater*, quasi dicat omnium siue Iudæorum, siue Gentilium, modò Christo nomina dederint, ut enim paulò antè dixit, absque ullo discrimine cuncti mortales ad cœlestem hæreditatem, diuinique patrimonij possessionem inuitantur, atque ob id Christus cum Apostolos orbis terræ magistrōs designaret; *Eūtes*, inquit ^a, *docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*; & apud Marcum ^b, *Euntes in mundum vniuersum, predicate Euangelium omni creature. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit*: quippe omnes homines ad se petrahare cupiebat, sui que regni fines, orbis terræ amplitudine describere, ut non alios regni, hoc est Ecclesiæ suæ, quàm orbis terræ terminos futuros esse doceret: sic enim dixit Dauid ^c, *A mari usque ad mare, & à flumine usque ad terminos orbis terrarum*. Olim Deus Israel vocabatur, nunc verò etiam Gentiles illum, & agnoscunt, & venerantur. Populus, ait Dauid ^d, *quem non cognoui, seruiuit mihi, in auditu auris obaudiuit mihi*: & Isaias ^e, *Quæsierunt me, qui antè non interrogabant, inuenerunt, qui non quæsierunt me*: denique Oseas, *Vocabo non plebem meam plebem meam*. Plura in eandem sententiā affert Irenæus ^f: quo loco etiam hæc verba Pauli de Ecclesia explicat.

27. SCRIPTUM EST ENIM, &c. Dixerat Ierusalem I. sublimem, & liberam omnium nostram esse matrem, significans etiam Gentiles ad Ecclesiam pertinere: id nunc Isaiæ ^g testimonio confirmat; etenim, ut aiunt Chrysostomus, & Hieronymus, *sterilis, & deserta Ecclesia gentium erat, quæ sine viro Christo, sine ullo sponsi, sermonis alloquio, diu iacuit in deserto: contra verò synagoga virum habebat, sed tamen si cum Ecclesia gentium conferatur, sterilis quodammodo fuit*, Paulò aliter explicant Ambrosius, & Augustinus, qui sterilem, & desertam, cœlestem Ierusalem interpretantur: sed ille quidem ideo sterilem appellat, quia non parit secundum carnem, nec dolores patitur, hoc est non parturit: generat autem sine passione spiritaliter, exclamans in lætitia, quia deserta aliquando (à quo autem nisi ab Adam, qui deserta vita secutus est mortem?) nunc plures filios habet, quàm hac, quæ habet virum, id est quæ carnaliter generat; multo enim plures sunt Christiani Iudæis: hic verò sterilem ait cœlestem Ierusalem vocari à Scriptura, quamdum filios in terra non genuit, quæ deserta etiam dicta est, cœlestem iustitiam deferentibus hominibus, terrena sectantibus, tamquam virum habentem illam terrenam Ierusalem, quia legem acceperat. mox autem subdit: *& ideo cœlestem Ierusalem Sara significat, quæ diu deserta est à concubitu viri, propter cognitam sterilitatem*. Paucis autem interiectis Saram ait fuisse desertam, Agar autem habuisse virum. Sed simplicior est interpretatio, sterilem, & desertam esse Ecclesiam gentium, synagogam verò habere virum, quia Mosi, aut legi nupserat. Illa enim, ut ait Chrysostomus, omnes gentes, ac nationes complectitur, & ut monet Hieronymus, *in toto mûdo crucis vexilla resplendent, & vix raris, atque notabilis in vrbibus Iudæis apparet*. Protulit autè Apostolus Isaiæ verba ex interpretatione Septuaginta, quæ à Græcis codicibus, quod attinet ad sententiam, nihil discrepat. Hebræorū autem phrasi positiuum ponitur pro cōparatiuo: *multi filij deserta*, id est plures. Sic apud Aggæum ^h: *magna erit gloria domus istius nouissima, quàm prima*, hoc est maior.

L. NOSTRÆ AVTEM FRATRES, &c. Aptat rei pro-

A posita allegoriam, nos, inquit, qui Christo nomina dedimus, non carnis ut Ismael, sed promissionis, ut Isaac filij sumus: nam ut ait Chrysostomus, Ecclesia omnibus modis est Saræ similis; non enim sterilis tantum fuit ut illa, neque solum multorum liberorum mater facta est, quemadmodum & illa; sed eadem prorsus ratione generat, quæ illa quondam concepit: illam namque non natura, sed sponsio diuina fecit matrem; sic fideles omnes non natura, sed vi diuini verbi, & aquæ lauacro tamquam in utero quodam concipiuntur, formantur, & denique procedunt in lucem. Si igitur sumus sterilis, ac deserta filij, hoc est eius, quam Sara significabat; liberi profecto sumus. Monet autem Hieronymus aliter hunc locum Apostoli legisse Origenem, qui ita habet, *Vos autem, fratres, secundum Isaac promissionum filij estis*: quomodo etiam legit Ambrosius, neque aliter habet Irenæus ^a, sed nihil mutatur sententia. Quærit autem Hieronymus, quomodo Galatas, quos stultos appellat, & incepisse dixerat spiritu, carne finire; nunc secundum Isaac filios repromissionis vocet. respondet autem, id propterea factum, quia non penitus eorum desperet salutem, & rursum eos ad spiritum, quo cœperant, astimet reuersuros, si autem filij libera, qui si carne fuerint consummati, filij sint ancille. Quod ipsum affirmat Ambrosius: *Vult enim, ait, eos subintelligere, qui facti filij Dei conuersi sunt, ut essent filij carnis, si verò resipiscant, sunt filij Dei*: sed omnino retinenda est vulgata editio, ut in prima persona loquatur Apostolus, & fideles omnes, quibus se meritò annumerat, promissionis filios vocet, ut & ad Romanos ^b scripserat: *Non qui filij carnis, ait, hi filij Dei, sed qui filij sunt promissionis estimantur in semine*. Ut enim aliàs monui, solet Apostolus cum vel bene ominatur, vel aliquid affirmat quod pertineat ad iustos, vel electos, loqui in prima persona; secus si agat de reprobis, quod etiam faciendum esse, alicubi monuit Augustinus.

SED QUOMODO TVNÔ IS, &c. Si alludit Paulus, ut indicant verba, quæ sequuntur, ad historiam, quæ legitur in libro Geneseos ^c; mirum cur dixerit *persequeretur*. Certè Sara loco notato se vidisse ait illos colludentes, sed quis lusus esset non satis constat. Hieronymus utique, ait, *simplex lusus inter infantes expulsiōe, & abdicatione indignus est, verum Apostolus quasi Hebræus ex Hebræis, & ad pedes Gamalielis edoctus, qui quondam surrentes aduersus Deum Pharisæos cōsilio refranarat; ex verbis Saræ dicentis, Nō enim hereditabit filius ancilla cum filio meo Isaac; intellexit lulum illum simplicem non fuisse*. Idem verò alibi ^d ex Hebræorum sententia duplicem affert explicationem: alteram quasi Ismael speciem quandam idololatricæ instituerit quod idolorum cultores ludere dicantur, ut in Exodo ^e: *Sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere*. alteram quod aduersum Isaac quasi maioris ætatis ioco sibi, & ludo primogenita vindicaret. atque hanc posteriorem maxime probat in præsentia. Alij ^f alia vel ex ingenio excogitarunt, vel sine certo auctore proferunt, quæ mihi prorsus videntur indigna, quæ hoc loco recenseantur. Itaque nisi Hieronymi sententia probetur, dicendum existimarim ludendi verbum plerumque idem esse quod illudere; nam apud Isaiam ^g legitur: *Super quem lusisti, super quem dilatastis, & excistis linguam?* Hæc enim interprete Hieronymo de Christo accipiuntur, cui Iudæi indignum planè in modum illuserunt, vel si quis malit vniuersum pertinent ad eos, qui prophetas, & concionatores irrident. Itaque potuit Sara meritò indignari, quod filium suum Isaac contemni, atque irrideri animaduertere. Et quoniam, ut ait Hieronymus, *Apostolus tanquam*

a Matth. cap. vlt. 19.

b cap. vlt. 15.

c Psal. 71. 8.

d Psal. 17. 45.

e cap. 65. 1.

f lib. 6. c. 35.

g cap. 54. 1.

a lib. 5. c. 12.

b cap. 9. a.

29.

c cap. 21. 10.

d in Quæst. Hebræicis.

e cap. 31. 6.

f Aymo in hunc locum.

g cap. 57. 4.

h cap. 2. 10.

28.

L.

tanquam Hebraeus ex Hebrais, & ad pedes magistri Gamalielis edoctus, lusum illum perinde accipit, ut verò dicere potuerit, Qui secundum carnem natus fuerat, persequabatur eum, qui secundum spiritum. Suspicio præterea in ludendi verbo latere Hebraismum: interdum enim ludere apud Hebræos significat dimicare, & armis rem agere. ita in libris Regum^a, Surgant pueri, & ludant coram nobis: & tamen armis res peracta est, & plures pugnando ceciderunt. Eodemque modo de Dauide scriptum est in Ecclesiastico^b, Cum leonibus lusi quasi cum agnis, & in versis similiter fecit sicut in agnis ontium in iuuentute sua, at leonem, & versum interfecit. Videtur igitur Apostolus ludum illum hac ratione interpretari, quomodo interpretatur Acacius^c, quin etiam Hebræa vox significat illudere, & vexare, ut in libris Machabæorum constat^d: nam^e ducebant ad illudendum^f. Post hæc tertius illuditur^g, quartum vexabant similiter torquentes^h, & cum admonuissent quintum, vexabant eum; ubique enim est eadem vox Hebræa. Tractat hunc locum eleganter Augustinusⁱ, Illa, inquit, lusus illusus erat, illa lusus deceptionem significabat, quam lusionem dicit Scriptura vidisse Saram, hanc persecutionem dicit Apostolus. plus ergo vos persequuntur qui vos illudendo seducunt. Alibi^k: animaduertit enim eos Sara ludentes ait Scriptura, & dixit Abrahæ, Eice ancillam, & filium eius. Displicuit Saræ lusus puerorum, aliquid nouum vidit pueros ludere. Nonne optant hoc quæ filios habent, videre ludentes filios suos? vidit illa, & improbauit, nescio quid vidit in lusu, illusionem vidit in illo lusu, animaduertit serui superbiam, displicuit illi, & eiecit foras. Rectè ergo dixit Apostolus: Is, qui secundum carnem natus fuerat, persequabatur eum, qui secundum spiritum: siue quia illudebat, siue quia seducebat, siue denique quia illum non leuiter lædebat: omnino verisimile est Ismaelem propter conuicium in die ablaetationis Isaac celebratū venisse, ac vexasse puerulum, & contendisse propter ætatem sibi potius ut primogeniti deberi, quæ est Hieronymi sententia. Ideoque Saræ excauduisse nō tantum in Ismaelem, sed etiam in Agar; eo quod lasciuia inuidias filij non reprimeret. Subdit Paulus ita & nunc: ut significet per similem esse pseudoapostolorum siue ludum, siue persecutionem, cum legis ceremonias introducere conarentur. Ita & nunc, ait Hieronymus, secundum carnem Israel aduersus minorem fratrem de gentibus populum Christianum sustollitur, inflatur, erigitur: sed (quod ait Chrysostomus) id est auctoramentum temporaria tyrannidis, & intempestiua insolentia? Idque sequentibus verbis docet Apostolus. Hic interim moneo, malè hoc loco abuti hæreticos aduersus Catholicos, quasi ab iis miris modis diuexentur, quod à piis, ac religiosis alienum putant: fateamur enim iustos non scire in bonos, neque priuatas iniurias vlscisci: sed ut egregiè docuit Augustinus^l, proprium est Christianorum Principum fidem, ac religionem tueri, hæreticos dignis suppliciis afficere, ac bello persequi. Si enim, ait Augustinus, boni, & sancti nemini faciunt persecutionem, sed tantummodo patiuntur, cuius putant esse in Psalmo vocem, ubi legitur, Persequar inimicos meos & comprehendam illos, & non conuertar donec deficiant: Si verum dicere, vel agnoscere volumus, est persecutio iniusta, quam faciunt impij Ecclesie Christi: ista itaque beata est, quæ persecutione patitur propter iustitiam: illi verò miseri qui persecutionem patiuntur propter iniustitiam, proinde ista persequitur diligendo, illi sciendo: ista ut corrigat, illi ut euertant: ista ut renocet ab errore, illi ut præcipitent in errorem: denique ista persequitur inimicos, & comprehendit donec deficiant in vanitate, ut in veritate proficiant. Illi autem retribuunt mala pro bonis, quia eis

Iustinian. Tom. 2.

A consulimus ad æternam salutem, etiam temporalem nobis conantur auferre. Alibi^a verò ad hunc Pauli locum alludens hunc in modum scribit, Dux mulieres Sara, & Agar, & duo filij earum Isaac, & Ismael pro spiritualibus, & carnalibus figurentur: & cum legamus ancillam, & filium eius à Sara passos graues molestias, Paulus tamen Apostolus dicit, quod ab Ismaele persecutionem sit passus Isaac. Sed sicut tunc, inquit, ille qui erat secundum carnem persequabatur eum, qui erat secundum spiritum; ita & nunc ut qui possunt intelligant magis Ecclesiam Catholicam persecutionem pati superbia, & impietate carnalium, quos temporalibus molestiis, atque terroribus emendare conatur. Quidquid ergo facit vera, & legitima mater, etiam si asperum amarumque sentiat, non malum pro malo reddit: sed boni discipline expellendo malum iniquitatis apponit, non odio nocendi, sed dilectione sanandi: cum autem sanare non potest, persequitur inimicos, & comprehendit donec deficiant.

B SED QUID DICIT SCRIPTURA, &c. Hæc sunt Saræ verba, quibus olim contra Ismaelem indignata, eum à paterna hæreditate excludi curauit. illis autem significat Apostolus, quemadmodum Ismael non fuit hæreditatis Abrahæ particeps; ita eos, qui in proposita allegoria Ismaeli respondent, eiusque mores imitantur, non fore benedictionis Abrahæ participes. Non erit, inquit, hæres filius ancille cum filio libera. Hieronymus, & Ambrosius legunt, cum filio meo Isaac, atque ita sanè legitur in libro Geneferos: sed Apostolus, qui pro Sara Scripturam substituerat, retenta sententia rem eandem suis verbis expresse: Isaac enim sine dubio liberæ filius erat. C Hic autem Hieronymus argutè obseruat, hodie quoque qui in Christo paruuli sunt, & viuunt carnaliter persequi eos, qui ex aqua, & spiritu nati sunt, & cum Christo resurgentes ea querunt, quæ sursum sunt, non deorsum. Faciant, inquit, quod volunt cum Ismaele, persequantur Isaac. Eiciantur foras cum ancilla matre Egyptia, nec accipient hæreditatem, quam solus, qui de repromissione natus est, consequetur. Addit, eum, qui secundum carnem natus est, persequi spirituale: nunquam enim spiritualis persequitur carnalem, sed ignoscit ei, quasi rusticano fratri, scit enim posse proficere per tempus. Apparet Apostolum hac allegoria mirificè fuisse oblectatum; nam & in Epistola ad Romanos^b ex hac eadem historia probat, non omnes, qui genus suum referunt ad Abrahamum, pertinere ad hæreditatem, quam Deus vni Isaac promiserat. In Isaac, ait, vocabitur tibi semen, id est non qui filij carnis, hi filij Dei; sed qui filij sunt promissionis, assumantur in semine. Hoc autem loco ostendit fideles spectare ad veram, ac legitimam Abrahæ posteritatem, & ad Isaac hæreditatem vocari: quocirca concludit,

ITAQUE FRATRES, NON SUMVS, &c. Totius est disputationis veluti clausula: concludit enim eos, qui Christo aggregati essent Isaac similes, atque idcirco promissionis, & Saræ filios esse, quæ libera est, & filios item ingenuos procreat, qui paternam hæreditatem iure capessant: vnde consequens sit, quod sequenti capite probat Apostolus, non esse fidelibus legis seruitutem iterum subeundam. Quod sequitur, Quia libertate Christus nos liberauit, hoc loco legitur ab Ambrosio, & Hieronymo. Chrysostomus, & Theophylactus tamen hæc verba initio capitis sequentis collocant: sic enim habent Græci codices, τῇ ἐλευθερίᾳ ἣν ἡμεῖς οὐκ ἔχουσιν, ἀλλὰ θεοῦ, ἡμεῖς, καὶ μὴ πάλιν ὑποῦν δουλίας ἐνέχουσιν, hoc est in libertate igitur, qua Christus nos liberauit, state, & ne rursus iugo seruitutis implicemini. Theodoretus sequens caput inchoat ab iis verbis: Itaque fratres non sumus ancille filij, sed libera. Sed quod attinet ad sensum, non magno opere refert. Hieronymus hæc Pauli verba ab iis

rectè usurpari posse affirmat, qui ab omnibus vitiis liberi, atque omnibus cupiditatibus soluti sunt: quāquam non negat ad eos pertinere, qui Christo non amina dederint, quique verbis Christi obtemperant, aientis^a, *Si manseritis in sermone meo, cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.* a Ioan. c. 8. v. 31.

Argumentum cap. V.

OMISSIS subtilioribus argumentis, quibus hactenus suam doctrinam confirmauerat, morali, ac pathetica oratione Galatas hortatur, ut in fide percepta perseuerent, neque se patiantur à recto cursu reuocari, virtutem colant, vitiis reluctentur, spiritum contra carnem praeliantem arment, eiusque diuina munera studiosè perquirant, libidinum verò impetus, atque impotentes motus comprimant.

CAPVT V.

PARAPHRASIS.

STATE, & nolite iterum iugo seruitutis contineri.

Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.

Testificor autem rursus omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est vniuersae legis faciendae.

Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis.

Nos enim spiritu ex fide spem iustitiae expectamus.

Nam in Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium, sed fides, quae per caritatem operatur.

Currebatis bene: quis vos impediuit veritati non obedire?

Persua

QUOD si Christus est vestrae libertatis vindex, atque assertor, vos quaeso illam quantum in vobis est retinete, & nolite pati (quod huic libertati apertè repugnat) reuocata veteri lege, eius vos seruitutis nouo iugo, contra quàm à me accepistis, implicari. 1.
¶ Equidem ego ille Paulus, quem tam beneuolè complexi estis, palàm vobis denuntio, si circumcidamini, ita ut in ea circumcissione spem aliquam salutis collocandam, vel eam certè cum Euangelio necessariò retinendam putetis; fidem, & gratiam Christi nihil vobis profuturam. 2.
¶ Quod si magistri, ac penè dicam parentis amatissimi non vos mouet auctoritas; ipsa certè rei difficultas, atque adeò periculum commouere vos debent: testor enim iterum, atque iterum eos omnes siue Gentiles, siue Iudaei sint, qui sese circumcidi passi fuerint, vniuersae legi seruandae obnoxios degere. 3.
¶ Sic sanè se res habet: vobis per vos ipsos inanis factus est Christus, ut eius beneficiū perinde ac si irritum fuisset, nihil vobis profuturum sit, & dum à legis Mosaicae obseruatione iustitiam frustra quaeritis; à gratuita iustificatione, quam per Christum assequuti estis, meritò excidistis, siue quia diffidistis gratiae dum aliunde haurire vos posse iustitiam creditis: siue quia gratiae Christi vos praebetis ingratos, quae etiam illos, qui pridem legi suberant, nedum eos, qui nunquam ei colla subdiderant, illo veluti iugo excusso in libertatē asciuit. 4.
¶ Nos enim, qui verè atque ex animo Christum colimus, non ex nuda illa lege, aut praeceptorum obseruatione, aut denique ex vllò actionum nostrarum merito, sed ex fide, quae partim Spiritum impetrat, vnde iustitia in cordibus nostris efficitur, partim ab ipso Spiritu oritur, adeoque ex ipsa spiritali legis interpretatione expectamus eam iustitiam, & iustitiae fructum, idest vitam aeternam, quam omnes sperare debent. 5.
¶ Nam in Christo Iesu, atque ipsius disciplina, quam profiteamur, neque circumcisio quidquam valet, neque praeputium, sed vna fides magnificanda est, quippe quae plurimum habeat ponderis, ac momenti. Fides (inquam) per caritatem agens, quae cum est iustificationis nostrae veluti forma, tum etiam quaedam iustitiae nostrae vita; iure optimo censetur. 6.
¶ Currebatis pulchrè, & nonnullos iam in vita, doctrinaeque Euangelicae progressus feceratis; quis spem de vobis 7.

- vobis conceptam præcedit, & istum vestrum cursum quasi subito cohibuit, & à meta, ad quam tendebatis, aliò conuertit, vt non amplius obsequamini veritati? ¶ Istæ nimirum falsa pseudoapostolorum persuasio, quæ à Deo Patre, qui vos ad Christum vocauit, nequaquam profecta est. ¶ Atqui, inquit, non vniuersam legem recipendam dicimus, circumcisionem tantum, & alias quasdam ceremonias quasi legis quamdam particulam delibamus: sed quantulumcumque legis portio cum fide Euangelica misceatur, totam fidei sinceritatem vitiabit, non aliter ac modicum fermenti totam massam fermentat. ¶ Equidem hoc mihi de vobis in Domino audeo polliceri, ad saniorém mentem, & salubriora consilia hac mea Epistola reuocatos, non aliter vos impofterum de fide, ac religione Christiana, deque libertate parta per Christum iudicaturos, quàm olim me docentem audistis. sed qui vos perturbat, & à suscepta semel fide reuocare conatur, quisquis ille fuerit quantumuis præstans, & clarus, non impunè feret; sed iustas Dei iudicio pœnas aliquando dabit.
8. ¶ Quid verò necesse est fratres, eorum aduersus me calumniam, & criminationem refellere, qui me hoc apud vos nomine traducunt, quòd non idem semper doceam, sed apud Iudæos quidem stem pro lege, & Mose, apud Gentiles autem vtrūque oppugnem, cùm res per se ipsa loquatur? nam si post exortam Euangelij lucem adhuc retinendam circumcisionem doceo; quid causæ esse dixerim, cur tam obstinatis odiis Iudæi me pergant insectari? Nempe isto modo abolitum est offendiculum crucis quippe Iudæi non tam crucis Christi prædicatione offendi solent, quàm quòd doceam legem Mosis morte, & cruce Christi fuisse antiquatam. quòd si Mosem, ac legem retineo, omnis est odij in me, atque irarum causa penitus sublata. ¶ Vtinam qui vobis circūcisionem obtrudunt, & vos, veluti vestris sedibus pellunt, neque sinunt in Christo, vt cœperatis, conquiescere, non circumcidantur ipsi solum, sed potius abscindantur.
9. ¶ Vos enim in Euangelicam libertatem gratis asciti estis fratres, qua non solum à peccatis, & peccatorum dominatu, neque à seruili conditione modò, ac spiritu timoris; sed etiam à iugo circumcisionis, & legalium ceremoniarum liberi estis: tantum id vobis etiam, atque etiam cauendum est, ne hac libertate, qua beneficio Christi donati estis, ad vitæ licentiam abutamini; sed id potius enitendum, vt qui liberi estis à lege, alij aliis per caritatem seruiatis. ¶ Nam tota lex, quæ tam multa præcipit, vetatque hoc vno præcepto quasi compendio continetur, quo caritas, atque amor proximi præcipitur. ¶ Quòd si dum contentiosas de lege, & circumcisione inter vos disputationes agitis, partim inuidia inflammati, partim inanis gloriæ studio incensi, obtræctionibus alius alium mordetis, & quod acerbius est, etiam deuoratis; videte, quæso, ne vicissim alius ab alio consumamini.
10. ¶ Omnino sic se res habet, atque huc omnis mea

Persuasio hæc non est ex eo, qui vocat vos.

Modicum fermentum totam massam corrumpit.

Ego confido in vobis in Domino, quòd nihil aliud sapietis: qui autem conturbat vos, portabit iudicium, quicumque est ille.

Ego autem fratres, si circumcisionem adhuc prædico; quid adhuc persecutionem patior? Ergo euacuatum est scandalum crucis.

Vtinam & abscindantur, qui vos conturbant.

Vos enim in libertatem vocati estis fratres, tantum ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per caritatem spiritus seruite inuicem.

Omnis enim lex in vno sermone impletur. Diliges proximum tuum sicut teipsum.

Quòd si inuicem mordetis, & comeditis, videte, ne ab inuicem consumamini.

Dico autem: Spiritu ambulate, & desideria carnis

carnis non perficietis:

Caro enim concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem: hæc enim sibi inuicem aduersantur: ut non quæcumque vultis, illa faciatis.

Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege.

Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria,

Idolorum seruitus, veneficia, inimicitia, contentiones, emulationes, ira, rixa, dissensiones, secta,

Inuidia, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

Fructus autem spiritus est caritas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas,

Mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas: aduersus huiusmodi non est lex.

Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis, & concupiscentiis.

Si spiritu viuimus, spiritu & ambulamus.

Non efficiamur inanis gloria cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes.

mea referenda oratio est, ut eā vobis vitæ rationem iucundam putetis, quæ diuini Spiritus impulsu, & rectæ rationis ductum omnino sequatur: ita enim fiet, ut prauis cupiditatibus minimè obtemperetis. ¶ Nam caro concupiscit aduersus spiritum, contraque spiritus aduersus carnem, & veluti perpetua pugna lactantur. Sunt autem hæc duo vsque adeò inter sese opposita, atque pugnancia, ut nō quæcumque secundum rectam rationem volueritis, eadem continuò faciatis: sed vel inuiti terros libidinum motus excitari in vobis sentiat.

¶ Quod si semel spiritu gratiæ hausto eius vos ductu, atque impulsu mouendos, tractandōsque præbebitis; sentietis profectò vos nudæ illius legis imperio solutos, ac liberos nullas eius pœnas, ac minas formidare.

¶ Porro quoniam paulò antè dixi dandam vobis esse operam, ut spiritus impulsu sequentes, prauis cupiditatibus resistatis: operæ me pretium facturum existimaui, si opera carnis, quæ omnibus nota sunt, paucis veluti digito indicauero: sunt enim adulterium, scortatio, immunditia, proteruitia, ¶ Idololatria, veneficiū, inimicitia, lis, æmulationes, iræ, concertationes, dissidia, hærefes, ¶ Inuidia, cædes, ebrietates, comessationes, & his similia, de quibus sic habetote, quod aliàs etiam dixi, ac sedulò monui, qui eiusmodi sceleribus, ac flagitiis implicantur, regnum Dei consequi nequaquam posse.

¶ At contra fructus spiritus si enumerare velimus, recensere possumus caritatem, gaudium, pacem, lenitatem, benignitatem, bonitatem, fidem, ¶ Mansuetudinem, temperantiam. Porro ij, qui hisce diuinis muneribus præditi sunt, atque ornati, legi, ut diximus, minant, ac sæuienti nequaquam subsūt.

¶ Qui enim Christo, eiusque Spiritui penitus adhæserunt, ij carnem suam non morbis, ac perturbationibus animi cruci affixerunt.

¶ Quod si vero illo, & viuifico Spiritu donati sumus, & inde quodammodo vitam, ac sensum haurimus, id sanè vitæ, ac morum innocentia re ipsa testemur.

¶ Neque efficiamur inanis gloriæ cupidi alij alios prouocantes, alij aliis inuidentes.

¶ Quod si vero illo, & viuifico Spiritu donati sumus, & inde quodammodo vitam, ac sensum haurimus, id sanè vitæ, ac morum innocentia re ipsa testemur.

¶ Neque efficiamur inanis gloriæ cupidi alij alios prouocantes, alij aliis inuidentes.

¶ Quod si vero illo, & viuifico Spiritu donati sumus, & inde quodammodo vitam, ac sensum haurimus, id sanè vitæ, ac morum innocentia re ipsa testemur.

¶ Neque efficiamur inanis gloriæ cupidi alij alios prouocantes, alij aliis inuidentes.

¶ Quod si vero illo, & viuifico Spiritu donati sumus, & inde quodammodo vitam, ac sensum haurimus, id sanè vitæ, ac morum innocentia re ipsa testemur.

¶ Neque efficiamur inanis gloriæ cupidi alij alios prouocantes, alij aliis inuidentes.

¶ Quod si vero illo, & viuifico Spiritu donati sumus, & inde quodammodo vitam, ac sensum haurimus, id sanè vitæ, ac morum innocentia re ipsa testemur.

IN CAPVT QVINTVM EXPLANATIO.

I.
I.

STATE, ET NOLITE ITERVM, &c. Proculdubio hæc cum fine superioris capituli coniungenda sunt, & ab eo necessariò pendunt: est enim hæc Pauli adhortatio veluti conclusio eius argumenti, quod ab allegoria desumptum est. stare, inquit, in ea, quam Christi beneficio adepti estis libertate. Indicat enim, ut Chrysostomus obseruat, eos ut minimū fluctuas: nā Augustinus hoc verbo significari putat, eos nondū cecidisse: nam alioqui aptius dicturum fuisse Paulum, surgite. Addit Hieronymus, eum nequaquam stare, qui iugo inbareat seruutis; eum verò, qui Christi libertate

A donatus spiritum seruitutis, & legis initia sequatur iugo seruitutis adhuc premi. Denique quod ait, stare, firmam, & stabilem in Christo fidem requirere, ut Ecclesia Galatia fixo in Salvatore parmaneat pede, de quo & in alio loco, Iustus loquitur, Statuit super petram pedes meos, pro eo, quod est super Christum, ne scilicet circumferantur omni vento doctrina, & in diuersa rapiantur. Porro seruitutis iugum Hieronymus legem intelligit duram, difficilem, laboriosam, quæ die, ac nocte cultores suos graui opere consumit, sicut & Petrus in Actis Apostolorum, Quid tentatis, inquit, imponere iugum graue super collum fratrum, quod neque nos, neque patres nostri portare

portare potuerunt? Nec dissentit Augustinus, qui negat aliud iugum intelligi posse, nisi circumcissionis, taliumque observationum Iudaicarum. Idem sentit Theodoretus: quid tamen senserit Chrysostomus, non liquet, nisi quod quia Paulus addit vocem iterum, græcè *πάλιν*, colligit Galatas olim huius iugi molestiam fuisse expertos: & quoniam illi Gentiles, & non Iudæi fuerant, aliud quiddam eum intelligere necesse est. Hieronymus autem vocem iterum additam idcirco putat, non quod prius legem Galata custodierint, sed quod & idololatria iugum grane sit, quo Egyptiorum populus oppressus ad instar plumbi in rubrum mare merus est. iuxta quem sensum & supra dixerat, quomodo conuertimini iterum ad infirma, & egena elementa quibus rursus seruire vultis? Ita existimat Galatas, qui ad Pauli predicationem idolis delectis statim ad Euangelii conscenderant gratiam, non reuerti ad legis Iudaicæ seruitutem, quam nunquam prius cognouerant: sed volentes obseruare tempora circumcidi carne, & hostias offerre corporeas, quodammodo in eosdem reuerti cultus, quibus in idololatria antè seruierant: aiunt enim, & Egypti sacerdotes, & Ismaëlitas, & Madianæos præputium non habere. Quod autem nationes obseruent dies, menses, & annos, vti nesciremus, ne nobis cum eis esset vnaquam mixta festiuitas. Hactenus Hieronymus, cuius sententia probabilitate non caret, vt ex iis, quæ superiori capite diximus, haud obscure colligitur: ibi tamen indicauimus rursus positum esse ab Apostolo, non vt significaret, Galatas eodem planè vitio, quo antea, laborare, sed rursus in errorem labi, & nouo seruitutis iugo subiici: quem dicendi modum etiam hoc loco in paraphrasi securi sumus. Nec discrepat Augustinus, qui nihil aliud ait hoc loco præcipi gentibus; nisi vt proficiat illis, quod à seruitute superstitionis suæ, per fidem Christi liberati sunt, ne iterum serui esse velint sub iugo observationum carnalium, quamuis sub lege Dei, tamen carnalem populum seruuliter alligantium. Quod verò ait contineri, græcè est *ἐνέχεσθαι*, quasi dicat implicemini, illaqueemini, denique obnoxij sitis. Augustinus legit attingamini. Ambrosius, nolite iterum seruiutis iugo cohiberi. sed eadem semper est sententia. Tertullianus in Marcionem^a vertit, *astringi*. Quod verò attinet ad seruitutis iugum, de quo in præsentia Apostolus, argutè scribit Augustinus^b: Sicut duo sunt timores, qui faciunt duo genera timentium; sic due sunt seruitutes, quæ faciunt duo genera seruientium. est timor, quem perfecta caritas foras mittit, & est alius timor castus permanens in seculum seculi. illum timorem, qui non est in caritate, attendebat Apostolus, cum dicebat, Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, illum autem timorem castum attendebat, cum dicebat, Noli altum sapere, sed time. In illo timore quem foras caritas mittit, est etiam seruitus simul foras cum ipso timore mittenda: vtrumque enim iunxit Apostolus, hoc est seruitutem, & timorem dicendo; non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore. Ad hanc seruitutem seruum pertinentem intuebatur & Dominus dicens, lam non dicam vos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius. non vique ille seruus pertinet ad timorem castum, cui dicitur, Euge serue bone, intra in gaudium Domini tui; sed ille seruus pertinet ad timorem foras à caritate mittendus. At, ni ego fallor, de neutro hoc seruitutis iugo loquitur in præsentia Apostolus, qui impiam, ac detestabilem seruitutem damnat, quæ hominera à Deo penitus auocat, ac propterea subdit:

2. ECCE EGO PAVLVS, &c. Hactenus rationibus atque argumentis pugnauit: nunc obicit auctoritatem Apostolicam, & quidem, vt ait Chrysostomus, non sine comminatione, & magna cum affec-

uatione. Ecce ego, inquit, Paulus dico vobis. Quæ vox erat confidentis iis, quibus loquebatur; vt enim obseruat Hieronymus, quæ in præsentia scribit Apostolus, non quasi Pauli tantum verba accipienda sunt, sed vt verba Domini: siquidem Christus in Euangelio^a de Apostolis dixerat, Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. Ipsi quæ Apostolus hac Epistola paulò antè^b dixerat, Vno autem iam non ego, vniit verò in me Christus. Et ad Corinthios^c cum dixisset, Cæteris autem ego præcipio, non Dominus. ne vilis sua putaretur auctoritas, subiecit: Puto autem quod & ego Spiritum Dei habeam, vt Spiritu, & Christo in se loquente omnem ex auditorum animis dubitationem euelleret. ait autem, si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. At ad Romanos^d dixerat circumcissionem legem obseruantibus prodesse. Respondet Hieronymus Paulum in Epistola ad Romanos de Iudæis loqui, quibus dum lex illa vigeat, & circumcissio, & legis obseruatio proderat: hic verò ad Galatas scribens negat legis ceremonias cum fide Christi coniungendas: nam & ad Corinthios^e dixerat, Circumcissio nihil est, & præputium nihil est. Adde quod vt idem Hieronymus, & Augustinus affirmant, non simpliciter negat Paulus prodesse Christum circumcissis; nam profuit sine dubio Timotheo, sed id tantum affirmat Christi fidem, & gratiam iis non prodesse, qui ita circumciderentur, vt in circumcissione vim aliquam inesse putarent iustificandi: re cū enim scribit Ambrosius, nescis esse non a veteribus commiscere; siquidem apud Mattheum^f scriptum est: nemo autem immittit cōmissuram panni rudis in vestimentū vetus: tollit enim plenitudinē eius à vestimento, & prior scissura fit; nec mittunt vinū nouum in vires veteres: alioquin rūpantur vires. Hanc enim metaphoricam loquēdi rationem quamquam alij aliò trahunt; argutè tamen, non solum Ambrosius, sed etiam Tertullianus ad vetus, nouumque Testamentum refert; sic enim alicubi^g scribit, Vtrumque Iesus Christus Dominus noster nouis discipulis, noui testamenti, nouam orationis formam determinauit: oportebat enim in hac quoque specie nouum vinum nouis viribus recondi, & nouam plagulam nouo assui vestimento. Alibi^h, Non dico aliena, sed vetera, & vulgata, quæ vel sic non cōpeterent Deo nouo, & incognito. Quomodo deniq; docet nouam plagulam non assui veteri vestimento, nec vinum nouum veteribus viribus credi assutus ipse, & indutus nominum sento. Denique cum explicaret eandem sententiam apud Lucam, Olim, aitⁱ, hanc statuimus destinationem pristinorum à Creatore potius repromissam à Christo exhiberi sub vniui, & eiusdem Dei auctoritate, cuius sint & vetera, & noua: nam & vinum nouum is non committit in veteres vires, quia veteres vires non habuerit, & nouum additamentū nemo iniecit veteri vestimēto, nisi cui non defuerit & vernus vestimentum. Quomodo autem verū sit, quod in præsentia affirmat Paulus, Christum non prodesse iis, qui circumciduntur; duplici ratione explicat Chrysostomus, primum enim, ait, qui circumciditur, metu vique legis circumciditur: qui verò legem metuit, profecto viribus gratia diffidit: quem ergo fructum ab ea percipiet, cui diffidit? Rursus: qui circumcissionem admittit, is legis dominatum, atque auctoritatem probat: porro qui legi auctoritatem tribuit, eiusque particulam solum retinet, maximam partem violat, ille sese sponte sua obicit execrationi, eademque opera libertatem Christi beneficio partam sponte sua negligit, & aspernatur: quam igitur inde capiet utilitatem? Postremò concludit eum, qui circumciditur, neque Christo, neque legi satis fidere, & dum in medio veluti positus inter legem, & gratiam vtriusque utilitatem capiat, vtraque meritò frustrari. Quamobrem verè omnino colligit Hieronymus non modò circumcissionem nihil pro-

^a Luc. 10. 16.

^b cap. 2. 20.

^c Ep. 1. c. 7. 10.

^d cap. 2. 25.

^e Ep. 1. c. 7. 19.

^f cap. 9. 16.

^g lib. de orat. cap. 1.

^h li. 3. contra Marc. c. 15.

ⁱ libro 4. in Marc. cap. 11.

II.

^a lib. 4. c. 4.

^b Tract. 35. in Ioan.

a Hæc. 77.

b A. 2. 15. 10.

c Psal. 35. 7.

d Hom. 17. Euang.

e Caiet. 3. p. q. 37. a. 1. ad 2.

3. I.

II.

desse, sed si quis cæteris omnibus virtutibus affluat, vniuersas perire, si post fidem Christi circumcisio admittatur. tunc enim non prodest circumcisio, cum aliquid per semetipsam putatur utilitatis asferre. Porro ex hoc loco argumentatur Epiphanius^a contra Millenarios, qui legem, & circumcisionem rursus omnibus complectendam falsò docebant. Possit etiam quis ex hoc ipso loco hereticorum impietatem refellere, qui fidem solam iactant satis esse ad salutem: nam si ei, qui circumciditur, fides nihil prodest; profectò fateri necesse est, aliud quidpiam præter fidem requiri, hoc est legis obseruationem, quæ Christo interprete antiquas illas ceremonias irritas, atque inanes, adeoque etiam noxias, ac perniciosas esse docet.

TESTIFICOR AUTEM RVRVS, &c. At cur? An Egyptij sacerdotes, Ismaelitæ, Turcæ, ac Mahometani, cæteræque gentes non pauca, quæ circumcisionem admittunt, legi Mosis propterea subiiciuntur? an illæ alia quadam ratione circumcisionem colunt, quàm Iudæi, qui quasi Abraham posterum eam tanquam & perceptæ fidei, & venturi liberatoris indicium, atque argumentum religiosè retinebant? & profectò loquitur Paulus de religioso circumcisionis cultu, quo se Iudæi posteros Abraham profitebantur, seque ad eam gentem, ac nationem pertinere contendebant, quæ legem diuinitus acceperat: atque ita rectè colligit ei qui ista ratione circumcisionem complectatur, legem omnem necessariò retinendam, & colendam esse; nam ut ait Chrysostomus, *qui cum antea liber esset, in seruitutem adductus est, non amplius censetur sui iuris, sed omnes ei seruitutis conditiones subeunda sunt.* Eadem planè ratione qui semel legis iugo colla subdiderit, ei omnia legis præcepta velit nolit colenda sunt. Accedit, quòd cum circumcissione aliæ permultæ ceremoniæ coniunguntur, & cum vnico illo præcepto alia non pauca connectuntur, quibus illo admisso parere necesse est. Hoc autem, ut ait Augustinus, ideo ab Apostolo tanta cum asseueratione pronuntiatur, ut hoc veluti innumerabiliū obseruationum terrore eos ab instituto reuocaret. videtur enim alludere ad id, quod dixit^b Petrus, legem veterem iugum esse, quod neque nos, neque patres nostri portare potuerunt. Hieronymus autem hoc potissimum argumento Ebionem, & sectatores eius confutat, qui post Euangelium fideles circumcidendos putabant. Addit legem illam veterem, eiusque ceremonias spiritaliter à nobis accipi; cum enim David scribit^c, *Homines, & iumenta ialuabis Domine, non bestias intelligit, sed homines tardioris ingenij, qui à spiritalibus, & doctis erudiuntur.* Sed quidquid sit de exemplo, de quo magnopere dubito cum longè aliud videatur David significare illud certissimum est, quæ ad iudicia, & ceremonias in lege veteri referuntur, non esse à nobis ita prorsus vsurpanda, ut verba significant. Quæ cum ita sint, verè dixit Apostolus ei legem vniuersam complectendam esse, qui circumcisionem sibi admittendam putarit: ut enim ait Sedulius, *qui caput operum legis, vel circumcisionis suscipit, necesse est, ut cætera membra sustineat, ne maledictioni subiaceat.* Atqui probanda videtur circumcisio, quam Christus ipse admisit: quid enim vel ad laudem præclarius, vel ad utilitatem salubrius, quàm Christi liberatoris actiones imitari? Sanè alicubi^d dixit Gregorius, *ipsa etenim facta eius, id est Christi, præcepta sunt, quia dum aliquid tacitus facit, quid agere debeamus innotescit:* cur igitur non liceat eius circumcisionem imitari? equidem mirari satis non possum, cur graues in primis, ac magnæ auctoritatis Theologi^e fas esse existimarent sublato scandalo studio, imitandi Christum cir-

cumcisionem subire, quòd illa imitatio res per se bona, ac laudabilis sit; ipsa verò circumcisio nulla habita ratione veteris legis sit per se indifferens: nam alia omnia sensit Theologorum magister B. Thomas^a, qui id negat vllò modo licere; Christus enim circumcidi voluit eas ob causas, quas recenset Epiphanius^b, & fusius explicat B. Thomas^c. Circumcisionem autem tanquam legis veteris ceremoniam probauit, quocirca qui Christum hoc iure velit imitari, legis ceremonias prober necesse est, quod cum Euangelica, & Apostolica doctrina apertè pugnat. Quòd si quis spectet imitatione eius doloris, quem Christus in circumcissione expertus est; ne id quidem admittendum videtur: neque enim eam ob causam liceret cuiquam ad experiendum cruciatum clauorum sibi manus, aut pedes perfodere, vel terebrare caput, ut spineæ coronæ sensum, ac dolorem experiretur. Actiones igitur Christi, quas imitari gloriosum est, ad mores, & honestas, ac laudabiles actiones referuntur. Hanc, & eiusdem generis alias nemo attinget, nisi quis prorsus nefariè illud etiam probandum censeat; quòd Christus post cœnam agni Eucharistiam instituit, & Apostolis præbuit, adeoque pleno ventre augustissimum illud sacramentum imitandi Christi studio percipiat. Neque verò in hac ipsa actione Christi deest quod magna cum laude imitemur: quippe ille dum circumcidi voluit singulare præbuit exemplum Christianæ humilitatis; rectè enim scripsit Bernardus^d, *Manifestum dedit humilitatis exemplum, quia nec vestigium quidem vllum vulneris habens, alligaturam non refugit vulneris.* Adde si placet, obedientiam, patientiam, caritatem, quæ in eadem circumcissione Christi licet obseruare. Si quis igitur Christum sibi imitandum proponit, harum virtutum exempla complectatur, circumcisionem prorsus omittat.

EVACUATI ESTIS A CHRISTO, &c. Græcè legitur *καὶ ὑμεῖς ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ἐκκενῶται*, Hieronymus autem negat vim Græcæ locutionis à Latino interprete satis commodè fuisse expressam: sic enim scribit, *Perdit ergo gratiam Christi, & Euangelium, quod tenuerat, amittit, qui in aliqua obseruatione legis se iustificari putat: & cum gratiam amiserit, à Christi fide destituitur, & in eius opere conquiescit; καὶ ὑμεῖς ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ἐκκενῶται, non ut in Latino male interpretatū est, Euacuati estis à Christo, sed in Christi opere cessastis.* Sed profectò Græca vox significat aboleri, irritum, otiosumque fieri, ac veluti antiquari. Hoc verò loco idem significat, quod paulò antè aliis verbis dixerat Paulus, *Christus vobis nihil prodest.* Euacuari autem à Christo est eius beneficij, & gratiæ expertem esse, nihil ab eo percipere utilitatis; nam ut ait Ambrosius, *quibus nihil prodest Christus, euacuati sunt à Christo: erant enim gratia eius pleni, qua recedente euacuati sunt: his enim loquitur, qui post acceptum donum gratiæ Dei circumcidi se maluerunt.* Eodem spectasse videtur Augustinus. *Hac est, inquit, illa proscriptio, qua Christum proscriptum superius dixerat, ut cum isti euacuarentur à Christo, id est Christus ab eis tanquam à possessione, quam tenebat, abscedit, opera legis in eam possessionem tanquam in vacuum inducantur. Qui in lege, ait, iustificamini, hoc est qui spe iustitiæ consequendæ legem obseruatis: ut iustificari non pro re ipsa, sed pro opinione iustitiæ accipiantur: lex enim ipsa neminem iustificat; pseudoapostoli tamen nonnullam legis cultoribus spem iustificationis iniecerant. Galatæ autem, qui Gentiles erant, cut legem Mosis retinere vellent, nihil prorsus habebant, nisi quòd à pseudoapostolis in errorem inducti nonnullam adipiscendæ iustitiæ spem stultè conceperant: idcirco addit, à gratia excidistis. Cum enim, ait Augustinus,*

a 4. d. 1. q. 2. a. 5. q. 3. a. 3.

b Hæc. 30. c 2. p. q. 17. a. 1.

d Serm. 1. de circumcisi.

4. 1.

hoc

hoc agat gratia Christi, ut illi, qui debitores erant operum legis liberentur hoc debito, uti ingrati tanta gratia debitores esse volunt uniuersæ legis faciendæ. Igitur: nihil vobis, inquit, proderit Christi beneficium, si circumcidamini, & à Mosaicæ legis obseruatione iustificationem expectetis, à gratia excidistis, tum quia eam aliunde, quàm ab Euangelica lege queritis, tum quia vos illi præbetis ingratos. Rectè verò ex hoc loco colligit Tertullianus^a Paulum inuehi in obseruatores, & defensores circumcisionis, & legis. Alibi^b, Hanc ergo, ait, circumcisionem iam sistens Apostolus, & hoc nomen illas quoque vetustates ceremoniarum dissuadebat, de quibus idem conditor earum quandoque cessaturus profitebatur per Osea^c, Et auertam omnes iucunditates eius, & dies festos eius, & neomenias, & sabbata, & omnes ceremonias eius. Sic enim & per Isaiam^d, Neomenias vestras, & sabbata, & diem magnum non sustineo: serias, & ieiunium, & dies festos vestros odit anima mea. Rursum alio loco^e, Proinde, inquit, si & pseudoapostoli irrepserant, horum quoque qualitas edita est circumcisionem vindicantium, & Iudaicos fastos. Igitur Apostolus id vnum aut certè potissimum agit, ut ex Galatarum animis hanc euellat malè susceptam, ac penitus haustam de legis iustitia opinionem. Subdit autem:

5. **NON ENIM SPIRITV EX FIDE, &c.** Hoc est non ex circumcisione, aut legis ceremoniis Spiritu sancto accepto iustificationem expectamus; fides enim impetrat Spiritum, Spiritus in corde credentium iustitiam parit. Sic enim Chrysostomus hunc locum explicat, qui nomine Spiritus ipsam Spiritum sanctum, & diuina eius munera accipit. Hieronymus spiritum litteræ opponit, ut sensus sit, non ex cortice litteræ, sed ex legis spiritu iustitiam expectandam esse. Quomodo etiam videntur intellexisse Ambrosius, & Augustinus. Opponit autem Apostolus spiritum circumcisioni, quæ corpore, hoc est carne percipitur, quomodo Christus apud Ioannem^f dixit, Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quidquam: fidem verò legi, in qua quodammodo latebat: ut videatur tacitè indicare probandam circumcisionem spirituales, quæ intus in animo perficitur, idque vi Spiritus sancti, cuius munere diffunditur caritas in cordibus nostris, quam ut alibi scribit Apostolus, reliquæ omnes virtutes comitantur. Ab hac igitur spiritali circumcisione docet Apostolus salutem expectandam. Spem porro iustitiæ Hebræorum more pro sperata iustitia posuit, vel certè pro iustitia, quæ in votis est, quamque tum sinceri Christiani, tum etiam pseudoapostoli expetunt; sed eam nos spiritum ex fide percepto expectamus. Hieronymus spem iustitiæ Christum intelligit, quia ipse est veritas, patientia, spes, iustitia, omnesque virtutes. Alij vitam sempiternam, ac beatam accipiunt, quæ spes iustitiæ dicitur, quomodo alibi dicitur corona iustitiæ, quod sit veluti germen, quod ex iustitia tanquam ex semine pullulat. Nec sanè Chrysostomus ab hac potestrema explanatione magnopere videtur abhorreere: sic enim scribit: Sufficit enim fides, ut donet nobis spiritum, & per hunc iustitiam, multaque insuper, & magna bona.

6. **NAM IN CHRISTO IESV, &c.** Egregia est, & prorsus efficax superioris sententiæ ratio. non temerè, inquit, dixi ex spiritu fidei beneficio diuinitus accepto iustificationis munus expectandum esse: id profectò verissimum censeris debet, cum ad iustificationem consequendam nihilo plus momenti habeat circumcisio, quàm præputium. In Christo igitur Iesu, hoc est apud Christum neque generis, neque ceremoniarum vlla habetur ratio, vel ad percipiendum Christi beneficium nihil illa valent. Simplicius

A in Christo Iesu, hoc est in lege Christi neque circumcisio, ut arroganter Iudæi contendunt, neque præputium, ut imperitè nonnulli Gentiles autumant, sed fides, quæ caritate prædita est, & laudabiles actiones exercet, vim obtinet iustificandi. Olim quidem ante aduentum Christi circumcisio vim suam obtinebat, nec poterat absque piaculo omitti, nedum contemni: at verò vbi Christus ad nos venit, qui quod illa indicabatur, repræsentauit; nihil habet cur retinenda, vel probanda videatur: atque idcirco ad gratiam, & iustitiam tribuendam nihil prorsus valet. Nec propterea in præputio quidquam momenti constituendum est ad salutem consequendam; nam fides, & gratia Christi, à qua vera salus petenda est, tam Iudæis circumcisis, quàm Gentilibus præputio præditijs proposita est; non enim est distinctio, ut alibi docuit Paulus. Circumcisionis autem, ac præputij nominibus quamquam nonnulli Iudæorum, ac Gentilium nationes significari putant; malim tamen ipsam circumcisionem, ac præputium indicari, & vtrumque opponi fidei, ut doceat Paulus neque ipsam circumcisionem, neque retentum præputium quidquam ad iustificationem valere, quæ vni fidei accepta sit referenda. Rectè verò monet Chrysostomus circumcisionem hoc loco inter indifferentia numerari, si modò Baptismum præcurrat, nam si sequatur, in eaque spes aliqua iustitiæ collocetur; inter noxia, & pernitiola recensebitur: ob id enim paulò antè dixit, Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini. Itémque: Dico vobis quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. Ceterum si quis ritè Christi fidem, ac Baptismum suscipiat, nihil prorsus retulerit circumcisis-ne sit, an præputio præditus: quemadmodum enim ait Chrysostomus, qui athletas diligunt, id vnum spectant, ut valido, firmoque corpore sint, & athletica institutione probe informati, nihilque putant interesse cándido, an atro colore sint, simo, an adunco naso; ita is, qui Christo nomina daturi sunt, nihil hac, quæ spectant ad corpus aut prosunt, aut obsunt, modo integram, atque omni ex parte perfectam afferant fidem. Fidem, inquam, non qualemcumque, sed actuosam, quæque ut ait Apostolus, per caritatem operatur: non quidem tamquam per effectum, aut instrumentum, sed tamquam per causam, & veluti formam, vnde ipsa vim, & efficacitatem mutuatur: est enim fides veluti primus gradus ad iustitiam adipiscendam, cui si accedat caritas illicò efficitur actiuosa, & efficax, ipsamque continet iustificationis formam. Quocirca rectè omnino scriptum est à Bernardo^a, Sicut corporis huius vitam ex motu suo dignoscimus; ita & fidei vitam ex operibus bonis. Itaque vita quidem corporis est anima, per quam mouetur, & sentit; vita verò fidei caritas est, quia per illam operatur, sicut in Apostolo legis, fides quæ per dilectionem operatur: vnde & refrigescente caritate fides moritur, sicut corpus anima recedente. Non me tamen fugit nonnullos existimasse, quia Græcè participium ἐμπνευσμένη est mediæ coniugationis, posse etiam passiuè explicari, ut sensus sit eam fidem probari, quæ à caritate perficitur. Sed nostri interpretis sententia præferenda est, quam omnes explanatores sequuntur: passiuam tamen videtur probare Tertullianus^b. Itaque allucinantur hæretici, qui sola fide iustitiam definiunt, cum illa si à caritate seiungatur, ut sæpe seiungitur, nihil cœlesti præmio dignum parere possit. Neque verò magnopere laborandum est vtrum hæc de prima iustificatione, qua fit quis ex impio iustus; vel de secunda, qua iam iustitia præditi in ea quotidie maiores faciunt progressus: vtrique enim iustificationi fides cum caritate coniuncta necessaria est. Viderint igitur magni quidam^c viri, quomodo ab erro

II.

a Serm. 2. de resurr.

b lib. 5. in Marcion. c. 3.

c Caietan. in psal. 2.

ab errore defendant, quod nescio an per imprudentiam (nec enim dicam impietatem) alicubi scripserunt, ad beatitudinem assequendam solam requiri confidentiam, eamque satis esse, cum sine caritate nil omnino prodesse queat. Itaque Ambrosius: *Neque preputium*, inquit, *valet quidquam, neque circumcisio, sed sola fide opus est in caritate ad iustificationem: fides enim caritate fraterna debet muniri, ut perfectio sit credentis.* & Oecumenius: *Neque satis est Christo credidisse, sed oportet hanc fidem videlicet, operari, & custodiri, & veluti excitari per dilectionem erga Christum.*

7. CURREBATHIS BENE, &c. Rectè post eruditam disputationem, qua firmissimis argumentis probavit legem illam veterem, neque ad iustificationem quidquam valere, & magna ex parte obesse; ad Galatas sermonem conuertit, eosque ut ad pristinam mentem redeant, diuino quodam artificio, & incredibili caritatis ardore hortatur. *Currebatis*, inquit,

bene, egregiè vitam institueratis. Mirum enim est quantopere Paulus hac metaphora ab athletic, & cursoribus sumpta delectetur; etenim alicubi^a ait, *Bonum certamen certauit, cursum consummauit*: alibi^b, *Sic currite ut comprehendatis*. Neque id à veteri Scripturæ consuetudine abhorret: saepe enim recta viuendi ratio, cursui comparatur. Itaque sponsa in Canticis ait^c, *Trabe me post te, curremus*. Huius autem locutionis duplex, ni fallor, ratio afferri potest: altera quod qui in virtutis stadio sese exercent, nunquam cessant, aut otiantur, nullum tempus bonis actionibus vacuum præterire sinunt, cumque quiescere videntur, tum maximè laborant, & cum feriari putantur negotiosi sunt in primis. Quod spectant illa^d, *Ego dormio, & cor meum vigilat*. Dormire quidem vobis videor, at perennes vigilias ago: desidem me putatis, sed magna contentione curro: otari me quispiam existimat, & tamè bonis ac laudabilibus actionibus insisto: siquidem bonorum otia neque negotio, neque fructu carent: intelligunt enim nunquam esse cessandum, atque idcirco, ut ait Leo Pontifex^e, *de die in diem proficiendo per pietatis augmenta renouantur. quantumlibet enim quisque iustificatus sit, habet tamen dum in hac vita est, quo probatior esse possit, aut melior, qui autem non proficit, deficit, & qui nihil acquirit, non nihil perdit: currendum enim nobis est fidei gressibus, misericordia operibus, amore iustitiæ.* Altera quod in huius vitæ bonis, eorumque vsu non immorantur, aut conuiuiscunt ut ceteri, sed ea cursim duntaxat degustant, ac ne degustant quidem, sed vix extremis, quod aiunt, labris attingunt: quos quidem alibi Paulus alloquens ait^f, *Fratres tempus breue est, reliquum est, ut qui habent uxores, tanquam non habentes sint, & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur, præterit enim figura huius mundi.* Simile quiddam significabant olim strenui illi bellatores^g, qui cum Gedeonem sequerentur, manu ad os admota aquam lambebant. Ait igitur Paulus. *Currebatis bene.* Quis ergo prohibuit, ne ulterius progredere mini?

aut quis vos ab instituto cursu, aliò reuocauit? Quod sequitur, *non obedire veritati*, negat Hieronymus se in vetustis codicibus legisse. Certè Chrysostomus non legit, legunt Ambrosius, & Augustinus, & nunc quidem apud plurima tum Græca, tum Latina exemplaria legitur; idem autem videtur significare Apostolus quod superius^h dixerat, *O insensati Galatae, quis vos fascinauit non obedire veritati?* utrobique autem Græcè est *οὐκ ὀβέδισαι*, hoc est *credere*, quod nihil est aliud, quam ut alibi ait Apostolusⁱ; in captiuitatem redigentes intellectum in obsequium Christi: in nonnullis Latinis codicibus adduntur hæc verba, *Nemini consenseritis*, quæ nusquam apud Græcos leguntur, ut etiam monet Hieronymus: sed neque ab Ambrosio, Augustino, Primasio, & alijs agnoscuntur: quin & à Syro interprete prætermittitur, nec magnopere ad rem faciunt. Cæterum hæc Pauli interrogatio pseudoapostolos acriter punit: illi enim Galatas ab instituto cursu auocauerant; videtur autem subiicere Apostolus responsionem, qua ipsos Galatas non leuiter perstringit. Subdit enim:

PERSVASIO NON EST EX EO, &c. Quasi dicat, ista vos falsa persuasione decepti ab instituto cursu, & intentione reuocati estis: quæ tamen cum falsa sit, non proficiscitur ab eo, qui vos à principio vocauit; nisi malimus esse veluti conclusionem, & superiorum omnium epiphonema. Persuasionem autem Græcè *πειρασμὸν* eum conatum vocat, quo pseudoapostoli persuadere nitebantur, cum Evangelio legem esse miscendam. Rectè autem persuasionem appellat, quod humanis inuentis, & rationationibus niteretur. Ambrosius legit *suasio hæc*. Hieronymus, & Augustinus *persuasio vestra*, quorum neutrum in Græcis codicibus legitur. Monet autem Hieronymus olim in Latinis exemplaribus, ita scriptum fuisse, *Persuasio vestra ex Deo est, qui vocauit vos*, sensu non modò contrario, sed planè absurdo, atque ab instituta disputatione prorsus alieno: nam cum modò dixerit Apostolus, Galatas à recto cursu auocatos non obtemperare veritati; qua, quæso, ratione illic subiciat illorum persuasionem à Deo fuisse profectam? absit enim, ut fidem Catholicam olim docente Apostolo diuinitus perceptam, persuasionem appelleret: non enim illa humanis rationibus, aut argumentis humano more persuaderetur; sed dum à diuini verbi præconibus ritè proponitur, audientium mentibus diuinitus instillatur, & dum alius plantat, alius rigat, Deus occulta, & diuina vi dat incrementum. Itaque procudubio scripsit Apostolus quod nunc habent tam Græca, quam Latina exemplaria, non esse persuasionem Galatarum, priori ipsorum vocationi consentaneam, proindeque non esse ab eo profectam, qui illos olim ad fidem vocauerat: Græcum enim participium *καλεῖν*, quod Latinus interpret tempore præsentis reddidit *vocat*, Hieronymus præterito tempore Latine expressit, *qui vocauit*, inquit, *vos*: quomodo etiam legit Augustinus. At Ambrosius retinet tempus præsens, putatque Apostolum de præsentis vocatione loqui, qua Deus immortalis hac ipsa Pauli Epistola illos ad gratiam vocabat: *humano*, inquit, *consilio hoc agebant Iudei, ut mitterent eos sub legis iugum, non Dei iudicio, qui vocabat eos per Apostolum suum ad gratiam*: itaque tacite innuit se Deo auctore hæc scribere. Huc pertinere potest quod ait Apostolus Ioannes^a dum alibi: *Carissimi, ait, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint, quoniam multi pseudoprophetae exierunt in mundum.* & in libris Regum^b, Spiritus nequam ait, *egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius*. Et re vera illos vnà cum rege decepit. Significat igitur Apostolus hanc persuasionem mendacem esse à nequissimo mendacij auctore profectam. Merito autem persuasionem appellat quasi humana auctoritate, ac testimonio nixam: nam qui fidem diuinam persuasionem vocant, hoc opinor nefario spiritu seducti à vera fide exciderunt, quæ diuina auctoritate nititur, non humanis rationibus, & argumētis persuaderetur; quam ob causam dixit Apostolus^c *Sermo meus, & prædicationis mea non in persuasibilibus humane sapientie verbis, sed in ostensione spiritus, & virtutis.*

MODICVM FERMENTVM, &c. Fermenti nomen, & res in sacris litteris ad animi significanda vitia transfertur, quod ea quamuis specie, aut mole modica

8. I. 9. I. 10. I. 11. I. 12. I. 13. I. 14. I. 15. I. 16. I. 17. I. 18. I. 19. I. 20. I. 21. I. 22. I. 23. I. 24. I. 25. I. 26. I. 27. I. 28. I. 29. I. 30. I. 31. I. 32. I. 33. I. 34. I. 35. I. 36. I. 37. I. 38. I. 39. I. 40. I. 41. I. 42. I. 43. I. 44. I. 45. I. 46. I. 47. I. 48. I. 49. I. 50. I. 51. I. 52. I. 53. I. 54. I. 55. I. 56. I. 57. I. 58. I. 59. I. 60. I. 61. I. 62. I. 63. I. 64. I. 65. I. 66. I. 67. I. 68. I. 69. I. 70. I. 71. I. 72. I. 73. I. 74. I. 75. I. 76. I. 77. I. 78. I. 79. I. 80. I. 81. I. 82. I. 83. I. 84. I. 85. I. 86. I. 87. I. 88. I. 89. I. 90. I. 91. I. 92. I. 93. I. 94. I. 95. I. 96. I. 97. I. 98. I. 99. I. 100. I. 101. I. 102. I. 103. I. 104. I. 105. I. 106. I. 107. I. 108. I. 109. I. 110. I. 111. I. 112. I. 113. I. 114. I. 115. I. 116. I. 117. I. 118. I. 119. I. 120. I. 121. I. 122. I. 123. I. 124. I. 125. I. 126. I. 127. I. 128. I. 129. I. 130. I. 131. I. 132. I. 133. I. 134. I. 135. I. 136. I. 137. I. 138. I. 139. I. 140. I. 141. I. 142. I. 143. I. 144. I. 145. I. 146. I. 147. I. 148. I. 149. I. 150. I. 151. I. 152. I. 153. I. 154. I. 155. I. 156. I. 157. I. 158. I. 159. I. 160. I. 161. I. 162. I. 163. I. 164. I. 165. I. 166. I. 167. I. 168. I. 169. I. 170. I. 171. I. 172. I. 173. I. 174. I. 175. I. 176. I. 177. I. 178. I. 179. I. 180. I. 181. I. 182. I. 183. I. 184. I. 185. I. 186. I. 187. I. 188. I. 189. I. 190. I. 191. I. 192. I. 193. I. 194. I. 195. I. 196. I. 197. I. 198. I. 199. I. 200. I. 201. I. 202. I. 203. I. 204. I. 205. I. 206. I. 207. I. 208. I. 209. I. 210. I. 211. I. 212. I. 213. I. 214. I. 215. I. 216. I. 217. I. 218. I. 219. I. 220. I. 221. I. 222. I. 223. I. 224. I. 225. I. 226. I. 227. I. 228. I. 229. I. 230. I. 231. I. 232. I. 233. I. 234. I. 235. I. 236. I. 237. I. 238. I. 239. I. 240. I. 241. I. 242. I. 243. I. 244. I. 245. I. 246. I. 247. I. 248. I. 249. I. 250. I. 251. I. 252. I. 253. I. 254. I. 255. I. 256. I. 257. I. 258. I. 259. I. 260. I. 261. I. 262. I. 263. I. 264. I. 265. I. 266. I. 267. I. 268. I. 269. I. 270. I. 271. I. 272. I. 273. I. 274. I. 275. I. 276. I. 277. I. 278. I. 279. I. 280. I. 281. I. 282. I. 283. I. 284. I. 285. I. 286. I. 287. I. 288. I. 289. I. 290. I. 291. I. 292. I. 293. I. 294. I. 295. I. 296. I. 297. I. 298. I. 299. I. 300. I. 301. I. 302. I. 303. I. 304. I. 305. I. 306. I. 307. I. 308. I. 309. I. 310. I. 311. I. 312. I. 313. I. 314. I. 315. I. 316. I. 317. I. 318. I. 319. I. 320. I. 321. I. 322. I. 323. I. 324. I. 325. I. 326. I. 327. I. 328. I. 329. I. 330. I. 331. I. 332. I. 333. I. 334. I. 335. I. 336. I. 337. I. 338. I. 339. I. 340. I. 341. I. 342. I. 343. I. 344. I. 345. I. 346. I. 347. I. 348. I. 349. I. 350. I. 351. I. 352. I. 353. I. 354. I. 355. I. 356. I. 357. I. 358. I. 359. I. 360. I. 361. I. 362. I. 363. I. 364. I. 365. I. 366. I. 367. I. 368. I. 369. I. 370. I. 371. I. 372. I. 373. I. 374. I. 375. I. 376. I. 377. I. 378. I. 379. I. 380. I. 381. I. 382. I. 383. I. 384. I. 385. I. 386. I. 387. I. 388. I. 389. I. 390. I. 391. I. 392. I. 393. I. 394. I. 395. I. 396. I. 397. I. 398. I. 399. I. 400. I. 401. I. 402. I. 403. I. 404. I. 405. I. 406. I. 407. I. 408. I. 409. I. 410. I. 411. I. 412. I. 413. I. 414. I. 415. I. 416. I. 417. I. 418. I. 419. I. 420. I. 421. I. 422. I. 423. I. 424. I. 425. I. 426. I. 427. I. 428. I. 429. I. 430. I. 431. I. 432. I. 433. I. 434. I. 435. I. 436. I. 437. I. 438. I. 439. I. 440. I. 441. I. 442. I. 443. I. 444. I. 445. I. 446. I. 447. I. 448. I. 449. I. 450. I. 451. I. 452. I. 453. I. 454. I. 455. I. 456. I. 457. I. 458. I. 459. I. 460. I. 461. I. 462. I. 463. I. 464. I. 465. I. 466. I. 467. I. 468. I. 469. I. 470. I. 471. I. 472. I. 473. I. 474. I. 475. I. 476. I. 477. I. 478. I. 479. I. 480. I. 481. I. 482. I. 483. I. 484. I. 485. I. 486. I. 487. I. 488. I. 489. I. 490. I. 491. I. 492. I. 493. I. 494. I. 495. I. 496. I. 497. I. 498. I. 499. I. 500. I. 501. I. 502. I. 503. I. 504. I. 505. I. 506. I. 507. I. 508. I. 509. I. 510. I. 511. I. 512. I. 513. I. 514. I. 515. I. 516. I. 517. I. 518. I. 519. I. 520. I. 521. I. 522. I. 523. I. 524. I. 525. I. 526. I. 527. I. 528. I. 529. I. 530. I. 531. I. 532. I. 533. I. 534. I. 535. I. 536. I. 537. I. 538. I. 539. I. 540. I. 541. I. 542. I. 543. I. 544. I. 545. I. 546. I. 547. I. 548. I. 549. I. 550. I. 551. I. 552. I. 553. I. 554. I. 555. I. 556. I. 557. I. 558. I. 559. I. 560. I. 561. I. 562. I. 563. I. 564. I. 565. I. 566. I. 567. I. 568. I. 569. I. 570. I. 571. I. 572. I. 573. I. 574. I. 575. I. 576. I. 577. I. 578. I. 579. I. 580. I. 581. I. 582. I. 583. I. 584. I. 585. I. 586. I. 587. I. 588. I. 589. I. 590. I. 591. I. 592. I. 593. I. 594. I. 595. I. 596. I. 597. I. 598. I. 599. I. 600. I. 601. I. 602. I. 603. I. 604. I. 605. I. 606. I. 607. I. 608. I. 609. I. 610. I. 611. I. 612. I. 613. I. 614. I. 615. I. 616. I. 617. I. 618. I. 619. I. 620. I. 621. I. 622. I. 623. I. 624. I. 625. I. 626. I. 627. I. 628. I. 629. I. 630. I. 631. I. 632. I. 633. I. 634. I. 635. I. 636. I. 637. I. 638. I. 639. I. 640. I. 641. I. 642. I. 643. I. 644. I. 645. I. 646. I. 647. I. 648. I. 649. I. 650. I. 651. I. 652. I. 653. I. 654. I. 655. I. 656. I. 657. I. 658. I. 659. I. 660. I. 661. I. 662. I. 663. I. 664. I. 665. I. 666. I. 667. I. 668. I. 669. I. 670. I. 671. I. 672. I. 673. I. 674. I. 675. I. 676. I. 677. I. 678. I. 679. I. 680. I. 681. I. 682. I. 683. I. 684. I. 685. I. 686. I. 687. I. 688. I. 689. I. 690. I. 691. I. 692. I. 693. I. 694. I. 695. I. 696. I. 697. I. 698. I. 699. I. 700. I. 701. I. 702. I. 703. I. 704. I. 705. I. 706. I. 707. I. 708. I. 709. I. 710. I. 711. I. 712. I. 713. I. 714. I. 715. I. 716. I. 717. I. 718. I. 719. I. 720. I. 721. I. 722. I. 723. I. 724. I. 725. I. 726. I. 727. I. 728. I. 729. I. 730. I. 731. I. 732. I. 733. I. 734. I. 735. I. 736. I. 737. I. 738. I. 739. I. 740. I. 741. I. 742. I. 743. I. 744. I. 745. I. 746. I. 747. I. 748. I. 749. I. 750. I. 751. I. 752. I. 753. I. 754. I. 755. I. 756. I. 757. I. 758. I. 759. I. 760. I. 761. I. 762. I. 763. I. 764. I. 765. I. 766. I. 767. I. 768. I. 769. I. 770. I. 771. I. 772. I. 773. I. 774. I. 775. I. 776. I. 777. I. 778. I. 779. I. 780. I. 781. I. 782. I. 783. I. 784. I. 785. I. 786. I. 787. I. 788. I. 789. I. 790. I. 791. I. 792. I. 793. I. 794. I. 795. I. 796. I. 797. I. 798. I. 799. I. 800. I. 801. I. 802. I. 803. I. 804. I. 805. I. 806. I. 807. I. 808. I. 809. I. 810. I. 811. I. 812. I. 813. I. 814. I. 815. I. 816. I. 817. I. 818. I. 819. I. 820. I. 821. I. 822. I. 823. I. 824. I. 825. I. 826. I. 827. I. 828. I. 829. I. 830. I. 831. I. 832. I. 833. I. 834. I. 835. I. 836. I. 837. I. 838. I. 839. I. 840. I. 841. I. 842. I. 843. I. 844. I. 845. I. 846. I. 847. I. 848. I. 849. I. 850. I. 851. I. 852. I. 853. I. 854. I. 855. I. 856. I. 857. I. 858. I. 859. I. 860. I. 861. I. 862. I. 863. I. 864. I. 865. I. 866. I. 867. I. 868. I. 869. I. 870. I. 871. I. 872. I. 873. I. 874. I. 875. I. 876. I. 877. I. 878. I. 879. I. 880. I. 881. I. 882. I. 883. I. 884. I. 885. I. 886. I. 887. I. 888. I. 889. I. 890. I. 891. I. 892. I. 893. I. 894. I. 895. I. 896. I. 897. I. 898. I. 899. I. 900. I. 901. I. 902. I. 903. I. 904. I. 905. I. 906. I. 907. I. 908. I. 909. I. 910. I. 911. I. 912. I. 913. I. 914. I. 915. I. 916. I. 917. I. 918. I. 919. I. 920. I. 921. I. 922. I. 923. I. 924. I. 925. I. 926. I. 927. I. 928. I. 929. I. 930. I. 931. I. 932. I. 933. I. 934. I. 935. I. 936. I. 937. I. 938. I. 939. I. 940. I. 941. I. 942. I. 943. I. 944. I. 945. I. 946. I. 947. I. 948. I. 949. I. 950. I. 951. I. 952. I. 953. I. 954. I. 955. I. 956. I. 957. I. 958. I. 959. I. 960. I. 961. I. 962. I. 963. I. 964. I. 965. I. 966. I. 967. I. 968. I. 969. I. 970. I. 971. I. 972. I. 973. I. 974. I. 975. I. 976. I. 977. I. 978. I. 979. I. 980. I. 981. I. 982. I. 983. I. 984. I. 985. I. 986. I. 987. I. 988. I. 989. I. 990. I. 991. I. 992. I. 993. I. 994. I. 995. I. 996. I. 997. I. 998. I. 999. I. 1000. I. 1001. I. 1002. I. 1003. I. 1004. I. 1005. I. 1006. I. 1007. I. 1008. I. 1009. I. 1010. I. 1011. I. 1012. I. 1013. I. 1014. I. 1015. I. 1016. I. 1017. I. 1018. I. 1019. I. 1020. I. 1021. I. 1022. I. 1023. I. 1024. I. 1025. I. 1026. I. 1027. I. 1028. I. 1029. I. 1030. I. 1031. I. 1032. I. 1033. I. 1034. I. 1035. I. 1036. I. 1037. I. 1038. I. 1039. I. 1040. I. 1041. I. 1042. I. 1043. I. 1044. I. 1045. I. 1046. I. 1047. I. 1048. I. 1049. I. 1050. I. 1051. I. 1052. I. 1053. I. 1054. I. 1055. I. 1056. I. 1057. I. 1058. I. 1059. I. 1060. I. 1061. I. 1062. I. 1063. I. 1064. I. 1065. I. 1066. I. 1067. I. 1068. I. 1069. I. 1070. I. 1071. I. 1072. I. 1073. I. 1074. I. 1075. I. 1076. I. 1077. I. 1078. I. 1079. I. 1080. I. 1081. I. 1082. I. 1083. I. 1084. I. 1085. I. 1086. I. 1087. I. 1088. I. 1089. I. 1090. I. 1091. I. 1092. I. 1093. I. 1094. I. 1095. I. 1096. I. 1097. I. 1098. I. 1099. I. 1100. I. 1101. I. 1102. I. 1103. I. 1104. I. 1105. I. 1106. I. 1107. I. 1108. I. 1109. I. 1110. I. 1111. I. 1112. I. 1113. I. 1114. I. 1115. I. 1116. I. 1117. I. 1118. I. 1119. I. 1120. I. 1121. I. 1122. I. 1123. I. 1124. I. 1125. I. 1126. I. 1127. I. 1128. I. 1129. I. 1130. I. 1131. I. 1132. I. 1133. I. 1134. I. 1135. I. 1136. I. 1137. I. 1138. I. 1139. I. 1140. I. 1141. I. 1142. I. 1143. I. 1144. I. 1145. I. 1146. I. 1147. I. 1148. I. 1149. I. 1150. I. 1151. I. 1152. I. 1153. I. 1154. I. 1155. I. 1156. I. 1157. I. 1158. I. 1159. I. 1160. I. 1161. I. 1162. I. 1163. I. 1164. I. 1165. I. 1166. I. 1167. I. 1168. I. 1169. I. 1170. I. 1171. I. 1172. I. 1173. I. 1174. I. 1175. I. 1176. I. 1177. I. 1178. I. 1179. I. 1180. I. 1181. I. 1182. I. 1183. I. 1184. I. 1185. I. 1186. I. 1187. I. 1188. I. 1189. I. 1190. I. 1191. I. 1192. I. 1193. I. 1194. I. 1195. I. 1196. I. 1197. I. 1198. I. 1199. I. 1200. I. 1201. I. 1202. I. 1203. I. 1204. I. 1205. I. 1206. I. 1207. I. 1208. I. 1209. I. 1210. I. 1211. I. 1212. I. 1213. I. 1214. I. 1215. I. 1216. I. 1217. I. 1218. I. 1219. I. 1220. I. 1221. I. 1222. I. 1223. I. 1224. I. 1225. I. 1226. I. 1227. I. 1228. I. 1229. I. 1230. I. 1231. I. 1232. I. 1233. I. 1234. I. 1235. I. 1236. I. 1237. I. 1238. I. 1239. I. 1240. I. 1241. I. 1242. I. 1243. I. 1244. I. 1245. I. 1246. I. 1247. I. 1248. I. 1249. I. 1250. I. 1251. I. 1252. I. 1253. I. 1254. I. 1255. I. 1256. I. 1257. I. 1258. I. 1259. I. 1260. I. 1261. I. 1262. I. 1263. I. 1264. I. 1265. I. 1266. I. 1267. I. 1268. I. 1269. I. 1270. I. 1271. I. 1272. I. 1273. I. 1274. I. 1275. I. 1276. I. 1277. I. 1278. I. 1279. I. 1280. I. 1281. I. 1282. I. 1283. I. 1284. I. 1285. I. 1286. I. 1287. I. 1288. I. 1289. I. 1290. I. 1291. I. 1292. I. 1293. I. 1294. I. 1295. I. 1296. I. 1297. I. 1298. I. 1299. I. 1300. I. 1301. I. 1302. I. 1303. I. 1304. I. 1305. I. 1306. I. 1307. I. 1308. I. 1309. I. 1310. I. 1311. I. 1312. I. 1313. I. 1314. I. 1315. I. 1316. I. 1317. I. 1318. I. 1319. I. 1320. I. 1321. I. 1322. I. 1323. I. 1324. I. 1325. I. 1326. I. 1327. I. 1328. I. 1329. I. 1330. I. 1331. I. 1332. I. 1333. I. 1334. I. 1335. I. 1336. I. 1337. I. 1338. I. 1339. I. 1340. I. 1341. I. 1342. I. 1343. I. 1344. I. 1345. I. 1346. I. 13

modica videantur, in animo tamen recondita fermenti instar facile ipsum inficiant, & corrumpant; interdum genus ipsum vitiorum significat, ut cum Paulus dixit ^a, *expurgate vetus fermentum*, hoc est omnem animi labem; aliàs singulare aliquod vitium, ut apud Lucam ^b, *Caute vobis à fermento Phariseorum, quod est hypocrisis*: in præsentia pro errore doctrinæ ponitur, vel ut mauult Augustinus, pro erroris magistris, quia, inquit, in comparatione multitudinis credentium Galatarum exiguo numero erant, qui ad illos veniebant, ut ista suaderent, eos fermentum appellat. Recipient autem isti fermentum, & tota massa, id est tota eorum Ecclesia in corruptione carnalis seruitutis quodammodo fermentabitur, si tales suasores tãquam iustos, & fideles recipientes honorauerint. Id ipsum non obscure indicat Hieronymus: *Nolite*, inquit, *putare paucorum hominum, qui de Iudæa venientes aliud docent, insidias contemnendas*. Ambrosius tamen errorem ipsum fermenti nomine describi putant: exiguus enim videbatur error, quod non totam legem, sed vnam duntaxat circumcisionem retinendam docebant: quasi dicat; quantulumcumque legis portio cum fide Evangelica misceatur, totam fidei sinceritatem vitiabit. Monet autem Hieronymus non satis aptè nostrum interpretem vim Græcæ locutionis expressisse: sic enim græcè scripsit Apostolus, *μικρὸν ζύμη ὅλον τὸ φάρμακον ζυμῶν*: ipse autem Hieronymus ita Latinè reddidit: *Modicum fermentum totam conspersionem fermentat*: ut vel hinc appareat noui Testamenti translationem, non esse totam Hieronymi, cum ab illo non semel corrigatur. Sed quod attinet ad sensum, vulgata interpretatio idem planè dicit, quod Hieronymus; neque negari potest *φάρμακον* massam Latinè dici posse, idemque valere, quod conspersionem. Quod autem noster interpres dixit *corrumpit*, græcè est *ζυμῶν*, quod magis propriè Hieronymus reddidit *fermentat*: neque enim quod fermento afficitur protinus corrumpitur, sed acidum redditur, paulatimque acore diffuso, totum corrumpitur. Malè autem in quibusdam codicibus legitur *corrupt*, cum græcè verbum sit præsentis temporis. Possis ad hunc locum referre quod alicubi ^c scripsit Sapiens, *Qui spernit modica paulatim decidet*: quæ verba explicans Gregorius ^d, *Si enim*, inquit, *curare parua negligimus insensibiliter seducti audenter etiam maiora perpetramus*. Et rursus alibi ^e, *Qui enim minima peccata flere, ac deuotare negligit à statu iustitiæ non quidem repente, sed paribus totus cadit*. nam quæ leuia putantur, facillè admittuntur, & frequenter vsurpantur: ipsa autem peccandi consuetudo in grauia plerumque flagitia hominè præcipitem agit. Rectè autem omnino Plutarchus ^f, *Si peccato*, inquit, *quantumvis exiguo non amplius veniam des, sed caues omnia, & deslectis: ut enim illi, qui diuites fieri se diffidunt posse, exiguos sumptus nanci sciunt, nihil rati efficere magnum, quod exiguo sit adiectum, ceterum spes quanto propius finem peruertit, tantum cum diuitiis cupiditatem auget. Idem in negotiis ad virtutem pertinentibus, qui non sepe sibi indulget, ut dicat quid hoc ad illud? & nunc hoc modo alias rectius: verum qui omni in re est intentus, & si quando vel minimi suscepti delicti malitia gratiam fecit; cruciat se, & ingemiscit, hic aliquid comparasse sibi puri ostendit, neque villo velle inquinari modo. Et post nonnulla dictum Polycliti laudat opus eorum, quibus subit lucrum unguem, molestissimum esse. Nil igitur mirum si dicat Apostolus: *Modicum fermentum totam massam corrumpit*.*

10. EGO CONFIDO IN VOBIS, &c. Negat Hieronymus hanc esse Pauli coniecturam, sed illū ait prophetico spiritu pronūtiare Galatas ad veritatis viam, quam amiserant, regressuros. Nec ita multò post Iustinian. Tom. 2.

A ius suæ sententiæ rationem reddit. *Si enim*, ait, *per coniecturam hoc aestimabat, potuerat dicere, Ego confido in vobis; nunc autem apponens in Domino, diuino quodam cōfidens spiritu, quod futurum cognouerat, prophetauit*. Potuit quidem id esse verum, neque enim inficias iuerim vaticinandi, futuræque providendi facultate præditum fuisse Apostolum; Hieronymi tamen argumentum non videtur prorsus necessarium: ut enim ait Chrysostomus, addit Paulus *in Domino*, vel ut ipse habet, *in Christo*; ut significet suam de Galatis confidentiam diuino potissimum gratiæ præsidio niti, Christi que in omnes homines beneuolentia, & caritate, qui neminem vult perire. Ex hoc verò loco colligit Augustinus non fuisse Galatas pseudoapostolorum errore penitus deceptos. Ambrosius autem deceptos quidem, sed per errorem, & imprudentiam, ut indicato veritatis tramite, facillè in viam redituri viderentur. ait igitur, *Confido in vobis*, id est de vobis, Hebraico loquendi more: & dum bene de illis sperare se dicit, tacitè illos ad mutandam sententiam cohortatur; sic enim ferè natura comparatum est, ut aliorum de se bonæ opinionem, atque expectationi respondere omnes quidem, sed ij præcipuè, qui ingenuo sunt animo, maximè cupiant. Mox verò addit non minùs iustā, quàm seueram in pseudoapostolos comminationem. *Qui autem*, inquit, *conturbat vos, portabit iudicium quicumque est ille*. Rectè Hieronymus in præsentia eos confutat, qui his verbis occultè Petrum Apostolum perstringi falsò existimabant: *nec enim Paulus tam procaci maledicto de Ecclesiæ principe loqueretur, nec Petrus dignus erat, qui conturbata Ecclesiæ reus fieret*. Itaque tum ipse Hieronymus, tum Chrysostomus & Augustinus hæc ad pseudoapostolos pertinere affirmant: maluit autem vnuerfim loqui, quasi dicat, vos quidem uti spero, mentem in melius mutabitis, neque aliter, quàm ego doceo, sentietis (est enim Græcè *οπορὴν*) atqui vos decepit, in errorēque induxit, grauissimas quicumque ille tandem fuerit, pœnas dabit. *Quicumque est ille*, ait Hieronymus, *qui vos ad Phariseorum doctrinam retrahit, & in carne desiderat circumcidi, quamvis sit eloquens, & in legis eruditione se iactitet, nihil amplius dico, nisi hoc, quod vos etiam abnuere non potestis, quod portabit pro hoc opere iudicium, & consequetur pro suo labore mercedem*. Portare autem iudicium idem prorsus ait esse, quod capite sequenti scribit, vnumquemque proprium onus portare. Pōnit autem Apostolus fuisse Galatas pseudoapostolorum disputatione turbatos, quod inter spiritum, & litteram circumcisionem, & cōcisionem Iudaismum occultum, & manifestum, quid acturi essent penitus ignorarent. Non puto autem eorum suspicionem penitus esse alienam, qui hoc loco Cherinthum præcipuè indicari arbitrantur, de quo aliàs plura diximus. Portare autem iudicium Hebræorum more dixit Apostolus pro eo, quod est grauiter puniri; ut enim eleganter ostendit Basilii ^a, solet plerumque Deus diu quidem hominum scelera, atque flagitia tolerare, sed grauiori deinde supplicio vleisci, quod multis ex sacris litteris allatis exemplis confirmat.

E EGO AVTEM FRATRES, &c. Traducebatur Apostolus hoc potissimum nomine, quod non idem semper doceret, sed aliud alibi: & apud Iudæos quidem pro Mose, ac lege staret; apud Gentes legis ceremonias oppugnaret. Hanc igitur calumniam his verbis amolitur. Sic enim, inquit, circumcisionis suscipiendæ auctor sum, ut isti seductores dictitant; quid causæ esse dicemus cur tanto me odio Iudæi prosequantur? cur tantopere mihi sint inensi, meque quasi diris deuotum caput execrentur? Constat autem,

a Orat de peccato, & orat. de iudicio.

II.

II.

I.

autem, ut scribit Hieronymus, magnum fuisse in Paulum odium Iudaeorum, quod tamen non aliunde ortum habuit, quam inde quod ille gentes doceret non esse circumcidendas, & legis ceremonias cum inutiles, tum etiam esse superuacaneas. Rectè igitur argumentatur Apostolus: Si quod obrectatores mei callidè mentiuntur verum esset mihi circumcisionem probari, omnis profectò odij causa, & materia extincta esset. Quod si adhuc me Iudæi miris modis insectantur, neque vllò propemodum loco consistere patiuntur; (cùm ut ait Chrysostomus, nihil præterea Paulo obiiceretur) consequens profectò est, quod illi mihi obiiciunt nullo posse vel tenui argumento probari. Obseruat autem Chrysostomus non temerè dixisse Paulum se circumcisionem non prædicare: tametsi enim Timotheum matre Iudæa ortum circumcidit, ut Iudaeorum offensionem occurreret; nunquam tamen docuit circumcisionem vel vtilem, vel necessariam videri. Eodè verò pertinet quod subdit: *Ergo euacuatum est scandalum crucis*, hoc est planè sublatum, atque abolitum; hoc enim maximè offendeabantur Iudæi, quod cruce, ac morte sua legem antiquasse Christus diceretur: sublata igitur est omnis Iudaeorum offensio, si etiamnum post Christi crucem, ac mortem lex Moysi, & circumcisio vim suam obtinent: quæ est Chrysostomi, Ambrosij, Hieronymi, Augustini, aliorumque propemodum omnium explanatio. Est igitur argumentum Pauli vehemens, atque efficax: si enim odium Iudaeorum nullam habet præterea causam, quàm quod Paulus legem, & circumcisionem oppugnet, profectò cùm odium adhuc perseveret, argumento est Paulum in sua persistere sententia, nulloque modo circumcisionem, reliquasque legis ceremonias probare, quod tamen pseudoapostoli Galatis persuadere nitentur, ut suæ doctrinæ fidem, atque auctoritatem conciliarent. Ita videas tacitè Apostolum obrectatorum suorum auctoritatem eleuare, quæ est enim illis habenda fides, qui tam apertè mentiantur?

12. VI NAM ABScindantur, &c. Me, inquit, auctorem esse volunt circumcisionis suscipiendæ ipsi plus nimio circumcisionis studio, & vos interim decipiunt, & de me falsa loquuntur: ego verò opto illos, qui eiusmodi sunt, quique tantum circumcisionis studium præferunt, me ut etiam in suas partes trahere studeant, penitus abscondi; Græcè est *ἀποκόψω*, hoc est, ut Chrysostomus, Theodoretus, Hieronymus, Oecumenius, & alij interpretantur, virilia illis penitus amputari: alludit enim ad circumcisionem, & in vocum affinitate quodammodo lusit, ut cuius membri occasione peccabant falsa docendo, eo penitus priuarentur. Augustinus putat optasse Paulum, ut illi absconderentur, hoc est spadones fierent propter regnum cælorum, adeoque Euangelicam doctrinam complecterentur: sic enim futurum, ut desinât circumcisionem Iudaicam prædicare. Augustino consentit Anselmus, & alij quidam; at multò aliter Ambrosius: *Tale, inquit, est hoc, quale & illud ad Corinthios^a, qui non amat Dominum Iesum, sit anathema*: perinde quasi anathematis mucrone cupiat eos à reliquo fidelium cœtu segregari, quamquam & ipse mox superiorem explanationem videtur amplecti. Addit enim: *& non solum spiritualiter, sed & carnaliter hos maledicit, ut quia circumcidi Galatas cogeant, ipsi absconderentur, ut multiplicaretur his dolor corporis*. Itaque qui putant priorem illam explanationem à grauitate Apostolica, pudorèque abhorrere; communem omnium patrum sententiam nescio quàm modestè reiciunt. Equidem amo verecundiam, sed in explanandis diuinis litte-

ris ab antiquorum patrum sententia non libenter recedo, & dum eos duces, ac magistros sequor, aliorum reprehensionem facillè contemno. Quærit autem in præsentia Hieronymus, quàm ratione licuerit Paulo tam diram execrationem proferre, cùm ipse ad Romanos^a scripserit: *Benedicite, & nolite maledicere*. Itemque^b, *Maledici regnum Dei non possidebunt*. Vix autem excusare videtur Apostolum; sic enim scribit: *Qui pro Paulo respondebit, hac dicet; non tam furoris in aduersarios, quàm dilectionis in Ecclesias Dei verba esse, quæ locutus sit*. Videbat quippe totam prouinciam, quam ipse suo sanguine, & periculis ab idololatria ad Christi traduxerat fidem, subita persuasione turbatam, & dolore Apostolico, dolore patris se tenere non poterat, mutabat vocem, & quibus blanditus fuerat irascebatur, ut quos nequiuera lenitate, saltem obliuione retineret. Nec mirum esse, si Apostolus ut homo, & adhuc vasculo clausus infirmo, vidensque aliã legem in corpore suo captiuantem se, & ducentem in lege peccati, semel fuerit hoc locutus, in quod frequenter sanctos viros cadere perspicimus. Sed & illud dici potest (licet superfluum quibusdam esse videatur) quod Paulus non tam maledixerit eis, quàm orauerit pro illis, ut eas partes corporis perderent, per quas delinquere cogeantur. Et quomodo in Euangelio dictum est, melius esse aliquem sine oculo, & sine manu, & sine pede, & qualibet alia parte membrorum intrare in regnum cælorum, quàm totum ire in gehennam: ita & nunc optare eis magis vnã partem corporis perdere, quàm per occasionem integri corporis perpetuo igne damnari. Hæc ille.

C Augustinus maluit in bonam partem interpretari, quasi optet, ut paulò antè diximus, illos fieri Euangelicos spadones. Sed ut aliàs diximus, nihil est necesse ad has subtilitates confugere: constat enim fas esse primum optare, ut mali rebus aduersis in viam reuocentur, deinde ut non ipsorum quidem odio, sed vitiorum abominatione de medio tollantur, ne cæteri eorum consuetudine corrumpantur: postremo tacita conditione nisi resipiscant, ut funditus intereant. Rectè namque scripsit Tertullianus^c, *concessisse Apostolum & indignationem*. Quid ni, ait, quàm & ipse suscepit? *Vnam & præcitantur*, inquit, *qui vos subuertunt*. rationalis est indignatio, quæ ex affectu discipline est. Igitur abscondi optat Apostolus eos, qui Galatas conturbant. *Vnam, ait, & abscondantur*. vbi coniunctio emphasim quandam habet, quam Augustinus ad suum sensum trahit. Chrysostomus verò iustam Dei ultionem indicare significat. Quod si ut nonnulli volunt, abscondi nihil aliud est, quàm exterminari à Deo; verissima erit Chrysostomi sententia: sin autem abscondi significet à contubernio, & aliorum conuictu penitus amoueri, ne suo exemplo, & oratione plus obfint; nullus relinquitur ambigendi locus. Itaque in paraphrasi abscondendi verbi ambiguitate retenta nulli præiudicatum volumus: fateor tamen, quod postremo loco commemorauimus, quamuis magnos omnino auctores habeat, mihi non satis probari: à quo enim, quæso, optaret Apostolus eos à cœtu fidelium remoueri? an à principibus? at id neque ad principes pertinet, cùm sit proprium Ecclesiasticæ potestatis, & tunc principes fideles nulli erant, qui Ecclesiam vel fouerent, vel defenderent; quod si id proprium est pastoris munus; cur Paulus, qui iure posset, non sua vitur auctoritate, ut aduersus impurum illum scortatorem fecit in Epistola ad Corinthios^d? Quod sequitur: *qui vos conturbant*: Græcè est, *οἱ ἀναταράττοντες*, id est qui vos de statu dimouent, & ut interpretatur Chrysostomus, qui vos patria pulsos, & libertate spoliatos in exilium mittunt.

VOS ENIM IN LIBERTATEM, &c. Pseudoapostoli

II.

a cap. 12. 14.
b 1. Cor. 6. 10.

III.

c lib. de ani-
ma c. 16.

d epist. 1. c. 6.

13.
1.

apostoli vos propriis sedibus pulsos in seruitutem legis abducunt, cum tamen Christus vos in libertatem Euangelicam vocarit: libertatem, inquam, à peccati iugo, à spiritu timoris, & seruili conditione, denique à circumcisionis, & reliquarum ceremoniarum necessitate. Quoniam verò libertatis nomen nimiam quandam licentiam significare videbatur, statim addit: *Tantum-ne libertatem in occasionem detis carnis*, quasi dicat, interprete Chrysostomo; liberauit vos quidem Christus à seruitute legis, non tamen penitus voluit esse exleges. Multò aliter hunc locum apud Hieronymum explicat Origenes, sed, ni fallor, parum congruenter: etenim ut monet Chrysostomus, absoluta dogmatica disputatione, commoda arrepta occasione, morum præcepta tradit. Christianam porrò libertatem, quam non in præsentia solùm, sed alibi frequenter extollit, duabus veluti legibus adstringit, quarum prima est, ne perinde se liberos putent, quasi Moisaicis præceptis soluti omnibus cupiditatibus indulgeant suis: altera ut intelligant se lege caritatis maximè teneri; de priori *tantum*, inquit, *ne libertatem in occasionem detis carnis*; Græcè, *μόνον μὴ τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἀφορμὴν τῆς σαρκὸς*, ubi quod obseruauit Hieronymus desideratur verbum *detis*, & vox carnis dandi non paterno casu profertur, ut omnino aposiopesi aliquid subaudiendum sit: & Theophylactus quidem subintelligendum putat *ἔχωμεν*, id est *habeamus*: Latinus autem interpretes addidit *detis*. Nolite ergo putare, ait Apostolus, vos ea liberate præditos esse, ut omni prorsus lege soluti liceat vobis vestro arbitratu viuere, & pecudum more omni vos voluptatum genere explorare; itaque rectè Chrysostomus, non monet, ut illegitima fiat vita ratio, sed ut legem transcendat Philosophia: soluta sunt enim legis vincula non ut deiciamur, sed ut erigamur ad altiora: etenim tam is qui scortatur, quàm is qui in virginitate perseuerat, legis terminos excessit, verùm non eodem modo, sed hic quidem in deteriora prolapsus, ille verò ad meliora pronectus, sic ut alter prætergressus sit legem, alter supergressus. Hoc itaque dicit Paulus, Christus iugum vobis relaxauit, non ut exiliatis, aut calcitretis, sed ut absque iugo compositè incedatis. Quæ cum ita sint planè sequitur nō perperam solùm, sed stultè prorsus, atque impiè Christianam libertatem ab hæreticis explicari, qui omnem penitus humani præcepti auctoritatem abnuunt, & omnibus voluptatibus, ac libidinibus laxant habenas. Nolite igitur ait Paulus, ad scelera perpetranda, & cupiditates explendas hac vobis concessa libertate abuti: tum verò subdit (quæ est altera Christianæ libertatis lex) *sed per caritatem seruite inuicem*, hoc est sponte vestra, studiosè, & nullo metu coacti, sed libera caritate adducti, mutuam vobis operam nauate. Obseruat autem Chrysostomus non dixisse Paulum per caritatem diligite inuicem, sed *seruite*, quod vehementiorem quandam beneuolentiam, & caritatem significat, atque ita abiecto legis iugo caritatis iugum imponit illo quidem validius, sed multò tamen leuius, & iucundius. Est quippe iugum illud suauis, & onus leue, de quo Christus apud Matthæum ^a, *Iugum enim meum suauis est, & onus meum leue*. Hortatur autem, ut sibi mutuo per caritatem seruiant, quia ut ait Hieronymus, proprium est caritatis non sua, sed aliorum commoda quærere. Duo autem præcipuè docet: primùm ut beneficentiam ex caritate colant, deinde ut sponte, atque ex animo, & liberè faciant: nam ut ait Augustinus, *qui per caritatem seruit, liberè seruit, & sine miseria obtemperat Deo cum amore faciendo quod docetur, non cum timore quod cogitur*. Ambrosius in præsentia legit, *per dilectionem spiritus*, quasi indicet caritatem ab humano amore, &

Iustinian. Tom. 2.

ut ille loquitur, *carnali affectu* plurimùm distingui: sed vocem *spiritus* nec Græci, nec Latini codices habent, neque vllus explanatorum agnoscit. Rectè autem caritatem commendat, quia illa legem perficit, & absoluit. Si igitur ait legis retinendæ studio circumcisionem amplectimini, caritatem porrò præcipuè colite, quæ est veluti legis compendium, quod mox subiicit; addunt nonnulli codices per caritatem spiritus, sed Græci non habent vocem spiritus, nec videtur necessaria, neque antiquiores explanatores eam attingunt.

OMNIS ENIM LEX IN VNO, &c. Quod dixi, ait Apostolus, vos liberos esse à lege, non perinde accipi volo, quasi omni prorsus lege soluti sitis; sed caritatis vobis legem impono, quam qui præstat, etiam si circumcisionem minimè subeat, legi omni ex parte obtemperat. Simile quiddam dixerat in Epistola ad Romanos ^a, *Plenitudo*, inquit, *legis est dilectio*: de qua re multa in præsentia Hieronymus, qui meritò queritur difficiliora, vel modica ex parte præstari; caritatem, qua nihil factu facilius est, & sine qua casta sunt vniuersa, passim negligi. *leuius*, inquit, *corpus sentit iniuriam, vigilia carnem macerant, elemosyne labore quærentur, sanguis in martyrio quamuis ardeat fides, tamen sine dolore, & timore non funditur. hæc omnia sunt qui faciant, sola caritas sine labore est: & quia sola cor mundum efficit, à diabolo expugnatur in nobis, ne Deum pura mente videamus*. Tractat hunc locum Tertullianus aduersus Marcionem ^b, ostenditque legem illam veterem vnius, & veri Dei esse, & ea ex parte, qua vigere debet, à Christo confirmari. *Quid nunc*, ait, *si & confirmat illam ex parte, qua debet: tota enim*, inquit, *lex in vobis adimpleta est; diliges proximum tuum, tamquam te, aut si sic vult intelligi adimpleta est, quasi iam non adimplenda: ergo non vult, ut diligam proximum tamquam me, ut & hoc cum lege cessauerit: sed perseuerandum erit semper in isto præcepto. Ergo lex creatoris etiam ab aduersario probata est, nec dispendium, sed compendium ab eo consecuta est reducta summa in vnum iam præceptum*. Quomodo verò hæc Pauli sententia non pugnet cum Christi definitione, qui legem vniuersam ad duo præcepta reuocauit; alibi videro. Illud certè rectè obseruatum est ab Augustino, quod in præsentia ait Paulus, legem omnem hoc caritatis præcepto contineri; de ea lege accipiendum esse, quæ ad mores pertinet. Quod verò addit solam proximi caritatem ab Apostolo nominari ea prætermittit, quæ Deo debetur, quòd illa pluribus argumentis probari queat, hæc verò plerumque fallat; non satis intelligo quorsum pertineat: quamquam enim verè dixit Ioannes ^c, *Qui fratrem suum, quem videt, non diligit, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere?* tamen hoc ad Pauli institutum non videtur spectare: crediderim potius voluisse Paulum docere quas externas actiones, & legi maximè consentaneas sectari deberent Galatæ, qui circumcisionem, & externas illas ceremonias probare maximè videbantur. Ait igitur Apostolus: Christus vos à circumcisionis iugo liberauit, sed imposuit caritatis iugum quo mutuis inter vos officiis certetis. Verùm quoniam caritas in Deum animo potissimum inclusa tenetur; non videbatur ad rem magnopere pertinere. Quamquam non nego hæc duo caritatis præcepta, quod affirmat Augustinus, ita esse inter sese connexa, ut alterum ex altero pendeat; nec quisquam verè proximum diligit, qui non prius Deum caritate complectatur, nec ex animo, totaq; mente Deum amet qui proximū non aliter, ac se ipsum beneuolentia non prosequatur; qui alterum igitur præceptum colit, vtrumque necessariò complectitur; & qui alterum negligit, neutrum retinet.

h 2

QVOD

14.
I.

a cap. 13. 10.

b lib. 5. c. 3.

II.

c ep. 1. c. 4. 20

a cap. 11. 30.

15. **L** QVOD SI INVICEM MORDETIS, &c. Veri-
 simile est, ut indicat Chrysostomus, occasione falsi
 dogmatis à pseudoapostolis introducti multas inter
 ipsos exortas esse controuersias, & concertationes,
 quod apertius docet Augustinus; & contentiois at-
 que inuidentia vitio perniciosas disputationes inter eos
 gliscere, dum quisque obrectando, quarendoque victoriam,
 & inanem gloriam appetit. Hieronymus hæc refert ad
 veteris legis seueritatem, quæ dum legem talionis
 probabat, odij quodammodo, & ultionis sementem
 faciebat. Sed prior interpretatio planior, ac simpli-
 cior videtur: cum enim caritatis legem nominasset,
 cui rixæ, & contentiones maximè repugnant; oppor-
 tunè malum quod vel imminebat, vel iam Galatas
 occupauerat, pro sui muneris ratione grauitè repre-
 hendit. quam explanationem alibi idem Hierony-
 mus^a insinuat: explicans enim verba illa prophetæ,
*Patres comedent filios in medio tui, & filij comedent pa-
 tres suos;* ait, *Magistri contra discipulos, & discipuli contra
 magistros seditione mutua concitabuntur, & implebitur
 illud: Si inuicem mordetis videte, ne ab inuicem consuma-
 mini.* Mordetis autem, inquit, & comeditis. illustri me-
 taphora periculum altercationis, & pugnæ decla-
 rans; non enim, ut ait Chrysostomus, solum dicit
 mordetis, quod est vehementer commoti, & concitati;
 sed addit comeditis, hoc est deuoratis, corroditis, &
 depascimini, quod est proprium in malitia perseue-
 rantis. Neque verò hæc de morfu, & deuoratione
 corporea accipienda sunt, sed de iis, quæ spectant
 ad animum, qui tanto grauius obrectatione, ac ma-
 ledicto conficitur, quanto est corpore præstantior.
 itaque subdit: *Videte ne ab inuicem consumamini:* hic
 enim est dimicationum, & controuersiarum exitus.
 seditio namque, ut ait Chrysostomus, & contentio cor-
 ruptionem, & interitum affert non modò iis, qui ledun-
 tur, sed ipsis etiam obrectationis auctoribus. Quocirca
 rectè monet Plutarchus^b, in iis seditionum subito
 occurrendum. Quare, inquit, non debemus ciuiles sicut
 in corpore offensiones, quæ cito tæbe insciant, parui facere;
 sed occurrere, reprimere, & opitulari: siquidem attentio-
 ne, ut ait Cato, vel magnum efficitur paruum, & paruum
 in nihilum redigitur.

a Jerem. 5.

b de præcept.
polit. in fin.

16. **I** DICO AUTEM SPIRITV AMBULATE, &c.
 Huc, inquit, mea omnis spectatio ratio, ut diuini Spiritus
 ductum sequamini: ita enim fiet, ut quod paulò
 antè monui, impotentes libidinum motus facillè
 comprimatis, & reluctantes cupiditates frangatis, &
 quod erat alterum meæ præceptionis caput, quam à
 vobis Christianæ vitæ ratio postulat, proximos cari-
 tate complectamini. nam ut ait Chrysostomus, cum
 ægritudinem, & ægritudinis periculum indicasset,
 medicamentum proponit, quod sanitatem afferre, &
 conseruare queat, Spiritu, inquit, ambulare; hac enim
 ratione, ut ait Chrysostomus, caritas in animo gigni-
 tur, & vicissim caritas in animo insita spiritum reti-
 net, fouet, auget: quòd si caritas in animo inerit vel
 uti fræno voluptatis impetus facillè cohibebitis, ut
 quamuis nonnumquam titillent, & animum suauita-
 te deliniant; rationis tamen imperio subito compri-
 mantur, neque mentem de sua veluti sede, arque ar-
 ce deiciant. Ambulandum autem dixit, hoc est diui-
 ni Spiritus impulsu sequendum: nam ut supra mo-
 nuì, sæpe Apostolus vititur metaphora à cursu, & via
 deducta, quem imitati Theologi hanc vitam viæ com-
 parant, vnde qui sunt abhuc superstites dicuntur via-
 tores, quòd ad patriam cœlestem, & beatorum sedem
 pergant; ambulandum autem ait spiritu, hoc est gres-
 su spirituali, qui maximè deceat eos, qui diuinum
 Spiritum perceperunt, quod mirifico quodam viso
 indicatum est Ezechiel^c, cum diuinitus illi indica-
 ta sunt animalia quædam, quorum vnumquodque co-

c cap. 1. 12.

A ram facie ambulabat, vbi erat spiritus impetus, illuc gra-
 diebantur, nec reuertebantur cum ambularent. Ambigi
 autem potest quid spiritus nomine significetur. Am-
 brosius, & Hieronymus Spiritum sanctum intelli-
 gunt, quasi impulsu, vel doctrinam spiritus com-
 plectendam suadeat. Fortè spiritum opponit carni,
 & indicat ex præscripto rationis viuendum esse: nos
 in paraphrasi vitamque explicationem probauimus,
 posteriori magis fauere videntur quæ sequuntur.
 Caterum quod Latinus interpres dixit desideria nu-
 mero multitudinis, græcè singulari numero dixit
 Paulus ἐπιθυμία, hoc est, ut interpretatur Hierony-
 mus desiderium, vel ut ait Ambrosius concupiscentiam.
 Intelligit autem illum cupiditatis morbum, quo vel
 uti æstro perciti ea appetimus, quibus corpus, &
 inferiores animi facultates voluptatis sensu demul-
 centur: principes autem animi vires franguntur, &
 debilitantur. Huius porro loci tres affert Hierony-
 mus explanationes: primam ut dicamus eos, qui spi-
 ritu opera carnis mortificauerint, & seminauerint in
 spiritu, ut de spiritu metant vitam æternam quoties-
 cumque voluptatem carnis senserint titillare, non perfi-
 cere desiderium eius (quod quidem si expletum fuerit, blan-
 diri videtur ad tempus) sed spiritu refranare, & secun-
 dum sententiam historici animi imperio, corporis seuitio
 magis viuere. Alteram, Quia lex spiritualis est, & non
 qui in manifesto iudæis, sed qui in occulto, & circumcisio
 cordis in spiritu, non littera: eos ambulare spiritu, & car-
 nis desiderium non perficere dicimus, qui spiritualiter egre-
 diuntur Aegyptum, & spiritualem escam, potumque de
 spirituali hauriunt petra, qui non iudicantur in cibo, aut
 in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, & sabbati: sed
 ambulant in omnibus spiritualiter non perficientes carneæ
 legis, litteræque desiderium, sed fructus merentes intelligen-
 tia spiritualis. Tertiam addit, quæ à superiore non ad-
 modum discrepat; ut desiderium carnis in iis esse dica-
 mus, qui paruuli in Christo sunt, iter autem spiritus, in
 perfectis viris, ut sensus sit, in grauitate spiritus, id est in iti-
 nere viri ambulare perfecti, & non facietis desideria paru-
 ulorum. Appositè autem dixit Apostolus desideria
 carnis non perficietis, quia non facillè quisquam asse-
 quetur, ut nullis cupiditatis aculeis tangatur, nullæve
 voluptatis illecebra alliciatur ad malum; nam nemo
 est, qui non sentiat aliam legem in membris suis re-
 pugnantem legi mentis suæ: illud conandum, ne ex-
 citatæ cupiditates voluntatis consensum extor-
 queant: hoc enim modo desideria carnis perficiun-
 tur, quomodo paulò post^a dicit Apostolus, Qui Chri-
 sti sunt carnem suam crucifixerunt cum vitiis, & concu-
 piscentiis. Perficiunt autem desideria carnis siue
 intemperantes, qui sese libidinibus constringen-
 dos tradunt, siue incontinentes, de quibus illud
 accipio,

Mens aliud suadet, video meliora, probòque,
 Deteriora sequor.

Atque hæc est perpetua Apostoli sententia, qui ad
 Romanos^b ait, Non ergo regnet peccatum in vestro mor-
 tali corpore. quo loco plura diximus: rectè namque
 subiicit: ut obediatis concupiscentiis eius: quasi significet
 humanam imbecillitatem nonnumquam cupiditatis
 stimulis vrgeri, acriter tamen obistendum, ac relu-
 ctandum esse. Egregiè autem hac de re Plutarchus^c.
 Sunt nimirum, inquit, cupiditates multæ, & multorum:
 quadam natura insita uti vocant, & in corpore pullulan-
 tes ad necessarias voluptates: alia peregrina, quæ sunt pro-
 pter inanem gloriam, roburque, & vim à tempore, & con-
 suetudine, in praua educatione mutuantes subinde tra-
 hunt, & deiciunt animos, quàm necessaria, validius. At
 vsus, & meditatio multum etiam de natiuis ægritudinibus
 refecandi dedit doctrina facultatem: omnis autem exer-
 citationis vis aduentitius, & superfluis est cupiditatibus
 admo-

III.

a vers. 14.

b cap. 6. 12.

c de vrb. The.
liberata à de-
monio Socr.

admo.

ad mouenda, atque has subigere, amputareque debemus vinculis, & coërtitionibus reprimendo: nam si sitim domat, & famem oblectans diu cibo, & potui ratio: longè certè est facilius auaritiā, & ambitionem refranare, abstinentia ab eis, quibus inhiant. Nihil est autem opus monere ambulandi verbum ad vitæ rationem, atque institutum significandum referri: id enim est in sacris litteris præsertim apud Apostolum adeò frequens, vt quia notum potuerit prætermitti: sed quia verum non frustra indicetur: pertinet autem ad eam metaphoram, quam à cursoribus ductam esse paulò antè monuimus.

17. CARO CONCVPISCIT ADVERSVS SPIRITVM, &c. Quoniam dixerat qui rectam rationem, vel mentem gratia sanātam, vel denique diuini Spiritus impulsū sequuntur, desideria carnis non perficere, hoc est, vt in Epistola ad Romanos^a dixit, regnum, ac tyrannidem peccati in seipsis non pati. &

a cap. 6. 12.

b Ep. 1. c. 5. 23.

ad Thessalonicenses^b, integrum spiritum, & animam, & corpus sine querela in aduentu Domini nostri Iesu Christi seruare. in præsentia docet carnem & spiritum inter se pugnare, vt consequens sit, qui alterius impulsū sequatur, eum alterius cupiditatibus nequaquam obsequuturum: sed quid nomine carnis intelligendum sit non satis liquet. Fuerunt igitur qui corpus, hoc est alteram hominis partem significari existimarent, quos egregiè confutat Chrysostomus. Corpus enim non est de eorum numero, quæ mouent, aut agunt, sed potius quæ mouentur, & aguntur: neque inest in corpore appetendi vis, sed est veluti officina anima, in qua turpitudinum idola veluti fingantur, quibus illud excitatum sædis plerumque voluptatibus inquinatur. Manichæi geminas in vno, eodémque homine naturas fingebant: alteram malam à dæmone auctore perfectam, quæ inhærens in carne prauas excitet cupiditates: alteram verò bonam, quæ spiritu contineatur: sed vetus hic error, olim non semel damnatus, frustra nunc refelleretur à nobis, cum facile cuius peritiam sint, quæ aduersus huius portenti auctores, ac defensores plurimi sancti Patres scripserunt: igitur alij nomine carnis eam accipiunt appetendi facultatem, quæ est in animo nostro expers rationis, quæ in hac vitiata natura dum ea, quæ sub sensum cadunt, eumque voluptatis dulcedine oblectant, immoderatiùs appetit; sæpè cum recta ratione pugnat. Horum autem appetitio dicitur pugnare aduersus spiritum, hoc est alteram animi nostri partem, quæ ratione prædita est, quæque gratiæ beneficio sanata, spiritalia spectat, & cœlestia semper appetit, ac diuina. Cæterum quamquam hæc omnino verè, ac sapienter dicuntur; malim tamen cum Chrysostomo, Augustino, aliisque Theologis in ipsa suprema appetendi facultate, quæ ratione constat, hanc appetitionum rixam, ac veluti luctam admittere: sic enim plerumque accidit, vt humana voluntas in diuersa quodammodo rapiatur. Itaque alicubi^c scribit Augustinus: Suspirabam ligatus non ferro alieno, sed mea ferrea voluntate. velle meum tenebat inimicus, & inde mihi catenam fecerat, & constrinxerat me, quippe ex voluntate peruersa facta est libido, & dum seruitur libidini, facta est consuetudo; & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas, quibus quasi ansulis quibusdam sibi innotet innexis vnde catenam appellauit tenebat me obstrictum dura seruitus: voluntas autem noua quæ mihi esse cœperat, vt te gratis colerem, fruisque te vellem, Deus sola certa iucunditas, nondum erat idonea ad superandam priorem vetustate roboratam: ita duæ voluntates meæ, vna vetus, alia noua, illa carnalis, illa spiritalis constigebant inter se, atque discordando dissipabant animam meam; sic intelligebam meo ipso experimento id quod legeram, quomodo caro concupisceret aduersus spiritum, & spiritus ad-

Iustinian. Tom. 2.

A uersus carnem. Igitur carnis nomine eam appetendi vim intelligit, quæ cū recta ratione pugnat illa namque dicitur contra spiritum concupiscere, quia ei obstitit, & reluctatur, & idcirco subdit: Hæc enim sibi inuicem aduersantur. Sunt enim in vna, eadémque anima, vt modò ex Augustino docui, duæ veluti voluntates, quas olim veteres bono, maloque genio tribuebant: plura verò de hac pugna legenda sunt apud Augustinū, qui de hoc loco fusè disserit^a. Quod sequitur: vt non quacumque vultis, illa faciatis, iisdem penè verbis dixit in Epistola ad Romanos^b; Non enim, inquit, quod volo bonum, hoc ago, sed quod odi malum: nam qui titillanti cupiditati obsequitur, id planè agit, quod spiritus recusat: contra qui spiritui, & rationi obtemperat, ea facit, quæ caro minimè velle; non igitur (vt Hieronymus monet) arbitrij adimit libertatem, quæ vel carni, vel spiritui assentiamur; sed quia, inquit, quod facimus non est nostrum propriè, sed opus ipsum, vel carni, vel spiritui deputatur. Quæ sanè non perinde accipienda sunt, quasi neget Hieronymus liberas hominis actiones siue bonas, siue malas iure nobis tribuendas esse; sed id tantum significare putandus est non idem semper esse nostrarum actionum initium: nam quæ sensum plusquam decet oblectant, & carnis illecebras sequuntur à prætia cupiditate in nobis insita ortum ducunt: quæ verò rationi sunt consentanea, & libidinum impetus frangunt, ea auctore spiritu, & diuino gratiæ munere perficiuntur in nobis.

C Quocirca rectè dixit Augustinus: Si quis nolit fidei gratiam susceptam retinere, quæ sola præstat, vt quis possit spiritu ambulare, & prauis cupiditatibus frantum inuicere: cum nequaquam posse ea, quæ maximè cupit, efficere: vult enim recta videlicet voluntate iustitiam colere, & iustitiæ obtemperare: sed cupiditatum lenociniis constringitur, quibus si quis laxet habenas, etiam gratiam fidei deseret. Hanc enim ob causam scripsit Apostolus ad Romanos^c: Prudentia carnis inimica est Deo; legi enim Dei non est subiecta, neque enim potest. Distinguit autem Augustinus tres veluti humanæ vitæ status: primus est cum humana ipsa natura per se spectatur nulli prorsus legi subiecta, cum videlicet nullæ sunt prauæ cupiditates, quæ lege prohibeantur, aut rationis imperio cohibendæ sint: alter cum concipitur natura sub lege, sed gratia destituta; tunc autem cupiditatum illecebris delinita rectum virtutis tramitem non raro deserit: tertius est naturæ gratiæ præsidio instructæ, quæ ipsius gratiæ munere facile potest omnes contemnere voluptates, & imperio rationis omni ex parte parere. Quamquam autem in hoc tertio statu non regnat in nobis peccatum, vel inuiti tamen cupiditatum morus, atque impetus cogimur sustinere, vt in Epistola ad Romanos fusius docui. Nec displicet quod Hieronymus, & alij monent, eundem hominem, nunc carnem, nunc spiritum appellari, vt sese cuique addixerit. quod non ineptè quis traxerit; quod alio sensu dixit Christus apud Ioannem^d, Quod natum est ex carne, caro est; quod natum est ex spiritu, spiritus est.

a Serm. 43. de verb. Dom.

III.

b cap. 7. 15.

c cap. 8. 7.

d cap. 3. 6.

18. QVOD SI SPIRITV DVCIMINI, &c. Rectè omnino eos ait, qui spiritum, eiusque ductum sequuntur, atque idcirco eius præsidio roborati improbas cupiditates frangunt, lege solutos esse, ac liberos. Legis autem nomine intelligit, vt in paraphrasi docui, legem illam Moysi terrenam, ac supplicium intentantem: nam qui Christi beneficio, diuini Spiritus munera perceperunt, planè intelligunt se ab illa lege solutos esse, ac liberos, suæque sponte Christo adhærere, & qui rectæ rationi obtemperant, nullam experiuntur seruitutem: siquidem primi illi libidinum motus, quos plerumque iusti experiuntur inuiti, neque vllam afferunt seruitutem, quæ

spiritus libertati repugnet, neque vlla animum criminis labe inficiunt. Quod verò non sese iusti constringendos voluptatibus præbeant, id planè indicat eos legis seruitute nequaquam premi, non quòd illi morum præceptis non subsint; sed quòd nullo seruii metu, sed caritatis impulsu obtemperent, quem admodum alibi scripsit^a Apostolus, iusto non esse impositam legem. Addit Chrysostomus cum, qui spiritus præsidio adiutus prauas omnes cupiditates extinguit, sub lege non esse, quia eius auxilio non eget, sed altius per se euolat, quàm quòd legis præcepta ducant: nam qui iracundiæ impetum coërcet, quid opus est eum à cæde cohiberi? qui ne impudicos quidem oculos vsquam admoueat, nullo profectò legis præcepto ab adulterio reuocandus videtur. Igitur ex Chrysostomi sententia qui spiritu ducitur non est sub lege, non quia ea non tenetur, sed quia non indiget. Qui verò volunt eos, qui spiritu ducuntur, non esse sub lege accusante, ac dampnante quòd vi spiritus, & gratiæ adminiculo adiuti non solum faciliè, sed etiam iucundè perficiant ea, quæ lege præcipiuntur (quod olim qui sub lege erant gratia destituti nequaquam poterant) nobiscum; & vt nos quidem existimamus, cum Paulo sentiunt. Omnino enim fatendum est, quod subindicat Hieronymus, non eodem modo affirmasse Paulum Christum factum esse sub lege, quo in præsentia negat eos qui spiritu ducuntur, sub lege esse. Factus enim dicitur Christus sub lege, quòd sponte sua sese legi subiecerit, eiusque ceremonias ritè coluerit: hos verò sub lege esse negat ob eas, quas diximus rationes. Cætera, quæ hoc loco argutè obseruat Hieronymus ad Pauli sententiam explicandam non magnopere pertinent. Facebant igitur qui iustos adedò legibus solutos esse putant, vt nullo prorsus legis præcepto teneantur, vt planius suo loco doceo. Videtur autem Paulus tacitè indicare quòd probandum suscepit, legis veteris ceremonias prorsus esse abolitas, & antiquatas, atque adedò non esse illos audiendos, qui Christianæ religionis cultores circumcisioni subiiciendos esse censebant: nam si qui spiritu ducuntur, lege morum soluti sunt, neque eius seruii imperio astringuntur; quid de externis ceremoniis dicendum erit, quæ omni prorsus vi, atque efficacitate destituuntur?

19. MANIFESTA SVNT AVTEM, &c.

20. IDOLORVM SERVITVS, &c.

21. INVIDIÆ, HOMICIDIA, &c. Quoniam dixerat carnem spiritui reluctari, vtriusque actiones, & veluti munera describit. Priori autem loco carnis actiones recenset, eas videlicet, quas ij exercent, qui cupiditatum impetus sequuntur, in quibus tamen percensendis Latina à Græcis nonnihil discrepant: in Græcis enim codicibus primo loco ponitur *μοιχεία*, id est adulterium. testatur autem Hieronymus sua ætate etiam in codicibus Latinis adulterium, impudiciam, & homicidia fuisse in hoc catalogo annumerata, cum tamen nunc adulterium in nullo Latino codice legatur; ipse tamen Hieronymus impudiciam non agnoscit. Augustinus omittit homicidia. Ambrosius certè Græcos secutus adulterium primo loco ponit. Chrysostomus adulterium quidem numerat, sed *πορνείαν*, id est scortationem præponit. paulò item aliter hunc catalogum recenset Irenæus^b. Nos in paraphrasi Græcos codices secuti sumus. vocantur autem hæc opera carnis, quòd à carne, hoc est carnali animo perpetrantur. Carnalem autem animum intelligit Augustinus^c, qui vitium, & naturæ corruptelam sequitur, qui que priuato sui ipsius amore ducitur, vnde omnia mala oriuntur. Neque verò credendum est hîc omnia eiusmodi

^a lib. 5. c. 11.

^c lib. 4. de Civitate, cap. 2.3.

A opera siue quæ corporis membris, siue quæ impuris animi affectionibus perpetrantur hoc certo, ac definito numero comprehendi: sed hæc quasi præcipua, & magis nota indicata sunt, vt eorum magna ex parte otiosa diligentia videri possit, qui huius numeri ordinem, ac rationem quærunt, in quo etiam qui familias ducunt, malè operam locarunt. Manifesta igitur ait Apostolus, sunt opera carnis, hoc est ipsa sese sua turpitudine produnt, nec quisquam est tam hebeti, aut tardo ingenio, qui non faciliè animaduertat si non omnia, at certè plurima, quæ hoc loco numerantur, cum recta ratione, ac propemodum cum ipsa natura pugnare. Atque adulterium quidem, quod primo loco in Græcis ponitur, hoc est alieni tori violatio præter illam impuræ libidinis turpitudinem, quam cum sequenti vitio communem habet; iustitiam, quæ est virtutum humanarum præcipua, non mediocriter lædit: quinetiam Francica Caroli magni constitutio crimen in eo sacrilegij agnoscit: qui enim alteri desponsatam mulierem aliqua ratione violauerit; propter benedictionem, quam Sacerdos sponsis impertit, apud fideles cuiusdam sacrilegij reus non immeritò videtur. sequitur

B fornicatio, græcè *πορνεία*; quam scortationem qui latine loquuntur appellare malunt, estque soluti, ac solutæ congressus, qui quoniam vulgò apud Gentiles licere putabatur, in Apostolica Synodo Ierosolymis habitata nominatim damnatur, & in præsentia ab Apostolo exprimitur: quanquam non desunt qui eo nomine omnem maris, ac scæminæ concubitum vitiosum significari putent, sed vero similis est eum indicari congressum, qui à cæteris distinguitur. Mox additur *ἀναδασεία*, quam immundiciam

C Latinus interpres transtulit, quo nomine auctore Hieronymo turpes eas, scædæque libidines significat, quæ absque pudore nominari non queunt. Hanc comes sequitur *ἀσέλγεια*, hoc est luxuria, seu lasciuia, vt ad res venereas propriè pertineat, quam in eo genere nimiam quandam cupiditatem, & absterfo omni pudore procacitatem, & petulantiam appellare possis: vt verisimile sit voluisse Apostolum omnes eiusdem generis impuras libidines vna voce complecti. Proximè sequitur *idolorum seruitus*, quam quidam de auaritiæ vitio explicant: sic enim alibi^a dixerat Apostolus, sed melius Hieronymus proprium idolorum cultum intelligit; qui enim, vt ille ait, *semel se luxuria, voluptatibusque permisit, non respicit creatorem*. aliàs autem, *omnis idololatria festiuitate, gula, ventre, & his, quæ infra ventrem sunt, delectatur*. Succedunt *veneficia*, cum potionibus occultè necantur homines, aut redduntur insani, aut quod addit Hieronymus, *magicis artibus impuro amore inflammantur*. Mox ea sequuntur, quæ humanam societatem discindunt, & mutuam benevolentiam, & caritatem violant; *inimicitie*, quibus occulta odia continentur, *contentiones*, quæ ad lites externas, & verborum altercationes referuntur, *emulationes*, græcè *ζήλος*, quæ est parua quædam affectio cum liuore, atque inuidencia coniuncta, cum quis dolet alium id esse affectum, quod ipse appetebat. Ponè sequuntur *ira*, acres videlicet exandescentiæ cum appetitione vindictæ coniunctæ. de ira autem dixit Iacobus^b, iustitiam Dei non operari. Addit Hieronymus esse furoris speciem; sic enim dixit quidam^c:

Ira furor brevis est, qui nisi paret Imperat.

Inter iracundiam autem, & iram hoc interesse putat Hieronymus, quòd *iracundus semper irascitur, iratus pro tempore concitatur*. Succedunt *rixa*, græcè *ἐπίδεια*, cum quis, vt ait Hieronymus *semper ad contradicendum paratus stomacho delectatur alieno, & muliebri iurgio contendit, & prouocat contendentem*. Quod quidem vitium

^a ad Colo. 3.5

^b cap. 2.20.

^c Horatius.

vitium alio nomine apud Græcos *φιλονεικία* appellatur: sunt etiam inter opera carnis, *diffensiones cum quis nequaquam perfectus eodem sensu, & eadem sententia dicit; ego sum Pauli, & ego Apollo, & ego Cepha, & ego Christi.* Sæpè etiam inter domesticos, ac familiares diffensiones oriuntur, græcè *δυσωσάσις*, quæ si in rebus sacris, & diuinarum litterarum explicatione existant *secta*, græcè *αἰρέσεις* nuncupantur, quæ ab eligendo dicuntur, quod eam sibi unusquisque eligat disciplinam, atque sententiam, quam putat esse meliorem: & cum possint in utramque partem accipi; hinc sine dubio in malam partem vsurpantur. Adduntur *inuidia*, græcè *φθόνος*, inuidia autem aliena felicitate torquetur, & à zelo differt, quod ille in bonâ partem accipi potest, cum quis nititur meliora æmulari. Hinc sequuntur *homicidia*, græcè *φόνος*, hoc est cædes, quas in suo catalogo omisit Hieronymus; tum ponuntur *ebrietates*, græcè *μέθαις*; quæ, ut ait Hieronymus, tam à vino, quàm à cæteris potionibus, quæ vario modo conficiuntur, possunt accidere. Denique agmen claudunt *comestationes*, græcè *κώμοις*; quæ nimio cibo ventrem distendunt: quo loco pro comestationibus Syrus interpres habet *lasciuas cantiones*; quæ ferè splendida conuiuia comitari solent. Quoniam verò vniuersa percensere longum, & operosum erat; omnia vno verbo complexus est cum dixit, *& his similia*, quæ, ut ait Hieronymus, utinam tam facile vitare possemus, quàm facile intelligimus. *Quæ, inquit, prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.* Querit Hieronymus quo loco prædixerit Paulus quod iterat in præsentia, putatque spectasse Paulum quod scriptum est in Epistola ad Romanos^a, *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis eius*: quasi significet Epistolam illam prius fuisse scriptam, & à Galatis fuisse perlectam: sed vero similis est respicere Paulum ad ea, quæ coram præceperat. Denuntio, inquit, ut aliàs coram monui, qui his sceleribus inquinantur, regno Dei prorsus excludi. Atqui non omnia, quæ enumerata sunt lethalia, & mortifera putantur, sed Apostolus non singula, opinor, quasi capitalia damnat; sed iis studiosè vacare, seque iis penitus addicere, vix vnquam esse leue, sed semper lethiferum, & capitale insinuat; tunc enim & peccandi consilium, ac propositum inest, & absoluta peccati ratio, & integra materia nunquam deest. Nam ut hoc addam exëpli gratia, si quis ita ebrietati studeat, ut quacumque potandi occasione oblata, sese absque villo delectu ingurgitare paratus sit; non ille quidem dum singula pocula exhaurit, grauiter peccare censendus est; at illo animi proposito graui piaculo obstringi nemo inficiabitur, siue directè, ut aiunt, siue indirectè, velut vsque ad mentis alienationem potare, idque ex Basilio^b, Chrysostomo^c, Ambrosio^d, Augustino^e, aliisque colligitur. Adde eum, qui hæc passim negligat, à graui, ac lethali lapsu non procul abesse, ut eum meritò cælesti regno indignum Paulus censuerit. Obseruat autem Chrysostomus rectè dixisse Paulum, *qui talia agunt*: ut significet hæc non à natura mala, ut hæretici mentiebantur, sed à praua voluntate proficisci: atque ob id meritò & à beata vita excludunt, & suppliciis subiiciunt sempiternis.

22. FRUCTVS AUTEM SPIRITVS, &c.

23. I. MANSVETVDO, FIDES, &c. Dixerat carnem pugnare cum spiritu, id nunc ab effectis planius ostendit: carnis enim operibus enumeratis fructus opponit spiritus; quo loco ait Hieronymus pertinere hanc Pauli diligentiam ad id quodammodo explicandum, quod dictum est à Christo apud Mat-

A thæum^a, *Non potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere, quia nec spiritus vnquam potest ea vitia, quæ in carnis operibus numerata sunt, facere, nec caro his fructibus, qui oriuntur ex spiritu, redundare. Potest autem fieri per negligentiam possidentis, ut spiritus, qui versatur in homine, fructus non habeat suos, & è contrario caro operibus suis mortificatis peccare desistat; non tamen illo vsque procedunt, ut & neglecta arbor spiritus opera carnis afferat, & arbor carnis exculta fructus germinet spirituales.* Idem porro de hoc bonorum operum catalogo sentiendum videtur, quod de superiori; neque enim omnia ab Apostolo collecta sunt: & castitas quidem, quam vltimo loco Latini codices habent, neque in Græcis exemplaribus, neque apud Hieronymum, neque apud Augustinum legitur; quin etiam Augustinus nouem tantum enumerat; omittit enim præterea patientiam, & modestiam, & plura posse numerari indicat. Irenæus modestiam, & longanimitatem omittit, numerat tamen castitatem. Ambrosius patientiam, & modestiam præterit, & pro fide spem substituit, & ordinem prorsus inuertit. Obseruant autem Chrysostomus, & Ambrosius meritò Paulum, qui opera carnis appellarat, nunc fructus spiritus nominare; quod enim ex carne existit, hoc est praua, & peruersa cupiditate, quippe malum omni ex parte nostrum est, nobisque meritò tribuitur, & idcirco operum appellatione censetur; bona verò quamquam non sine nobis efficiuntur, quia tamen præter nostram industriam præcurrentem Dei benignitatem, atque efficacitatem exigunt; diuini numinis fructus nominantur: ita enim scriptum est à Dauide^b, *Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum; quoniam mala, inquit, à nobis solum oriuntur unde & opera vocat: bona verò non tantum egent nostra cura, verum etiam opus habent diuina benignitate.* Adde diuini spiritus fructus propterea nuncupari, quod magnam afferant vtilitatem cum ingenti quadam iucunditate coniunctam tum in hac vita mortali, tum verò maximè in illa sempiterna, & beata: quidquid enim suaue est, & oblectat, id metaphorica locutionis genere fructus nominatur. Nec displicet, quod alij excogitarunt, fructus idcirco spiritus nominari, quod ex illo tanquam ex semine procreentur. Cæterum tametsi plures recensentur diuini Spiritus fructus; numero tamen singulari dixit Apostolus: *Fructus spiritus est caritas, gaudium, pax, & quæ deinceps sequuntur*, cum tamen numero multitudinis dixisset, Manifesta sunt opera carnis; an id propterea factum est, quod malorum plurimæ sint rationes, pluribusque modis à recto cursu quis aberrare possit, cum tamen boni ratio nequaquam constet, nisi plura in vnum quodammodo coeant, & coalescant? ita videas vni, atque eidem virtuti, quæ in mediocritate consistit, duo extrema vitia opponi, quorum alterum virtutis fines excedat, alterum ne attingat quidem, sed ab iis quam longissimè absit. Orditur autem, ut ait Chrysostomus, tanquam ab omnium radice à caritate, illa siquidem, ut vult Hieronymus, meritò debui tenere primatum, sine qua cætera virtutes virtutis nomen amittunt, & ex qua nascuntur vniuersa, quæ bona sunt: ideo Apostolus eam vocat *excellentiorem viam*, c. COL. 3. 12.

Proximè sequitur *gaudium*: qui enim caritate præditi sunt, meritò gaudent, & exultant, & ut ait Hieronymus, *qui quempiam diligit, semper eius felicitate letatur*: & si eum viderit aliquo errore deceptum, & peccatorum lubrico concidisse, dolebit quidem, & eruerre festinabit, sed non poterit gaudium mutare tristitia, sciens nullam rationabilium creaturarum apud Deum perire perpetuò. Quod nō solum obsecrè, sed lubricè

h 4 dictum.

^b Homil. in ebrietatem.
^c lib. de ebr. & ieiun. c. 14.
^d Serm. 231.
& 232. de ieiun. c. 14.
^e D. Thom. 2. 2. q. 150. a. 2.

^a cap. 7. 18.

II.

dictum videri possit: quis enim nesciat innumerabiles reprobos sempiternis suppliciis cruciari? quam multi autem vel sine fide, vel sine poenitentia prorsus intereunt: an non Dæmon, ceterique Angeli eius impietatis sectatores, quamvis ratione maximè præditi, interitu sempiterno perire? Quid igitur velit Hieronymus cum ait, *nullam rationabilium creaturarum apud Deum perire perpetuò*; fateor me nondum percipere: suspicor tamen nescio quid ex Origenis officina illi adhæsisse. Non mutabit igitur gaudium tristitia qui iustum videt aliquo flagitio inquinari, quia si Deo caritate coniungitur, de illius bonitate, & beneficentia nequaquam diffidit, sibi que adeò persuadet quæcumque mortalibus accidunt, in Dei gloriam, & honorem redundare. Tertius fructus est *pax*, qui proculdubio ex radice caritatis pullulat: caritas enim cupiditates comprimit, adeoque miram quandam animi pacem, & tranquillitatem parit, de qua scriptum est à Dauide ^a, *Quoniam loquatur pacem in plebem suam, & super sanctos suos, & in eos, qui conuertuntur ad cor*: tranquilla enim mens nullis ægritudinibus, aut perturbationum motibus agitur: unde etiam externa pax cum proximis existit; euulsis enim penitus ex animo cupiditatum fibris, omnis discordiarum materia, & seges aufertur. Denique nobis Deum incredibiliter conciliat, unde oritur illa pax, *quæ exuperat omnem sensum*. Sequitur *patientia*, græcè *μακροθυμία* quam etiam longanimitatem auctore Hieronymo interpretari possumus, quæ est animi quædã lenitas, qua quis quamuis grauius, & diuturna mala forti, constantique animo perfert, quæ meritò cum caritate coniungitur, quæ ut alibi scribit Paulus ^b, *omnia sustinet*: huic Hieronymus contrariam esse scribit *pusillanimitatem*, ed qua Salomon ^c, *Pusillanimus vehementer insipiens; qui verò patiens est, & vniuersa sustentat, vir sapiens*: & cum epitali multum sapiens appellatur, ut in Proverbiis quoque scriptum est: *Longanimis vir multus in prudentia*. Additur *benignitas*, siue *suauitas*, quia, ut ait Hieronymus, Græca vox *χρηστότης* utrumque significat. Est autem virtus eodem auctore Hieronymo, *lenis, blanda, tranquilla, & omnium bonorum apta consortio, inuitans ad familiaritatem sui, dulcis alloquio, moribus temperata*. Denique & hanc Stoici definiunt: *benignitas est virtus sponte ad benefaciendum exposita: & quidem benignus non modò quibuscumque potest benefacit, sed prolixè, & alacriter, & cum quadam suauitate, hilaritateque omnia perficit*. Non multum à benignitate distat *bonitas*, quam Apostolus *ἀγαθωσύνη* appellat; nam & ipsa ad benefaciendum videtur exposita, sed in eo, ut ait Hieronymus, à benignitate differt, quia potest bonitas esse tristior, & fronte seueris moribus irrugata, bene quidem facere, & prestare quod poscitur, non tamen suavis esse consortio, & sua cunctos inuitare dulcedine. Hanc quoque sectatores Zenonis ita definiunt: *bonitas est virtus, quæ prodest, siue virtus, ex qua oritur utilitas, aut virtus propter semetipsam, aut affectus quæ fons sit utilitatum*. Sequitur *fides*, quam alij aliter interpretantur. Moralem quidam virtutem accipiunt, hoc est dictorum, conuentorumque constantiam. Sunt qui mendacio, ac prauis suspicionibus opponant: denique fidem Theologicam plurimi intelligunt, quæ ^d est *sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium*: quocirca monet Hieronymus in hoc catalogo spem non recenseri, quia *in fide inest quod speratur: siquidem quod speramus esse venturum, necdum est in presenti fide possidemus, sperantes nos tenere quod credimus*. Quærit autem idem Hieronymus, quanam ratione fides in caritate sit posita, & respondet: *Qui diligit nunquam se lesu putare, numquam aliud nisi quod diligit, & diligitur*

^a *susplicari: cum autem dilectio procul absuerit, & fidem pariter abscedere*. Quod de humana quidem fide utcumque admiserim, de diuina verò, quæ caritatem præcurrit, quæ possum? suspicor igitur fidem hoc loco vel moralem esse virtutem, vel certè ad gratias gratis datas pertinere, de quæ suo loco. Fidei in Græcis codicibus succedit *mansuetudo*, græcè *πραότης*; quæ tamen in Latinis præcedit, quæ est lenitas quædam morum, ac facilitas, quæ non in sermone tantum, sed in omni vitæ actione perspicitur. Ea, ut affirmat Hieronymus, *ira, rixis, ac dissensionibus opponitur, & nunquam ad sui contraria prouocatur: verè de bona spiritus arbore bonos fructus germinans, quæ in Moysè, ac Dauide mirè eluxit*. Græci codices subdunt *ἐν πραΰτητι*, quam noster interpres *modestiam*, alij *temperantiam*, seu *continentiam* reddunt. Et quidem temperantia modestiam, continentiam, & castitatem complectitur: modestia enim virtus est, qua quis tum in sermone, tum in reliquis vitæ actionibus moderationem retinet, & æquabilitatem, quam Hieronymus ait in viris esse perfectis, absolutæque virtute præditis. Continentiam porro non solum in castitate Hieronymus accipit, sed etiam in cibo, & potu, in ira quoque & vexatione mentis, & detrahendi libidine: eam verò ait esse *virtutis viam, quæ tamen nondum peruenit ad calcem, quia in continentis animo prauæ nonnunquam cupiditates excitantur, & mentis arcem oppugnant, quamvis non superent*. Addit autem eam non in cupiditatibus solum, sed etiam in dolore, latitia, timorèque videri necessariam. Denique castitas in præcipuis, maximèque vehemētibus corporis voluptatibus inest, & cum superiori aptè coniungitur. Subdit Apostolus, *aduersus huiusmodi non est lex*. De ipsis actionibus durius intelligas: planius cum Chrysostomo, & Hieronymo de hominibus qui his virtutibus præditi sunt, quibus lex non videtur necessaria, neque vllò modo aduersatur, siue quia illos non accusat, aut damnat, siue quia iis quippe sponte sua rectè viuētibz imposita non est, quandoquidem, ut ait Chrysostomus, *equi morigeri, qui freno obtemperant, scutica non egent; neque qui spiritum ducuntur legis admonitione*: siue denique quia nō repugnat aut contradicit: quem postremum sensum si sequaris, nihil prohibet, quin ad ipsa opera referas, quod indicare videtur Augustinus: neque enim lex caritati, aut patientiæ, vel aliis virtutibus, quæ hic enumerantur, vlla ex parte aduersatur. Ita videas semper Apostolum legis auctoritatem apud eos eleuare, qui ei plus æquo adherere videbantur.

^{24.}
^{1.} **QVI AVTEM SVNT CHRISTI, &c.** Quoniam dixerat Christi libertatem non esse ad carnis licentiam transferendam; id in præsentia munit, & magis, ac magis explicat, & confirmat, duasque rationes affert, quibus ostendit Christianis quamuis lege solutis nefas esse fœdis cupiditatibus fræna laxare; altera est, *qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis*, hoc est qui spiritu Christi ducuntur, quique eo veluti pretioso vnguento delibuti eius in se similitudinem exprimunt: nam quemadmodum ille carnem suam cruci affixit; ita ipsi prauas omnes cupiditates quasi quibusdam temperantiæ clauis confixas, & pene enectas, atque emortuas habent, ut vix sese vsquam commouere queant. Rectè namque monet Chrysostomus nomine carnis malefacta intelligi. Augustinus autem *configendas* ait timore casto, qui permanet in sæculum sæculi, quo cauemus offendere illum, quem toto corde, tota anima, tota mente diligimus. Alibi tali cruce ait ^a, *vetus homo, id est vetus vita perimitur, quam de Adamo traximus, ut quod in illo fuit voluntarium, in nobis fiat naturale*. Pertinet autem ad hunc locum illustran

^a Psal. 84. 9.

III.

^b 1. ad Cor. 13. 7.

^c Psal. 14. 29.

^d ad Hebr. 11. 1.

IV.

^a lib. contr. Adimant. ca. 21.

a lib. 1. Mora.
c. 31. al. 26.

illustrandum quod alicubi scribit Gregorius ^a, *Qui autem sunt Christi, ait, carnem suam crucifixerunt cum vitiis, & concupiscentiis: cum vitiis quippe, & concupiscentiis carnem cruci figimus, si sic gulam restringimus, ut iam de mundi gloria nihil queramus. Nam qui corpus macerat, sed honoribus anhelat, crucem carni intulit, sed mundo per concupiscentiam peius vivit, quia & saepe per sanctitatis imaginem locum regiminis indignus assequitur, quem nisi aliquid in se virtutis ostenderet, nullo percipere labore mereretur. Ego verò illud etiam addiderim non temerè Paulum cum vitiis concupiscentias coniunxisse: neque enim satis esse putavit carere vitiis, hoc est pravis habitibus nostris actionibus partis, sed ipsas etiam penitus infitas cupiditates frangendas, & comprimendas esse docuit, & quoad eius fieri possit, ut ille dixit, eradenda pravi cupidinis elementa: quamquam pro vitiis græcè dixit παθήματα, id est passionibus, ut legit Augustinus, vel affectibus, vel, ut alibi idem ait, perturbationibus. παθήματα autem quemlibet cruciatum, aut morbum etiam corporis significare potest: & idcirco ut monet Hieronymus, addidit cupiditatis, ne naturam corporis damnare videretur. Addit Hieronymus alteram explanationem, qua hæc omnia ad legem, & circumcisionem referenda esse indicat, ut sensus sit, *Qui fructus divini Spiritus caritatem, gaudium, & reliqua, quæ enumerata sunt, divinius perceperunt, hi corpoream Scripturæ intelligentiam, quæ nunc caro Christi appellatur, crucifixerunt cum passionibus eius, & desideriis, quæ generant parvulis, ac lactentibus fomedia vitiis: crucifixit Christi carnem, qui non iuxta carnem historia militat, sed spiritum sequitur allegoria.* Verùm hæc ipsa allegoriam quærunt, ubi ea minimè videtur necessaria. Porro Ambrosius legisse videtur ad hunc modum: οὐδεὶς γὰρ, ut Christi nominandi casus sit numeri multitudinis, non paterni, ac singularis numeri: additque eos vocari Christos, id est vinctos, qui sese Christo penitus deuoverint. Porro Origenes omiſſa coniunctione δὲ totam variat sententiam, ut sensus sit: *aduersus huiusmodi non est lex, qui Christi carnem crucifixerunt cum vitiis, & concupiscentiis: ut intelligas non eos esse Christi, qui carnem suam crucifixerunt, sed legem aduersus eos vim nullam habere, qui Christi carnem in se crucifixerunt cum vitiis, & concupiscentiis: nam Christi carnem cum laude in piis hominibus crucifigi, in quibus carnis affectus domiti sunt; malè autem iterum crucifigi, quod Græci dicunt ἀνασταυρώσθαι ab iis, qui ad pristina vitia redeunt post Christi fidem, & gratiam susceptam. Videreturque hæc explicatio Hieronymo probari, qui si corpora nostra membra sunt Christi, consequens esse ait, ut caro nostra caro Christi sit, quam crucifigimus, mortificantes per eam super terram fornicationem, immunditiam, passionem, desiderium malum, & auaritiam: & de nobis in laude nunc ponitur, qui Christi Iesu carnem crucifixerunt cum vitiis, & concupiscentiis, & semper mortificationem Iesu circumferimus in corpore nostro, ut & vita eius manifestetur in carne nostra.* Sed Græca exemplaria hanc explanationem alioqui per se duriusculam nō admittunt; habent enim οὐδεὶς γὰρ, vel ut legisse videtur Clemens; οὐδεὶς γὰρ, ut sensus sit, aduersus huiusmodi nō est lex: hi enim sunt Christi, qui carnem suam crucifixerunt cum vitiis, & concupiscentiis; quasi qui ad Christum pertinent nihil cum legis ceremoniis commune habeant.*

25. I. SI VIVIMVS SPIRITV, &c. Hæc est altera ratio, qua diximus Apostolum probare nefas esse Christianis per speciem libertatis voluptatibus indulgere, cuius hæc vis est actio, quæ à vita proficiscitur ei debet esse omni ex parte consentanea: si igitur

A Spiritu vivimus, hoc est Spiritum sanctum Christi munere nobis inditum percepimus; res ipsa postulat, ut actiones omnes nostræ eius impulsu sequantur, ut quem vitæ auctorem habemus, eundem habeamus actionum nostrarum magistrum, ac ducem. Sed quid sit spiritu vivere, suæque omnes vitæ rationes spiritui aptare, non satis conuenit. Augustinus perinde accipit, quasi suadeat Paulus pravis cupiditatibus reluctandum, quod & superiori argumentatione concluderat: eandemque explanationem probat Ambrosius: *Hoc enim, inquit, est spiritu vivere incontaminatam vitam habere.* Consentit & Hieronymus, qui viros, ait, perfectos in Christo, semper vivere in spiritu, eisque morem gerere, nunquam autem vivere in carne. Contra eos, qui se totos carni dederint, & cupiditatibus indulserint, nunquam vivere in spiritu: medios autem inter hos esse, quos nec spirituales possumus appellare, nec carnos, qui inter virtutes, & vitia fluctuantes, nunc ad meliora trahuntur, & spiritus sunt, nunc carnis lubrico supplantantur, & caro sunt. Chrysostomus, & Theophylactus: *Si spiritu, inquit, vivimus, contenti sumus spiritu vi, neque requiramus legis accessionem.* Hoc enim significare videtur græca vox σὺν ᾧ, etenim σὺν ᾧ apud Græcos significat ordinem tenere, vel in ordine incedo. Verùm hæc verbi vis, & proprietas superiori explanationi nihil officit: rectè enim colligit Paulus si Spiritum sanctum percepimus, eoque auctore vitam spirituales inchoauimus, hunc sanè ordinem nostrum teneamus, sintque omnes actiones nostræ inchoatæ vitæ consentaneæ: absurdum enim est, ut quorum vita spiritalis est, & diuina; eorum actiones humanæ sint, & carni congruentes. Non negarim tamen Chrysostomi explanationem probabilem videri, sed cum pridem cœperit Apostolus morum præcepta tradere, deque carne, ac spiritu luculenter differuerit, ab eius instituto propius abest Latinorum, quam secuti sumus, explanatio, cui maximè fauent, quæ mox sequuntur: plura de hoc loco, quæ pertinent ad mores, legenda sunt apud Bernardum ^a.

NON EFFICIAMVR INANIS GLORIÆ CV-
PIDI, &c. Pergit enim Apostolus in instituta morum præceptione: & ne quis putaret fœdas tantum corporis voluptates damnandas esse, inanem gloriæ cupiditatem, indignationem, & inuidiam, atque id genus alia vitia vitanda monet; cur autem hæc potissimum attingat, non eadem ab omnibus affertur ratio. Ambrosius, & Chrysostomus subindicant ea potissimum spiritui repugnare: ut enim scribit Apostolus ^b, *seruum Dei non oportet litigare*; idcirco contentiones, & concertationes meritò damnat. Augustinus hoc, ait, cauere Apostolum, ne Galatæ Apostolica admonitione eruditi, atque informati, dum pseudoapostolorum calumniis respondere conantur, contentionibus studeant, & inanis gloriæ cupiditate legis quidem iugo se subducant, vanis tamen cupiditatibus seruiant. Omnino vero simile est pseudoapostolos multas, ac magnas inter Galatas perperisse dissensiones, atque adeo pugnas, & concertationes, & quod ex iis consequi necesse est alienationes animorum, atque odia. His igitur malis occurrit in præsentia Apostolus, ac primum quidem reuocat eos ab inanis gloriæ cupiditate: *Nolite, inquit, esse inanis gloriæ cupidi*; græcè οὐδὲν ὀφείλουσιν, nolite, inquit, opinionem vulgi, & laudem hominum fauore quæsitam curiosè sectari, de qua multa in præsentia Hieronymus: *Videamus, inquit, plerosque de Scripturis inter se contendere, & arbieum scamma (sic enim corrigo, quod perperam legitur scomma) Dei facere sermonem: inuicem prouocant, & si videri fuerint, inuident; inanis quippe gloriæ cupidi sunt.* Hoc igitur morbo plerique Galatarum laborabāt, & glorio

a Ser. de septem Spiritib.
26.

I.

b 2. ad Tim.
2. 24.

gloriolæ studio capti ut plus aliis sapere viderentur, & diuinarum litterarum maiori scientia præditi; pseudoapostolis præbuerant assensum, & aduersus alios acriter pugnabant: idque non tam veritatis indagandæ causa, quam studio vincendi: ita ex gloriæ cupiditate contentiones, & mox etiam inuidiæ oriebantur. Hæc igitur omnia, quæ cum spiritu magnopere pugnant, Apostolus detestatur. Acute verò obseruat Augustinus hanc Apostoli præceptionem ad eos etiam pertinere, qui fidei integritate retenta, pseudoapostolorum errorem refellere contendebant: eos enim monet à conuicio, & exprobratione abstinere. Nihil autem ait, sic probat spiritalem virum quam peccati alieni tractatio, cum liberationem eius potius, quam insultationem, potiusque auxilia, quam conuicia

A medietur. Et in eandem sententiam scripsit alicubi Gregorius^a: *Vera iustitia compassionem habet, falsa iustitia indignationem, quamuis & iusti soleant recte peccatoribus indignari, sed aliud est, quod agitur typo superbia, aliud quod zelo disciplina: indignantur etenim, sed non indignantes desperant, sed non desperantes persecutionem commouent, sed amantes, qui & si foris increpationes per disciplinam exaggerant: intus tamen dulcedinem per caritatem seruant; præponunt sibi in animo ipsos plerumque quos corrigunt, meliores existimant eos quoque, quos indicant, quod videlicet agentes, & per disciplinam subditos, & per humilitatem custodiunt semetipsos. At contra hi, qui de falsa iustitia superbire solent, ceteros quosque despicunt, nulla infirmantibus misericordia condescendunt, quo se peccatores esse non credunt, eo deterius peccatores fiunt.*

^a Hom. 14. in Euang.

Argumentum cap. VI.

VARIA, ac multiplicia morum præcepta tradit de correptione fraterna, deque moderatione, & Christiana humilitate proposita futuri iudicii recordatione, in quo sua cuique merces reddenda est, & denique ad perseuerantiam adhortans, suo potissimum exemplo, Epistolæ finem imponit.

CAPVT VI.

PARAPHRASIS.

FRATRES, & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne & tu tenteris.

Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.

Nam si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit.

Opus autem suum probet unusquisque, & sic in semetipso tantum gloriam habebit, & non in altero.

QUOD modò dicebam, fratres, cauendam esse inanem gloriæ cupiditatem, & mutuas prouocationes, atque inuidentias; id perinde à vobis accipi volo, ut nihilo minori studio, ac diligentia seruandum putetis in iis fratribus reprehendendis, & ad veritatem reuocandis, qui pseudoapostolorum fraude, ac dolo decepti à recto Euangelij cursu deflexissent. Si quis enim impetu aliquo abreptus, vel imbecillitate victus, vel ignoratione seductus culpæ affinis fuerit deprehensus; eum vos, qui diuina spiritus vi præditi fortes, ac robusti statis, magna cum lenitate, ac mansuetudine instaurate, atque perficite; suum enim periculum vnumquæque decet etiam, atque etiam considerare, ne fortè contingat eum, qui alteri opitulatur, mox de suo casu soticitum esse, vel etiam lapsum deplorare. ¶ Alij aliorum onera portate, quos videtis à falsis fratribus veluti in præceptis abreptos, quasi aliquo graui onere pressos subleuate, itaque legem complete mutux caritatis, quam tantopere Christus quasi propriam legem ac suam, non semel commendauit. ¶ Nam si quis eius comparationes, quem lapsum fuisse videt, sibi nimium placet, quasi præ illo aliquid sit, cum reuera sit nihil; hunc suus ipsius animus fallit, seque ipse non satis nouit, quo nihil turpius esse potest, cum sit virtutis fundamentum agnitio vera sui: nam si ita de se quis magnificè sentiat, ut hoc meum præceptum ad se non putet pertinere; is eodem morbo, & quidem periculosius laborat. ¶ Verum suas quisque apud se actiones exploret, & ad semet oculos diligenter conuertat, & quasi iudex præteritæ vitæ suæ à se rationem exigat: multa enim fortè reperiet, unde sibi meritò debeat displicere, quòd si contingat eum præclara conscientia sustentari, nam ille in semetipso non alterius comparatione propter sua utique bona, non propter

- pter aliorum imbecillitates habebit unde sibi placere, & in Domino gloriari queat. ¶ Vnusquisque enim pro suarum actionum conditione, ac natura præmium consequetur, neque aliorum collatione vel iustus, vel iniustus iudicandus est, ut se, suæque vitæ rationes inspicere quisque debeat, non aliorum vitam, morèque spectare. ¶ Iam qui eruditur, atque instituitur in iis, quæ ad fidem, ac religionem pertinent; magistro, atque institutori suo omnia humanitatis, ac liberalitatis officia ultro, ac libenti animo præstet. ¶ Neque quisquam tergiuersetur, aut excusationes obtendens sibi blandiatur, & se ipsum quodammodo seducat. Deus siquidem, qui cuncta intuetur, irrideri, aut subsannari non potest; sed sic habetote quam quisque sementem fecerit, suo labori messem correspondentem illum aliquando collecturum. ¶ Et quidem qui carni seminat suæ, eiusque vnius commodæ, & voluptates quærit; ex ea non dispendium solum, sed interitum metet sempiternum: qui contra spiritui seminat, ex spiritu vitam metet beatam, & immortalem. ¶ Nos autem ne quæso benefacendo segnes, aut desides simus; suo enim tempore vberem messem, & amplios manipulos colligemus, si modò non elanguerimus. ¶ Nempe igitur si ita se res habet, dum per tempus licet utamur non in magistros modò, & doctores, sed in omnes prorsus mortales beneficentia, præcipuè verò erga eos, qui per fidem in eandem sunt Domino familiam vnâ nobiscum asciti. ¶ Videtis sanè quàm longas, quàmque multis rationibus, & argumentis refertas ad vos manu mea Epistolas exarauerim. ¶ Mihi verò credite fratres, quicumque volunt externarum ceremoniarum veluti fucò illiti speciosi apparere; ij vos ad circumcisionem adiungunt, idque ob eam vnâ causam, ne propter Christi crucem aduersa patiantur à Iudæis, quibus præcipuè placere, ac se probare percipiunt, atque idcirco eorum gratiam hac vel maximè ratione occupantur. ¶ Nam ne ipsi quidem, qui circumcidentur, legem omni ex parte observant, sed ob id vos circumcidi volunt, ut apud populares suos gloriari possint, quòd vos Iudaismo adiunxerint, & ex vestra pellicula refecta apud illos laudem, & gratiam captent. ¶ Absit autem, ut ego vlla prorsus alia in re, præterquam in cruce Domini nostri Iesu Christi glorier, per quem id assequutus sum, ut quæ vulgò magnifica, & speciosa putantur, quorum fulgor pseudoapostolorum oculos perstrinxit, nihilo plus ad meum animum commouendum habeant virium, quàm si illa penitus extincta de cruce penderent, aut ego sensu, & vita carens cruce essem affixus. ¶ Siquidem in Christi Iesu Evangelio, & Christiana religione, quam complexi estis, neque circumcisio quidquam valet, neque præputium; sed vnius duntaxat nouæ creationis, quæ fidei per caritatem agenti iure optimo tribuitur, ratio est habenda. ¶ Et quidem quicumque ad hanc regulam gressus direxerint suos, ita ut ordinem teneant, ac lineas minimè

Vnusquisque enim onus suum portabit.

Communicet autem is, qui catechizatur verbo, ei, qui se catechizat, in omnibus bonis.

Nolite errare: Deus non irridetur.

Quæ enim seminaverit homo, hæc & metet: quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam.

Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes.

Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei.

Videte qualibus litteris scripsi vobis meam manu.

Quicumque enim volunt placere in carne, hi cogunt vos circumcidi, tantum ut crucis Christi persecutionem non patiantur.

Neque enim qui circumcidentur, legem custodiunt; sed volunt vos circumcidi, ut in carne vestra glorientur.

Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.

In Christo enim Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed noua creatura.

Et quicumque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos, & misericordia, & super Israel Dei.

- minimè transfiliant; ij veræ pacis fructum, & misericordiam consequentur, quippe qui ad eorum Israelitarum numerum pertineant, qui non hominum iudicio, sed Dei testimonio, & sententia commendantur. ¶ Cæterum nemo mihi molestiam exhibeat, neque me nunc hoc, nunc illo nomine traducat: ego enim planè profiteor me Christi stigmaticum esse seruum non circumcissionis cicatrice, quam pseudoapostoli iactant, sed studio crucem Christi imitandi, vnde quasi quibusdam notis inuistis me sentio consignatum.
18. ¶ Gratia Domini nostri Iesu Christi animis vestris infideat, fratres, vt Dei spiritu magis ac magis confirmemini. Amen.

De cætero nemo mihi molestus sit: ego enim stigmata Domini Iesu in corpore meo porto.

Gratia Domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro, fratres. Amen.

IN CAPVT SEXTVM EXPLANATIO.

I. **I.** **R**ATRES ET SI PRÆOCCUPATVS, &c. Crediderim hæc Paulum in eandem scripsisse sententiam, quam fusiùs explicuit in Epistola ad Romanos ^a, atque ita propriè ad eos pertinere, qui à pseudoapostolis seducti fuerant: quanquam non nego eadem præcepta in vniuersum genus peccantium aptè conuenire. Ait igitur, vt Hieronymus explicat, si quis à pseudoapostolis in fraudem aliquam actus, & seductus fuerit: dicit autem præoccupatum græcè *ποροληφθῆναι*, ad extenuandam culpam, vt Chrysostomus, & Hieronymus obseruant, iis fermè rationibus, quas in paraphrasi indicauimus, vt destinatam malitiam, & peccandi voluntatem excludere videatur, quasi priùs lapsus sit quispiam, quàm potuerit cauere. Qui verò præoccupatum volunt à carne, & satana nihil dicunt: ab his namque impelli quis potest, & agi in culpam, nisi quis fortiter obstitat: non ita autem commodè ab his dicitur deprehendi. Monet autem Hieronymus pulchrè præoccupatum in delicto hominem vocari: *quasi qui mori possit, vt ex ipso nomine humana conditionis imbecillitas ostendatur, dignisque venia censeatur, qui velut homo errore deceptus, &mersus in voraginem se ipsum sine auxilio, & audito- re erigere non possit.* Pro delicto autem græcè posuit Apostolus *παράπλῳμα*, quasi dicat prolapsionem qua quis non volens impingit. Ambrosius pro præoccupato circumuentum transtulit. Vos igitur, qui spirituales estis græcè *πνευματικοί*, quod ad Romanos ^a fortes, ac robustos dixerat, vt robur, ac fortitudinem à spiritu profectam intelligamus, quasi dicat, vos qui non in lege carnali, sed in spiritu fidei spem iustitiæ reponitis, vel certè qui diuino spiritu imbuti quidquid olim erat in vobis carnale, ac terrenum penitus exuistis. Rectè autem monet Hieronymus hos nequaquam homines dici, quibus quasi Diis præcipitur, vt hominem, qui aliquo impegerit, aut offenderit, & virium imbecillitate, aut aliqua imprudentia lapsus sit, in pristinum statum reuocent; Instruit inquit, græcè *καταρτίζετε*, idest instaurate, reficite, siue sarcite. Hieronymus explicat *perficite*. Ambrosius legit *humiliate*, vt prorsus diuinare non queam, quam potissimum Græcam vocem spectarit, suspicor omnino mendum irrepsisse: siquidem in explanatione ita loquitur: *Cum*

*A mansuetudine enim prouocandi sunt ad reformandos se: nisi fortè correptionem humiliationem appeller, quòd ea fermè tumor, atque elatio animi comprimat. Non me fugit existimasse quosdam, quia Paulus spirituales appellat, hæc de sacerdotibus, & Episcopis, qui cæteris præfunt, accipienda esse: sed nescio cur amplam Apostoli sententiam tam angustè definiant, cum præsertim non ita multò pòst vniuersim dicat: Alter alterius onera portate. Certè Hieronymus eos omnes spirituales appellari docet, qui neglectis legis ceremoniis Christianæ fidei sinceritatem retinerent. Monet igitur, vt qui imbecillitate aliqua lapsi sunt instaurentur, & perficiantur: sed vt subdit Apostolus, in spiritu lenitatis: vt non sint asperi, rigidi, & implacabiles, sed lenem, mansuetam, & suauem adhortationem, & correptionem adhibeant. Addit autem *spiritum lenitatis* more Hebræorum, qui spiritum lenitatis, & mansuetudinis pro lenitate, ac mansuetudine dicunt: qua fermè ratione cæteras omnes virtutes describunt, vt appareat auctorem veræ virtutis esse Deum. Itaque Chrysostomus idcirco monet additum esse nomen spiritus, vt significet Apostolus lenitatem, atque mansuetudinem spiritui maximè placere, atque inter ipsius diuina charismata numerari: Nam qui diuino spiritu perfunduntur, acerbos, ac rigidos esse nequaquam docet: ipse namque spiritus amor est, & amantes animos occupat: quis igitur acerbitati in eo potest esse locus, quem tanta vis amoris obsidet? Addit: *Considerans te ipsum, ne & tu tenearis*: quo loco mutationem numeri faciliè quiuis obseruabit, quod ab Apostolo non temerè factum is faciliè intelliget, qui animaduertit singularem numerum magis idoneum videri ad vniuscuiusque conscientiam compellendam, his enim verbis, vt monet Theophylactus, licet Galatas præcipuè alloquatur, vnumquemque tamen mortalem quodammodo appellat, vt singulos humanam imbecillitatis commonefaciat. Hieronymus tamen ex hoc loco colligit Paulum non tantum modestiæ causa, sed verè dixisse se imperitum esse sermone. Nec enim, inquit, profundos sensus aliena lingua exprimere commodè poterat, neque magnopere de verbis sollicitus erat, cum sensum haberet in tuto. sed huiusmodi mutationes non rarò in sacris litteris leguntur: Dauid enim aliquando dixit ^b numero sin-*

^a 1. ad Co. 11. 5.

^b Ps. 137. 1. gulari

с сар. 6.16.

d Ep. 2, c. 24.

e de gradibus
humilitatis.

I.

Iustinian. Tom. 2.

e loc. sup. cit.

f Num. 11. 12.

cepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam, ut dicas
mihi, Porta eos in sinu tuo, sicut portare solet uir-
ginitas, & defer in terram, pro qua iurasti patribus
eorum? Querebatur enim de moribus populi, quos
ferre cogebari: dixerat enim paulò antè, Cur im-
posuisti pondus uniuersi populi huius super me?

NAM SI QVIS EXISTIMAT, &c. Græca sic ha-
bent, *et id dicitur ut erat ut*, hoc est si enim videtur ali-
quis esse aliquid, vt subaudias sibi, quasi dicat; si
quis eam de se opinionem concepit, itaque de se
magnificè sentit, vt aliorum comparatione se perfe-
ctum putet, adeoque existimet hoc meum præce-
ptum ad se nullo modo pertinere, quòd se nullo
onere premi, nulliusque ope indigere sentiat, nec
mutuam operam nauare, aut officiis certare velit
hæc enim omnia indicare videtur illa didendi ratio
aliquid esse. Docet autem Hieronymus quod sequi-
tur *cum nihil sit*, bifariam posse distingui, & dupli-
cem parere sensum; primum *si quis se existimat ali-*
quid esse cum nihil sit. deinde: *si quis existimat se ali-*
quid esse, vt postea inferamus, cum sit nihil, se ipse sedu-
cit. Prioris distinctionis hic planus est sensus: Qui se
aliquid existimat esse, cum tamen reuera nihil sit,
hoc est ex se, suisque viribus nihil præmio dignum
agat, aut habeat, adeoque quanta si animi sui inani-
tas hac opinione doceat, ipse se seducit, posterioris
autem sensus, inquit Hieronymus, *altior est, & qui*
nobis magis placet; si quis existimat se esse aliquid in eo
quòd se putat esse aliquid, & non ex clementia in proxi-
imum, sed ex suo opere, & labore se indicat; sua tantum
virtute contentus; iste ex hac ipsa arrogancia nihil sit, &
ipse se decipit. Nos in paraphrasi priorem sensum pro-
bauimus, quòd ex Græcis codicibus planius col-
ligi videretur; hic tamen posterior valde etiam vide-
tur argutus. Quamquam autem propriè Paulus de
iis agit, qui ceteros quòd Iudaismum cum lege Chri-
sti coniungerent, præ se nihili faciendos putarent;
cuius tamen sententia vniuersim ad omnes pertinet,
qui sibi nimium placent, seque magnificè circum-
spiciunt, & cæteris omnibus anteponunt: hoc enim
ipso quòd sibi placent, quodque supra modum ex-
tolluntur, omnium iacturam faciunt, ac planè nihili
fiunt, & propterea rectè dicit *Paulus ipse se seducit*,
græcè *παρπατὰ*, hoc est interprete Hieronymo,
mentem suam decipit, aut *mentem seducit*. Augustinus
alicubi, *se ipsum*, inquit ^a, *implanat*: mox verò quasi
Græcam vocem interpretans subiicit: *sed implinator*
certe proprius suam animam decipit. Igitur, vt ait Hie-
ronymus, *mentem suam decipit, qui se putat esse sapien-*
tem, & secundum Isaiam sapiens in se est, & in conspectu
suo intelligens. Ad circumcisionem autem, & legem
si hæc accommodanda sint, vt verè ab Apostolo eò
referuntur; hic erit sensus: qui lege veteri neglecta
legis Euangelicæ libertatem complectitur, & ob id
præ se eos, qui secus faciant, contemnendos censeat,
tumoreque elatus pietatis officia negligat, is planè
nihili faciendus est ipse, & (quod est perniciosissi-
mum fallendi genus) sibimet imponit.

4. I. OPVS AVTEM SVVM, &c. Poreft & hæc ſententia vniuerſim accipi, vt ſenſus ſit, qui ſibi aliorum comparatione nimium placet, & ex aliorum imbecillitate ſuum robur, & conſtantiam metitur: ad ſemet oculos ſedulò conuertat, ſuâſque omnes vitæ rationes diligenter exploret, atque expendat: ſic enim fiet, vt iuſtam de ſe ipſo, ſuiſque actionibus ſententiam ferat. Sed videtur tamen Apoſtolus in eodem ſemper argumento verſari, iſque præcepta tradere, qui quòd ſidei integritatem retinerent, alios, qui circumciſionē probaſſet, nauicifaciebāt: Nolite, inquit, exiſtimare, quia alij lapſi ſint, vos eſſe perfectos; *athleta enim non ideo fortis eſt, quia viciu infirmum, &*

A languida aduersarij membra superauit; sed si ipse robore
præditus sit, & suis viribus valentem aduersarium pro-
sternat. Hic enim habet in semetipso non alterius
comparatione, vnde gloriari queat. Rectè autem
mouent Hieronymus, & Oecumenius non probare
Paulum quod aliàs reprehenderat, cum ad^a Corin-
thios scripsit: non qui seipsum commendat, ille probatus
est; itè quod de seipso affirmat^b: Nihil mihi
consciū sum, sed non in hoc iustificatus sum: sed id tan-
tū asserere non ita esse gloriandum, vt ceteri con-
temnantur, quod olim Pharisæo^c Euangelico vitio
datum est, vel certè docere ne quis sese apud alios
iactet, & animi sui bona, si que repererit, impudenter
prædicet. Itaque rectè Hieronymus qui conscientiam
(inquit) habet operis boni, vt seipsum considerans, opus

B suum non reprehendit, non debet de hoc apud alium gloriari, & laudem suam foras fundere, & communicare cum cunctis, & ex hominum querere favore iactantiam, sed in semetipso habere gloriam, & dicat: mihi autem absit gloria, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Occumenius: Etenim non oportet, inquit, gloriari; si minus saltem non ut Phariseus ait, aduersus proximum gloriaris, sed aduersus te metipsum alio modo. Quod si omnino gloriari velis, inquit, tuam ipsius vitam circumspecte, & si irreprehensibilem inueneris, apud te ipsum illam iacta, si hoc sanè te facere oporteat. Dixerat autem, ut monui, non hoc esse præcipientis, sed permittentis. Sunt qui addant (nec proflus malè, mea quidem sententia) subesse tacitam quandam ironiam. Explore, inquit,

а Ер. 2. С. 10. И

b1. ad Cor.
4-4.

c Luc. 15.

dad Roman.
14.4.
e Ep. 1.c. 4-5.
f 1 ad Corint.
1.29.
g 1 ad Corint.
c. 10.18.

h 2. ad Corin.

i Ep. 1. c. 11. 28.
k 2. ad Corin.
13. 5.

a de singul.
clez. cap. 2.

4.
I.

2 cap. 10. 18.

rentiam ferat; non enim qui seipsum commendat, ille probatus est; sed id monet, ut suas actiones examinet, seque adeo exploret, ut appareat qualis sit: ita docet suarum actionum, non alienarum habendam esse rationem: ideo enim mox subdit.

VNVSQVISQVE ENIM, &c. Quid opus est, inquit, alienos lapsus, & errata obseruare, & ex iis laudem, & gloriam aucupari? suarum cuique actionum reddenda est ratio, cumque nemo sit, qui non aliquando labatur, & erret, ac perinde non aliquo onere prematur, ex eo quod quisque peccat non ex alienis peccatis, de ipso statuendum erit. Pro eo autem quod latine legimus *onus*, graece scriptum est *φορτίον*; cum tamen paulo ante cum dixit: *aliter alterius onera portate* τὰ βαρὺν scripserit. Itaque Ambrosius pro onere *sarcinam* dixit: utrobique autem est verbum βαρύνω, quod est baiulorum proprium. Neque verò quod monet Hieronymus, haec Apostoli sententia cum superiori pugnat, qua aliorum onera vicissim perferenda docuit; ibi enim loquitur de humanitate, quae proximis debetur, eorum moribus utcumque perferendis: hic verò agit de diuini iudicii ratione, quae cuique praemium aut supplicium adudicat, non ex hominum opinione, aut aliena laude, vel prauiudicio; sed ex iis, quae quisque bene vel malè gessit in vita. *Vnusquisque igitur onus suum portabit*, hoc est ex sua cuiusque vita, non ex aliorum factis iudicabitur à Deo. Ita olim dixit Ezechiel b. *Anima, quae peccauerit, ipsa morietur: filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filii: iustitia iusti super eum erit, & impietas impij erit super eum.* Huic explanationi mirificè fauet Hieronymus, qui in superiori sententia praecipit, ait, *quid in hac vita facere inter nos debeamus, quidque mutua exigat caritas, ut alij aliorum quoad eius fieri possit monendo, hortando, orandoque onera subeamus: in hac verò ostendi qua ratione in futura vita de vnoquoque nostro sententia ferenda sit.* rursus, obscurè licet docemur per hanc sententiam nouum dogma, quod latet, dum in praesenti saeculo siue orationibus, siue consiliis inuicem posse nos coadiuuari; cum tamen ante tribunal Christi venerimus, non Iob, non Daniel, nec Noe rogare posse pro quoquam, sed vnumquemque onus suum portare. Itaque qui dicunt facilius vnumquemque onus suum portare, si quod supra praecceptum est, alius aliorum onera portauerit, mutuamque operam proximo impenderit; rem veram dicunt, sed non faciliè ostendere possunt, quomodo hoc posterius ex superiori sequatur. Rectius illi sensisse videntur, qui vnumquemque onus suum portare perinde accipiunt quasi doceat Paulus neminem esse oneris prorsus expertem, sed omnibus suum esse onus impositum, quod illis necessariò perferendum sit, atque idcirco rectè supra praecceptum esse, ut mutuo nobis metipsis opem feramus, ne quis arbitretur se aliorum ope non indigere. Sed quod auctoritate Hieronymi posuimus, antecedentibus magis congruit, ut vnumquemque onus suum portate nihil aliud sit, quam suarum actionum Deo iudici rationem reddere: vnde rectè colligit Augustinus laudatores nostros non minuire onera conscientiae nostrae, atque vinā, inquit, non etiam accumulent, cum plerumque ne illis offensae laus nostra minuatur, cum obiurgatione illis curare negligimus, aut iactanter eis aliquid nostrum ostentamus potius, quam constanter ostendimus. Neque verò me clam est Hieronymi verba, quae paulo ante indicauimus, perperam ab haereticis ad oppugnanda piorum suffragia, quae pro mortuis Deo offeruntur vsurpari: sed ea de re alibi ago. nunc tantum moneo id vnum affirmare Hieronymum, quod est verissimum, diuini iudicii summam aequitatem, nullius quamuis sanctissimi viri meritis aut precibus in Iustinian. Tom. 2.

A alteram partem flecti posse, sed summo iure agendum esse, & cuiusque duntaxat merita spectanda, iisque vel praemium, vel supplicium reddendum. Itaque ait, cum ante tribunal Christi venerimus, non Iob, non Daniel, nec Noe rogare possunt pro quoquam, sed unusquisque onus suum portabit. Neque enim tunc ullus precibus relictus erit locus, cum ex iis, quae quisque gesserit in vita summo iure sententia ferenda est ab eo, qui cum nunc faciliè commiseratione flectatur, tum vnus duntaxat iustitiae rationem habebit. Quocirca rectè dixit Hieronymus ante Christi tribunal cum sistemur omnes iudicandi, neminem quantumuis iustum pro alio deprecaturum. Videtur autem iis verbis Origenem, eiusque sectatores perstringere, qui damnatos aliquando fore saluos impiè existimabant.

B COMMVNICE ET AVTEM IS, &c. Merito quærat quispiam quanam ratione hæc cum superioribus cohæreant: sunt igitur qui putent hæc exempli gratia dicta esse ad explicandum quod proximè dixerat, vnumquemque onus suum portare: id enim facilius fore docet, si quod paulo ante dixerat, mutuis omnes officiis certent: id quod ait accidere videmus in doctoribus, atque discipulis, cum sibi mutuam operam impendunt. doctor quippe discipulo doctrinam impertit, hic contra victum illi suppeditat: ille depellit inscientiam, hic indigentiam subleuat: vterque adiutus ab altero, onus suum leuius tolerat. Sed ut verum fateor, ut hæc explanatio acutè excogitata, ita minùs aptè huic loco videtur assuta: video enim Paulum præcipere discipulo ut vitæ subsidia magistro ne denegat: quid autem præcepto præscribat non video. Malim igitur nouum esse præceptum, quod tamen ex eodem fonte manet: nam quemadmodum pseudoapostolorum astu, dissidia, & contentiones inter Galatas excitatae erant; ita verisimillimum est multos, qui pseudoapostolis aures, atque assensum præbuerant suis in fide magistris, atque eruditoribus, qua neglectu, qua contemptu subsidia vitæ necessaria subduxisse, quem errorem ut tolleret Apostolus, hoc præcepto eos, à quibus fidei rudimenta percepissent, omnibus humanitatis officiis colendos esse monet. Quamquam autem κατηχέσθαι propriè primis rudimentis dicitur, quæ voce potius quam scripto traduntur: qua ratione olim qui ad fidei, atque Evangelij disciplinam informarentur, dicti sunt κατηχέμενοι, & apud Porphyrium παιδευτὴ κατήχων, id est puerilem institutionem legimus; in praesentia tamen catechumenus, & catechista pro discipulo, & magistro ponuntur: nam qui alios quauis ratione instituunt, ij dicuntur à Paulo iuuandi, & subleuandi. ait igitur, *Communicet is, qui catechizatur verbo ei, qui se catechizat.* quo loco graeca scholia obseruant non dixisse Paulum largiatur, quod esset liberalitatis, & munificentiae; sed *communicet*, quasi mutuis officiis certent: ut enim ait Chrysostomus, *maiora accipit discipulus bona, quam det, & quidem longe preciosiora, quanto videlicet celestia terrenis præstant: quod alibi Paulus significans ait: si spiritualia seminauimus vobis, magnum est si carnalia vestra metamus?* Quod autem vulgatus interpres ait *is, qui catechizatur verbo*, Graeci codices habent, ὁ κατηχέμενος τὸν λέγον, ut possis subaudire praepositionem ἐν, aut graecè dixit Apostolus catechizatur verbum, ut nos latine dicimus docetur grammaticam. Ambrosius latine dixit, *qui verbum Dei audiens est*: quod sequitur, *in omnibus bonis*, non ad verbum catechizandi, sed ad verbum *communicet* referendum est. Cæterum nullo modo audiendi sunt ij, qui λέγον hoc loco accipi pro ratione putant: ut intelligamus Paulum admonere, ut ratio dati, & accepti constet inter eum, qui religionem, & doctrinam tradit, & cum

6.

I.

b cap. 18. 20.

a 1. ad Corin. 9. 11.

eum, qui discit; isto enim modo necesse est λόγος à verbo κοινωεῖται pendere, ut dicat communicet catechumenus rationem ei, qui se catechizat in omnibus bonis. Quæ sanè dicendi ratio prorsus dura, & à græcè scribentium consuetudine penitus aliena videtur. Neque enim discipulus rationem dati, & accepti magistro cōmunicare potest in omnibus bonis; accipit enim ab illo doctrinam, rependit bona, quæ sunt ad vitam tolerandam necessaria: neque ipsa ratio dati, & accepti inter illos constat in omnibus bonis: magister siquidem bona animi tribuit, accipit à discipulo bona corporis. Multò autem alienior est Marcionis explanatio, qui ut indicat Hieronymus, accusatiuum λόγος referebat ad verbum *communicet*; hoc sensu, ut fidelis, & catechumenus vnà orare debeant, & magister in oratione communicare cum discipulis, illo vel maximè permotus, quod mox subditur, *in omnibus bonis*. Sed rectè refellitur ab Hieronymo; nam si de oratione sermo esset non discipulo, sed magistro præcipiendum erat, ut interrim omittam, quæ mox sequuntur: *Quæ seminauerit homo, hæc & metet*, ad hanc explicationem refellendam non exiguam vim habere. Rectè verò monet Hieronymus bona hoc loco ex vulgi consuetudine ea appellari, quæ ad vitam tuendam referuntur, quomodo locutus est Iob cū dixit ^a, *Si bona accepimus de manu Domini*. Et Christus ipse apud Matthæum ^b, *Si ergo vos cū sitis mali nōstis bona data dare filiis vestris*. Et ille apud Lucam ^c, *Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos*. Denique Abraham ita diuitem apud inferos affatur ^d, *Fili recepisti bona in vita tua*. Argutum verò videtur, quod idem Hieronymus subdit posse etiam aliter Paulum explicari, ut præcipiatur discipulis, ut verbum communicent, obsequantur, dociles, facilesque se præbeant; in his tamen, quæ bona sunt, quæque spiritualia, non autem hæretica, vel Iudaica prauitate peruersa. Sed quæ sequuntur non videntur coherere, tametsi ab hac explicatione Ambrosius non abhorret. Illud facilius admiserim quod alij peracutè monent, cū bona nominantur tacite significari fideles ea tantū Ecclesiæ ministris suppeditare debere, quæ quibus dantur bona futura sunt, hoc est necessaria tantū; nam quæ superfluum inutelia ipsis sæpe sunt, nonnunquam etiam noxia. Obseruat autem Augustinus non potuisse quemquam maiori fiducia hæc præcipere, quā Paulum, qui manibus suis victum sibi comparabat: satis enim indicat eorum se potius, qui hæc exhiberent, quā qui acciperent vtilitatem spectare.

7. **NOLITE ERRARE**, &c. Non satis conuenit vtrūm hæc cum iis, quæ proximè dicta sunt connectantur, an verò cum superioribus, vbi mutuis officiis certandum, & in sua ipsius conscientia non in aliena imbecillitate gloriandum esse docuerat. Si primum illud placeat, occurrere videtur Paulus nonnullorum auaritiæ, qui quæsitis coloribus vel denegabant, vel denegaturi certè credebantur Ecclesiæ ministris, quæ essent ad victum necessaria: atque ita dicit, quod si quis per speciem, vel paupertatis, vel recentis calamitatis ad se minimè putat pertinere, ut magistros suos, ac doctores alatis videat, ne sibi fucum faciat, aut erret; nam Deo quidem, qui illius auaritiā intimè nouit, imponere nequaquam potest. Hanc explicationem sequitur Hieronymus, qui addit: *Scit Deus corda vestra, non ignorat facultates: excusatio verisimilis hominem potest utcumque placare, Deum non potest fallere*. Sin autem magis probetur quod posteriori loco positum est, ut premat adhuc Paulus quod paulò antè dixerat, non esse cuiquam ob aliorum imbecillitatem gloriandum; sensus erit, Nolite errare, non enim Deus irri-

deri potest, neque illi vlla ratione illudi, hominibus quidem imponi non rarò potest, qui rerum externarum specie sæpe falluntur, & non rarò de aliorum factis alios æstimant: Deus autem ex cuiusque moribus, & vita aut præmium largitur, aut supplicium irrogat, & propterea subditur: *Quæ seminauerit homo, hæc & metet*, dignam videlicet suis actionibus à Deo compensationem accipiet. Sed prior illa explanatio cū simplicior, & expeditior est, tum iis, quæ consequuntur, magis coheret. Nolite igitur, inquit, excusationes obtendere, ut quæ necessaria sunt doctoribus, ac magistris denegetis: vobis ipsi quodammodo fucum facitis, & hominibus, qui animum introspicere non possunt, utcumque imponitis; Deum tamen nequaquam fallere potestis, ille quippe omnia nouit, & omnes intimos animi vestri recessus quamuis abditos, & occultos diuino suo intuitu penetrat, atque peruenit. Quod autem latine dicitur *non irridetur*, græcè scriptum est *μὴ ἱνέχεται*; quod propriè est scommate ridere, & sublannare, & quod dici solet, naso suspendere: siquidem Græci *μυρία* nasum vocant. Quod sequitur: *Quæ seminauerit homo, hæc & metet*, illustrem metaphoram continet; sed græcè quidem singulari numero positum est, quod seminauerit homo, hoc & metet; quomodo legunt Ambrosius, & Augustinus: sumpta verò metaphora est ab agricultura, in qua, ut egregiè monet Chrysostomus, *quam quis sementem facit ei deinceps congruentem messem colligit*. Quemadmodum autem qui semina iacit in terram, messem quidem expectat, qualis tamen, aut quanta futura sit non videt; ita nemo dum viuit qualis sit suorum laborum futurus exitus, & quis fructus, cernere nequaquam potest; itaque verè scripsit Augustinus: *Vident enim seminationem operum suorum, sed messem non vident*. nam actiones humanas sementi comparari, indicant illa apud Salomonem ^a, *Qui seminat iniquitatem, metet a Prou. 11. 8.* malum; itēque illa apud Oseam: *Ventum seminabunt, & turbinem metent*. Sed frequentissimè seminare idem est, quod liberaliter largiri, ut apud Salomonem ^b, *Mitte*, inquit, *panem tuū super transeuntes aquas, quia post tempora multa inuenies illum*. Et post nonnulla: *Mane semina semen tuum, & vespere ne cesset manus tua*. Et hic ipse Apostolus ^c, *Qui parce c. 2. ad Cor. 9. 6.* seminat, parce & metet: qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Nec ita multò post: *Qui autem administrat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestre*. Iustitiæ namque nomine eleemosynam, & liberalem largitionem significari in sacris litteris, cū multa indicant, tum illud Salomonis ^d, *Seminanti iustitiam merces fidelis est*. Itēque illud Christi apud Matthæum ^e, *Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus*. Et mox subdit: *Cum facis eleemosynam, noli tuba canere*. Igitur ut redeam ad Paulum, quæ seminauerit homo, hæc & metet, hoc est merces respondebit operi: pro eo qualis quisque fuerit in vtramque partem, talis eius futurus est exitus; quemadmodum enim ex semente fruges oritur, & necesse est illam præcurrere, hanc sequi; ita merces, ac præmium ex actionibus nascitur, easque subsequitur.

8. **QVONIAM QUI SEMINAT**, &c. Quia sumptus semēti cōparatur ^f à Paulo, ut sementē sequitur messis, vel si sterili solo semina mandentur dispendiū; ita alterum cum largitione necessariò coniungitur aut messis, id est vita æterna, aut omniū iactura; quocirca rectè in præsentia Apostolus, *qui seminat in carne sua, vel ut habet Græci codices, in carnē suam*, hoc est qui in carnem veluti in malignū solū semina iactat, qui naturæ obsequitur; genio indulget, ventri seruit, volupta

^a cap. 2. 10.

^b cap. 7. 11.

^c cap. 12. 19.

^d Luc. 16. 25.

voluptatibus sese constringendum præbet, totum denique patrimonium explendis cupiditatibus absumit, *de carne metet corruptionem*. Corruptionem autem intelligit vitam illam miseram, quæ cum sempiterno interitu coniungitur, quam vitam mortalem, aut mortem vitalem meritò quis appellet. Ita enim miseri apud inferos viuunt vt viui, videntésque sempiternam mortem, ac funus intueatur suum: ita semper moriuntur, vt vita, quam pessimè oderunt, careere nunquam possint. Addit Chrysostomus, *ad corruptionem pertinere temulentiam, concupiscentiam absurdam, aliisque his similia incommoda, quæ & ipsa corrumpuntur, & corpus corrumpunt*. Chrysostomo consentit Ambrosius, qui carnem, inquit, suam corruerit, sciat se corruptela futurum obnoxium: corrumpit autem corpus qui inconcessa presumit. Qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Qui in spiritu tamquam in bene subacto aruo sementem faciet, vberem frugum colliget, hoc est vitam immortalem, & beatam. Corruptioni autem vitam æternam opponit, vt tacitè indicet corruptionem, quam dixerat, esse quandam veluti mortem sempiternam. Arque hæc quidem dixerim, si eam sententiam sequamur, quam indicat noster interpret, qui carnem, ac spiritum pro solo accepisse videtur, cui semen committitur. Quam sententiam sequuntur Chrysostomus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus: sin autem placeat, quod alij malunt, rationem instrumenti in carne, & spiritu significari; eadem sententia constat, nos in paraphrasi finem, & quasi scopum explicuimus, vt in carne, vel spiritu seminare nihil aliud sit, quàm in vsum, & vtilitatem alterutrius sementem facere, & ex carne, aut spiritu metere perinde erit, ac si dicat ex illa semente, quam pro carne, vel spiritu quis fecerit, vitam æternam illum, vel interitum colligere. Non est autem dubium posse hanc Apostoli sententiam vniuersim ad omnes hominum actiones spectare, sed præcipuè tamen eam Apostolus ad eos retulit, quos paulò antè monuerat, vt magistrorum indigentia, ac necessitati consulerent: illos enim monet, ne quæsitis coloribus hæc pietatis officia reculent, vt liberiùs corpori indulgeant, eaque ratione in carne seminent, vnde postea siue interitum sempiternum, siue fluxum caducarum opum conditionem metant, sed potius liberaliter necessaria largiantur, atque ita in spiritu semen iaciant, vt frugem æternæ vitæ aliquando colligant. Certè Hieronymus vniuersim primum hunc locum explicat. Omne, inquit, quod loquimur, agimus, cogitamus, in duobus seminatur agris, carne, & spiritu. Si bona sunt quæ de manu, ore, corde promuntur, seminata in spiritu vitæ æternæ fructibus redundabunt; si mala ab agro carnis excepta corruptionis nobis segetem pullulabunt. Mox verò de Galatis propriè aliter explicat. Qui legem carnaliter intelligit, repromissiones quoque carnales, & quæ in presenti sæculo corrumpuntur, expectat: qui autem spiritualis auditor est, seminat in spiritu, & de spiritu metet vitam sempiternam. Verùm hæc non tam dicenda fuerunt quòd ad huius loci explicationem facerent, quàm quod vera non omittenda. Annotat verò præterea non temerè additum fuisse, *qui seminat in carne sua*, simpliciter autem dictum, *qui seminat in spiritu*; nam qui seminat in spiritu, non in suo, sed in Dei spiritu seminat: bona enim Deo potissimum auctore, eiusque gratiæ præsidio perficiuntur, & idcirco vberem æternæ vitæ segetem pariunt: sapienter namque Theologi gratiam beatæ vitæ semen appellare solent. Nescio autem vtrum probandum sit quod video quibusdam vehementer placere, sine exceptione dictum esse fructum vitæ æternæ ex eo colligi, quod in spiritu seminatur: vt significetur bo-

Iustinian. Tom. 2.

na opera etiam remissa si à gratia proficiantur, ab hoc fructu immeritò à nonnullis excludi. Vix enim mihi persuadere possum has subtilitates dum hæc scriberet Paulus, ei in mentem venisse. Adde quòd qui negant opera remissa vim habere augendi caritatem; non eis tamen omnem merendi vim prorsus adimunt, si paucos excipias, quos alibi confuto. Denique illud cum Hieronymo monendum cenfeo malè Tatianum, & Encratitas hoc Pauli testimonio nuptias oppugnare: quemadmodum enim qui necessaria corpori suppeditant, quique siue bibant, siue manducant, siue dormiant, in nomine Domini omnia faciunt, nò in carne, sed in spiritu seminant; ita qui in Domino connubia ineunt, & honestè liberis dant operam, nullo modo seminare in carne cèsendi sunt: siquidem, vt alibi ait Paulus, *honorabiles nuptiæ, & torus immaculatus*: tantumque abest, vt Apostolus coniugia damnet, vt apertè potiùs dicat, *Melius est nubere, quàm vri*. & rursus, *Propter fornicationem autem unusquisque uxorem suam habeat*.

BONVM AVTEM FACIENTES, &c. Amplissima proculdubio verba sunt, quæque latissimè pateant, vt adhortari videatur Apostolus vniuersos, vt bonis, ac studiosis actionibus insistant, quòd bona cuncta, quæ à Dei gratia proficiuntur, sua maneat præmia æternæ vitæ; quem sensum indicant Ambrosius, Hieronymus, & Augustinus; vero tamen similis est persistere Paulum, in beneficentiæ, & liberalitatis commendatione, & vt ait Chrysostomus, eam vult latissimè patere, vt non solum magistris, ac doctoribus, sed omnibus omnino mortalibus, si res postulet, beneficentiæ nostræ pateant fontes. Nolite igitur, ait, benefaciendo defatigari, vel vt ait Augustinus, *infirmari*. Tertullianus pro *non deficiamus* legit *ne cadeat*. Ambrosius pro eo, quod latine legimus *deficientes*, habet *infatigabiles*. At quod priori loco noster interpret dixit *deficiamus*, græcè est *ἐκκατάμυσοι*; quasi dicat, *non defatigemur*: cum verò posteriori legimus, *non deficientes*, græcè scriptum est *μὴ ἐκλυόμηναι*; quod perinde accipiendum est, ac si dixisset *ἐὰν μὴ ἐκλυώμεθα*, hoc est, *si non clangerimus*, vel *defatigemur*, vel *deficiamus*. Aliud quiddam spectasse videntur Chrysostomus, & Ambrosius, qui hoc ad præmium, & messem pertinere putant, vt messis sine labore, & fatione colligatur: quasi dicat; nunc quidem dum sementem facimus, laborandum, sudandum, algendum est, sed forti, & constanti animo omnia deuoranda sunt; tempore enim suo absque vllò labore messem colligemus, quod in humana agricultura longè accidit secus, cum non minùs, ne dicam magis laborandum sit in segete, ac manipulis colligendis, quàm in iaciendo semine. Quò spectare videntur illa Davidis, *Euntes ibant, & flebant mittentes semina sua; venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos*. Cui explanationi Syra interpretatio suffragatur, quæ sic habet: *Metemus tempore suo, & non erit nobis tadio*. Sempiterna enim illa bona eiusmodi erunt, vt nunquam nos tadio afficiant, contrà quàm in corporis, ac fortunæ bonis accidere soleat. Non prætermittam aliam etiam non prorsus ineptam interpretationem, vt suo tempore nos dicat Apostolus collecturos messem non deficientes, quasi dicat tempore suo, hoc est post obitum nostrum, quamvis animi à corpore dissoluantur, ipsi tamen non deficient, sed immortalitate perfruentur, ac sempiternis præmiis, quæ sibi studiosis, ac laudabilibus actionibus comparauerint. In omnem igitur æternitatem metemus, & immortales ipsi vitam viuemus sempiternam, bonisque omnibus circumfluentem.

ERGO DVM TEMPVS HABEMVS, &c. Ne quis

a ad Hebr. 13. 4.

b 1. Cor. 7. 9.

c 1. Cor. 7. 2.

9.

1.

d Psal. 125. 6.

10.

quis putaret, ut ait Chrysostomus, tam angustis finibus beneficentiam circumscribi, ut magistrorum solummodo indigentia subleuanda sit, eam docet omnibus omnino mortalibus communem esse debere, præcipue tamen ad eos, qui eiusdem fidei, ac religionis cultores sunt, pertinere. ait igitur: *dum tempus habemus*, hoc est quamdiu superstites sumus, quamdiu viuimus; nam ut ait Hieronymus, *tempus sementis tempus præsens est: ubi occiderit hæc brevis lux, bene agendi tempus præterit*. Sic enim & Chrysostomus apud Ioannē^a monuit: Operamini dum dies est; veniet nox quando nemo poterit operari. Dum igitur hac cōmuni aura fruimur, dum spiritum ducimus, bonum operemur, hoc est largi, ac benefici in omnes simus, in eos tamen præcipue quibuscum fides, atque religio nobis communis est, ut operari bonum quamuis ad omne virtutis genus referri queat, propriè tamen in præsentia liberalitatem, ac beneficentiam significet: itaque rectè monet Hieronymus, *ne quis in largiendo dicat, ille amicus est, hunc nescio; hic debet accipere, iste contemni; sed imitandū ait patrem cælestem, qui^b solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos. Fons bonitatis omnibus patet, seruus, & liber, plebeius, & rex, diues, & pauper ex eo similiter bibunt; lucerna cum accensa fuerit in domo, omnibus lucet aqualiter*. Subdit tamen Apostolus, *maximè autem ad domesticos fidei*: nam si liberalitatis fontes omnibus patere necesse est, quantò magis domesticis fidei, hoc est Christianis, qui eundem habent patrē, eundemque magistrum agnoscunt? Ex hoc autem loco colligit Augustinus omnibus quidē pari dilectione vitam æternā optandam esse, sed non omnibus eadem posse exhiberi dilectionis officia: omnia quidem, ut ait Chrysostomus, Christianis debentur, ipsa tamen Christiana pietas docet cæteris omnibus quacumque ratione possis, benefaciendum esse: *Titus Romanus Imperator*, ait Hieronymus, *diem se perdidisse dixit, quo nemini benefecerat*. Itēque huc refert quod olim Euangelista Ioannes in extrema senectute identidem iterare consueuerat, *Filioli diligite alterutrum*: idque Domini præceptum esse affirmabat, & si solum fieret, vitam parere sempiternam. Christianos porro fidei domesticos nominat, quod omnes in vna domo, hoc est Ecclesia sub vno patrefamilias; vna, atque eadem domestica disciplina enutriti, atque instituti sumus. nam Ecclesiam nomine domus descripsit Dauid^c, *Qui habitare facit vnius moris in domo*. Et hic noster ad Timotheum^d scribens: *Quæ est, inquit, domus Dei vni*. Itēque: *Ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conuersari*. Et ad Ephesios^e, *Christi sectatores ciues sanctorum, & domesticos Dei* appellat. Quorum ea præcipua laus est, quam Lucas in Actis^f Apostolicis commemorat: *Multitudinis*, inquit, *credentium erat cor vnum, & anima vna*.

II. VIDETE QUALIBVS LITTERIS, &c. Ha-

I. Ctenus morum præcepta tradidit: iam in calce Epistolæ ad disputationem de circumcisione redit; his autem verbis quodammodo Galatarum animos excitat, ut rei, de qua disseruerat, magnitudinem, & grauitatem expendant, vnāque intelligant quanta illos caritate complectatur. *Videte*, igitur ait, *qualibus litteris scripsi vobis mea manu*, græcè *ἡ ἐγὼ ἔγραψα*, quæ ad elementa refert Chrysostomus; quasi dicat, quā inep̄tis, ac malè formatis characteribus scripserim; putat enim Paulum integram manu sua scripsisse Epistolam; quem (ut penè semper) sequitur Theophylactus, nec discrepat Theodoretus. Alij ad elementa quidem pertinere putant, sed quasi illa essent grandiuscula, quod & Græca vox *ἡ ἐγὼ ἔγραψα*

A significare videtur. Hilarius, & Augustinus ad Epistolæ qualitatem transferunt, ut sublimitatem sententiarum, vel dicendi libertatem insinuet. Hieronymus Epistolæ magnitudinem indicari putat, qui tamen existimat hanc Epistolam ad hunc vsque locum non scriptam, sed dictatam ab Apostolo; quæ sequuntur ex hoc loco vsque ad finem ipsum exarasse. Et quamuis Græcam vocem ad litterarum magnitudinem pertinere putet; addit tamen, *grandes fuisse Pauli litteras, quia sensus grandis erat in litteris, & spiritu Dei vini, non atramento, nec calamo fuerat exaratus*. In tanta sententiarum varietate nos in paraphrasi longitudinem Epistolæ posuimus, quod videatur Apostolus his verbis rei magnitudinem, & grauitatem declarare, quam multis explicare vix potuit, suāque in Galatas beneuolentiam mirum in modum exaggerare: nam qui aliās in conscribendis Epistolis amanuēsis opera uti consueuerat; hanc & quidem bene longam Epistolam ipse sua manu perscripserit. Perspiciat igitur, ait, quanti hanc ego rem faciendam putem, quantāque vos caritate complectar, qui labori non pepercerim, & ut ait Ambrosius, *holographam Epistolam mittere non sim grauatus*. Cæterum quod attinet ad verba, pro eo, quod nos latine legimus *videte*, siue *videtis*, legit Ambrosius *scitote*: ut videatur græcè in suo codice habuisse *ἴδτε*. Augustinus legit *vidistis*: refert autem ad agnitionem chirographi; quasi dicat, manum certè meam agnoscitis, ne per alios fictis Epistolis decipi vos existimetis. Quod autem ad rem ipsam pertinet, subdit:

QVICVMQVE VOLVNT PLACERE, &c. Hoc 12.
I. meis, inquit, litteris apertè docui circumcisionem non esse retinendam: neque tamen sum nescius non paucos aliter sentire: sed quales illi sint accipite; qui vobis circumcisionem persuadent, ij mihi credite, hominibus sese probare cupiunt, idque ut ait Chrysostomus, *neglecto Deo hominum gratiam, & studia querunt, nihil sublime, aut cælesse cogitant: id spectant unum: ut se ab eorum molestiis expediant, quas subire, ac deuorare coguntur illi, qui Christi crucem ingenuè prædicant*. Hanc enim Apostolus persecutionem crucis Christi vocat, siue quia Iudæi, ut monet Augustinus, eos acriter insectabantur, qui Christi crucem ita extollebant, ut legem, eiusque ceremonias deprimerent: siue quia, ut scribit Hieronymus, propter Romanorum principum leges, quæ iusserant Iudæos in Romano imperio proprio ritu viuere, & patrias leges, ac ceremonias retinere quicumque circumcissus esset, licet in Christum crederet, quasi Iudæus haberetur à gentibus; qui verò absque circumcisione se non esse Iudæum præseferbat, tam Gentilium, quā Iudæorū calumniis, & criminationibus obnoxius fieret. ait igitur: *Qui volunt placere in carne*, græcè *ἡ ἐν σαρκὶ θέλοντες*, hoc est in speciem placere, vel in faciem: quasi dicat; qui videri volunt assentatores, qui placere volunt hominibus, idque *in carne*, siue in re, quæ in carne, hoc est in corpore posita est: ut ostendat illos non pietatis studio, sed humano ambitu, & laudis cupiditate, probri denique & contumeliæ metu commoueri: quamquam Hieronymus *placere in carne* ita accipit, quasi illi tam Gentilibus, quos timebant, quā Iudæis, quibus se probari cupiebant, placere cuperent. *Nec enim*, inquit, *Iudæi, nec Gentiles persequi eos poterant, quos videbant, & prosclytos circumcidere, & legis præcepta seruare*. Apud Ambrosium non additur tantum, additur apud Augustinum; aliquid tamen subaudiendum videtur, ut sermo reddatur absolutus, ut, tantum hoc agunt, ut fugiant inuidiam crucis Christi. Non igitur circumcisionem, aut legem magnopere probant, neque de vestra salute

salute sunt villo pacto solliciti; sed gloriolam nescio quam occupantur, eademque opera sibi à Iudæis cauere, à quibus periculum metuunt. atque idcirco rectè subiicit:

13. **L.** NEQVE ENIM QVI CIRCVMCIDVNTVR, &c. Ne illi quidem ipsi, ait, qui circumcisionem tantopere prædicant, & extollunt, legem omni ex parte obseruant, vt appareat illos non tam legis, ac pietatis studio moueri, quàm inanis laudis cupiditate, aut vano timore ne Iudæos offendant; sed eorum potius sibi gratiam concilient, & propterea vos ad circumcisionem adigunt, vt hoc nomine iactare sese, atque illis vendicare queant, quasi plurimos Mosi, & Iudaismo aggregarint. Quam verò legem negligi ab iis dicat, non planè constat. Ambrosius indicat de morum præceptis Paulum loqui, quod apertè asserit Augustinus, qui præcepta decalogi nominatim exprimit. Nec discrepat Hieronymus, qui ait, *Iudæos hominum magis præceptis, atque doctrinis, quàm Dei lege oblectari, atque adeò neque legem corporealem obseruare, quod erat impossibile, neque spiritualem, quod eam non intelligerent. Omnis igitur eorum conatus eo referebatur, vt Iudæis placerent, & expugnata legis inuidia conquisceret.* Hoc enim est, quod ait Apostolus, *sed volunt vos circumcidi, vt in carne vestra glorientur, hoc est, vt explicat Augustinus, vt non solum non patiantur persecutionem à Iudæis, qui nullo modo patiebantur circumcisionis legem prodi; sed etiam gloriantur apud eos, quod tam multos profelytos faciant; vt enim vnum profelytum Iudæi faciant, mara, & terram eos circumire solere Dominus dixit.* Quod autem ait Apostolus, *vt in carne vestra gloriantur, non sine aculeo dictum videtur; alludit enim ad corpoream circumcisionem; vt gloriantur, inquit, in vestro resecto præputio.*

14. **L.** MIHI AVTEM ABSIT, &c. Gloriantur sanè illi apud Iudæos, quod vos habeant discipulos, & sectatores, quodque vos non sine magno doloris sensu, ac nonnullo pudore circumcisioni subiecerint: ego contra nihil mihi laudi tribui cupio præter liberam, atque ingenuam crucis Christi prædicationem: cæteras hominum laudes, & commendationes non modò non appeto, sed prorsus negligo, atque contemno: ita enim animo comparatus sum, vt què admodum illi despicabilem me, & probro, adeoque crucis supplicio dignum ducunt; ita ego vicissim ipsos planè miseros, & quouis acerbo, & contumelioso supplicio dignos iudicem. Se igitur Apostolus pseudoapostolis opponit: illi aduersa pro Christi nomine adeò erubescabant, ac formidabant, vt ea sua hypocriti (quod obseruat Ambrosius) redimerent: contra verò Apostolus iis pro Christi nomine perferendis gloriabatur, sic & olim Apostoli, vt in Actis^b Apostolicis scriptum est, cum virgis cæsi essent exultabant gaudentes, *quia digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.* Obseruat autem Chrysostomus, magna cum emphasi dixisse Paulum, *Absit mihi gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi.* perinde quasi tanquam portentum abominetur, si quis aliam gloriam quærat, quàm quæ ex cruce Christi proficiscatur. quid autem sit in cruce Christi gloriari, non eodem modo explicatur ab omnibus. Ambrosius his verbis declarat, *Cuius omnis spes in Christo est, hic gloriatur in cruce eius, huic & mundus crucifixus est, certius amorem crucis Christi viam esse, mundi vero amorem parere mortem.* Chrysostomus, *Gloriatur, inquit, Apostolus de cruce, quod sua causa Christus formam serui acceperit, quod contumelias, probra, & acerbißimos cruciatus pro hominum salute pertulerit.* Hieronymus cum dixisset Paulum in aliis multis gloriari, subdit: *Sciendum, inquit, quod omnis illa gloriatio* Iustinian. Tom. 2.

A *riatio ad crucem relata gloria crucis sit, & quidquid dignum in virtutibus perpetratur, hoc fieri ob Domini passionem.* Ego in paraphrasi ne cuiusquam sententiæ præiudicarem, ipsa penè Pauli verba retinui; existimo tamen significare illum non se aliam gloriam quærere, quàm quæ sit cum gloria crucis Christi coniuncta, vt idem tacitè indicet, quod alibi^a apertè dixerat, *Nos autem predicamus Christum crucifixum Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam; his autem qui salui sunt, hoc est nobis Dei virtutem, & Dei sapientiam.* Gloriantur sanè pseudoapostoli in circumcisione vestra; ego vnam Christi crucem tanquam salutis instrumentum & agnosco, & prædico. Porro illud rectè monet Hieronymus, cum duntaxat verè in cruce Christi gloriari, *qui suam ipse crucem tollit, & sequitur Saluatorem, qui crucifixus carnem suam cum virtutibus, & concupiscentiis, qui mortuus est mundo, & non contempletur ea, quæ videntur, sed quæ non videntur videns mundum crucifixum, & transeuntem figuram eius.* Per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Mundum, ait Chrysostomus, hîc appellat non cælum, neque terram, sed res temporarias, laudem ex hominibus, amplam familiam, gloriam, opes: hæc, inquit, omnia, quæ vulgò speciosa, & magnifica putantur, mihi facta sunt mortua, hoc est vim nullam habent ad animum meum commouendum, tantum abest, vt à Christo me auocare queant. Penè idem docet Hieronymus: *Crucifigitur, ait, iusto mundus ille, de quo Saluator ait^b: Confidite, ego vici mundum. & nolite diligere mundum: cui autem crucifixus est mundus: huic mundus & mortuus est: etiam ei euenit mundi consummatio, & dignus effectus nouo cælo, & noua terra, & nouo testamento: canit canticum nouum, & accipit nomen noui scriptum in calculo, quod nemo nouit, nisi qui acceperit illud.* Ambrosius verò inuicè, ait, *sibi mortui sunt, & mundus Apostolo, & Apostolus mundo, dū nihil concupiscit. Apostolus mundi, & dum nihil habet mundus suum, quod agnoscat in Apostolo.* Neque enim (vt monet Chrysostomus) contentus fuit Apostolus priori membro, quo mundum sibi crucifixum esse asseruit: sed addidit & alterum, *& ego mundo; ac si dicat illa, quæ mundi sunt, mihi sunt prorsus mortua, & ego vicissim illis: nec illa me capere possunt, neque manibus iniectis captiuum ducere, quippe semel mihi mortua, neque ego illorum cupidine teneri, quippe mortuus illis.* Addit ta-

B *lem oportere esse Christianum, & hanc vocem semper habere in ore; nihil verò esse hoc vitæ genere felicius quod est beatæ vitæ veluti fundamentum. Argutè porro obseruat^c Origenes duplicem crucis ratione indicari, se quippe sanctum, & mundum peccatorem cruci affigi: nos autem ait mundo crucifigi cum veniens princeps huius mundi in nobis non inuenit quidquam; nobis autem crucifigi mundum, cum peccati concupiscentias non recipimus. Et in eandem ferè sententiam Gregorius^d. Mundus quippe, ait, ei crucifixus fuerat, quia hunc cordi suo iam mortuum non amabat; sed semetipsum mundo crucifixerat, quia talem se ei exhibere studuit, vt ab eo quasi mortuus concupisci non posset, si enim in vno loco sint mortuus, & viuens, & si mortuus viuum non videt, viuus tamen mortuum videt: si verò utrique mortui sint, alter alterum nequaquam videt: ita qui iam mundum non amat, sed tamen ab illo, vel non volens amatur, & si ipse velut mortuus, mundum non videt; hunc tamen mundus adhuc non mortuus videt, si verò nec ipse in amore mundum retinet, nec rursus à mundi amore retinetur, vicissim sibi utrinque eximeti sunt, quia dum alter alterum non appetit, quasi mortuum mortuus non attendit. Quia igitur nec Paulus mundi gloriam quærebat, nec à mundi gloria ipse capiebatur, & se mundo, & mundum sibi crucifixum esse gloriatur. Neque aliter Bernardus^e: Non*

E *solent*

^a 1. ad Corint. 1. 23.

11.

^b Ioan. 16. 33.

^c Hom. 8. 1. 1. 1. 1.

^d lib. 5. mor. c. 2. alias 3. lib. 18. c. 38. alias 28.

^e Serm. 7. de Quadages.

solum, inquit, mortuus mundo, sed & crucifixus, quod est ignominiosum genus mortis; ego illi, pariter & ipse mihi omnia quae mundus amat, crux mihi sunt, delectatio carnis, honores, diuitiae, vana hominum laudes; quae vero mundus reputat crucem, illis affixus sum, illis adhæreo, illa toto amplector affectu.

15. I. IN CHRISTO IESU, &c. Qui iam Christo nomen dedit, eiusque fidem complexus est, neque circumcisionem quærat, neque præputium metuat; non enim Deus hæc spectat, neque circumcisionis vi gratiam, & iustitiam largitur, aut propter præputium subtrahit; sed nouam quandam vitæ rationem postulat, viua videlicet fide constantem: huc enim (vt ait Chrysostomus) vis admirabilis crucis Christi prouecta est, non solum vt quæcumque mundi sunt, morti quodammodo addixerit, verum etiam vetus circumcisionis institutum antiquarit, vt deinceps eodem circumcisio in pretio sit cum præputio. Nouam igitur Christus exigit creaturam: primum quidem vt ait Chrysostomus, vi gratiæ iustificantis, deinde verò etiam munere immortalitatis, quam beati consequemur; tunc enim verè erunt omnia noua. nouam porro creaturam nominat, quia vt alibi Apostolus^a dicit, expoliamus veterem hominem cum actibus suis, & induimus nouum eum, qui renouatur in agnitionem secundum imaginem eius, qui creauit illum, ubi non est Gentilis, & Iudeus, circumcisio, & præputium, Barbarus, & Scytha, seruus & liber, sed omnia, & in omnibus Christus. Quocirca rectè Ambrosius: noua creatura, inquit, est regeneratio nostra. Et quoniam huc omnis huius Epistolæ disputatio refertur: aptè addit Apostolus quod sequitur.

16. ET QVICVMQVE HANC REGVLAM, &c.

I. Hæc videtur totius Epistolæ conclusio. explicui, inquit, vobis vetam Christianæ fidei doctrinam, præcipueque docui nihil esse præsidij in legis ceremoniis collocandum ad veram iustitiam, & sanctitatem assequendam: quicumque igitur hanc fidem ex animo complexi fuerint, seque intra illius fines ritè continuerint; pacem & misericordiam consequentur, & ad veros Israelitas, & spiritalem Abraham posteritatem iure pertinebunt. Vltus est autem Apostolus eodem Græco verbo, quo in fine superioris capituli cum dixit, spiritu ambulemus, hoc est, *σπυριτωμεν*: hic enim dixit καὶ ὅσοι τῷ ναὶ ὁι τῷ σπυριτωμεν, quicumque ad hanc veluti regulam incedent, & hunc quasi ordinem militarem tenuerint, vt neque Mosem, neque legis ceremonias accersant. Quod addit: Et super Israel Dei, distinctionem ab eo Israele significat, qui (vt ait Hieronymus) Dei esse desit. nam qui se Iudeos dicunt, verè Iudei non sunt, sed mentiuntur, cum re vera sint Synagoga satana: quem alibi^b Paulus Israellem nominat secundum carnem, qui nec pacem, nec misericordiam Dei adipiscitur. videte, inquit, Israel secundum carnem. Israel autem Dei est Israel secundum spiritum, eosque vt ait Augustinus significat, qui verè ad visionem Dei præparantur. Videtur enim Augustinus alludere ad Hebraici nominis significationem, quam quidam probant, quasi Israel idem sit, quod videns Deum, cum tamen idem valeat, quod præualens Deo, quod ipsæ sacræ litteræ^c non obscurè significant. Nequaquam, inquit, Iacob appellabitur nomen tuum, quoniam si contra Deum fortis fuisti: quanto magis contra homines praualebis? Augustino tamen fauet Philo Hebræorum^d doctissimus; ait enim viri perfecti nomen esse Israellem, & visionem Dei significare. & Origenes^e, Israel nāque Deum videndo, inquit, nominatus est. Idemque docet Eusebius^f. Illo etiam, ait, cognomine Israel dignus est habitus tanquam is, qui Deum viderit: nam id nomen si interpreteris eum, qui Deum videat, habebis. Neque aliter sensit & Chryso-

A stomus. Iacob, inquit, appellationem accepit cum Israel vocatus est, quod Deum videns interpretatur. At Iosephus^a, iussitque illum, ait, posthac vocari Israellem, quod Hebræis Angelo diuino reluctātem significat. Denique Hieronymus^b cum Iosephi testimonium posuisset, negat se eius interpretationem in Hebræo inuenire potuisse: & subdit; Ecquid me necesse est opiniones querere singulorum, cum etymologiam nominis exponat ipse, qui posuit. non vocabitur (inquit) nomen tuum Iacob, sed Israel erit nomen tuum? Positis autem interpretationibus Aquilæ, Symmachi, Septuaginta, & Theodotionis addit: Sensus hic itaque est: non vocabitur nomen tuum supplanator, hoc est Iacob; sed vocabitur nomen tuum princeps cum Deo, hoc est Israel. quomodo enim princeps ego sum, sic & tu, qui mecum luctari potuisti, princeps vocaberis. Post hæc autem eorum interpretationem confutat qui videntem Deum transtulerunt: quamuis igitur, ait, grandis auctoritatis sint, & eloquentia, & ipsorum vmbra nos opprimat, qui Israel virum, siue mentem videntem Deum transtulerunt; non magis Scripturæ, & Angeli, vel Dei, qui ipsum Israel vocauit auctoritate ductimur, quam cuiuslibet eloquentia secularis. Hæc dixerim propter interpretationem Augustini^c, quam non semel Hieronymus probauit. Quidquid igitur de eius nominis interpretatione sentias, Israel Dei populum fidelem significat, qui rectum Euangelicæ doctrinæ cursum tenet; qui denique pacem, & misericordiam Dei adipiscitur, pacem videlicet illam^d, quæ exuperat omnem sensum, quamque, vt indicat Christus^e, mundus non potest dare: misericordiam autem illam scilicet perfectam, quæ omnes prorsus ærumnas, & calamitates abstergit, vitamque illam immortalem, ac sempiternam parit.

C DE CÆTERO NEMO MIHI MOLESTVS SIT, &c. Quod reliquum est, vt Epistolæ, inquit, finem imponā, nemo mihi molestus sit aut labores exhibeat: Augustinus enim legit, nemo laborem mihi præstet, nemo mihi obiiciat me legis esse euersorem, Mosi aduersarium, hostem circumcisionis: nemo me leuem, & inconstantem mentiatur, & nunc hoc, nunc illud dicere. Quod vt ait Chrysostomus, non ideo dicit, quod fractus aut defatigatus labori cedat, aut oneri succumbat, sed vt Galatarum socordem animum premat, & maiorem illis terrorem incutiat, & suam interim institutionem, & præcepta confirmet, eosque stabiliat ne perpetuò vacillent. addit id etiam cauere voluisse, ne iterum scribere cogeretur: nam si illi resipiscant, & in viam redeant, à qua nonnihil deflexerant, operæ pretium tulerit, sin persistant in errore, iis neglectis aliis erudiendis, atque ad Christi fidem traducendis operam suam nauabit. Hieronymus paulò aliter interpretatur. Non quasi, inquit, defecerit in docendo, sed quo & agricola hunc habeat laborem, si quæ plantauerit virgulta siccantur, & pastor sollicitudinem, si pecora, quæ congregauerat, dissipata lanientur. Melius ergo in Græco legitur τὸ λοιπὸν ὁπότε μὴ ἀνδρὲς παρεχέτω, hoc est de cætero labores mihi nemo exhibeat, ne rursus scilicet in vobis necessitatem habeam laborandi: laborem præstat magistro qui aliter & vinit, & sentit, quàm magister & docuit, & fecit. Addit & aliam explicationem, perinde quasi idem dicat, quod in Epistola ad Corinthios^f cum de velando mulieris capite differuisset. Si quis, inquit, videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei, hoc est, nos diximus quæ nobis honesta videbantur, & iusta: si quis autem nolens acquiescere veritati, querit quid respondeat, & quibus nitatur contrā: sciat se responsione non dignum, qui magis contendere paratus est, quàm docere. Nemo ergo, inquit Paulus, altercationes, & concertationes excitet; Ego enim stigmata Domini Iesu in corpore meo porto. Stigma autem Græca vox est, & im-

^a Colof. 3. 9.

^b 1. ad Corin. 13. 12.

^c Gen. 32. 28.

^d lib. de tem.

^e ad Rom. 9. f lib. 7. demō. Euangel. de monst. 5.

^f Hom. 14. in Ioannem.

^a lib. 1. antiq. c. 10.

^b in tradit. Hebr. in Gen.

^c Jerem. 31. Amos 4. Ose. 8. Ios. ult. Mich. 5. Nahum 1.

^d Philip. 4. 7.

^e Io. 14. 27.

17. I.

^f Ep. 1. c. 14.

& impressam, siue inuistam notam significat: solent enim serui notari à dominis, vt si fortè fugiant, dignoscantur, & ne quis alienus pro suis illos possit asserere. itaque ad seruos stigmaticos alludit; sentit enim se certas habere notas, quibus se Christi seruum testetur. At quas? *sua*, inquit Chrysostomus, *vulnera iactat non secus, ac soleant milites, qui victores è pralio reuertuntur.* Nec dissentit Hieronymus, qui enim, ait, *post aduentum Christi in carne circumciditur, non portat stigmata Domini Iesu, sed habet gloriam in confusione sua: qui verò in plagis supra modum, in carceribus frequenter, ter virgis cæsus est, semel lapidatus est, & cætera, quæ in catalogo scripta sunt; gloriando hic stigmata Domini Iesu in corpore suo portat.* Idem ait sentiendum de eo, qui macerat corpus suum, & subiicit seruituti, ne aliis prædicans, ipse reprobis inueniatur. Idem sentit Ambrosius, qui tamen nescio quàm verè addit, hæc Paulum scripsisse iratum, quod animaduerneret ea, quæ pro fidelium salute tolerabat; eis parum, aut nihil omnino profuisse, cum tamen essent veri magistri, & non seductoris, quales erant pseudoapostoli, argumenta. Eandem explanationem sequitur Augustinus, sed aliò trahit. Nemo, inquit, *mibi molestus sit, nemo mihi nouam laborandi materiam prabeat, ego enim stigmata Domini Iesu in corpore meo porto, id est habeo alios confictus, & certamina cum carne mea, quæ in persecutionibus, quas patior, mecum dimicant.* putat enim Apostolum stigmata appellare quasi notas pœnarum ex persecutionibus, quas patiebatur: perinde quasi iure se tam multa pati animaduernerit, vt pristinam illam suam culpam expiaret, qua Dei Ecclesiam persecutus aliquando erat. Huc enim spectasse verba illa, quæ dicta sunt Anania: *Ego illi ostendam quanta oporteat eum pro nomine meo pati.* Subdit, *verumtamen propter remissionem peccatorum, in qua baptizatus erat, omnes illæ tribulationes non ei valebant ad perniciem, sed ad coronam victoria proficiebant.* Sed Chrysostomi, & Hieronymi sententia non solum planior, & simplicior, sed magis ad mentem Pauli videtur accommodata. Porro Chrysostomus monet non dixisse Paulum habeo, sed porto, vt ea veluti trophæa, & regalia signa ostentare videatur, quippe ille paulò antè dixerat, in vna sibi duntaxat, Christi cruce gloriandum. Hæc enim stigmata planè indicant falsis me calumniis, & criminationibus à pseudoapostolis oppugnari. Si quis enim, inquit, *militem videret ex acie cruentatum, ac multis vulneribus saucium rediisse; nunquam illum iure posset ignauia, & proditoris accusare, cum in suo corpore roboris, & virtutis bellica argumenta gestaret.* Siquis igitur, ait Apostolus, mihi affirmanti non credit, si nullam doctrinæ quam coràm tradidi, nullam Epistolæ meæ fidem habet; is vulnera, vibices, & cicatrices spectet, quibus quasi notis inuistis Christi me stigmaticum seruum præmefero, & profectò intelliget fidei meæ constantiam, & firmitatē. Quod verò ait *in corpore meo*, non solum alludit ad stigmaticos seruos, vt modò dixi, sed tacitè eos pū-

git, qui Iudaicam circumcisionem in corpore suo, vel admisissent, vel admittere cogitarent. Illi, inquit, *circumcisionē quasi stigmata Moysi in corpore gestāt, & in ea veluti cicatrice gloriantur; ego cōtrā in corpore meo notas crucis Christi circumfero.* Vos igitur Galatæ videritis, vtrū mihi credendum putetis, an delicatis magistris, qui ex alieno, & quidem pudendo vulnere gloriam quærunt. Denique quod ait *porto*, græcè *βάσζω* quod baiulorum proprium esse diximus, laborem indicat, quem his notis perferendis subire cogitur, vt hunc suum laborem ei labori opponat, quem à Galatis deprecatur. Nolite, inquit, mihi nouos labores asserere, cum mihi plus satis laborandum sit, dum stigmata Domini Iesu in corpore meo circumfero, dumque pro eius nomine proba, contumelias, vincula, verbera, & id genus alia sexcenta constanter tolero; me eius stigmaticum seruum, eique penitus addictum certissimis documentis declaro.

GRATIA DOMINI NOSTRI, &c. Clausula est totius Epistolæ eius initio consentanea: à gratia namque exorsus gratiæ quoque imprecatione Epistolam claudit, idque non temerè, vt Chrysostomus monet: hac enim ratione ostendit nihil se odio, vel indignatione, vel vlla denique animi perturbatione commotum quidquam eorum scripsisse, quæ in toto Epistolæ decursu leguntur. Itaque hoc veluti sigillo Epistolam obsignat, suam in illos beneuolentiam, & caritatem declarans, dū eis optima quæque, hoc est Christi gratiam à Deo optimo maximo precatur. Non enim, vt ait Hieronymus, *diffensionē, non legis seruitutem, non rixā, non iurgium, sed gratiā Domini nostri Iesu Christi optat.* Et vt ostendat Galatas à corpore rebusque corporeis ad spiritum esse reuocandos; id satagit, vt gratia Christi sit cum ipsorum spiritu, interim monens vt obseruat Chrysostomus, non illos legis opera, sed fidei beneficio diuinitus spiritum percepisse: addita verò precatōne indicat qua potissimum ratione & perceptam doctrinam retinere, & diuina spiritus munera conseruare queant. Cæterum vt monet Hieronymus, hæc cœlestia, & diuina bona non omnibus passim, sed his tantum optanda sunt, qui fratris nomine digni censentur. Addit Ambrosius, ne omnes quidem fratres Christi gratia videri dignos, sed eos solum, qui spiritu præditi sunt, qui à rebus, quæ sub sensum cadunt, mentem auocarint, & ad cœlestia planèque diuina traduxerint. Aptè verò spiritum Apostolus apud eos commemorat, qui rebus corporeis, & vt ipse loquitur, carni nimium adhærebant. Neque verò temerè Epistola hac Apostolo consueta precatōne clauditur: cum enim sit propria veluti Apostoli nota, & quasi sigillum: Galatis testabatur eum esse huius Epistolæ auctorem, ne quis impostor eam esse pseudographam mentiretur. Faxit igitur Deus immortalis, vt hæc ipsa eius gratia nobis perpetuò adsit, & in omni vita opituletur, suoque nos præsidio tueatur, ac seruet.

Finis Explanationis Epistolæ B. Pauli ad Galatas.

IN

